SUAT DERVİŞ

İSTANBUL'UN BİR GECESİ

Çimen Günay Erkol'un önsözü ve
Serdar Soydan'ın kronolojik biyografisiyle

BÜTÜN YAPITLARI - 11

ithaki

SUAT DERVİŞ İSTANBUL'UN BİR GECESİ

BÜTÜN YAPITLARI
11

Suat Derviş İstanbul'da doğdu. Tıp profesörlerinden İsmail Derviş Bey'in kızı olan Suat Derviş, çocukluk yıllarında özel eğitim aldı. Daha sonra Kadıköy Numune Rüştiyesi'yle Bilgi Yurdu'nda eğitim hayatına devam etti. Konservatuvar eğitimi için ablasıyla birlikte Almanya'ya giderek piyano dersleri almaya başladı ve edebiyat fakültesine yazılarak felsefe derslerine yöneldi. Reşat Fuat Baraner ile birlikte Türkiye'de toplumsal gerçekçi akımın ilk yayın organlarından sayılan *Yeni Edebiyat Dergisi*'ni yayımladı. Bu dergide kısa öyküler, fıkra ve eleştiriler yazdı. 1944 tutuklamaları sırasında eşi Reşat Fuat Baraner'i sakladığı ve yasadışı Türkiye Komünist Partisi'ne katıldığı gerekçesiyle yargılanarak bir yıl hapse mahkûm oldu. Ardından Paris'e giderek 1953-1961 yılları arasında Fransa'da kaldı. Suat Derviş, yazı hayatına adım attığı *Alemdar* gazetesindeki "Hezeyan" şiiri başta olmak üzere, gerek farklı mahlaslarla gerek kendi ismiyle yazılmış birçok eseri geride bırakarak 1972'de Kasımpaşa Askeri Deniz Hastanesi'nde hayata gözlerini yumdu.

İstanbul'un Bir Gecesi
Suat Derviş

İthaki Yayınları - 1408

Yayım Sorumlusu: *Burak Albayrak*
Yayıma Hazırlayan: *Serdar Soydan*
Son Okuma: *Neslihan Ünsal*
Kapak Tasarımı: *Şükrü Karakoç*
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: *Şükrü Karakoç*
1. Baskı, Ekim 2018, İstanbul

ISBN: 978-605-375-863-1

Sertifika No: 11407

© İthaki, 2018

Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

Bu eser ONK Ajans aracılığıyla satın alınmıştır.

İthaki™ Penguen Kitap - Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.'nin tescilli markasıdır.
Caferağa Mah. Neşe Sok. 1907 Apt. No: 31 Moda, Kadıköy-İstanbul
Tel: (0216) 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
editor@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık
Maltepe Mah. Hastane Yolu Sok. No: 1/6, Zeytinburnu-İstanbul
Tel: (0212) 613 30 06 Faks: (0212) 613 51 97
Sertifika No: 40200

SUAT DERVİŞ

İSTANBUL'UN BİR GECESİ

ithaki

Suat Derviş'in Gözünden İstanbul'un Bir Gecesi

Çimen Günay Erkol

Suat Derviş (gerçek adıyla Hatice Saadet Baraner) ilk romanını genç yaşta yayımlamış, üretkenliğini sürdürerek 1920'lerde birbiri ardına pek çok roman yazmış ve döneminin çok okunan kalemlerinden biri haline gelmiştir. İlk yapıtlarından hareketle, yazarın, Kemalizm etrafında örülen yeni hayatın teşvik edildiği, dönemin egemen edebiyat anlayışının bir parçası olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. 1920'lerin başlarında Reşat Nuri Güntekin'in *Çalıkuşu* romanını yayımladığını, Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek*'i tefrika ettiğini hatırlarsak, bu yıllarda Suat Derviş, Kurtuluş Savaşı'nı anlatan ve Kemalist devrimleri vurgulayan ana akım edebiyatın bariz bir şekilde uzağındadır.

Bu durumu, Derviş'in muhalif tavrının bir uzantısı olarak değerlendiren Fatmagül Berktay, 1997'de *Defter* dergisinde yayımlanan "İki Söylem Arasında Bir Yazar: Suat Derviş" başlıklı yazısında, ilk romanları ekseninde yaptığı değerlendirmede "Cumhuriyetçi/ulusçu ideolojinin dışında" olmayı "seçen" bir Suat Derviş portresi çizer (Berktay 94). 2014'te *Birikim* dergisinde yayımladığı "Suat Derviş Muhalif Bir Yazar Mıdır?" başlıklı yazısında, bu muhalif kimlik portresi üzerine bir sorgulama yürüten Nazan Aksoy ise, Suat Derviş'in romanlarında muhalefetin, başkaldırının genel geçer bir öğe olduğunu ve yapıtların merkezinde olmadığını ifade ederek yazarın adının, daha ziyade Mükerrem Kâmil, Cahit Uçuk, Muazzez Tahsin ve

Kerime Nadir gibi isimlerin öne çıktığı dönemin popüler kadın romancılığına eklemlenmesi gerektiğini belirtir (Aksoy 90).

Derviş'in, ilk romanları bağlamında, dönemin egemen edebiyat anlayışının uzağında durmasını, muhalefet kaygısıyla değil, "gerçekçi" edebiyat yapma kaygısıyla biçimlenmiş bir seçim olarak gördüğüm için, Berktay'ın yorumuna karşı çıkmıştım (Günay 2001). Derviş, ilk gençlik yapıtlarını bir parçası olduğu seçkin hayatın içinden yazmıştır. Yazmaya yeni başlayan kişilerin çoğunlukla yaptığı gibi, özyaşamöyküsel romanlar yazmayı tercih etmiştir. Romanları İstanbul'da geçer ve zenginlikle örülü bir konak hayatından izler taşır.

Bununla birlikte, gençlik yapıtlarında çizdiği karakterlerle sürdürdüğü "tasasız" yaşamı arasındaki parallelik veya romanlarının çok satması, ya da *Yeniay* dergisinde kadınlara aşk ve evlilik konusunda öneriler veren makalelere imza atması, Suat Derviş'in adını, diğer üst-orta-sınıf, yapıtları çok satan popüler roman yazarlarının yanına yazmak için de yeterli değil. Bu kısa giriş yazısında çok fazla detaylandıramasam da, Aksoy'a itirazımın sebebi de, Derviş'in edebiyatının, bu ilk romanlarını yazdığı dönemde, yazarın gazetecilik mesleğini benimsemesi ile zenginleşmesi ve popüler edebiyatın önde gelen diğer kadın yazarlarının açılmadığı ufuklara açılmasıdır. Kerime Nadir'in 1937'de *Tan* gazetesinde tefrika edilen "Hıçkırık" romanı ile Suat Derviş'in aynı yıl *Tan*'da tefrika edilen "Bu Roman Olan Şeylerin Romanı" adlı yapıtını yan yana getirmek, apayrı iki edebiyat yaklaşımı ile karşı karşıya olduğumuzu göstermeye yeter.

Suat Derviş, 1920'lerde romanları yayımlanırken bir yandan da gazetecilik yapmaya başlamıştır. Dönemin az sayıdaki çalışan kadınlarından biri olduğunu, 1923 yılında Lozan Konferansı'nı, 1936'da Montrö Boğazlar konferansını muhabir olarak izlediğini biliyoruz (Tatarlı 611). Nâzım Hikmet'in gıyabında üç ay hapse mahkum edildiği 1927 yılında, ailesi tarafından, muhtemelen onu da hedef olmaktan koruma çabasıyla, ablasıyla birlikte Berlin'e, Sternisches Konservatuarı'na gönderilir. "Sol"

fikirlere kapılıp gitmesi önlenmek istenmiş gibidir. Ancak Derviş, Almanya'da ailesinden habersiz, Berlin Üniversitesi Felsefe ve Edebiyat Bölümü'ne kayıt yaptırır ve üç yıl boyunca bu bölüme devam eder (Necatigil 602).

Bu süreçte Türkiye'ye de gidip gelir. Siyasetle ilgilidir; Serbest Fırka'ya üye olur ve Nezihe Muhiddin ile birlikte Fırka'nın adayı olarak 1930'da yapılan belediye seçimlerine katılır (Behmoaras 91). Öğrenciliği sırasında Almanya'daki çeşitli gazete ve dergilerde çalışır, Nazilerin iktidara gelmesini takiben babası da hayatını kaybedince, Almanya'da geçimini sağlayamaz ve 1933 yılında İstanbul'a döner (Derviş, *Anılar, Paramparça,* 2017).

Faşizmin Avrupa'daki yükselişinin canlı tanığı olarak Türkiye'ye dönen Suat Derviş, 1930'lu yıllarda, birbiri ardına toplumsal ve ekonomik sorunlara duyarlı romanlar yazmaya başlar. Edebiyatta yoksulluk teması ilgisini çekmektedir; sömürü örneklerine odaklanır ve sanayileşmenin işçi/köylüyü ezmesine, gücü elinde bulunduran patron ve bürokratların çalışanları kandırmalarına, yerli-yabancı kapitalistlerin işbirliğine vurgu yapar. Bu yıllarda, "Onları Ben Öldürdüm" (1933), "Onu Bekliyorum" (1935), ve "Baba-Oğul" (1938) adlı tefrika romanları yayımlanır. 1937'de *Tan* gazetesi muhabiri olarak yaptığı Rusya seyahati sonrasında Derviş'in edebiyatında bir kırılma gerçekleşir.

1937'de Neriman Hikmet ile yaptığı röportajında Derviş, bu tarihten önce kitap halinde yayımlanan yapıtlarını çocukluk tecrübeleri olarak adlandırdığını, şu sözlerle ifade eder:

> Ben bebeklerimi tavanarasına attıktan sonra kendi kitaplarımda bebekler yarattım, hayatla hakikatle ve muhitle alâkası olmayan bebekler. Onları ben yaratmıştım. Hayatlarını kendi deruni fantazime göre idare ettim. [Artık] beni hayal değil hayat alâkadar ediyor. Çünkü hayat ve hakikat en güzel rüyadan, en parlak hayalden çok daha zengin çok daha cazip. (Alıntılayan Paker ve Toska 18)

Sözkonusu röportajdan otuz yıl sonra, 1967'de, adını *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'ne almak üzere ona ulaşan Behçet Necatigil'e yazdığı mektupta ise, Derviş, romancılığını değiştiren unsur olarak "gazeteciliğini" ortaya sürer. Derviş, Necatigil'e yazdığı mektupta, bütün yapıtları arasında değerli gördüklerinden biri olarak *İstanbul'un Bir Gecesi*'ni (1938) sayar (Necatigil 606). Bu romandan itibaren yazar, arzu ettiği gerçekçilik terkibinin ilk nüvelerini oluşturmuştur.

Derviş'in gazeteci olduktan sonra "gerçekçi" yapıtlar yazmaya başladığı şeklindeki sözleri, yazarın hangi tarihten sonraki yapıtları kastettiğini açıkça ortaya koymuyor. Ancak, 1935'de Niyazi Acun ile yaptığı söyleşide, *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes* (1923), *Fatma'nın Günahı* (1924) ve *Emine* (1931) adlı romanlarını en beğendiği romanları arasında sayan Derviş'in, 1937'de bu romanlara hiç değinmemesi, "kitap halinde çıkmış eserlerim üzerinde hiçbir iddiam yoktur" diyerek dikkati tefrika romanları üzerine çekmeye çalışması bir ipucu sağlamaktadır (alıntılayan Paker ve Toska 18).

Saliha Paker ve Zehra Toska, Suat Derviş üzerine olan öncü çalışmalarında, Derviş'in Necatigil'e yazdığı mektupta sözünü ettiği "bu tarih"in, yazarın Almanya'dan döndüğü 1933 yılı olması gerektiğini ileri sürmektedir (18). Ancak ben yazarın, kendisiyle 1935 ve 1937 yıllarında yapılan röportajlarda dile getirdiği görüşlerindeki farklılık nedeniyle, bu kırılmanın kronolojik olarak daha ileriye, 1937 yılı sonrasına taşınmasına gerektiğini düşünüyorum. Derviş'in Necatigil'e yazdığı mektupta özellikle öne çıkardığı *İstanbul'un Bir Gecesi*, bu nedenle yazarın edebiyat hayatındaki kilit noktalardan biridir. Derviş, sokaktakileri yazmaya yönelir; bu konuda gerçekçiliği başaracağına duyduğu güveni ise ona gazetecilik deneyimi sağlar (Doğan ve Gökşen, 297-322).

Henüz sınıflar arasındaki makasın son derecelerine kadar açılmadığı 1930'larda Suat Derviş, İstanbul'u*n Bir Gecesi* ile, Adalet Ağaoğlu'nun *Bir Düğün Gecesi* romanıyla 1970'ler-

de yaptığının bir benzerini yapar. Yazar, bir düğün etrafında Türkiye'nin çarpık kapitalistleşmesinin gündelik tarihini sunar.

Roman, kanser olan annesinin tedavisi için çalıştığı işyerinin kasasından para çalmak zorunda kalan ve altı yıl hapis yattıktan sonra geri dönen Vasıf'ın, patronu, savaş zengini Osman Fazıl Bey'in konağının kapısında af dilemesiyle başlar. O sırada yoldan geçen bir ambulans, 13-14 yaşlarındaki Memduh'un yaralandığı bir tramvay kazasının hikâyesini bu sahneye ekler ve kaza nedeniyle evinden telefonla rahatsız edilen hekim Muhsin Atlısoy devreye girer. Muhsin beyin karısı Kevser'in Cavit ve Saffet'in düğünü için diktirdiği elbise, terzihaneye, atölyede çalışan işçi kızların hikâyelerine açılır. Leyla ve polisten kaçan Avni ile böylece tanışırız; Avni birini vurmuştur. Yaralı Memduh'un annesinin kan arayışı, Leyla'nın Avni'yi arayışı ile bir sarmal oluştururken, bir yandan da düğünün telaşı sürmektedir.

Cavit ve Saffet'in düğünü, Cavit'in eski sevgilisi olan Kevser ile kambur, sakat ve biçare bir kız olan Saffet'e gizliden âşık olan fabrikanın muhasebe müdürü Ali Bey'in gözlemleriyle sunulur ve böylece karmaşık bir toplumsal sorunlar yumağını açığa vurur. Kevser olağanüstü güzellikteki elbisesiyle kocasından gizli ilişki sürdürdüğü Cavit'i evlendiğine pişman etmenin planlarını yaparken, Ali düğündeki kalabalığa ait olmadığını hissetmekte, Saffet'e duyduğu aşk nedeniyle de bocalamaktadır.

Ali düğünün bir noktasında iyice sıkıntılanıp kendisini dışarı attığında, medrese arkadaşı Muammer'i görür; Muammer onu kasadan para çalmak zorunda kalan ve konağın kapısına af dilemeye gelen Vasıf ile tanıştırır. Vasıf sokaktaki arabalara dadanan bir hırsız zannedilip polislerce tartaklanırken, Zeliha kan aramaya devam etmektedir; ancak, çaldığı her kapıdan eli boş döner. En sonunda kan satın almak için para bulmaya, para bulmak için de bedenini satmaya karar verir. Onunla birlikte olan adam, terzi atölyesinin sahibi İclal'in sevgilisidir. Kevser fena-

laşınca Muhsin Bey düğünden ayrılır. Romanın sonlarına doğru İstanbul sokaklarında Ali ile elindeki beş lira ile kan satın almanın yollarını arayan Zeliha'nın yolu kesiştiğinde, Memduh'un kurtulmasının Ali'nin vereceği karara bağlı olduğunu sezeriz.

Tüm karakterlerin bir şekilde birbirine eklemlendiği bu romanda Suat Derviş, sermayedarların ve üst sınıfların buluştuğu bir düğünü merkezi motif olarak kullanarak, sevgisiz, iş akdine benzeyen bir şekilde kurulmuş evlilikleri, zengin koca peşindeki kadınları ve onları kollarına takıp gezdirmeye meraklı adamları incelikle çizer ve bu zenginliğin "dışındakiler"in hayat mücadelesini İstanbul'un karanlık sokaklarında takip eder.

Sınıfsal olarak ait olmadığını bildiği bir kalabalıkta, gördüklerini ve kendisini tartan kişinin muhasebeci Ali olması, yani söz konusu zenginliğin takibiyle görevli biri olması, Derviş'in ironik seçimidir. Derviş, Ali'nin bir yandan Saffet'e duyduğu aşkı, diğer yandan sokakta karşısına çıkan arkadaşı Muammer'in pis ve bakımsız halinden iğrenmesini sorgulama hallerinin yanına, terzi atölyesindeki kızların yaşam mücadelesinin ve gecekondularda yaşayanların günü kurtarma çabalarının dolaysız anlatımını katar.

Zeliha'nın kan ararken uğradığı, makineye parmağını kaptırdığı için tekstildeki işine gidemeyen ve eve ekmek almak için bedenini satmak zorunda kalan ahretliği Asiye, Muhsin Bey ile evliyken Cavit ile ilişki yaşayan, elbisesi için hiçbir masraftan kaçınmayan Kevser'in yanına iliştirilir ve hiçbir karakterini yargılamayan Derviş, karşılaştırmayı okura bırakır. Kendisini onlara yakın hissetmese de hayatını zengin bir ailenin muhasebecisi olarak kazanan Ali ile sokaklarda dolaşan, arabalardan hırsızlığa çıkan medreseden arkadaşı Muammer'in yan yana getirilmesi de benzer bir karşılaştırmayı davet eder.

Zeliha kan bulabilmek için esrarkeşlerin yaşadığı izbe yerler dahil her kuytuyu dolaşır. Bu birbirine bağlanan yaşam hikâyelerinin hiçbirinde karakterler seçimleri nedeniyle eleştirilmez; yaşadıkları ahlaki sorgulama ise yazarın fikirlerini arka

arkaya sıraladığı tiradlarla değil, karakterlerin kendi çelişkilerini dile getirmeleriyle veya bunlara tanık olan diğer karakterlerin görüşleriyle okura aktarılır. Derviş, en güzel örneklerinden bazılarını kendisinden sonra gelen kuşağın yazarlarından Orhan Kemal'de gördüğümüz şeyi yapar; yazar olarak aradan çekilir.

Her ne kadar 1937'de yapıtlarının bir kısmını reddettiyse de, yıllar sonra Derviş, seçici bir şekilde de olsa, gençlik yapıtlarının kimine şans tanımıştır. Örneğin, Henri Barbusse'ten Türkçeye kazandırdığı *Ateş* (1916) romanına eklediği "Bir Türk Yazarının Tazimatı (Hürmetleri) I" yazısında, gençlik romanlarından *Emine*'yi (1931) çocukluk yıllarında tanık olduğu vahşetin ışığında yazılan, savaş aleyhtarı bir roman olarak olumlu bir tavırla işaretler ve Barbusse ile bu roman hakkındaki yazışmalarını aktarır (35-37). Barbusse'ün Türkçe çevirisinin 1970 yılında, yazarın ölümünden iki yıl önce basıldığı düşünülürse, ilerleyen yaşlarında, çevirmen gözlüğü ile Derviş'in geçmişe yıkıcı olmadan baktığını, kendi edebiyat tarihini bir ölçüde temize çektiğini söyleyebiliriz.

Suat Derviş'in gazetecilik destekli edebiyatının en çarpıcı örneklerinden biri olan İstanbul'un *Bir Gecesi*, ilk defa kitap olarak okurların karşısına çıkıyor. Bu romanı besleyen ve İthaki'nin yayın programına aldığı röportajlardan "Günü Gününe Yaşayanlarımız" (26 Mart-18 Nisan 1936) başlıklı sokak röportajlarının da yayımlanmasıyla birlikte, genelde kadın yazarların sokakla kurdukları ilişkinin ve "emek tarihi"nin (Saygılıgil 138), özelde ise İstanbul'un sokaklarını karış karış gezen, sakatlandığı için işten atılanlarla, kadın işçilerle, esrarkeşlerle konuşan Suat Derviş'in güncel perspektiflerle tartışma konusu edilebileceği yeni alanlar bulacağız. Böylece bundan sonra, Osmanlı'dan Cumhuriyet'in kurucu yıllarına uzanan incelemelerde, milliyetçi bir çerçevede yapıtlar veren veya çoksatan popüler aşk romanları yazan isimlere odaklanarak aşk, aile, mutluluk gibi ev içi temalarla sınırlanmaya çalışılan "kadın yazarlık" olgusunun açıldığı farklı ufukları da tartışmaya başlayabiliriz.

Kaynakça

Aksoy, Nazan, "Suat Derviş Muhalif Bir Yazar Mıdır?" *Birikim* 298 (Şubat 2014), s. 83-90.

Behmoaras, Liz, *Suat Derviş: Efsane Bir Kadın ve Dönemi*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2008.

Berktay, Fatmagül, "İki Söylem Arasında Bir Yazar: Suat Derviş," *Defter* 29 (Kış 1997), s. 89-100.

Derviş, Suat, *Anılar, Paramparça*, İstanbul, İthaki Yayınları, 2017.

Derviş, Suat, "Bir Türk Yazarının Tazimatı I" *Ateş*, Yaz: Henri Barbusse, Çev: Suat Derviş, İstanbul, Öncü Kitabevi, 1970, s. 35-37.

Doğan, Âbide ve Erol Gökşen, "Suat Derviş'in *Cumhuriyet* (1935), *Tan* (1937), *Son Posta* (1937/1938) Gazetelerinde Yayımlanan Röportaj ve Söyleşileri." *Yıldızları Seyreden Kadın: Suat Derviş Edebiyatı*, İstanbul, İthaki Yayınları, 2015, s. 297-322.

Günay, Çimen, "Toplumcu Gerçekçi Türk Edebiyatında Suat Derviş'in Yeri" Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, 2001.

Necatigil, Behçet, "Dünya Kadın Yılında Suat Derviş Üzerine Notlar," *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı*, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1977, s. 593-609.

Paker, Saliha ve Zehra Toska, "Yazan, Yazılan, Silinen ve Yeniden Yazılan Özne: Suat Derviş'in Kimlikleri," *Toplumsal Tarih* 39 (Mart 1997), s. 11-22.

Tahir, Kemal, *Kemal Tahir'den Fatma İrfan'a Mektuplar*, İstanbul, Sander Yayınları, 1979.

Tatarlı, İbrahim, "Ölümünün 10. Yıldönümünde Suat Derviş Üzerine Bir İnceleme", *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı*, İstanbul, Kardeşler Basımevi, 1983, s. 607-12.

İSTANBUL'UN BİR GECESİ

Bir

Karşıdaki büyük konağın bütün pencerelerinden fışkıran ışığı gördüğü zaman kendi içinin biraz daha karardığını hissetti.

Bu konak, geniş, yüksek apartmanların arasında eski bir devrin, saray saltanatı devrinin son hatırası gibiydi. Bu konakta, apartman saraylarda daireleşen, bölünen yeni zenginlik ifadesinden bambaşka bir ifade vardı. Sayısız ışıktan gözleriyle sanki kendisine bakan bu bina, arasında bulunduğu ağaçların dallarıyla örtünerek müphemleştikçe daha fazla canlı bir mahlûku, bir büyük ejderi andırıyordu. Ve köşeden çıkıp ona doğru ilerleyen ihtiyar adam, bu binanın etrafındaki bahçeyi sokaktan ayıran demir parmaklığa yaklaştıkça onun heybeti altında eziliyor gibi nefesinin darlaştığını hissediyor, onun büyüklüğü karşısında eriyor gibi, kendisini inanılmaz derecede küçük, küçücük bir şey hissediyordu.

Akşamdan beri kaç kere, ama kaç kere bu konağı bu sokaktan ayıran küçük bahçenin demir parmaklıklarına doğru süzülür gibi yaklaşmıştı.

Ve her defasında kapıya varmadan gene geri dönmüştü.

Bugün, bu büyük konağın fevkalade bir günü olduğunu biliyordu. Esasen, bunu bildiğinden, buraya gelmek için bilhassa bugünü, bu geceyi intihap etmişti [seçmişti]. Sevinç günlerinde insanların kalbi daha yumuşar, merhamete ve iyilik yapmaya daha meyyal bulunurdu. Eğer kendisini görmeye muvaffak olursa söyleyeceği sözü ezberlemişti. Hem ezberle-

1 *Haber*, 23 mart-13 Haziran 1939, 75 tefrika.

meseydi ve hakikati olduğu gibi, ifadesini becerebildiği gibi söyleseydi, daha bir şey ilave etmeseydi, gene onun merhametini celbe muvaffak olabilirdi.

Mesele, onun kendisini dinlemesi, dinlemeye bir kere razı olmasıydı.

Böyle olduğu halde, gene günlerden beri, ona bu gece söyleyeceği sözleri, cümle cümle zihninde tespit etmişti.

"Biliyorum. Bana karşı itimadınız kalmadı. Bunda haklısınız. Ben çok kabahatli, çok sefil bir insanım ama beni affediniz. Hatırlar mısınız sizin kızınızla beraber oynayan bir kızım vardır. Kızınız onu severdi. Çocukken çok arkadaştılar. Bilmem kızınız da benim kızımı unuttu mu? İşte o kız... O kara bukleli mini mini kız, şimdi yirmi yaşındadır. Yirmi yaşında ve ölüm döşeğinde yatıyor. Siz kızınızı bugün gelin ediyorsunuz. Benim kızım ölüm döşeğinde yatıyor. Anladınız mı şimdi niçin buraya geldim? Niçin ayaklarınıza kapanarak, dizlerinizi, eteklerinizi öperek affımı rica ediyorum? Beni affediniz. Çok biçareyim. Çok küçük ve rezil bir herifim fakat beni affediniz. O mahkûmiyetten beri bir yerde iş bulamadım. Yaptığıma bin kere pişman oldum. Biliyorum önümdeki nimeti, sizin itimadınızı, sizin itimat ettiğiniz bir memurunuz olmak şerefini ben kendi ayağımla teptim. Kabahat benimdir. Sizin yerinizde kim olsaydı sizin yaptığınızı yapardı. Ve kimse onu tayip etmez, kimse. Ona 'Yapmamalıydın,' demezdi. Her şeyi doğru ve haklı yaptınız. Herkesin yapacağı şeyi yaptınız. Fakat şimdi... Yalvarırım, şimdi, az kişinin, binde birin yapacağı şeyi yapınız. Beni affediniz. Beni gene kendi yanınızda kullanınız. Eğer siz bunu yapmazsanız benim bir yerde çalışmaklığıma imkân yok. Kimse bana iş vermiyor. Çocuğum hasta. Bakılmaya muhtaçtır. Affediniz beni. Af büyüklerin şanındandır," diyecekti.

Af elbette büyüklerin şanından olmalıydı.

Büyüğe anlama kabiliyeti, müsamaha yaraşırdı!

Günlerden beri bu sözleri cümle cümle zihninde hazırlamış, rol hazırlayan bir aktör gibi onları ezberlemişti. Fakat acaba onun karşısına çıkacak olursa, onun madeni akislerle ışıldayan kurşun rengi gözlerine baka baka bu sözleri söylemeye muvaffak olabilecek miydi?

Bu gözler o uzun mevkufiyet [tutukluluk] aylarının, o uzun mahkûmiyeti senelerinin bütün gecelerinde kâbus olmamış mıydılar?

O gözlerin hayali karşısında sabahlara kadar terleyip çırpınmamış mıydı?

O gözler!

Bir insan için, kendisini diğer bir insan karşısında manen ve maddeten bu kadar suçlu, bu kadar küçük, zelil ve sefil hissetmesinden daha feci ne olabilirdi?

O gözler!

O gözleri en son defa olarak gördüğü, onların bütün ağırlığını, bütün soğukluğunu üzerinde hissettiği gün, işinden el çektiği, daha doğrusu çıkarıldığı o meşum gündü.

O günle bugün arasında sanki bir asır geçmiş kadar kendisini eskimiş, yıpranmış hissediyordu.

Bambaşka hissediyordu. Kasada eksiklik bulunduğu ve bu eksiklik dört yüz lira olduğu tespit edildiği gün, Vasıf, burnundan takma altın gözlüklü, nefti kostümlü, kolalı dik yaka gömlek giyen bir 'efendi'ydi.

Sonbaharın oldukça ilerlemiş bu akşamında ise yıkana yıkana kısalmış, daralmış bu beyaz ketenden elbiseleri içinde ve çıplak ayaklarına geçirilmiş kunduralarıyla o bir serseriden başka bir şey değil.

O günle bugün arasında tam yedi sene geçti. Beşi hapishanede geçirilmiş yedi sene. Hayır! Hayır! Altı sene, yedi ay, yirmi bir gün.

Vasıf o felaketten beri hayatının aylarını, günlerini teker teker saymayı marazi bir itiyat edinmişti. Onun için bu eski veznedarın felaket günlerinin muhasebesinde en ufak bir yanlışlık yok. Altı sene, yedi ay, yirmi bir gün!

*

Demir parmaklığın dibinden aç bir kedi gibi sürüne sürüne tam kapıya yaklaşmıştı, kaldırımın önünde bir hususi otomobil durdu.

Otomobilden, mor ipekten uzun etekli bir elbise üstüne, gümüş lameden bir manto atmış genç bir kadın indi. Soldan gelen Vasıf genç kadının yandan yolunu kesince gayri ihtiyarî geri çekilerek ona yol verdi.

Güzel ve süslü kadın şimdi demir parmaklıklı kapıdan bahçeye girmişti. Fakat geçtiği yolda bayıltıcı güzel bir koku kalmıştı. Ve buraya sanki bir hudut çizivermişti. Vasıf, bu sinirleri gevşeten kokunun gözle görünmez, sihirli duvarına çarpınca bir başka hududa tecavüz edenlerin çekingenliğini duydu. Geri çekildi. Hızlı adımlarla karşı kaldırıma geçti. Oradan köşe başına gitti ve durdu.

Gene, bu defa da demir parmaklığı geçip içeri girememişti. Misafirleri büyük bir hürmetle selamlayan kapıcıya "Osman Fazıl Beyefendi hazretlerini görmek istiyorum. Çok müstacel [acil] ve çok mühim bir iş için geldim. Yalnız bir saniye, fakat hususi surette kendisiyle görüşmeliyim," diyememişti.

Cadde genişti. Tramvay arabaları sanki sabahtan beri gidip gelmekten yorulmuş gibi rayların üzerinde, âdeta isteksiz isteksiz kayıyorlardı. Caddeye sapan hususi otomobillerin hemen hepsi, karşıdaki konağın önünde duruyorlardı.

İstanbul'un, bütün kibar ve zengin ailelerinin davetli olduğu bu düğün pek muhteşemdi.

Aylardan beri İstanbul'un her tarafında bu düğün hakkın-

da konuşuluyordu. Gelin elbisesi Paris'e ısmarlanmıştı. Yalnız gelin elbisesi mi? Hemen hemen cihazın büyük bir kısmı Paris, Viyana, Peşte'den getirilmişti. İstanbul'un büyük terzileri aylardan beri yalnız bu düğüne ait işlerle meşgul oluyordu.

Osman Fazıl biricik kızına yaptığı düğünün eski zaman sultanlarının düğünleri gibi senelerce dilden dile dolaşan bir masal ve efsane gibi göz kamaştırıcı olmasını istemişti.

Vasıf, bu hazırlıkların tafsilatını ticarethanenin odacısından dinlemişti. Mahmut Ağa, Tophane'de oturuyordu. Kapı bir komşuydular.

Hapishaneden çıktığından beri Tophane'de ve Galata'da rastladığı sabıkalılardan başka kimse ile konuşamayan Vasıf'ın Mahmut Ağa eski tanıdıkları arasında kendisiyle münasebetini kesmemiş olan yegâne insandı.

Mahmut Ağa iyi bir adamdı. Ve bu münasebeti idame ettirmekten ayrı bir haz duyuyordu.

Bir zamanlar o Vasıf'a 'beyefendi,' der, lastiklerini çevirir, emirlerini dinlerdi.

Şimdi onun omuzunu himaye edici bir el ile okşuyor, ona "Üzülme, insan kısmının her şey başına gelir," diye teselli veriyordu. Kendisini ondan daha yüksek hissetmekten ve onunla konuşmakta devam etmekle alçak gönüllülük göstermekte olduğunu anlatmaktan gururlanıyordu.

Vasıf, Mahmut Ağa'yı kendisiyle konuşmakta devam ettiren hissi anlamasına rağmen buna isyan etmiyordu.

Zaten eskiden de isyan hissi bilmeyen Vasıf senelerden beri en fena şeyler karşısında bile ruhî bir aksülâmel [tepki] hissetmesine imkân yoktu.

Kendisine yapılan her fena muameleye, her hakarete kendisini daha evvelden layık ve müstahak hissediyordu.

Kendisi, kendi nazarında insanların en bayağısı, en alçağıydı.

Ne haysiyeti kalmıştı ne izzeti nefsi.

Dört yüz liranın mürtekibiydi [rüşvet alanıydı] o. Dört yüz lira gibi bir paranın. Dört yüz liraya tenezzül etmişti. Bu kadarcık bir para için istikbalini şerefini, namusunu, çoluğunu çocuğunu perişan etmişti.

Kendini bu sukuta sürükleyen amilleri o senelerden beri tahlile çalışmıştı. Kendisine bir mazeret bulmak istemişti. Fakat kendi kendisinin en merhametsiz hâkimiydi.

Hiçbir mazeret onu kendi gözlerinde suçsuz çıkaramıyordu.

"Çalmayacaksın!"

Bu yalnız kanunların değil, içimizdeki ahlak mefhumlarının da en büyük emriydi.

"Çalmayacaksın!"

"Fakat niçin çaldım?"

"Niçin olursa olsun çalmayacaksın. Sürüneceksin, öleceksin... Evet, öleceksin fakat çalmayacaksın!"

Ama hayat... Hayattaki bazı tesadüfler... Zaaflarımız... Mecburiyetlerimiz!

Günlerce... Umumî hapishanenin bahçesinde elleri arkasına kilitlenmiş geniş adımlarla dolaşırken kendi kendine böyle söylenip durmuştu. Kendisine bu suali sormuştu.

Nasıl çalmazdım? Benim yerimde o vaziyette her kim olursa olsun...

Hayır... Hayır, diyordu. İçindeki o af ve müsamaha tanımayan ses, *Her kim olursa olsun, deme. Ahlakı esasen zayıf olanlar... Esasen cibilliyetsiz olanlar...*

Anam hastaydı. Kanserin sen ne olduğunu biliyor musun? Onun nasıl kıvrandığını unuttun mu? Onun acısını dindirmek lazımdı. Ona ilaç...

Hayır... Hayır!

Mazereti yoktu.

Kasadan ilk on lirayı aldığı günü hatırlıyordu.

O gün karısı kendisiyle kavga etmişti. Fazilet mektebe paltosuz gidiyordu. O gün müthiş bir boğaz ağrısıyla mektepten dönmüştü. Ateşi vardı, yatıyordu. Karısı sinir içindeydi.

"Hep akranının, emsalinin çoluğunu çocuğunu görüyorum," diye çıkışıyordu. "İçlerinde bizim gibi sefili, bizim gibi dilencisi yok."

Onlar nasıl para yetiştiriyorlardı? Vasıf'ın buna aklı ermiyordu. Kendisi yüz lira maaşla hem evi çevirmeye hem de kanserden yatan annesine karısından gizli olarak bakmaya muvaffak olamıyordu.

İyi bir doktoru hastanın ayağına getirmek on beş liraydı. Her günkü doktoru acıyordu da iki liraya geliyordu. Radyum tedavisi bedava yapılmıyordu. Bir kutu ilaç bilmem kaç kuruştu. Anaydı bu!

Herkes nasıl anasının ölmemesini isterse, Vasıf da anasının ölmemesini istiyordu.

Bu onun hakkı değil miydi? Anasını sevmek... Anasını ölümden kurtarmasını istemek, kurtaramazsa son günlerini daha ıstırapsız geçirtmeye çabalamak ve yaşayacağı ayları, haftaları uzatmak...

Kaç kere hapishanedeki yatağının içinde başını elleri arasına alıp sabahlara kadar kendi kendine bunu sormuştu.

Bu benim hakkım değil miydi?

Fakat bir başkasına ait kasaya el uzatmadan evvel yapılacak birçok şeyler vardı. Evvela karısıyla anasını barıştırmak...

Karısı tam yedi sene annesiyle görüşmemişti. Bunun sebebi de kayınvalidesinin bir gün kendi bulunduğu bir mecliste eski gelinini komşularına methetmesiydi.

Anası, ilk gelinini çok severdi. Genç yaşında ölmüş olan bu gelini hiç unutamamıştı.

Fakat gene annesi kabahatliydi. Yeni karısının yanında

onu methetmek değil isminden bile bahsetmek doğru değildi.

Çok kinci bir kadın olan karısı bir daha kaynanasını affetmemiş, ona müthiş darılmıştı.

Fakat Vasıf pekâlâ son zamanlarda karısına karşı daha sert davranır, "Annem hasta, onu yanımıza alacağız," diye pekâlâ söyleyebilirdi. Hâlbuki o bunu yapmamıştı. İçindeki "İnsanın cibilliyetinde olmalı!" diyen o sesin hakkı vardı. Karısı o gün haysiyet kırıcı şeyler söylemişti Vasıf'a.

"Faruk senin maiyetinde çalışan bir kâtip parçası iken kızına lutr kadifeden manto yapmış. Fazilet, yeşil yün hırka ile bir işçi kızı gibi. Sen koskocaman bir veznedar olacaksın, fakat ne izzeti nefsin ne haysiyetin ne de şerefin var. Yüz liraya veznedarlık olur mu? Onun da ismi yüz lira! On beş senedir şu işte kendini gösteremedin, aylığını arttırtamadın," demişti.

Sonra da hüngür hüngür ağlayarak "Fazileti öldürüyorsun, kız zatürre mi ne oldu, ateşler içinde yatıyor. İyileşince mantosu olmazsa mektebe yollamam. Senin gibi adamın kızına bir okumak yazmak eksikti," diye ilave etmişti.

Bütün bu gibi sahneler kim bilir şu dünyanın kaç evinde, kaç veznedarın başından geçmişti. Fakat "Cibilliyetinde olan yapar."

O gün kasadan parayı aldığı zaman aybaşı çok yakındı. *Aybaşında on lira eksik alırım*, diye düşünmüştü.

Fakat sonra...

İnsanın cibilliyetinde olmalı!

Sonra... Artık eli bir kere alışmıştı. Bundan sonra artık her bahanede kasadan para almıştı. Bakkalın borcu, kömürcünün hesabı için... Büyük oğlanın kitabı için... Şu için, bu için... Fakat sonraları, hastalık ilerlediği zaman yalnız annesi için almaya başlamıştı.

Onu kurtarmak ümidiyle almıştı.

En iyi doktorların onu görmesini istiyordu. Gazetede makaleler okumuş, kanserin kabili tedavi olduğunu zannediyordu.

Elinde anahtarı olan içi para dolu bir kasa vardı.

Kendi parası yoktu.

Annesi ölüyordu.

İşte asıl bu zaman çalmaya başlamıştı.

Çok sevdiği bir insanın kanser ıstırabıyla kıvrım kıvrım kıvrandığı bir yatağın başında dehşet saatleri geçirmiş olan her insan, bu hastayı ıstıraptan kurtarmak, velev bir saniye için olsa, onun acısını dindirmek için elden gelen ve gelmeyen her şeyi yapmaya teşebbüs etmenin mubah olduğunu ve esasen bunun aksinin yapılamayacağını pekiyi bilir. Onun acısını teskin edici ilacı bulmak için dilenmek, çalmak, namussuzluğun en fecisini irtikâp etmek kendisini satmak, ne bileyim ben... Her şey, her şey mümkündür.

O son paraları bu kâbus içinde kasadan almıştı.

Anneciğinin ıstıraptan takallüs etmiş yüzünün çizgilerini bir an rahatlamış görmek, biraz o yüzde huzur görmek için...

Hâlbuki tevkifhaneye sevk edildiği gün annesi daha ölmemişti. Ve orada duymuştu. Son dakikalarında bile onun acısını teskin edecek bir ampul morfin satın alamamışlar. Annesi ıstırap içinde ölmüştü.

Bunu biliyordu. Bunu tevkifhanede olduğu zaman işitmiş ve koskoca adam dayak yiyen küçük bir çocuk gibi bağıra bağıra, feryat ede ede "Anne! Anne!" diye hıçkıra hıçkıra ağlamıştı.

*

Karşıki konaktan musiki sesi geliyor. Yağmur mu yağıyordu? Neden elleri ıslanmış? Başını göğe doğru kaldırırken yüzünde bir serinlik duydu. Karşı konağın pencerelerini su kabarcık-

ları altından görüldüğü için şekil değiştiren, uzanıp kısalan, çatallaşan, dal budak veren ışık huzmeleri halinde görüyor.

Vasıf ağlamış, öyle mi?

Bütün bunları hatırlamak ona büsbütün bir korku, bir çekingenlik verdi.

Şimdi karşıdaki evden daha fazla korkmaya başladı.

Karşıdaki düğün evinin karşısında hâlâ pırıl pırıl mücevherli, göz kamaştırıcı tuvaletli kadınlar, siyah elbiseli erkekler getiren otomobiller sıralanıyor.

Osman Fazıl'ın kızı gelin oluyor. Vasıf da Fazilet'i gelin etmek istemez miydi?

Hem o bu kadar süs ve debdebe, saltanat tasavvur ve tahayyül bile etmemişti.

Akraba, dost, otuz kadar davetli, bir saz takımı, mezesi, içkisi, yemeği zengin bir sofra... Sonra beyaz tüller, pırıl pırıl teller içinde Fazilet...

Fazilet, şimdi petrol lambası yanan bir odada tek başına yatıyordu.

Evlerini yıkmaya kendisi sebep olmadı mı? Karısı bir aydan beri bir lastik fabrikasında gece işi yapıyor. Büyük oğlan iş peşinde Turhal'a gitti.

İlk mektep mezunu bir gencin hayat mücadelesinde üniversite mezunlarıyla rekabetine imkân var mı?

Turhal'a hayatını, kollarıyla kazanabilmek ümidiyle gitti. Bir aydır mektup bile alamadılar.

O hapse girer girmez güvendikleri bütün hısım, akraba, eş dost kendilerini terk etti. Fitnat salı günleri iki çocuğunu elinden tutarak hapishaneye geldiği zaman ağlayarak bütün bu evlerin nasıl yüzlerine kapandığını anlatırdı.

Her şeyi altlarında birer döşek bırakıp bu memur evinin nesi varsa hepsini bitpazarına çıkardılar.

İşlenmiş suçun manevi yükünü vicdanında hisseden Fit-

nat birdenbire değişti. Sadık, vefalı, fedakâr bir eş oldu ona.

İlk gençlik ve tecrübesizlik şımarıklıklarından sıyrılıverdi.

Son eşya satıldığı gün, iş aramaya çıktı. Tahsilsiz bir kadın ne iş bulabilir? Şirketin birinde bir odacılık buldu.

Son zamanlarda şirket dağılınca işsiz kalmıştı. Şimdi de bir lastik fabrikasında gece işi buldu.

İtiraz etmeden kabul etti. Kocasına bir gün "Sensin sebep perişanlığımıza!" demiyor, geçen fena günleri unutturmak bile istiyordu.

Fazilet hasta olmasa! Eh, hiç olmazsa Fazilet hasta olmasa...

Fakat artık bu sürünüşe, sefalete bir set çekmek lazım. Daha böyle nerelere kadar düşecekler? Bunun sonu nereye varacak?

Vasıf, onun kızını evlendirdiğini öğrenince birdenbire ona düğün gününde müracaat etmeyi düşündü. Osman Fazıl'ı bu sevinçli gününde karşısında görse... Ona anlatsa, ona yalnız şunu anlatabilse:

"Kızın gelin oluyor. Çok mesut olmasını yürekten istiyorum. Fakat benim kızım ölecek. Beni insan sırasına koy, kimse bana itimat etmiyor, kimse bana iş vermiyor. Sürünüyorum. Hapisten çıktığımdan beri sürünüyoruz. Bizi affet. Kızıma iyi bir tedavi lazım," dese, "Bu af kızının saadetinin sadakası olsun," diye ağlaya ağlaya onun eteklerini, ayaklarını öpebilse...

Ve o zaman eğer kendisini af etmezse... Onu ikna edebilecek birçok şeyler söyleyebileceğini zannediyor. Maznun sandalyesinde oturduğu gün söyleyemediği şeylerin birçoğunu söyleyebileceğini zannediyor.

Kanundan korkan, mahkemenin azametinden, siyah bol cüppeleri içindeki hâkimlerin vakarından, iki yanında duran elleri süngülü jandarmaların heybetinden şaşıran Vasıf kendisini müdafaa edemedi.

Kara gözlüklü esmer avukatı da birtakım kanun maddeleri zikrederek müdafaasını yaptı.

Bu facianın, bu insanlık faciasının bu taraftan müdafaasına imkân var mıydı?

Bu hırsızlık... Kanun maddelerine göre bir hırsızlıktı.

Fakat belki hâkime şu sözü söyleseydi, kanunî cezadan kurtulmak için değil, fakat insanların yanında mazur görülmek için şu sözleri söyleseydi:

"Üç kere kendisine aylığımı arttırsın diye müracaat ettim. Annem hastadır, annem ölüyor diye yalvardım. Bir kere de muhasebe şefine çıkarak bir aylığımı avans olarak istedim, vermediler. Kasa elimdeydi. Orada para dururken, anamı işkenceler içinde kıvrandırmaya gönlüm razı olmadı," diyebilseydi. Hiç şüphesiz bu, suçu bir başka kanun maddesine nakledemezdi. Fakat insanlar bu suçu daha hafif telakki ederlerdi.

Fakat adaletin karşısında dili bağlandı. Çünkü orada anladı ki bunu demeye hakkı yoktur. Kasadaki para Osman Fazıl Bey'in şahsi tasarrufundaki paraydı. "Senin anan hastaymış, ona ne?" Onun bu hakkı mukaddesti. Kimsenin buna el uzatmasına müsaade edilemezdi.

Bir başkasının tasarrufundaki bir paraya el uzatmak hırsızlıktı.

Vasıf bir hırsızdı.

Bu yaptığı işin başka bir ismi ve kendisine layık bir başka sıfat yoktu.

Halbuki bütün hayatınca o, hırsızı, kendisine hiç benzemeyen başka türlü bir insan zannederdi.

Ve o hırsız oluvermişti. Hırsız, kanunun telin ettiği, cemiyetin içinden çıkarıp demir parmaklıklar, yüksek duvarlar arkasında hapsettiği, namuslu vatandaşların, dürüst vatandaşların arasında yaşamaya mezun olmayan muzır bir varlık.

Hiç farkına varmadan!

Mahkeme salonunda ne kadar utandığını, dinleyiciler bu hayat faciasını bir tiyatro gibi seyrederlerken, bütün bu insanların karşısında nasıl eriyip mahvolduğunu, nasıl çöktüğünü, kendisini nasıl herkesten aşağı ve sefil hissettiğini hatırlıyordu.

Ve hala, şimdi, şu anda kendisini o kadar sefil ve iğrenç hissediyordu.

Nasıl bir hata işlemişti? Nasıl bunu yapabilmişti?

Ve bu hatasını ne müthiş bir ceza ile ödemişti.

*

Fakat o buraya bütün bunları düşünmeye gelmemişti. Hayatta bu gece onun yegâne şansıydı. Eğer bu gece onu görebilirse talihinin değişmesi imkânı vardı.

Mazi, maziydi. Artık şu anda istikbali düşünmesi lazımdı.

Yeniden bir kuvvet bulmuş gibi omuzlarını dikleştirdi. Ve köşe başından çıkarak caddenin ortasına doğru ilerledi.

Fakat birden ta kulağında acı acı öten, bir çığlık gibi tüy ürperten, bir düdük sesiyle sıçradı. İnsiyaki bir hareketle geri çekilerek kaldırıma çıktı.

Ve ne var diye sağ tarafa baktı.

Caddenin aşağısından doğru beyaz bir kamyonet, bir sıhhi imdat arabası düdüğünü öttüre öttüre ve yolu üzerindeki bütün nakil vasıtalarını durdurup kendine yol açа açа, çılgın bir süratle ilerliyordu.

İki

Ortasında kızıl bir çizgi bulunan bembeyaz araba, caddelerin elektrik ışıkları altında ilerledi ve durması mukadder olan yerde, bir hastane kapısının önünde durdu.

Sokakları velveleye katarak, her nakil vasıtasını olduğu yere mıhlayarak ilerleyen bu arabanın yolu üzerinde her şeyin ona geçit vermek için durması, medenî bir memlekete yakışan bir manzaraydı.

Bütün bir şehrin sokağını dolduranlar böyle yapmakla insani vazifelerini yapmış bulunuyorlardı. Yardıma muhtaç olan, ölüm karşısında kalmış bulunanı kurtarmak için bütün şehir kendi işini terk ediyor ve bu beyaz arabaya yol veriyordu. Bu beyaz otomobildeki, hayatı tehlikede olanı kurtarmak için gösterilen müşterek bir yardım hareketi...

Fakat bu sağlam insanların ölüm tehlikesindeki insana gösterdikleri müşterek alakayı işaret eden telaş havası otomobilin motoru durur durmaz ve zili susar susmaz kopmuş bir film gibi kesildi kaldı.

O gelişteki telaşla mukayese edilecek olursa bir asır kadar uzun süren bir zaman sonra otomobilin kapısı açıldı.

Evvela siyah pantolon ve yakası açık bir mintan giyen kırklık bir erkek yere atladı.

Etrafına bakındı. Otomobili süren sürat ve telaşa benzer bir karşılayış bekliyor gibi bir hali vardı.

Fakat etrafta hiçbir kimse yoktu. Hastane önü çiçekli bah-

çesinin kapısı yanında duran, sarı, keten gömlekli, bakışları dalgın dalgın bir noktaya dikilmiş olan ak saçlı zayıf adam otomobile yaklaşmak şöyle dursun, "Kim geldi? Ne oldu?" diye dönüp bakmıyordu bile.

Arabanın içinden atlamış olan erkeğe çok uzun gelen bir zaman içinde nereden peyda olduklarını seçemediği beyaz önlüklü ve hareketlerinde en ufak bir telaş eseri görülmeyen iki kişi otomobilin içinde, üstünde küçük bir cismin hareketsiz yattığı bir sedyeyi yere indirdiler.

Sarı keten gömlekli adam hep aynı yerde duruyor, şehrin sokaklarından büyük bir süratle kurtarılmak için buraya getirilmiş olan hastanın yattığı sedye tarafına bakmaya tenezzül bile etmiyordu.

Gömleğinin yakası açık kırklık erkek bu adama karşı içinde sonsuz bir hiddet duydu.

Gidip onun yakasına yapışmak, sarsmak "Hey adam! Buraya bak, burada bir çocuk ölüyor, görmüyor musun?" diye bağırmak istedi.

Esasen onu her şey sinirlendiriyor, her şey umulmayacak kadar ağır yapılıyor gibi geliyordu.

Sedyede hareketsiz yatan cismin hâlâ yaşamakta olup olmadığını bilemiyordu. Bir an evvel içeriye girmek, bir an evvel hastayı doktora çıkarmak telaşıyla yanıyordu. Esasen yol çok uzun sürmüştü. Otomobilin bütün süratine rağmen yol o kadar uzun sürmüştü ki...

Sedye demir parmaklığa yaklaşınca kapının önünde duran adam bir otomat imiş gibi, onlara hiç bakmadan, hiçbir alaka göstermeden kapının iki kanadını birden açtı.

Kimdir? Kimin nesidir? Kaza nerede oldu? Yaralı mıdır? Ağır mı? Falan gibi hiçbir şey sormadı. Ve bu suallerin hiçbiri gözlerinin içinden bile geçmedi.

Kendisi bu hastanenin kapıcısıydı. Onun vazifesi bu kapıyı açıp kapamak... Gerisi onun ne umurunda?

Burası bir hastane değil mi? Buraya gelin arabaları gelmez ya! Elbette cankurtaran gelip ağır yaralıları taşıyacak. Hastalar gelecek. Can çekişen yaralıları taşıyan sedyeler girecek bu kapıdan. Ve hıçkıra hıçkıra, ağlamaktan katıla katıla feryat eden matemliler çıkacak bu kapıdan!

Evet, bu kapı hastane kapısıdır. Bu kapının eşiğinden içeri atlayan insanlar arasında ne cins ne mezhep ne itikat ne millet ne de sınıf farkı kalır.

Kapının dış tarafında, sokak, şehir, memleket, daha başka şehirler, daha başka memleketler... Kocaman bir dünya vardır.

Dünyaya ait bütün ihtiraslar, bütün kinler, bütün iddialar, bütün mücadeleler, bütün gurur ve azametler, bütün bir şey olmak, her şeyden fazla ve yüksek olmanın gözleri kör eden isteği çarpışır. Fakat bu kapının iç tarafında bütün çılgın ihtiraslarından ve gururlarından tecerrüt etmiş, sırf uzviyet ve madde kalmış insanlar yaşar. Pek mukavemetsiz bir hayvan bünyesine malik olan insan, burada hayvanlığının, değersizliğinin, madde oluşunun bütün aczi içinde kıvranan bir biçareden başka bir şey değildir.

Bu kapının dış tarafında çeşit çeşit karakterde, çeşit çeşit düşüncede, çeşit çeşit milletten insanlar yaşar. Birbirine benzemeyen, her biri ayrı ve hususi bir varlık taşıyan şahsiyetler, bunların içinde, peygamberler, mürşitler, yarı ilaha benzeyen dâhiler, hükümdarlar, sanatkârlar vardır.

Bu kapının iç tarafında bir kalbi, bir beyni, iki ak, bir karaciğeri, iki böbreği, bir midesi olan etten, kandan, kemikten yapılmış insanlar hep birbirlerinin eşidirler.

Bu kapının eşiğinden içeri girenler hep hastadırlar!

Hasta!

Kim olursa olsun, hastane kapıcısı için bir hastadır. Onlara kapıyı açarken işte bunun için başını çevirip bir kere onun yüzüne bakmaz. Herhangi bir vakada bir hususiyet aramaz.

*

Hastane kapıcısı burada geciken gece nöbetçisini bekliyor. Nöbet vakti geçti. Gece kapıcısı yeni evlendiğinden beri hep böyle yapmaya başladı. Nöbet saatini geciktiriyor. Ve gündüz kapıcısı bunun için bazen iş saatine caba olarak daha birkaç saat böyle beklemeye mecbur kalıyor.

İdare müdürüne şikâyet etmeği iki kere düşündü. Hatta bir defasında kapısına kadar gitmişken geri döndü. Kendi kendine, *yeni evlilik bu... Hepimiz genç olduk,* dedi. Fakat şimdi şu anda, *ama her şeyin de bir derecesi var,* diye düşünüyor.

İnsan kendi saatlerinin sonuna zaten yorgun argın geliyor. Bu fazla saat onu nasıl büsbütün yormaz? Eve gidip şöyle bir uzanmak, küçük kızına dizlerini ovdurmak istiyor.

*

Sedye kırmızı topraklı bahçe yoluna girdi.

Kapıcı gene bir otomat gibi mihaniki [mekanik] bir hareketle kapının bir kanadını örttü ve gene kafasını demire dayadı.

Sedyeye, gidiyor mu, gitmiyor mu diye bakmıyor bile.

Hastanın yanındaki kırklık adam, *bu nasıl herif,* diye düşünüyor.

Hastane kapıcısının gözleri caddenin ta nihayetinde. O da *şu aşağıdan gelen gece kapıcısı mı?* diye düşünüyor. *Yürüyüşü ona pek benziyor. Niçin durdu? Yok, durmadı, yan sokağa saptı, Vah vah... O değilmiş!*

*

Sedye şimdi bir taş odada. Gözleri uykudan uyanmış gibi şiş bir kâtip. Bir mektep hocası kürsüsüne benzeyen yüksek bir yazıhanenin başında birtakım sualler soruyor ve karşısındaki gömleğinin yakası açık adam bu suallere cevaplar veriyor.

"Adı nedir?"

"Memduh."

"Kaç yaşındadır?"

"On üç, on dört yaşında olmalı."

"Siz nesi oluyorsunuz?"

"Komşusuyum. Fakat bu suallere ne lüzum var? Evvela bir yarayı görseler... Çok kan zayi etti."

Az ışıklı bir ampul yanıyor. Üstü siyah çiçekli gümüşi taştan zeminde koca karınlı bir hamam böceği dolaşıyor.

Bir kenarda iki hastane hademesi. Biri esmer, biri sarışın. Baş başa vermişler, gülüşerek bir şeyler konuşuyorlar. Kenardaki sırada, yüzü sapsarı, avurtları çökük, gözlerinin etrafı mor halkalarla çevrilmiş, elli beş, altmış yaşlarında bir adam oturuyor. Titreyen başını güçlükle dik tutuyor. Elleri dizlerinin üstünde. Herhalde bir hasta olacak.

"Kaza nerede oldu?"

"Ah, öldü galiba! Göğsü kımıldanmıyor. Doktor gelse..."

Kâtip tok bir sesle "Siz telaş etmeyiniz. Herkes işini bilir. Başhemşireye haber gitti," diyor.

Girdikleri zaman gözü saatine ilişmişti. Dokuzu yirmi geçiyordu. Şimdi ancak dokuzu yirmi dört geçiyor. Halbuki o bir saattir bekleniliyor zannında.

Bu arada içeri giren beyaz gömlekli bir erkek... Sedyeye şöyle bir baktı ve sordu.

"Ne o? Bir kaza mı?"

"Evet."

Hasta ile beraber gelmiş olan adam söze atıldı.

"Müthiş bir kaza. Bir tramvay kazası. Tramvay altında kal-

dı. Kolu kopmuş gibi bir şey... Çok kan zayi etti. Kazazedede müthiş bir yara var."

Gözlerini sedyeye çevirdi.

"Hiç kımıldanmıyor; öldü galiba!" diye endişesini tekrar söyledi. Sonradan odaya girmiş olan adam sordu.

"Siz akrabası mısınız?"

"Hayır, komşusuyum. Bizim mahallenin çocuğudur. Elimizde büyüdü. Küfecilik yapıyordu. Anacığı hasta da. Bir ananın bir yavrusuydu. Hasta kadının desteği. Şimdi duyunca kadın çıldırır vallahi."

Onun çıplak ayak sokaklarda koşmaya başladığı zamanlar gözünün önüne geldi. Burun direkleri sızladı. Onun hakkında çok iyi şeyler söylemek ihtiyacını hissediyordu.

"Çok iyi ahlaklı çocuktu. Ne haylazlık bilirdi ne bir şey. Melek gibi!"

Ve gene korku ile sedyeye baktı.

"Hiç kımıldanmıyor. Nefes alışı bile belli değil. Öldü, muhakkak!" diye tekrarladı.

Ve imdat ister gibi etrafına bakındı. Etrafta derin bir huzur vardı. Sonradan içeri girmiş olan ve giyinişi bir doktor, bir eczacı, hasta bakıcıdan sonra daha fazla bir hademeye benzeyen pos bıyıklı adam duvarda asılı duran bir pelerini almıştı.

Kâtip, harflerin majüsküllerini süsleye süsleye kemali itina ile bir deftere bir şeyler kaydetmeye devam ediyordu.

Duvara dayalı duran dar tahta sıradaki adam şimdi yüzünü avuçlarıyla kapamıştı. Hademe kadınlar hâlâ konuşmakta devam ediyorlardı. Şiş karınlı hamam böceği daha duvarın dibine varmamıştı.

Bu böceğin öyle ağır bir ilerleyişi vardı ki...

Saatine baktı. Saat dokuzu yirmi altı geçiyordu.

Birden dışardan bir ayak sesi duyuldu. Taşların üstünde kızmış ve asabi bir ahenkle öten ayak sesleri. Ve sonra açık

kapının önünde bembeyaz önlüğü, bonesi koladan pırıl pırıl yanan zayıf, kısa boylu beyaz saçlı bir kadın göründü.

Sedyeye bir baktı. Odada hiçbir kimseye bakmadan sedyenin yanına gitti eğildi. Hastanın bileğini tuttu ve sedye üstünde şöyle bir dakika kadar meşgul olduktan sonra yerinden doğruldu. Ve telaşlı sert bir sesle "Çabuk nöbetçi doktorunu çağırınız! Hastayı ilk tedavi odasına naklediniz. Haydi çabuk! Çabuk!" diye bağırdı.

Oradaki hademeler arasında bir telaş oldu. Hepsi başhemşirenin emrini yerine getirmek için sağa sola koşuştular. Sedyeyi takip etmek isteyen adama sarışın hademe "Siz orada kalacaksınız!" dedi. Esmer hademe doktoru çağırmaya gitmişti.

Koskoca adam dizlerinin titrediğini hissediyordu. Hay aksi şeytan! Kadın gibi bir şey olmuştu bu gece. Keşke bu akşam kahveye çıkmasaydı. Bu kazaya rast gelmeseydi, ne olurdu?

Caddenin öteki tarafından doğru yorgun argın gelen çocuğu nasıl olmuştu da koskoca araba bir an içinde altına alıvermişti.

Vatmanın kabahati yoktu; çan çalmıştı.

Fakat küçük Memduh çan sesini duymamıştı.

Bugün perşembe pazarına gitmiş olan küçük Memduh belki de çok çalışmıştı. *Ondan böyle yorgundu, sütçü beygirleri gibi ayakta uyuyordu,* diye düşünüyordu.

Başhemşireye şimdi "Nasıl, tehlikede mi?" diye sormuştu.

Kadın başını çevirip kendisine cevap vermemişti. Acaba duymamış mıydı? Yoksa sözüne kulak mı asmamıştı?

Bu hastanede niçin insana böyle muamele ediliyordu?

Buraya girdiğinden beri o kendisini bir suçlu gibi hissediyordu.

Kimse ona iyi bir muamele etmiyor, herkes ona sert sert bakıyor, yüzlerde "Gecenin dokuzundan sonra, tam herkesin istirahat edeceği sıralarda mı gelinir?" diyen bir mana vardı.

Adeta istiskal gibi bir şey. Hiç olmazsa çocuğun ne vaziyette olduğunu bilseydi.

O, Umumî Harp'te, İstiklal Savaşı'nda bulunmuştu. O kadar ölü, o kadar yaralı görmüştü. Fakat hiç bu feci manzara karşısında, bu küçük yaralıyı gördüğü zaman hissettiği şeyi hissetmemişti.

Dizlerinin titremesi daha arttı. Onun için elleriyle yüzünü örtmüş olan adamın biraz ötesine, aynı sıra üstüne oturdu. Ellerinin gayri ihtiyarî bir hareketiyle pantolonunun cebini karıştırdı. Tütün paketini aradı.

Aksi gibi tütününü kahvede, iskemlesinin arkasına astığı ceketinin cebinde unutmuştu. Parası da ceketinde kalmıştı. *Ceketi oradan aşırırlarsa,* diye düşündü ve pek canı sıkıldı.

Çocuğun çiğnendiğini görür görmez ceket falan düşünmeden dışarı uğramıştı.

Elbette kahvedeki insanlardan onu tanıyanlar gidip anasına haber vermişlerdi.

O çocuğu bırakmamıştı. *Yanında bir adam olursa daha iyi bakarlar,* diye düşünmüştü. *Sahipsiz zannetmesinler,* demişti. Bugün başına aksilik üstüne aksilik geliyordu. *Yeni ceket de giderse yandık vallahi,* dedi.

Oldu olacak, hiç olmazsa bir paket tütün alacak parası olsaydı yanında. Tütünsüzlük onun büsbütün canını sıktı. Daha sinirlendi ve yeniden ayağa fırladı. Oturalı daha yirmi saniye geçmemişti. Gözkapakları şiş kâtip ona baktı.

"Çok üzülüyorsun birader," dedi. "Baksana akraban bile değilmiş çocuk."

"Fakat elimizde büyüdü hepimizin. Biz onu daha emzikte iken tanıdık."

"Atlatır inşallah. Metin olmak, kalbi sağlam tutmak lazım. Biz burada neler görürüz. Nice hastalar, nice yaralılar. Buraya ne vaziyetlerde gelirler. Yalnız çolukları çocukları değil, dok-

torlar da doktorca bu yaşamaz, derler ümidi keserler. Birden bakıverirsiniz, burada iyileşir ve dipdiri bir halde çıkar gider."

Deminden beri elleriyle yüzünü örten ihtiyar adam başını kaldırdı ve genç kâtibin sözünü keserek "Bazen de," dedi. "Buraya kendi ayağıyla gelir, ancak kolunu tutarsınız da istemem yürüyorum, der. O kadar kendisine güvenir de... Sonra..."

Sözünü bitiremedi. Belki bir hıçkırık boğazına düğümlenmişti. Yüzünü gene elleri içine sakladı. Kâtip "Allah sabrını verir beybaba," dedi.

İhtiyar hep yüzünü elleri içinde saklıyordu.

"Nasıl sabır evladım?" dedi. "Buna sabır olur mu? Nasıl sabrederim? Yeni almıştım ona lacivert iskarpinleri. Buraya getirirken *Giy çocuğum ayağına şunları,* dedim. Giymedi. *Hastanede belki de ütüye koyarlar, bozulur, dönüşte ne giyerim?* dedi. Onları kendi eliyle dolaba sakladı. Lacivert iskarpinler dolapta duruyor. Bir çift lacivert iskarpin... Artık dünya batıncaya kadar sahiplerini beklesinler. Buna nasıl sabredilir? İskarpinleri dolapta, özenip bezenip aldığı lacivert iskarpinleri... Söyleyiniz, bana şimdi... Ben iskarpinleri ne yaparım?"

Sanki bütün bu ümitsizliğin ve kederin içinde en mühim şey lacivert iskarpinlermiş gibi daha birkaç kere aynı sözü tekrarladı.

"Şimdi ben o iskarpinleri ne yapayım?"

O susunca kâtip yavaş bir sesle "Sen hepimizden yaşlı ve akıllısın beybaba," dedi, "takdiri ilahi ne yapalım? Elden bir şey gelmez ki!"

İhtiyar başını kaldırdı. Hiçbir insani isyanın gözlerde bu kadar fecii bir ifade aldığı görülmemişti.

İhtiyarın ölgün gözleri şimdi birdenbire dirilivermişti.

"Sus!" dedi. "Sus! Oğlum bana ondan bahsetme."

Senelerce aldatılmış bir insanın bütün sukutuhayali, bü-

tün inkisarı bu yüzün çizgilerinde vardı. Şimdi ince parmaklı, damarları şişkin elleriyle dizlerine vuruyordu.

"Bu dizleri görüyor musun? Bu dizler secdede nasır bağladı. Alnımı önünde yerlere sürdüm. Bu memlekette girmediğim bir cami bırakmadım, hepsini dolaştım. Hepsinde onu aradım. Bütün bu camilerin içinde onu aradım. Onun merhametini, onun büyüklüğünü, onun kendini aradım. Onu bulamadım. Söyleyiniz bana... O nerede? Onu eskiden içimde bulurdum. O nerede? Nerede o? Niçin beni dinlemedi? Bütün ömrümce tekrarladığım duaları yaparken, ona hitap eder, ona niyaz ederken bir boşluğa laf söyleyen insana döndüm ben. Sesimin aksi gelmedi ondan. Bir büyük meydanda tek başına konuşan bir insana döndüm. *Allahım neredesin? Neredesin işit beni,* diye hıçkırdım. Takdiri ilahi ha! Ah ilahi... Yarama takdirin bu muydu?"

Şimdi bir çocuk gibi hıçkırıyordu. "Allah, Allah, Allah," diye tekrarlıyordu.

Çocuğu getiren mintanlı, yanında oturan adama dikkatli dikkati baktı. Sonra sual dolu gözlerini kâtibe çevirdi. O uzaktan dudaklarını kıpırdata kıpırdata heceledi.

"Torunu öldü. Bugün... Şimdi haber aldı da."

Sözlerini ihtiyara işittirmemek istiyordu.

Beyaz saçlı adam hem ağlıyor hem de söyleniyordu.

"Allahım seni de onunla bir günde kaybettim. Nerelerdesin? Bütün ömrümce seni içimde hissederdim. Neredesin yarabbi? Ben sana da inanmazsam kimlere inanırım? Nasıl yaşarım? Bütün bir ömür sana inandıktan sonra ben şimdi sensiz ne yapacağım? Niçin bıraktın beni?"

Mintanının yakası açık adam, ihtiyar böyle ağladıkça gitgide asabileşiyordu. Onu teselli etmek isterken haşin haşin bağırmak, "Sus artık, yeter!" demek ihtiyacını duyuyordu.

O böyle konuştukça gözünün önünde bir kadın hayali beliriyordu.

İncecik yüzlü, incecik belli bir kadın hayali... Pembeleşen bir yüzle çok kirpikli, iri gözler hayalinde canlanıyordu.

Memduh'un anası!

Ah bari yanında bir sigarası olsaydı.

Kâtip şimdi bir sigara yakmıştı. Onu sigara içerken gördükçe ondan bir tane istemek niyetinde bulunuyor fakat tam ağzını açarken utanıp vazgeçiyordu.

Bunun için gene yerinden kalkmış, küçük odanın içinde dolaşmaya başlamıştı.

*

Esmer hasta bakıcı doktoru çağırmak için oda kapısına vurduğu zaman içerden yüksek sesle söylenen bu sözler duyuluyordu.

"Ne dedin? Evet, evet... Şekerim, canım bırak Cemil'i. Cemil sersemin biridir. Efendim toprak telini arka pencereden aşağı versinler. Evet, avluya. Ne dedin? Yok, yok canım... Anten iyi konmamıştır. Muhakkak bir yere temas etmektedir. İnan bana, bu marka eskisinden çok daha pahalı. Kabahat bende oldu, makbuzu sana getirmedim. Buradadır, yarın getireceğim. Vallahi değil karıcığım. Ne diyorsun? Ankara'yı alıyor mu? Allah Allah... Dükkândan Ankara'yı pek mükemmel aldığını söylediler. Orada nasıl tecrübe ederdim? Ankara istasyonunun işlediği saat değildi ki. Efendim... Ha! Evet, otuz sekiz modeli karıcığım. Yarın öğleden sonra beraber gidelim. Vallahi otuz sekiz modeli. Cemil gene dama çıksın bir kere daha efendim. Ayağını üşenmesin. Anteni düzeltsin."

Esmer hademe bir iki kere kapıya vurmuş fakat işittirememişti. Nihayet bir kere daha, fazla kuvvetlice vurunca nöbetçi doktor içerden sert bir sesle "Gir!" dedi.

Fakat esmer hademe içeri girer girmez eliyle ona susma-

sını işaret etti. Şimdi kendi konuşmuyor, dinliyor ve sık sık başını sallayarak "Evet, evet, evet," diyordu. "Çok şey! Çok şey! Evet, hayır şekerim ısrar etmiyorum. Eğer olmazsa yarın değiştiririz. Yahut da memurunu çağırırız. Anteni onlar yaparlar. Şimdi bir şarkı sesi duyuyorum. Ne dedin? Berlin mi? Hayır. Bern mi? Anlayamadım. Berlin ha! Anlayamıyorum. Ha anladım, evet. Bak sese ne iyi geliyor! Güler niçin ağlıyor? Erdoğan'la mı dövüştüler? Evet, ne güzel işitiliyordu ses. Susturun çocuğu. Peki, peki... Affet şekerim, birisi geldi. Beni çağırıyorlar. Hastalardan biri ağırlaştı galiba. Cemil yukarı çıksın. Ben birazdan seni ararım."

Telefonu kapadı. Düşünüyordu. *Çok şey... Neden Ankara'yı almıyor?* Halbuki makineyi alırken onlara evvela bu suali sormuştu.

"Ankara'yı iyi alıyor mu?"

Hırsız herifler vesselam, diye düşünüyordu.

Radyoyu satanlara karşı duyduğu hiddetle çatılmış yüzünü hademeye çevirdi. Ve çok sert bir sesi sordu.

"Ne o? Gene ne var?"

"Baş hemşire sizi çağırıyor. İmdat otomobilde bir yaralı geldi. Pek ağır bir vaziyette imiş."

"Nedir, cinayet mi?"

Esmer hademe "Galiba tramvay kazası," diye cevap verdi.

Nöbetçi hekim sarışın, uzun boylu, iri vücutlu bir gençti. Bir fen adamından daha fazla bir sporcuya benziyordu.

"Geliyorum," diye ilerledi.

İçinden, *Allah vere de bizi uğraştıracak bir iş olmasa,* diyordu. Bu gece esasen nöbette oluşu canını sıkıyordu. Tam yeni radyonun eve geldiği gün. Kayını Cemil'e pek sinirleniyordu.

Züppe! Güya elektrik mühendisi olmaya namzet. Bir anten kuramıyor. İstidatsız herif!

Kahve rengi linolyumlar pek iyi parlatılmış üstünde elektrik ampullerinden dökülen ışıklar pırıl pırıl yanıyordu.

Kuvvetli ilaç kokan koridorlardan geçti. Hastanın nakledildiği odaya girdi.

Başhemşire sağ kola, kalbe kuvvet verici bir ilaç şırınga ediyordu.

Nöbetçi doktor, başhemşirenin yüzünden, kazaya uğrayanın çok tehlikeli ve çok ümitsiz bir vaziyette olduğunu anladı.

Tehlikeli ve ümitsiz vakalarda başhemşire üst dişleriyle alt dudaklarını hafif hafif ısırırdı.

Doktora "Sol kol hurdahaş! [paramparça]" dedi. "Çok kan zayi etmiş olacak. Nabzı zayıf."

Doktor fazla dinlemedi. Hastaya doğru eğildi, bir müddet yaralıyı muayene etti. Kalktığı zaman "Hemen ameliyat salonuna!" emrini verdi. Başını kaldırdığı zaman rengi biraz solmuş gibiydi. Başhemşireye "Berbat bir vaziyet," dedi. "Koldan hayır gelmez. Omuz sağlam mı acaba? Şüphem var. Baştaki yara da çok ehemmiyetli."

Nöbetçi doktoru beş senelik bir hekimdi. Bu kadar ağır bir vakada yapılacak ani müdahaleyi kestiremiyor, kendi bilgisine pek de güvenemiyordu.

Yaralı çocuk ameliyat odasına götürülürken nöbetçi doktor kendi odasına gitti. Bir kere profesöre danışmak istiyordu. Profesörün geleceğini zannetmiyordu. Fakat hiç olmazsa telefonla kendisine iyi nasihatler verebilirdi.

Asabi parmaklarla numarayı çevirmeye başladı.

Kötü iş, diye düşünüyordu. *Zaten bu gece bütün fenalıklar benim tepemde.* Biraz evvel ölen genç kızın başucunda o bulunmuştu. *Bütün aksilikler benim boynumda olur,* diye söyleniyordu. *Ağır hastalar benim nöbetimde ölürler. Güç ve ani ameliyatlara benim nöbetimde ihtiyaç hasıl olur. Üstelik bu gece bunlar yetişmiyormuş gibi bir de şu radyo canımı sıkıyor. Hayvan herifler, dolandırıcılar, Ankara'yı alıyor diye sattılar bana makineyi. Talihsiz adamım vesselam.*

Üç

Bayan Kevser büyük aynanın karşısında oturuyordu.

Belindeki kurdeleden örülü jartiyerinin lastiklerine takışmış gergin çoraplı ayaklar vualden yapılmış çiçeklerle süslü atlas terliklerinin içinde dinleniyordu. Üstünde ten rengi krep damur bir sabahlığı vardı.

Sabahlığının önü tamamıyla açık olduğu için fildişinden oyulmuş bir bebeğe benzeyen vücudu çırılçıplak görünüyordu.

Boyalı platine saçları başının üstünde çok güzel tanzim edilmişti. İki şakaklarının yanına, platin rengi saçlarının arasına oturtulmuş ufak zümrütlerle süslü iki saç iğnesi yeşil gözleri gibi ışıltılıydı.

Koyu pembe tırnakları, ince uzun parmaklarının ucunda lalden ziynetlere benziyordu.

Büyük endam aynasının iki yanında, duvarda duran uzun elektrik lambalarının çok kuvvetli ışığı ona vücudunun ve yüzünün bütün güzelliklerini ve bütün kusurlarını hiç örtmeden, tahfif etmeden [hafifletmeden] gösteriyordu.

Aynanın karşısındaki koltuğun içinde oturuyordu. İnceltilmiş kaşlarını yukarı doğru kaldırmıştı. Biraz şiş göz kapaklarını çekik gözlerinin üstüne doğru hafifçe indiriyordu. Ve gözlerine uzak, lakayt ve bulanık bir bakış veriyordu.

Saatlerden beri, aynanın karşısında uğraşa uğraşa nihayet gözlerine her zamanki gibi mağrur, her şeyden uzak kede-

rini gizleyen ve her şeyi yukardan gören manasını vermişti. Fakat dudaklarının yanındaki iki çizginin bir ağlamayı güç zapt eden hafif titreyişlerini bir türlü geçiremiyor, gözlerine verdiği bu mağrur ifadeyi onlara da veremiyordu.

Kevser mustaripti. Bütün gayretine, bütün gururuna rağmen vahşi bir ıstırap içinde kıvranıyordu. Ve bu acısına rağmen bunu saklamaya, bunu gizlemeğe ve gülmeğe mecburdu.

Evet, bu gece gülmeye ve lakayt görünmeye mecburdu.

Odadaki yumuşak halılar ayak seslerini boğmuştu. Bunun için kocasının içeri girdiğini duymamıştı. Birdenbire onu geniş aynanın içinden, ta arkasında görünce irkildi. Ve sanki vücudunu gizlermiş gibi ince sabahlığının içine sarıldı.

"Telefon terziden mi imiş? Kızı mı yollamışlar?"

"Hayır, hastanedenmiş. Çok müthiş bir vaka gelmiş, nöbetçi doktor akıl danışmak bahanesiyle beni çağırıyor."

Kevser'in gözleri ademi memnuniyetle doldu.

"Ne o? Yoksa gidecek misin?"

"Yook canım... İnsanın bir gün istirahat hakkıdır. Bizimki gün de bir gece. Fakat bu akşamki asistan biraz tecrübesiz galiba. Ürkmüş; kendisine yapılacak şeyleri söyledim. Hem hakkı da var; anlattığına göre yaralı..."

Genç kadın omuzlarını silkti ve hırçın hırçın "Sus," dedi, "bana gönül karartacak şeyler anlatma! Neşeli şeyler dinlemek istiyorum. Aman bu hastane hikâyeleri..."

Sonra başını arkaya doğru atarak "Zaten terzi hâlâ esvabımı yollamadığı için öyle sinirliyim ki," diye ilave etti.

Bir müddet sustu. Ve epey bir sükûttan sonra "Halbuki bugün düğüne, eğlenceye gideceğiz. Güya eğleneceğiz. İnsan baştan bu kadar sıkılırsa gittiği yerde eğlenemez ki... Yollamayacak galiba terzi bu kıyafeti."

Onun böyle hırçın öten sesine yandaki kapısı açık odadan tatlı ve genç bir ses cevap verdi.

"Öteki elbiseniz de çok güzel. Hem siz onu da bu düğün için yaptırmadınız mı? Vallahi o beğenmediğiniz elbise herkesin tuvaletinden çok daha güzel olacak. Onu giyiniz. Nafile ikinci elbiseyi beklemeyiniz. Vakit de pek geçti. Düğüne çok geç gideceğiz, eğlenemeyeceğiz."

Böyle konuşan küçük Sevim'di. Lame satrançlı pembe tafta esvabının içinde dalından henüz koparılmış bir kiraz gibi taze, körpeydi. Yengesinin küçük salonunun koltuklarından birine oturmuş, pırıltılı taşlı iskarpinlerinin burunlarını seyrederek yengesinin hazırlanmasını bekliyordu.

Kevser bu düğün için, küçük Sevim'in bahsettiği beyaz lame tuvaleti evvela ısmarlamıştı. Fakat bu elbise terziden geldiği gün bunun yüzüne istediği kadar yaraşmadığını görmüştü.

Esasen beyaz tuvaleti ısmarladıktan sonra hemen vazgeçmişti. Şimdi aklına gelen bir başka tuvalet ile bu düğüne gitmek istiyordu. Bu, etekleri yeşil tülden yapılmış, bedeni zümrüt rengi ştrasla işleme ve arkası tamamıyla açık ve belinde güzel pembe çiçekler olan bir elbiseydi.

Bu tuvaleti dün sabah ısmarlamıştı. Bu sabah provası yapılmıştı. Bu gece gelecekti.

Terzi "Tam saat yedide," demişti. Saat dokuzu geçtiği, ona yaklaştığı halde elbise hâlâ meydanlarda yoktu.

Kevser bu elbiseyi giymekte ısrar ve inat ediyordu.

O, bu gece harikulade güzel olmak istiyordu.

Cavit, yaptığı şeye ömrünün nihayetine kadar yanmalıydı.

"Ah ben ne yaptım?" demeliydi.

Ve bu gece düğüne davetli olan bütün erkekler hep onun etrafını sarmalıydılar. Ona "İstanbul'un en güzel kadını," demeliydiler. "Dünyanın en güzel kadını."

*

Tuvaletin üzerindeki pudralıktan aldığı kocaman bir hopu tatlı bir okşayış hafifliğiyle yanaklarından, boynundan, omuzlarından geçirdi.

Sonra sabırsız bir sesle "Sevim, terziye bir kere daha telefon et!" diye homurdandı.

Hastanede herkesi karşısında tir tir titreten, talebelerin bir Allah gibi saydıkları ordinaryüs Profesör Muhsin Atlısoy, terbiyeli bir maymun gibi ilerdeki mavi döşemeli, geniş beyaz koltuğun üstüne oturmuş biraz çıkık göbeğinin üstüne ellerini dayamış, gözlerini kısmıştı.

Kendisini iş başına davet eden vazifesini mi, yaptırmakta olduğu apartmanın yakında getirmeye başlayacağı varidatı mı, yoksa karısının bir türlü gelemeyen tuvaletini mi düşünüyordu?

Kim bilir, belki de bunların hiçbirini düşünmüyordu da sadece uyukluyordu.

Fakat hiç şüphe yok ki, şimdi şu anda şu dakikada Kevser bir tek şey düşünüyordu.

Cavit'in Saffet'le evlenişini...

Cavit'in Saffet'i sevmediğini biliyordu. Bütün İstanbul'un "Yedi milyonluk bela!" lakabını verdikleri bu çirkin kızla evlenmesinde sevginin en ufak bir rol oynamayacağını, bu izdivacı yapmasında yalnız menfaat endişesinin amil olduğunu müdrikti [anlamıştı].

Fakat buna rağmen onun evlenişini kendi şahsiyetine yapılmış bir hakaret olarak telakki ediyor ve Cavit'i, Cavit'ini bir çılgın gibi kıskanıyordu.

Beş seneden beri, aralarındaki bu münasebeti İstanbul'da bilmeyen tek insan belki yalnız kocası Muhsin'di.

Bütün İstanbul onların seviştiklerini biliyordu.

Münasebetlerinin başlangıcında dedikodu olmuş, onun hakkında bir sürü sözler söylenmişti. Ve ondan sonra onların

bu sevgisi adeta meşru bir izdivaca benzeyen bir hususiyet kazanmıştı.

Bu beş sene içinde her yere beraber davet edilmişlerdi. Birinin bulunmadığı bir mecliste diğerini görmeye imkân olmamıştı. Her ziyafette, hatta resmî akşam yemeklerinde bile Cavit daima Kevser'in sofrada yanına oturtulan insandı.

Profesör Muhsin Atlısoy, Kevser'e ancak bir baba gibi refakat ederdi.

İstanbul'un bu müthiş dedikodusunu bilmez miydi, yoksa bu dedikoduya aldırmaz mıydı?

Kevser bile bunu fark etmiyordu.

Fakat Muhsin Atlısoy'un karısını sevdiği, çok sevdiği muhakkaktı. Onun bir kölesi gibiydi. En ufak bir kıskançlık göstermeyişinin sebebini hiçbir şeyin farkında olmadığına atfetmek pek doğru ve pek mantıklı olurdu.

Teyzesi "Telefon et," der demez küçük Sevim yerinden fırlamıştı.

Ve hemen koşarak koridordaki telefonun başına gitmişti. Şimdi konuşuyordu.

"Saat on oldu. Teyzem pek sinirlendi. Olmaz efendim, on dakika yarım saat demektir. Otomobil yollayayım mı? Ama pek rica ederim. Zaten otomobil on dakika sonra oradadır. Peki... Şimdi otomobili yolluyorum."

Dört

Telefonun öteki ucunda terzihanenin kalfası duruyor ve düğüne geciktikçe sinirlenen Sevim'in sözlerine cevap veriyordu. Telefon müdüriyet odasında idi. Müdüriyet odasının kapısı aralıktı. Apartmanın süslü holü karanlıktı. Fakat tam bu kapının karşısındaki atölyenin kapısı açıktı. Ve açık kapıdan dökülen kuvvetli bir ışık sofayı da yarı aydınlatmıştı. Atölye abajursuz, çıplak ve kuvvetli ampullerle apaydınlıktı.

Odanın ortasındaki geniş bir masanın üstünde yeşil bir tül yığını, bu yeşil tül yığınının üstünde dört genç baş vardı. Bu dört genç baş ve sekiz kol şu bir yığın yeşil tülle didişiyorlardı, o tüle gözün istediği şekli vermek için çabalaşıyorlardı.

Atölye hafifçe sıcaktı. Sabahtan beri mütemadiyen yapılan ütülerden buraya hafif bir yanık kumaş kokusu sinmişti.

Kalfa odaya girince kızlardan en esmeri başını kaldırdı ve sordu.

"Telefon gene onlardan mı?"

"Evet!"

"Aman ne de el alıcı melun şeymiş."

Belini doğrulttu. Bel kemiğini düz tutmak kadar basit bir hareket ona pek zahmetli geliyordu. Ölçüsüz iş saatleri onun omuzlarını sanki bir külçe gibi bastırıyordu. Beli tutulmuştu. Boynu, omuz başları pek sızlıyordu.

Altı aylık kıvırcığı bir ay evvel yapılmış saçları omuz başlarına kadar geliyordu. Yorgunluktan, uykusuzluktan kurumuş

dudaklarının çatlakları arasında kullandığı ucuz boyalar kalmıştı. Şakaklarında müthiş bir ağrı vardı.

"O elbiseyi giyip bu akşam zevk edecek. Biz eve gider gitmez kalıp gibi yatağa düşeceğiz," diye homurdandı. Bir gece evvel bu elbisenin üstüne konulan ştrasları işlemek için Eleni ile sabaha kadar atölyede kalmışlardı. Ancak saat beşte atölyede birer kanepe üzerinde biraz uyumuşlardı. Sabahın saat yedisinde gelen kızların sesiyle uyanmışlardı.

Zaten İstanbul'un bütün terzihaneleri bu düğünün hazırlığıyla haftalardan beri çılgın bir faaliyet içindeydiler. Bu kibar düğünde Ankara'nın ve İstanbul'un bütün zarif kadınları adeta bir zarafet müsabakasına çıkacaklarmış gibi hazırlanmışlardı.

Bu terzihanede sabahtan beri birçok tuvaletler teslim etmişti. Kevser Atlısoy'un ilk elbisesi de günü gününe verilmişti. Fakat bu ikinci ve terzihanenin programına tamamıyla ekstra gelen tuvaletin siparişi işi altüst etmişti.

İğne batırdığı parmağını eme eme konuşan şişman Agavni "Bu düğün pek kıyak olacak!" diyordu. "Tütün kralının karısı öyle söylüyordu. Müthiş para harcediliyormuş. Patron prova yaparken ben iğne veriyordum. Anlattıklarını işittim. Hep görmeden gözlerim kamaştı."

Eleni sarışın, zayıf bir kızdı. Uykusuzluk yeşil gözlerinin altını ve yanaklarını çöktürmüştü. Esasen solgun olan dudakları bembeyazdı. Yorgunluk ve uykusuzluğun verdiği bir asabiyetle arkadaşının sözünü kesti.

"Bir de gelini görmeli," dedi. "Hani şebek vardır. Tıpkı onun gibi öyle çirkin, öyle çirkin bir kız ki! O kadar çirkin kız nasıl koca buldu, şaşılacak şey!"

Rebeka, kızıl saçlı çilli yüzlü bir küçük kızdı. Yukarıya doğru çekik gözlerini Eleni'nin yüzüne kaldırdı, içini çekti ve "O kadar Drahomayı sen de ver, ben de vereyim, o zaman sen de koca bulursun, ben de!"

Genç kızların en esmeri olan Nimet hâlâ kendi belini, kendi ovuşturuyordu. Dudaklarını büzerek "Türklerde drahoma âdeti yoktur," dedi. "Damada on para drahoma vermemişlerdir."

Rebeka ince kaşlarını kaldıran şeytan bir gülüşle "Ya babasının milyonları?" dedi. "Onları ne yapacaksın? Damat bunları hesaplamadı sanırsın?"

Nimet pek sinirliydi. Israr etti.

"Babasının parasından damada ne? Babasıyla evlenmedi ya! O almış kızı. O..."

Deminden beri geniş pencerenin önünde durup perdelerin arasından sokağı seyreden Leyla, Nimet'in sözünü kesti.

"Nimet Abla, el âlemi ne müdafaa ediyorsun? Sen gelini gördün mü?"

Gözünün ucuyla hep karşı kaldırıma bakıyordu. Hiç şüphesiz karşı kaldırımdaki Avni'ydi. Sanki demin ona birisi "Kalk şu pencereden bak," demişti. O da yerinde duramayarak kalkıp pencerenin önüne gelmişti. Ve onu karşı kaldırımda görmüştü. Hemen hemen yarım saatten beri Leyla fırsat bulup da pencerenin önüne yaklaşınca onu orada görüyordu.

Çalıştığı yere kadar gelmek Avni'nin hiç de âdeti değildi. Bu akşam buraya gelip onu böyle ısrarla araması için muhakkak çok mühim bir şey olmalıydı.

Acaba yarın Karabük'e gidiyor muydu? Çünkü evvelki akşam ona bugün için bir cevap almakta ümidi olduğunu söylemişti.

Küçük Leyla'nın kalbi hem üzüntü hem de ümitle çırpmıyordu. Eğer Karabük'e gidiyorsa demek dört beş ay içinde evleneceklerdi.

Bunu ümit ediyordu. Fakat yarın ayrılacaklarını zannettikçe kalbi üzüntü ile doluyordu. Ve onun niçin burada olduğunu anlamak için kalbi endişe ve ümitle dolu olduğu için

bir an evvel Avni'yle görüşmesine mâni olan bu düğüne pek kızıyordu. Geline karşı kalbi sebepsiz bir kinle doluydu.

Bunun için Rebeka'nın tarafına geçmiş, gelinin aleyhinde konuşuyordu.

"Sen gelini gördün mü?" diye Nimet'e tekrar sordu.

"Hayır, nereden göreyim?"

"Ama ben gördüm gelini. Pek antika bir şey. Onu bir kere görmen lazım."

Eleni tasdik etti.

"Korkunç bir şey!"

Rebeka kahkaha ile gülüyor.

"Damat onu amourla alıyor zannediyorsun? Düşünmüyor babasının yedi yüz milyonunu?"

Nimet sinirlenmişti.

"Ne, yedi yüz milyon mu?" dedi. "Yedi milyon!"

Rebeka bir kahkaha daha attı.

"Az mı gördün? Beğenmedin mi? Babanın kasasında yarısı kadar bir para var mı?"

"Babamı rahat bırak," dedi. "Babam askermiş. Hiç askerin kasası olur mu?"

Leyla hep pencereden dışarıya bakarak sordu.

"Onun babasının işi neymiş?"

Eleni onlar hakkında çok iyi malumata sahipti.

"Onun babası büyük zengin! Büyük işadamı! Bizim Yorgo söylüyor. Borsada kral gibi bir şey! Nerede çok para getiren iş var o içinde. Maden işi, kömür petrol işi, büyük inşaatlar, demiryolu müteahhitliği falan filan hepsi, hepsi onda. Çok zengin adam."

Leyla pencereden bakarken içinde büyük bir huzur duyuyordu, işte o zengin babasının milyonları yoktu, yoktu ama işte en sevdiği insan orada, çalıştığı binanın karşısındaki kaldırım üzerinde saatlerce duruyordu.

Kendisini bekliyordu. Belki bu kadar saat sadece ona işi bulunduğunu ve birkaç aya kadar evlenmelerine hiçbir mâni kalmadığını müjdelemek için oradan ayrılamıyordu.

İş bulmaktan duyduğu sevinci bir an evvel ona haber vermek içir sabırsızlık içindeydi.

Zaten aylardır süren bu işsizlikte onun en büyük üzüntüsü ve endişesi Leyla ile evlenememek felaketi olmamış mıydı?

Leyla "Biz gene halimize şükredelim," dedi. Bunu söylerken kalbi kendi talihine karşı memnuniyet ve şükranla doluydu. Bir adam seviyor, onun tarafından seviliyordu.

Rebeka "Niçin halimize şükredelim?" diye sordu.

"Öyle ya! Hiç olmazsa güzeliz, hiç olmazsa evlendiğimiz zaman bizi alan adamın paramızı değil bizi sevdiğine inanabiliriz."

Nimet arkadaşlarının sözünü kesti.

"Hiç olmazsa başkaları evlenecekler, düğün yapıp eğlenecekler, sefa sürecekler diye biz iki üç gece uykusuz kalırız da hem de fazla gündelik almayız. O zenginler Avrupa'dan çeyizlerini getirirler. Biz hiç olmazsa evlenirken iki don bir gömlek yapacak para bulamayız. Kuzum sen bugün ne saçmalar söylüyorsun. Hem de hepimiz çalışırken sen ne diye pencerenin önünde duruyorsun?"

İşe daldığı için deminden beri kızların lakırdılarını dinlemeyen ve Leyla'nın pencerenin önünde oluşunu fark etmeyen kalfayı bu söz ikaz etti.

"Orada ne yapıyorsun Leyla? İşin bitti mi?"

O elektrik ütüsünü eline alarak "Ütüyü hazırlıyorum," dedi. Ve pencereden bir kere daha baktıktan sonra ütü masasına yaklaştı.

Rebeka'nın işi bitmişti. Elini yeşil tüllerden ayırdı.

"Oh," diyordu. "Oh! Kurtuldum."

Agavni son dikişi beklemekle meşguldü. Fakat Eleni ve

Nimet ondan evvel işi bitirmiştiler. Agavni ayağa kalktığı zaman şişman ayaklarının uyuştuğunu hissediyordu.

Kalfa şimdi kocaman tül yığınını tek başına kucağına almıştı. Belindeki çiçeği takıyordu.

Ve Leyla ütünün ısınıp ısınmadığını anlamak için ikide bir demiri yanağına yaklaştırıyordu. Demirin kızmaya başladığını yanağına çarpan sıcak havadan anladığı sıralarda, *Yedi milyon lira az değil,* diye düşündü. *Acaba benim yedi milyonum olsa ne yaparım?*

Bu sualin cevabını zihninde vermeden ve bir hülyaya dalmaya vakit kalmadan evvel önündeki masanın üstüne bir yığın yeşil tül atıldı.

Agavni ayağa kalkmıştı. Oturmaktan şişmiş bacaklarını acıtmasın diye dizkapağının altına indirdiği çoraplarını ve paça bağlarını dizinin üst tarafına doğru çekiyor ve onları germeye gayret ediyordu. Ayağa kalkmış olan Rebeka birkaçı kırık ve kıpkırmızı tırnaklı elleriyle kendi kollarını ovuyordu.

Şimdi ayağa kalkmış olan Nimet ellerini beline dayamış, mektepte iken öğrendiği jimnastik hareketlerini yaparak sızlayan sırtına ve ağrıyan beline yumuşaklık vermeye gayret ediyordu.

Eleni geniş masanın bir kenarına koyduğu ufak bir çanta aynasına baka baka saçlarını tarıyordu.

Leyla artık ütü ütülemeye başlamıştı. Rebeka yeşil elbiseye hayran hayran bakıyordu.

"Ne güzel bir tuvalet oldu," diyordu. "Profesörün madamında büyük gusto var."

Eleni güzel gözlerinin bir ucuyla yeşil elbiseye baktı.

"Yılbaşı reyonunda böyle bir fistanım olsun isterim."

Agavni de elbiseye baktı. Sonra yılbaşı sözünün ona hatırlattığı şeyi söyledi.

"Yılbaşı için piyango bileti alalım hep birlikte, olmaz mı?"

Nimet "İnşallah," dedi. Yeşil elbiseyi ütülemeye başlamış olan Leyla da zenginliğe heveslenmişti.

"İnşallahı yok," dedi. "İçimizde isteyen iştirak eder, bir bilet alırız."

Kalfaya soruyordu.

"Siz de alırsınız değil mi Azize Hanım?"

Ortada kalan parçaları toplayan Azize "Aman alalım Leyla," diye cevap verdi. "Bak talihimiz meydanda. Piyango bize çıkmaz da kime çıkar. Zaten bizim dünyaya gelişimiz bizince [bir kelime okunamadı] ikramiye."

Bu kadar bedbin bedbin konuşan Azize'nin şu anda onu böyle sinirli edecek bir derdi yoktu. Fakat buradan çıkıp İngiliz Sefareti köşesinde tramvay bekleyeceğini düşündükçe içine onu hayatından bezdirecek bir miskinlik çöküyordu. Hele Koska'daki evin yolu gözünde öyle uzuyordu ki!

Akşamın bu kadar geç saatlerine kadar çalışmaya mecbur olduğu bugünlerde onu en ziyade yoran şey iş değildi. Evin kapısından girer girmez onun bu kadar geç kalışının bu çalışma olduğuna inanmayan enişteşinin garip tebessümüydü. Bu gülümseyişi düşündükçe bütün vücudu asabiyetle irkiliyordu. O annesine ve ablasına neden geç kaldığını anlatırken enişteşi Azize'yi sinirlendiren bu soğuk tebessümle güler ve "Haydi, haydi istediğini anlat, onlar inanırlar ama biz inanmayız," diyen bir bakışla genç kızı süzerdi.

Enişteşi aklına geldikçe ukala diye düşünüyordu. Hatta onun yüzünden sebebini bilmeden ablasından bile soğumaya başlamıştı.

"Efendim kadınların çalışmasına aklım ermez! Evin haricinde bir hayat kadına yakışmaz. Azize'nin çalışmasına ben taraftar değilim," derdi. Fakat ihtiyar annesi ne yer ne içer ne ile yaşar onu bir kere sormazdı.

Azize çalışmasın da ne yapsın? Enişteşinin ablasına verdi-

ği para ancak ev kirasıyla kendi dört çocuğunun üst başına, ayakkabı, esvap, mektep kitaplarına yetiyor mu?

Azize çalışmasın!

İşte şimdi gene onu düşünüyordu. Bu adam kendi evlerinde yaşadığı için evini bile sevmiyordu.

*

Kapı çalındığı ve otomobil geldiği vakit, Agavni, Eleni ve Nimet, biri Bulgar Çarşısı'na, biri Tatavla'ya biri de Feriköyü'ne yaya gitmek üzere yola çıkmışlardı.

Leyla da ütüyü henüz bitirmişti. Kuledibi'nde oturan Rebeka ağır ağır hazırlanıyordu.

Patron Azize'ye "Ütü bitince bana haber veriniz," demişti.

Ve ütü bitince Azize geniş sofayı geçti ve atölyeyi patronun hususî apartmanından ayıran kapıya giderek vurdu.

Kapıyı açan beyaz işlemeli önlüklü, beyaz kolalı organdi bonesi ve siyah elbisesiyle bir operet süpreti kadar süslü ve fettan bakışlı bir hizmetçi kızıydı. Azize "Hanımefendiyi göreceğim," diye içeri doğru ilerlerken hizmetçi kız çapkın bir ifade ile sağ gözünü kırptı, dilini dudaklarına götürerek "Yavaş, yavaş," dedi, "acele etmeyiniz. İçerde bir misafir var!"

"Kim?"

"Bizim prens."

"Ha!"

Kazanlı bir asil Müslüman ailesine mensup olan bu genç prens son Rus ihtilalinden beri İstanbul'a yerleşmiş bulunuyordu. Hazır yiyen ecdadını taklit etmek arzusuyla mıdır nedir, muhaceretinden [göç ettiğinden] beri o da bir türlü çalışıp kendi emeğiyle geçinmeye razı olamamıştı. İstanbul'a ilk geldiği zamanlarda epey mücevher kaçırmıştı. Bunları yıldız kumarhanesinde rulete verdiğinden beri İstanbul zenginlerinin sırtından geçiniyordu.

İstanbul'un bu en modern terzihanesini işleten İclal, zengin kadınların çılgınca israfını Prens Osman'a veriyordu.

Prens Osman hakikaten pek yakışıklı bir adamdı. Kara saçlı ve mongolumsu çizgileri olan güzel bir başı vardı. Geniş omuzlu, dar kalçalı bir atlet kadar mevzun bir vücuda sahipti.

Hele ondaki bu asalet unvanı İclal'i kendisine müthiş surette bağlıyordu.

İclal fakir düşmüş çok ve çok asil bir İstanbul ailesinin dünya yüzünde tek başına kalmış geçkin bir kızıydı.

On parasız kaldığı ve artık alışık olduğu yüksek ve kibar hayata devam edemeyeceğini anladığı gün kendisini ümitsizliğe kaptırmamıştı. Harpten sonra ve son inkılâptan evvel senelerce bir sultan hanıma meskenlik etmiş olan ve artık kiracı barındıramayacak kadar eskiyip vergileri de ödenemeyecek kadar yükselmiş olan Emirgan'daki yalıyı enkazcılara satmış ve onun parasıyla Beyoğlu'nda büyük bir terzihane açmıştı.

İstanbul'un zengin tabakasında birçok tanıdığı ve sayısız ahbaplıkları olan İclal için pek kısa bir zamanda iyi bir müşteri kalabalığı bulmak ve ondan sonra büyük bir kolaylıkla zengin olmak pek zor gelmemişti.

Parasını aldığı bu yüksek tabaka içinde yetişmiş olması bu muhitteki kadınların psikolojisini hakkıyla tanıması onun bu çabuk parlayışında başlıca sebep ve amillerden biriydi.

Terziliğe başladığından beri pek yakın dostlarının kibirsizlik göstererek kendisini eskisi gibi ziyafetlerine davet etmelerine rağmen, o bu muhitten kendisini tamamıyla çekmişti. Çünkü ne de olsa kibar bir kadının terzisiyle terzi atölyesi dışında çok samimi dost olmaktan çekindiğini gayet iyi bilirdi.

Bankadaki parası kendisince matlup olan rakama yükseldiği gün Prens Osman'ı büsbütün satın almaya karar vermişti. Bir müşirzade [mareşal] olarak yaşadıktan sonra bir terzi olarak terk etmeye mecbur kaldığı bu muhite nihayet bir prenses olarak dönmek istiyordu.

Prens Osman'ı tanıdığı günden beri kararı buydu. Prens Osman bu münasebetin nasıl neticeleneceğini bir kere bile düşünmemişti. Hatta diyebiliriz ki İclal'in güzel veya çirkin bir kadın olup olmadığının bile farkında değildi.

Onun yanında bulunmaktan fevkalade güzel çamaşırlar ve elbiseler giyen, en pahalı lavantalar sürünen, birçok kadınlardan daha mahirane makyaj yapan, çok kıymetli mücevheri ve çok kibar tavırları olan bu kadınla beraber bulunmaktan, mükemmel bir sofrada votka içmekten ve bu sofranın etrafında çok kere iyi balalayka çalan güzel memleket şarkıları okuyan sanatkârlar görmekten ve buradan ayrıldığı vakit cebinde, bakarada [iskambil kâğıdı ile oynanan kumar] rahat rahat kaybedeceği kadar bol para bulmaktan çok memnundu.

Sarhoşlukla kumardan serbest kalan vakti olmadığı için İclal'e fazla ihanet etmezdi.

Yalnız çok sarhoş olduğu günlerde Beyoğlu'nun yan sokaklarının içine doğru durup bekleyen zavallı kızlara mukavemet edemezdi. Onları evine götürür İclal'den aldığı beşlikleri, onlukları onların ortası şiş eski çantalarının içine doldururdu.

*

Azize hizmetçi kıza "Tuvalet bitti," dedi. "Kendisi bitince gel bana haber ver diye tembih etmişti."

"Siz durunuz."

Azize koridorun nihayetinde durdu. Genç hizmetçi kız ilerledi. Karşıdaki kapıya vurdu.

"Giriniz!"

Hizmetçi kapıyı açtı. Mavi geniş ve alçak abajur, yalnız sofranın bir kısmını aydınlatıyor, gözleri bu kuvvetli ışıktan koruyordu.

Masanın üstünde billur kadehlerin, güzel porselenlerin, nefis *hors d'oeuvres*'lerin kalabalığı görünüyordu.

Kapı açılınca İclal küçük hizmetçi kızın omuzunun üstünden Azize'yi gördü ve onu görünce anladı, "Bitti mi?" diye seslendi.

"Evet."

"Geliyorum."

Sonra sofradaki misafirine tatlı bir yüzle "Bir dakika bekle," dedi, "şimdi dönerim."

Ve dışarıya çıktı.

İki kadın birlikte atölyeye girdiler. Leyla henüz ütüyü bitirmişti. Pencerede idi. Avni'ye şimdi geliyorum diye anlatmak isteyen bir işaret veriyordu.

Onların ayak seslerini duyar duymaz hemen pencereden ayrıldı. Ve yeşil tüllerin üstüne parmaklarıyla fiskeler vurarak güya onu düzeltmeye koyuldu.

İclal elbiseyi gördüğü zaman ona samimi bir surette hayran oldu. Bu güzel elbisenin kendisine nasıl yakışacağını anlamak isteyen bir kadın merakıyla elbiseyi ellerine almış, karşıdaki endam aynasının önüne koşmuştu. Şimdi onu göğsü üzerinde tutarak "Enfes... Enfes!" diyordu, "şiir, beste, harika."

Eteklere bakıyor, sağa sola dönüyordu.

"Azizeciğim, şekerim, bunu sen kendi elinle gider Kevser'e giydirirsin? Malûm ya, düğündür. Bir kusuru varsa senden başka kimse düzeltemez. Olur mu canım?"

Azize'nin kaşları çatıldı. Evvela vakit çok geçti. Sonra da esvap götüren bir terzi çırağı olmak, terzi çırağının da böyle en adisi olmak kibrine dokunmuştu.

Ne de olsa eski maliye nezareti kâtiplerinden birinin kızıydı. İçtimaî mevkii ve elinde bir sanat mektebi diploması vardı.

İclâl, genç kızın yüzünde bütün bunları okudu. O bütün bunları parasız pulsuz kaldığı günlerde hissetmişti. O kendi eski arkadaşlarına para mukabilinde elbise dikerken Azize'nin şu anda kaşlarını çattıran hissi birçok kereler duymuştu.

Bunun için Azize'nin itiraz etmesine vakit bırakmadan "Leyla," dedi. "Sen hemen elbiseyi kutuya yerleştir. Elbiseyi sen taşırsın. Sen götürürsün. Azize Hanım eğer bir kusuru varsa orada düzeltir. Anlıyor musun? Malum ya Azizeciğim tek prova ile diktik. Sonra Kevser bugün fazla sinirlidir. Ufak bir kusuru olursa pek üzülür. Kuzum onu bugün üzme, pek yakışmış falan de olur mu? Zaten geç verdik."

Leyla'nın yüzü değişti mi değişmedi mi diye İclal bakmadı bile. Asıl değişen çehre Leyla'nın çehresi idi. Kalbi burkulmuştu. Şimdi ne yapacaktı? Avni resmî nişanlısı olsa açıktan açığa söyler, kapıdan çıkarken hiç olmazsa bir dakika konuşurdu. Şimdi Azize Hanım'ın yanında ona söz söylemek münasebet almayacaktı. Halbuki bu kadar ısrarla kapının önünde dolaşan Avni'nin muhakkak ona söyleyecek mühim bir sözü olmalıydı.

Şimdi Rebeka buradaydı... Hay melun kız! Ne zaman böyle ortadan kaybolacak vakit bulmuştu?

İstemeye istemeye "Peki efendim," dedi.

Başka bir söz söylemesine imkân yoktu. İclal'in bu tatlı diline rağmen icabında fevkalade sert ve merhametsiz olduğunu bilirdi.

Emirlerine muhalefet edildiği zaman bu hareketi yapmaya cesaret eden işçisini en ufak bir merhamet hissetmeden işten çıkarırdı. Hem bu işçi kendisine en lazım olan biri de olsa. Leyla'nın hiçbir iş becerisi yoktu. Şimdiki halde bütün yaptığı şey teyel sökmek, teyel dikmek ve ütü yapmaktan ibaret kalıyordu.

Bunu hangi kız yapmaz? En acemisi bile bunu becerirdi.

Leyla dikişe hiç merakı olmadığını hissediyordu. Fakat onu fabrikalara ve hizmetçiliğe vermek istemeyen annesinin arzusu onu terzi yapmaktı.

Terzi annesi olmak ona içtimai mevkilerin en yükseğine

geçmek gibi geliyordu. Yirmi beş sene hizmetçilik etmiş olan bu kadını en korkutan şey kızının da günün birinde el kapısına düşüp hizmetçi olmasıydı.

O İclal'in evinde hizmetçilik etmişti. Ve bundan cesaret alarak bir gün kızını yanına alıp atölyeye gelmiş, "Aman hanımım onu sen adam et," diye yanına alması için rica etmişti.

İclal'in nazarında Leyla bir hizmetçi kızından farksızdı. Ona öteki çıraklarından daha kötü muamele eder, onu terzi çırağından daha fazla bir hizmetçi gibi kullanırdı.

Tabii velinimeti istediğini yapar. Kursaklarını deşseler daha onun ekmeği bulunur. Leyla itiraz etmezdi. Ve gene bu akşam da itiraz etmedi.

Fakat onun da gayri ihtiyarî kaşları çatıldı.

İclal bu gayrimemnun yüzü görmemezliğe geldi. Esasen onun yüzüne belki de dikkatli bakmamıştı bile.

Herhangi bir emrin Leyla tarafından nasıl telakki edildiği bir mesele değildi ki, bunu anlamak için onun yüzündeki çizgilerin aldığı manayı araştırsın.

O hâlâ Azize'ye "Aman," diyordu. "Pek rica ederim. Onu memnun etmeye gayret ediniz. Kendisini pek severim. Dönüşte bir taksi tutunuz. Sana parasını yarın veririm. Bu saatten sonra oralara kadar tramvayla gidemezsin."

"Teşekkür ederim efendim."

Leyla bütün asabiyetine rağmen büyük bir itina ile tuvaleti bir kutunun içine yerleştirdi.

İclal müdüriyet odasına girerken "Ben şimdi ona yola çıktığınızı bildiririm," dedi.

Azize şapkasını giyinceye kadar tahta kutuyu koluna takan Leyla merdivenleri dörder dörder inmişti. Ne olursa olsun Azize ininceye kadar Avni'ye iki söz söyleyecekti.

Apartman kapısını açıp dışarı fırlayınca elindeki kutuyu

kapıda bekleyen hususî arabanın şoförüne doğru uzattı ve "Şimdi geliyorum," diyerek köşe başına kadar bir çılgın gibi koştu.

Köşede koyu renk elbiseli bir insan duruyordu.

"Avni ne var? İşin oldu mu?" diye fısıldadı. "Niçin buradasın? Çabuk söyle. Vaktim yok anlat."

İlerdeki elektrik fenerinin ışığı yarısına köşenin gölgesi vuran bu yüzün ancak bir tarafını aydınlatıyordu.

Bu görülen yarım çehrenin ne garip bir manası vardı. İri iri açılmış ve bakışı sabit bir göz, dudağı aşağıya doğru çeken bir çizgi ve hafifçe oynayan bir yanak adalesi.

"Nen var, ne susuyorsun?"

Öteki, sesini çok uzaklarda bir yerde buluyormuş gibi dudakları kıpırdayıp açıldıktan epey sonra bu sözler duyuldu.

"Gitmiyor muyuz?"

"Hayır, daha işim var diyorum. Bir yere esvap götürüyoruz. Muhsin Beylere..."

"Bırakamaz mısın? Başkası gitsin. Çok mühim bir sözüm var sana."

"Hayır, kimse yok. Ben gideceğim. Esvap..."

"Esvaptan başlatma..." diye müthiş bir küfür etti.

"Çıldırdın mı? Nen var?"

"Şimdi anlatılmaz, uzun iş. Ama sana ihtiyacım var. Ne zaman dönersin? Sen eve gitmeden evvel, muhakkak seni görmeliyim."

"Karabük'e mi gidiyorsun?"

"Deli mi oldun? Rüya mı görüyorsun? Ne Karabük'ü, kodese gidiyoruz."

"Ne demek! Ne oldu? Çabuk söyle, öldüreceksin beni!"

"Uzun diyorum sana, anlatılmaz. Maraza ettik, iki arkadaşı polis tuttu. Ben sıvıştım. Ama herhalde nerede ise enselerler beni!"

Leyla dizlerinin titrediğini hissetti. Başı döndü. Düşecek gibi oldu. Sendeledi. Duvarı tuttu.

"Ne yaptın?" diye inledi. "Sakın bir kaza falan mı çıktı elinden?"

"Bilmiyorum," dedi. "Herif bir külçe gibi yere yıkıldı."

Köşenin ucunu dönmüşlerdi. Otomobil kornasını telaşlı telaşlı öttürüyordu.

"Aman Allahım. Neler geldi başımıza," diye iki eliyle yüzünü örttü, öteki sert bir sesle "Sen şimdi ağlamayı, dövünmeyi bırak," dedi. Bu akşam eve giderken anneme uğra, münasip bir lisanla anlat başıma geleni. Beni merak etmesin."

Otomobilin kornası daha şiddetle çalıyordu. Cadde pek tenhaydı. Aşağıdan bir Şişli – Tünel arabası rayları gıcırdata gıcırdata ve düşmüş zinciri kaldırımlara çarpa çarpa asabı üzen gürültüyle geliyordu. Azize "Leyla! Leyla!" diye hırçın hırçın bağırıyordu.

"Geliyorum efendim," diye cevap verdi, Sonra Avni'ye döndü.

"Beni bizim köşe başındaki çeşmenin yanında bekle," dedi.

"Gidemem o taraflara. Sen Taksim'de geçen cumhuriyet gittiğimiz muhallebiciye gel. Ben oradayım."

"Peki."

Koşarak onun yanından ayrıldı. Azize otomobilin içine oturmuştu bile.

"Nerede idin Allah aşkına," dedi. "Bu ne rezalet! Köşe başında kiminle konuşuyordun? Bu ne kepazelik? Vallahi yarın İclal Hanımefendi'ye söyleyeceğim."

Geniş otomobilin içindeydiler. Saçlarından kolonya kokuları gelen şık bir şoför otomobil kapısını nezaketle üstlerine örtmüştü.

Leyla ayaklarını biraz uzatmıştı. Elleriyle yüzünü örtmüştü. Cevap vermiyor, hafif hafif hıçkırıyordu.

Azize bu hıçkırıkları duyunca hayretle genç kıza baktı. Genç kız kendi tekdir [azarlama] ve tehdidinden mi ağlıyordu, yoksa bir şey mi olmuştu?

"Ne ağlıyorsun şimdi?" dedi, "Ne oldu? Cevap versene."

Ufak tefek kızın omuzları biraz daha küçülmüş gibiydi. Kısa kesilmiş saçları hep yüzünün üstüne düşmüştü. Bu rahat, bu geniş, bu otuz sekiz modeli otomobilin içinde müthiş yabancı ve nereden geldiği anlaşılmaz bir manası vardı.

Burunları yırtık, boyasız, tozlu iskarpinler ile, soluk paltosuyla o daha fazla bir sokak çocuğuna benzemiyor muydu?

Otomobil, motorunun sesi duyulmadan gidiyordu.

Leyla bütün gün neler düşünmüştü. Ve Avni oraya geldikten sonra ne ümitlere düşmüştü... Bu ne beklenilmeyen bir felaketti.

Kiminle kavga etmişti? Neden kavga etmişti? Bunu düşünürken gözünün önüne buğulu camından içerisini yarım yamalak gördüğü bir kahve geliyordu. Ve bu buğulu camın ötesinde ellerini kaldırıp kirli iskambil kâğıtlarını pat pat taş masalara vuran dağınık saçlı kılıksız erkekler.

Şüphesiz bu kavga kumardan çıkmıştı. Kaç kere Salih'in kahvesinde yaralama, dövüş vakaları olmuştu. Hep bu kâğıt yüzünden.

Allah bu yezit Salih'in cezasını vermiyordu! O kaç gencin bu yüzden kanına girmiş, kaç tanesi bu yüzden mahpushanelerde sürünüp durmuştu. Karabük... Sanki orada doğmuş, orada büyümüş gibi bu yerin hasretini içinde duyuyordu. Hayatında bir kere bile görmediği bu yeri ne kadar çok düşünmüştü. Bir mutekidin [dindarın] cenneti düşündüğü vecdle [hayranlıkla] orasını düşünmüştü. Oraya gidip yerleşip ekmek, iş ve saadet bulacaklarını zannetmişti. Avni'nin bu işsizlik kâbusunun içinde, Leyla'ya Karabük bir ümit adası gibi gelirdi.

Biraz evvel, yeşil tül esvabı ütülerken kendi gelinliğini bile düşünmüştü. Bu düğünde nasıl süsleneceğini, Nimet'in, Rebeka'nın, Agavni'nin ve ötekilerin neler giyeceklerini, neler söyleyeceklerini gözünün önünden geçirmişti.

Halbuki hakikat nasıl çıkmıştı. Ne yapmıştı?

"Adam yere yığılıverdi," demişti. Yere yığılmak ne demek? Ölmüş müydü?

"Ne oluyorsun Leyla?"

Şimdi hıçkırıkları adeta feryat gibi yükselmeğe başlamıştı.

Şimdi ne olacaktı?

"Leyla?"

Onu ne yapacaklardı. Tutacaklar mıydı? Hapis mi edecekler, asacaklar mıydı?

"Leyla sana söylüyorum. Ne oldu?"

Başını kaldırdığı zaman gözlerinin yaşı arasından tam otomobilin önünden resmi bir polisin geçtiğini görünce bütün vücudu dehşetle irkildi.

Herkese emniyet telkin eden bu kuvvetten korkarak, ona düşman safta yaşamanın nasıl bir azap olduğunu anladı.

Bıçaklamış mıydı acaba? Ne yapmıştı? Allahım o yarı karanlık köşenin içinde gördüğü yüz ne kadar korkunçtu! Bu yüzün manası ne kadar değişmişti.

Azize onda büyük bir keder olduğunu anlamıştı. Ve artık tekdirden vazgeçerek omuzunu eliyle okşuyordu. Ve tatlı bir sesle "Canım Leyla, merak ediyorum, söyle ne oldu? Derdin nedir, anlat canım."

Deminden beri susan genç kız bir şey söylemenin lazım geldiğini anlıyordu. Fakat hakikati söyleyemiyordu.

"Evden çok fena bir haber geldi, Azize Hanım," dedi, "çok fena bir haber."

"Annen mi hastalanmış?"

"Hayır."

"Çocuklar mı?"

"Hayır... Hayır, başka bir şey. Bir arkadaşınım başına bir felaket..."

"Ölmüş mü?"

"Bilmiyorum. Bir kaza gelmiş başına!"

Şimdi yalan söylediğine ve bu şaşkınlığı içinde böyle yalanlar uydurabildiğine şaşıyordu.

Fakat doğru söylemek demek Avni'yi ele vermek demekti.

"Evli miydi?"

Ağzına gelen cevabı veriyordu.

"Hayır, kız evli değil."

Otomobil şimdi Taksim Bahçesi'nin önünden geçiyordu.

Leylâ gene yüzünü elleriyle kapadı. Artık ağlıyordu. Azize de susmuştu.

Otomobil büyük aparmanın kapısının önünde duruncaya kadar hiç konuşmadılar.

Beş

Otomobilin gelişini Sevim pencereden gördüğü zaman sevincinden avaz avaz bağırdı.

"Geldiler, geldiler!"

Kevser yerinden doğruldu.

"Nihayet," diye kapıya bakmaya başladı.

Tuvaletin gelmemesine zahiren [görünüşte] pek hiddetlenir görünmesine rağmen bu gecikişten için için seviniyordu galiba. Geçen vakit onun aleyhinde değil tamamıyla lehindeydi. Çünkü o bu suretle Cemil'i Saffet'in kocası olarak görmeye biraz daha hazırlanmış oluyordu. Kendisini biraz daha bu fikre alıştırıyordu.

Eğer bu düğüne hiç gitmemek mümkün olsaydı ne kadar bahtiyar olacaktı. Fakat Cemil onların en büyük aile dostuydu. Bütün İstanbul onun böyle bir düğünde hazır bulunmayışını nasıl telakki ederdi?

Hele Saffet, o gelmeyecek olursa onun tam bir mağlûbiyetle mahvolduğunu tahmin etmez miydi?

Onun gitmesi, neşeli olması ve o çirkin kıza hiçbir şeyin bitmediğini onun sadece Cemil'e lazım gelen bir irattan [gelir] başka bir şey olmadığını anlatması lazımdı.

Hem niçin Cemil'e bu kadar hiddetleniyordu? Cemil de kendisinin bundan birkaç sene evvel yaptığı şeyi yapmamış mıydı? Muhsin Atlısoy'la evlendiği zaman bu izdivaçtan beklediği şey ne idi? Aşk mı? Saadet mi?

Hayır... Ne aşk ne de saadetti. Sadece para ve sade refahtı. Yalnız bu. Bundan başka hiç, hiçbir şey beklememişti. Ve bu izdivacı yaptığı zaman içten sevdiğini zannettiği parasız bir genci de feda etmekten çekinmemişti. Paranın ne cazip ne çekici ne bağlayıp esir edici bir kudreti vardı.

Hayatta her şey para değil miydi? Dünyanın bir tek hâkimi, dünyanın bir tek hakikati sadece para... Para... Para değil miydi?

Yeşil tüllerin içinde bir rüya kadar güzelleşmiş olan Kevser bütün derdini unutmuş, kendini süzüyordu.

O, bu aksam muhakkak ki bütün kadınlardan güzel olacaktı. Bütün kadınları kıskandıracaktı.

Hele Saffet'i!

Saffet onu görünce bu gece mesut olmayacaktı. Hayatının en mesut gecesini ona zehir edecekti. Kendi güzelliğinin verdiği zevkli bir sarhoşluk içinde gibi bir hali vardı.

Şimdi onun etrafını sarmış olanlar da aynı hayran gözlerle onu süzüyorlardı. Hatta Leyla bile bütün ye'si içinde arada bir *Ne kadar güzel oldu. Elbise ne yaraştı. Ne güzel kadın,* diye düşünmekten kendini alamıyordu.

Kevser aynaya son defa olarak bir baktıktan sonra "Muhsin nerede?" diye sordu.

Sevim "Telefonda!" cevabını verdi.

"Yine mi? Yine kim çağırdı onu?"

"Herhalde bir hastadan olacak."

"Hasta... Hasta... Hasta... Bıktım artık bu hastalardan! Bu evde başka lakırdı olmaz ki!"

Ve genç kadın eteklerini tutarak koridorlara doğru koştu. Profesör Muhsin Atlısoy koridor da değil, kendi iş odasındaydı. Karısı kapıyı açıp içeri girer girmez birdenbire onun güzelliğine öyle hayran oldu ki ağzını reseptörden ayırmayı düşünmeden "Aman, harika oldun!" dedi.

Sonra gülerek telefonda konuşmaya devam etti.

"Sana demiyorum," diye devam etti. "Bizim hanımla görüştüm. Evet, evet, pekâlâ. Müthiş, degotan iş... Vah vah. Hakkın var, kan nakli en eficace [etkili] çaredir. Ailesine muhakkak haber vermek lazım ki çaresini bulsunlar. Evet, evet ameliyattaki muvaffakiyetini tebrik ederim."

Kevser sinirli sinirli bağırdı.

"Yeter artık, yine mi hastane?"

Saatlerce kocasını bekletmişti. Fakat kendisinin bir dakika beklemeye dahi tahammülü yoktu.

"Ben gidiyorum!"

Profesör Muhsin Atlısoy ağzını telefondan ayırdı ve "Geliyorum şekerim," dedi.

Sonra tekrar telefona yaklaşarak "Çok mühim bir işim var, Allahaısmarladık," diye sözünü bitirdi.

Altı

Nöbetçi doktoru telefonu kapadığı zaman pek sinirliydi.

Ameliyatı ummadığı bir muvaffakiyetle başarmıştı. Kolu omuzdan beş parmak aşağıdan kesmek icap etmişti.

Küçük yaralının bu ameliyat esnasında öleceğini zannettiği halde hâlâ yaşamakta olması memnuniyeti mucip bir şeydi. Fevkalade fazla kan kaybetmiş olduğundan vaziyeti vahimdi.

Kurtulup kurtulamayacağı henüz meşkûk... Belki bir müdahale, acele bir kan nakli vaziyeti değiştirebilirdi. Aksi takdirde hastanın kurtulamayacağı yüzde yüz gibiydi.

Masasının üzerinde duran sigara paketinden bir sigara aldı. Yaktı ve paketini beyaz önlüğünün cebine koyarak dışarı çıktı.

Baş hemşire hastanın yanında beraber gelmiş olan bir adamdan bahsetti. Doktor şimdi onu görmek, hastanın vaziyeti hakkında onunla konuşmak istiyordu. Fakat onu kendi odasına çağırtmıyordu. Odasına gelen bir insanın uzun müddet kalması imkânı vardı. Gidip aşağıda onunla ayaküstü konuşmayı tercih ediyordu.

Çünkü bir an evvel yatıp biraz istirahat etmek istiyordu. Beşinci koğuştaki ağır hastanın bu gece yarısından sonra gene kendisini rahatsız etmesine pek imkân vardı. Morfin evcaı ancak on ikiye, bire kadar uyuşturabilirdi.

*

Doktor cebinden paketini çıkardı. Ona da bir sigara uzattı.

"Buyurunuz."

"Teşekkür ederim."

Sigara paketine elini uzattığı zaman adeta onu buraya getiren faciayı unutmuş kadar sevindi. Burada çocuğun ameliyatını beklerken sigarasız geçirdiği bu bir buçuk saatlik işkenceyi ömrünün sonuna kadar unutmayacaktı.

Memduh'un bir akrabası olmadığı halde bu bir saat bekleyiş onu adeta yıpratmıştı. Gözlerinin altı morarmış, sanki tıraşı uzamış gibi... Bu bir saat içinde yüzünde gölgeler peyda olmuştu.

Sigarayı üst üste birkaç nefes çekti.

Doktor içeri girip kendisine "Kazaya uğrayan çocukla gelen sizsiniz değil mi?" diye yaklaştığı ve başka bir şey söylemeden "Buyurmaz mısınız?" diye ona sigara paketini uzattığı vakit, *Her şey bitti. Zavallı Memduh,* diye düşünmüştü. Şimdi sigarayı üst üste birkaç nefes çekerken *Evine kadar gidip hasta anasına bunu nasıl haber vereyim*, diye için için sızlanıyordu.

Doktor da sigarasını üst üste çektikten sonra "Siz onun nesisiniz?" diye sordu.

"Hiçbir şeyi değilim. Bizim mahallede oturan bir çocuktur."

Sanki kuvvetli bir mengene kalbini sıkıştırıyordu. Zemini siyah çiçekli, kurşuni taştan odanın ampulü onun gözüne şimdi daha karanlık görünüyordu.

Bir mektep hocası kürsüsüne benzeyen yazıhanesinden çoktan kalkmış olan kâtip içerdeki odaya çekilip demir karyolasına uzanmıştı.

Biraz evvel burada oturup torununun ölümüne ağlayan ihtiyar ortalarda yoktu.

Oda duvarının kenarına konulmuş tahta sıra boştu. Doktorla Fatin Usta odanın ortasında ayakta duruyorlardı. Doktor sigarasını ağır ağır içiyordu.

Birden Fatin Usta kendisine de aykırı ve yabancı gelen mustarip bir sesle "Öldü mü Doktor Bey?" diye sordu.

Doktor sigarasını dudağından çekti. Yorgun, yorgun gülümsedi.

"Yok canım daha bir şey yok. Ameliyat iyi geçti. Yalnız çocuğun sol kolunu feda ettik."

Sol kolunu feda etmişlerdi öyle mi?

Fatin Usta iki koluyla ekmeğini kazanan bir insandı. Bunun için bir kolun kayboluşunun nasıl bir felaket olduğunu pek iyi anlıyordu. Bütün vücuduyla irkildi. Kendini tutamadığı için çok çirkin bir küfür savurdu.

Birdenbire alnını ufak ufak ter taneleri kaplamış, adeta sarası dönmüştü.

O zaman bu akşam henüz, bir şey yemediğini hatırladı.

Onun bu kadar müteheyyiç [heyecanlı] olduğunu anlamayan doktor, durmadan konuşuyordu.

"Ameliyat iyi oldu. Fakat çocuk buraya gelinceye kadar müthiş kan kaybetmiş, büyük bir zaafı var. Kalp bitkin, eğer ona kan verebilsek belki kurtulur. Fakat ona kanını verecek kimse bulamadık. Elimizin altında iki kişi vardı, ikisi de kan vermişler yatıyorlar. Vakıa [gerçi] kan nakli de yüzde yüz ümit verici değil ama!"

Kan vermek, kendi kanını bir başkasını kurtarmak için feda etmek... Halk arasında bunun pek tehlikeli bir şey olduğu kanaati vardır. Basit bir halk çocuğu olan Fatin Usta, Memduh'un hayatından artık ümidi kesmek icap ettiğini düşündü.

"Doktor Bey desene ki hiç ümit kalmadı," diye mukabele etti. "Kendi canı pahasına ona kim kan verir?"

Doktor sigarasından bir nefes daha çekmişti. Kırk yaşını geçkin işçinin yüzünü dikkatle süzdü.

"Herkes kan verir," dedi. "Kan vermek zannedildiği gibi

tehlikeli değildir. Yalnız birkaç gün yatmakla verebileceği muhtemel bütün fenalıklar zail olur [yok olur]. Esasen yüzde yüz bir fayda olsaydı, bir çaresine bakardık. Fakat ümit o kadar küçük ki... Fakat çocuğun akrabasından veya tanıdıklarından biri hemen şimdi kanını vermeye razı olsa... Mesela siz. Ümit pek hafif de olsa gene ümittir."

Fatin Usta kendisini bile utandıran samimi bir telaşla "Aman paşam. Ben yapamam," dedi. "İmkânı yok. Bir ev geçindiriyorum. Onu kurtarayım diye kan verememem. Hayatıma bir zararı olmasa bile iki gün sırtüstü yatmam. Çoluk çocuk evde aç kalır. Malum ya biz çalışırsak ekmek yeriz, günü gününe yaşarız!"

Bu mazeretlerin, bir insan canı kurtarmak kadar yüksek bir hareketten insanı menedecek sebepler olmadığını kendi de anlıyordu. Fakat kendini temize çıkarmak ihtiyacıyla konuşuyordu.

"O bir çocuktur. Ölse de arkada kendi eline bakacak kimse bırakmayacak. Bir anası var. Hastadır ama gençtir, nasıl olsa kendini kurtarmış sayılır. Fakat bana bir hal olursa, arkada bir hamile karı, üç küçük yetim, bir yatalak anne bırakırım."

Doktor bu kadar iri yarı olduğu, bu kadar kahraman yapılı ve tavırlı bulunduğu halde başkasına kendi kanını vermekten bu kadar korkan bu adama, bir başka insana kan vermenin o kadar büyük bir tehlikesi olmadığını, kan veren insanın ancak kan verdikten sonra o da ihtiyaten [ileriyi düşünerek] bir iki gün yatıp istirahat etmesinin doğru bulunduğunu söyledi.

Fakat Fatin Usta adeta kendini müdafaa ediyor, kendisini istenilmeyen bir şeyden korunmaya çabalıyordu.

"Ben bir iki gün değil, bir iki saat işten ayrılsam, iş yüzüstü kalır. Dedim ya evdekilerin nafakasını da günü gününe tedarik ediyorum. Haydi bırak onu da fakat ben usta başıyım, eğer işten iki üç gün ayrılsam bu hafta teslimi lazım gelen siparişler bitmez. Olamaz paşam, olamaz."

Doktor "Israr etmiyorum, telaş etmeyiniz. Esasen siz kanınızı vermeye belki razı olsanız da sizin kanınızın onun kanına uyup uymadığının muayenesi lazım. Çünkü herkesin kanı, herkese uymaz. Belki sizin kanınızın ona nakledilmesine imkân yoktur."

Fatin Usta kanını ondan esirgemekle parasının bir meteliği üstüne titreyen bir hasis [cimri] gibi oluvermişti. Bunu anlayarak utanıyordu. Fakat buna rağmen şimdiye kadar vücudunda bulunduğunu, damarlarında cevelan [dolaştığını] ettiğini düşünmediği bu kırmızı mayiin [sıvı] nazarında nasıl mühim bir kıymet kesp ettiğini [kazandığını] görüyordu.

Kanının bir damlasını bile feda edemeyecek kadar küçüldüğünü ve bu küçüklüğe mukavemet edemeyecek [karşı duramayacak], onu yenemeyecek kadar aciz olduğunu anlamaktan doğan bir mahcubiyetle kulakları uğuldayan Fatin Usta kulaklarının bu uğultusu arasında doktorun söylediği izahatı [açıklamayı] anlamaya gayret ediyordu.

Doktor müthiş Fransızca ve Latince lügatler kullanmıştı. Fakat bu çetrefil konuşuşa rağmen, Fatin Usta şunları anlayabilmişti. İnsanların kanı dört türlü imiş. Ancak kanları birbirlerine uyanların arasında bir kan nakletme meselesi mevzuubahis olabilirmiş. Zaten Memduh öyle ümitsiz bir haldeymiş ki... Buna lüzum dahi yokmuş. Yalnız ümitsiz bir tecrübe olarak yapılacakmış.

Doktorun izahatı bir hayli uzun sürmüş olacaktı.

Fakat o konuştukça Fatin Usta için kanmak şöyle dursun biraz daha, biraz daha kendi kanına ehemmiyet veriyordu. Bir damlasını feda etmeyecek kadar onu seviyordu.

Hem bir başkasının hayatını kurtarmak için bile olsa, kendi hayatımı tehlikeye koymaya ne mecburiyeti vardı? Mahallesinde oturan bir çocuk için nefsini böyle bir fedakârlığa tabi tutamaya hiçbir sebep göremiyordu.

Doktor ne söylerse söylesin... O, kanını vermenin kendi hayatı için büyük bir tehlike olduğunu herkesten duymuştu. Hem bu iş tehlikeli olmasa, kan vermek hadiselerini gazeteler, uzun uzadıya yazıp kanlarını verenler birer kahraman gibi isimleriyle, resimleriyle gazetelerde yazarlar mıydı?

Fakat kanını bu kadar hasisçe kıskandığını hissettiği şu dakikada Memduh'u için için daha çok, daha fazla, çok daha fazla seviyordu.

Ve kendisini büyük bir kabahat işleyen biri gibi azap içerisinde hissediyordu.

Doktorun yüzüne bakamaz olmuştu. Gözü şimdi odanın tam bir köşesinde kımıldamadan duran hamam böceğine takılmıştı. Ona bakıyordu.

"Bu çocuğun akrabasını, anasını falan bulmalı, onlara haber vermeliyim. Belki de kan meselesini onlar hallederler. Şimdi gideyim Doktor Bey."

"O halde güle güle!"

"Allahaısmarladık Doktor Bey, inşallah sayenizde, vatan millet sayesinde Memduh kurtulur!"

*

Doktor odasına girdiği zaman gene evvela telefona koştu. Telefonu çevirdi ve biraz sonra tellerin öteki ucuna gelmiş olan karısına sordu.

"Nasıl Ankara'yı almıyor mu?"

Genç kadın telefonun öteki başından "Evet, evet," diyordu ve sesi neşe içindeydi. "Mükemmel alıyoruz. Ne güzel radyo! Şimdi Peşte'yi dinliyoruz. Nefis bir çigan orkestrası..."

Genç doktor göğsünün üstünden bir taş kalkmış gibi ferahladı. Karısıyla biraz daha konuştuktan ve çocukları kendisine telefonda "Allah rahatlık versin baba!" dedikten sonra odasındaki şezlongun üzerine uzandı.

*

Başı yorgundu. Bilekleri ağrıyordu. Bu akşam epey sinirlenmişti. Çocuk için yapılması icap eden şeyleri hastabakıcıya tembih etmişti.

Herhalde bu gece onu uyandırmalarına sebep şu midesinde ülser olan ihtiyar olacaktı.

Gece yarısı olmadan evvel bir uyuyabilsem, diye düşünüyordu.

Gece yarısından sonra ona rahat yoktu.

Neden doktor olmak istemişti? Dünya yüzünde meslek mi yoktu? Tesadüf!

Hele insan küçükken yapacağı işi de seçemiyor ki!

Başı ağrıdı. Çok şükür radyo Ankara'yı alıyor, zaten Türkiye'de satılan bir radyonun o dalgayı almaması çok acayip olurdu. Kulakları uğulduyordu. Şimdi evinde olsaydı, ne olurdu? Gece nöbeti kadar onun gücüne giden hiçbir şey yoktu.

İstemeden bir küvetin içine atılmış parça parça bir kol gözünün önüne geldi. Sapsarı çehreli bir çocuk.

Bu çocuğun yüzü değişiyordu. Kendi çocuğunun, kendi oğlunun yüzünün çizgileri bu bukleli başın altında peyda oluyordu.

Yarı uyku arasında hareketsiz ve dalgın yatan çocuğun kendi çocuğu olduğunu zannetti.

Bir tramvay geliyordu. Çigan orkestrası çalıyordu. Karısı ağlıyordu. Oğlu koşa koşa tramvayın önüne gitti. Tramvayın altında kayboldu.

Doktor sıçrayarak gözlerini açtı. Alnı ter içindeydi. Ne zaman dalmıştı? Gözlerini kapamadan evvel saate baktığı zaman on biri yedi geçiyordu. Şimdi saat gene on biri yedi geçmekteydi. Ne zaman uyumuştu? Yoksa saati mi durmuştu?

Dinledi. Saatin kuvvetli tiktakları duyuluyordu. Tekrar gözlerini yumdu. Tekrar uyumak istedi.

Acaba annesi kimdir bu çocuğun? diye düşündü.

Sonra sinirli sinirli "Tramvaylara atılmak isterler çapkınlar," diye söylendi. "Hep bu yüzden başlarına bin bela gelir."

Ya annesi? Bütün kabahat çocuklarını sokağa bırakan bu annelerde değil miydi? Gecenin bu saatinde on iki on üç yaşındaki bu çocuğun caddelerde işi ne?

Uyumak istiyordu. Fakat birdenbire uykusu kaçmıştı. Hele birde muhakkak kendisini uyandıracaklarını bilmek onun uykusunu büsbütün kaçırıyordu.

Yattığı yerde cebinden bir sigara çıkardı. Yaktı. Birkaç nefes çekti. Gözünü dumanların oyununa kaptırarak hiçbir şey düşünmemek istedi. Fakat hiçbir şey düşünmemek elinden gelmiyordu. Oturdu.

Gidip bir kere daha hastanın halini anlamak istedi.

Ayağa kalktı. Dışarı çıkmak için bir iki adım attığı vakit oda kapısının vurulduğunu duydu.

"Giriniz."

Bu çopur yüzlü, bir bacağı topal bir hastabakıcıydı.

"Ne var?" diye sert sert sordu.

"Efendim otomobil kazasına uğrayan çocuğun anası olduğunu söyleyen bir kadın geldi. Sizi görmek istiyor."

Doktor rahatsız olmaktan çekindiği için "Şimdi aşağı iniyorum," diyecekti. Fakat birdenbire "Getir buraya!" dedi.

"Zaten arkamdan buraya kadar geldi," diyen kadın biraz yana çekildi ve koridora seslendi.

"Geliniz."

Doktorun bütün vücudu irkildi. Şimdi tahammül edilmez bir sahne ile karşılaşacağını biliyordu.

Üstü başı tahmin edilmeyecek gibi yıpranmış bir halk ka-

dını gözyaşı ve feryatlarla içeri girecek, yürekler paralayıcı bir ümitsizlik içinde bağırıp çağırarak kendisini yerlere atacak, olmadık taşkınlıklar yapacaktı. Hislerine terbiyenin frenini takamayacak kadar iptidaî [ilkel] olan bu insanların nasıl keder duyduklarını, bu kederi nasıl izhar ettiklerini [gösterdiklerini] pek iyi bilirdi.

Fakat doktor karşısında beklediği ümitsizlik sahnesini bulmadı. Odadan içeri giren kadın da tahayyül ettiği kadın değildi. Uzun boylu ve çok zayıf bu kadının rengi balmumundan bir bebek gibi solgundu. Başında siyah bir başörtü, üzerinde soluk bir manto vardı. Henüz çok genç ve çok güzel bir kadındı.

Ağlamıyordu. Uzun kirpikli simsiyah gözleri kupkuruydu. Dudakları kilitlenmişti.

İçeriye dik bir yürüyüşle girdi.

Gözleri, doktorun gözlerinin içine dikilmişti.

Ona bakıyordu. Dudakları kımıldamıyor, bir şey sormuyordu. Büyük bir korku ifade eden sual dolu bu gözlerin, sual dolu bakışları en yüksek feryattan en acı, gözyaşından daha müessirdi [dokunaklıydı].

Doktorun konuşmasını bekliyordu. Halbuki doktor konuşamadı. Karşısındaki bu sapsarı kadının korkusu ve endişesi onu da dilsiz bırakmıştı. Bir müddet karşı karşıya sustular, doktorun kendiliğinden bir söz söylemediğini gören kadın hafif bir sesle "Nasıl?" diye sordu. "Büyük bir kaza değil, değil mi? Ehemmiyetsiz bir şey diyorlar Doktor Bey?"

Doktor "Çok mühim bir şey değil," dedi.

Kadın korktuğu şeyi duymak, işitmek istemiyordu. Ona mahallede her şeyi, hatta daha feci bir şekle sokarak anlatmışlardı. Fakat o inanmak istemiyordu.

"Ben de biliyorum," dedi, "Kendisini görebilir miyim?"

"Evet... Ama evvela şöyle oturunuz. Evet, evet, biraz dinleniniz hanım..."

"Teşekkür ederim Doktor Bey ama oturamam. Onu görmeye gitsem, onun odasına gitsem olmaz mı?"

"Gidersiniz. Biraz sabrediniz."

"Niçin hemen gitmeyeyim? Yoksa Doktor Bey... Bana her şeyi söylediler. Yoksa... Ama ben inanmadım."

Doktor genç kadının yanına geldi. Elini ve omuzunu tuttu.

"Çocuğunuz sağdır," dedi. "Daha yaşıyor. Telaş etmeyiniz. Evvela oturunuz. Size anlatırım. Siz sinirlisiniz ve onun yanına bu halde giremezsiniz. Sağdır fakat..."

Daha bir şey söyleyecekti, sustu. Çünkü kadın birdenbire ağlamaya başlamıştı.

"Sağ mıdır? Sağ mıdır? Doktor Bey değil mi? Kurbanınız olayım, sağ mıdır?"

Doktorun biraz evvel tahmin ettiği şeylerden hiçbirini yapmıyordu bu halk kadını. Elini yüzüne kapamış, sessiz sessiz ağlıyordu.

Doktor "Gözyaşlarına hiç de lüzum yok hanım," dedi, "Çocuğunuz sağdır, ölmemiştir. Hayattadır metin olunuz. Metin olmaya ihtiyacınız var. Çünkü çocuğunuz ağır yaralıdır. Onun tehlikeyi atlatacağı saatlerde metanetinizi kaybetmemeniz lazım!"

Kadının dizleri öne doğru büküldü. Sanki dizlerine arkadan kuvvetli bir sopa ile vurulmuştu. Onu şimdiye kadar ayakta tutan kuvvet yok oluyormuş gibiydi.

Yere çökerken yanındaki masayı tuttu. Onun sallandığını ve düşmek üzere olduğunu gören hastabakıcı da yanına gelmiş, kolunu tutmuştu.

Doktor "Hanıma biraz kordiyal getir," dedi.

Ve *korktuğum sahne başlıyor,* diye düşündü. Ve hastabakıcının bıraktığı kolu tuttu.

"Ben size oturunuz dememiş miydim?" dedi. "Pek solgun olduğunuzu görüyordum. Bir kere olan olmuş, şimdi bütün aklımızı ve soğukkanlılığımızı muhafaza ederek küçüğü kurtarmaya gayret edelim."

Hayır, bu defa da yanılmıştı. Bu baygınlığı da bağıran, tepinen bir ıstırap takip etmemişti. Genç kadın hep balmumundan yapılmış gibi solgun duruyordu. Yanaklarından aşağıya birbirini kovalayan iri yaşlar yuvarlanıyordu.

Doktor bu sessiz yeis [ümitsizlik] karşısında adeta minnettardı. Ve kendisini de hayrete düşüren bir şefkatle genç kadını koltuğa oturttu.

Genç kadının başı biraz arkaya ve sola doğru devrilmişti. Bütün yüzü lambanın ışığındaydı. Fildişi gibi solgun yüzünün cildi, bir taşbebek kadar dümdüzdü. Ve bu gergin yüzlü yanaklardan aşağıya elektrik lambasının ışığını aksettiren parlak gözyaşları süzülüyordu.

Bu yüzde ağlayan bir Meryem yüzü gibi sonsuz bir matemin ifadesi vardı.

Doktor onun bileklerini ovuşturuyor, ona kordiyal içiriyor, ona ilaç koklatıyor ve soruyordu.

"Nasılsınız şimdi? İyisiniz değil mi?"

"İyiyim Doktor Bey, benim bir şeyim yok. Biraz rahatsızdım... Zaten yatıyordum iki aydır, birden kalktım. Oradan buraya kadar geldim. Dermanım kalmamış."

Bu metin kadının alnını okşuyordu. Ve belki de bu şefkat, onun acısına karşı gösterilen bir anlayışın ifadesiydi ve bu yakınlığı bulan kadının mukavemeti yumuşadı. Şimdi biraz daha sesli ağlıyordu. Arada bir öksürüklerle hıçkırıklarla kesilen birtakım sözler de söylüyordu.

"Birdenbire siz sağdır deyince... Mahalleden onun ölüsünü götürdüler demişlerdi de... Anlıyor musunuz? Kendimi tutamadım. Maazallah Memduh ölmüş dediler. Buraya geldiğim

zaman kendimi çok tutmak, sizi rahatsız etmemek istedim ama... Affedersiniz, anayım. Sonra da bir senedir hastayım. Siz ölmedi deyince kendimi tutamadım. Kendim ölecek gibi oldum. Ölse çok fena olurdu. O benim bir tanem, o benim her şeyimdir. Evimin direği, erkeğim, kocam, babam, anam, her şeyim... Sonra da ötesi, ötesi çocuğum, o kadar. Bütün dünyam, varım, yokum o. Ölmedi değil mi Doktor Bey?"

Doktor yüzünün yandığını hissetti. Biraz evvel bir an içinde gördüğü rüya hatırasında canlandı. Kadını, çocuğunu düşündü. Kendini bu kadar hassas bilmiyordu.

"Ölmedi, ölmedi. Biraz kendini topla hanım," dedi. "Ağır yaralıdır. Fakat ölmedi. Onu kurtarmak için uğraşalım. Bunun için ne kendini harap et ne de bizi şaşırt. Metin kadınsın, görüyorum. Daha dişini sık. Onu kurtaracak çare arayalım."

"Onu kurtaracak çare yok mu? O kurtulamaz mı?"

"Mademki ölmemiş... Kurtulabilir."

Kurtulabilir!

Bu tek söz genç kadının beyninin içinde, gitgide büyüyen bir aksiseda [yankı] gibi durmadan uğulduyordu.

Kurtulabilir!

Kurtulabilir ne demekti? Memduh kurtulacaktı!

Kurtulması lazımdı! Başka türlü olmasına imkân var mıydı?

"Onu kurtarmak için ne yapmak lazımsa yapalım Doktor Bey," dedi. "Ne yapmak lazımsa... Yalvarırım."

*

Doktorun ağır bir sesle verdiği izahatı bir sözünü kesmeden dinledi. Ameliyat yapılmıştı. Cerrahi müdahale bitmişti. Yapılacak başka bir şey kalmamıştı. Başından aldığı darbenin neticesi bekleniyordu. Yapılacak her şey yapılmıştı fakat şimdi yüzde bir iki iyi netice vermesi mümkün olan bir çare kalıyordu.

O da acele bir kan nakli!

Çocuk fazla kan zayi etmişti [kaybetmişti]. Eğer şimdi ona bir kan nakli yapılabilirse belki iyi bir netice verebilirdi. Fakat bu ümide de fazla bel bağlamamak lazımdı. Yalnız anası olduğu için kendisine bunu söylemek mecburiyetindeydi. Eğer isterse çocuğa kanını verecek birini bulabilirdi. Fakat pek acele olarak, vakıa hastanede muayyen [belirli] kan vericiler vardı. Bunlar ancak iki kişiydiler. Biri evvelki gün kan vermişti. Diğeri bir hafta evvel. Şimdi ikisinin de bir aydan önce kan vermelerine imkân yoktu. Doktorun eli altında şimdi başka kimse yoktu. Başka hastanelere de telefon ettirmişti. Fakat bir şey bulamamıştı.

Genç kadın "Benim kanım, Doktor Bey," dedi. "Benim kanımı ona veriniz."

Doktor genç anneye baktı. Sapsarı ve şeffaf ellerine, kanatları kısık irice burnuna, gözlerinin sunî denecek kadar uzun kirpiklerine... Sonra da sözlerini kesen hafif öksürüklerini dinledi.

"Sizden kan alınamaz," dedi. "Siz çok zayıfsınız. Hasta olduğunuzu siz söylüyordunuz. Siz kansızsınız!"

"Ne olur Doktor Bey, olanı da ona verelim! Ben tahammül edemezsem, ölürüm. Ama o... Anlıyorsunuz değil mi? O yaşar. Benim çocuğum yaşasın da... Bana bir şey olmaz. Ben de dayanırım."

"Ama hasta kanı çocuğa yaramaz. Çok kuvvetsizdir."

Evet hastaydı. Hastalığını biliyor, anlıyor fakat ona isim vermek istemiyordu. Bu o hastalıktı. Bütün fakir evlerin içini bir kurt gibi kemiren, gelinlik kızları toprağa, ince bacaklı yavruları tabuta düşüren, tütündeki kadınların üç senede ciğerlerini ağızlarından kan olarak boşaltan o hastalık.

Zaten kendisini tütünden "Ciğerlerin pek zayıf," diye çıkarmışlardı. Bunun üstüne evvelki kış konserveye her gün paltosuz gidip gelirken usta başının söylediği gibi şifayı bulmuştu.

Ah geçen kışın soğuğu! İnce yazlık bir manto insanın ciğerini muhafaza edebilir mi?

Küçük, soğuk odada bir gece göğüs sancısıyla yatağa düşmüştü. Nefes alamadan inleyip bağırmıştı.

Ertesi gün Memduh "Ben belediye hekimine gidiyorum. Onu sana çağıracağım," demişti. Parmak kadar çocuktu ama aklı her şeye eriyordu. Mektepte idi, tıpkı efendi evladı gibi akıllıydı.

Belediye hekiminin evlere bedava gelmeye mecbur olduğunu mahalleye o öğretmişti. Mahallede herkes aylarca yatardı da kimse gidip altın gözlüklü Doktor Bey'i çağırmaya cesaret edemezdi. Onun bu iş için aylık aldığını bilmezlerdi de. Ayaklarına gelir, Doktor Bey lütfeder zannederlerdi.

İşte Memduh bütün mahalleliye bunun aksini ispat etmiş, alınca [bir kelime okunamadı] doktoru anasının ta ayağına getirmişti. Getirdiği de iyi olmuştu. Çünkü onun evde bakılamayacağını söyleyen doktor hemen bir hastaneye nakli için kâğıt vermişti.

Gene Memduh bacak kadar boyu ile gidip anasına bir hastane yatağı bulmuş, onu boş bir yatağı aylardır bekleyen, birçok hastalardan evvel kayırtmıştı [yardımcı olmak].

Bir hastanenin sertabibi [başkekimi] anasını kurtarmak için paralanan bu sevimli ve akıllı çocuğun gayretine acımış, ona iltimas etmişti [ayrıcalık tanımıştı].

Canını kurtaran Memduh'tu. Şimdi o da oğluna kanını vermek istiyordu, oğlu olmasa da bu adeta boynuna bir borçtu.

Sonra da anneydi.

Esasen bir annenin vazifesi neydi? Bu değil mi?

O esasen oğlu için evvela kendini feda etmişti.

Hastaneden çıktığı zaman doktor kendine bir sürü tembihler yapmıştı.

"Bu zatülcenbi [göğüs hastalığı] çok şükür atlattın. Fakat bugünden sonra sen kendine dikkat etmeye mecbursun, iyi

yiyip, iyi içeceksin. Terleyip yorulmayacaksın. Ve birkaç ay çalışmayacaksın!"

Doktor kim bilir daha neler söylemişti. Fakat o doktorun tavsiyelerinden hiçbirini yapamamıştı.

Bütün gayesi Memduh'u mektepte okutmaktı. Okuyamayan erkek hayatta ne olabilirdi? Bu kapkara sefaletten kurtulabilir mi? Hayır, Memduh içinde bulundukları bu ümitsiz hayattan kurtulacaktı. Hiç olmazsa bir vatman, bir kondüktör, bir vapur biletçisi yahut resmî bir daire kapıcısı olacak kadar okuyup yazmasını bilmeliydi.

Fakat asıl Zeliha'nın isteği çok daha yükseklerdeydi!

Bu emelinin tahakkuku [gerçekleşmesi] için doktorun tembihlerini oğlundan saklayan genç anne hemen çalışmaya başlamıştı. Bacaklarında ayaküstü duracak kuvvet bulduğu gün fabrikaya müracaat etmişti.

Bundan sonra sıhhatini dirhem dirhem harcamaya, bu mesaiyle ekmek yerine oğluna hayatını yedire yedire çalışmıştı. Ve nihayet bir gün, doktorun tavsiyelerde uzaklaştırmak istediği netice gelip çatmıştı. Günün birinde makine başında tutan müthiş bir öksürükle nefessiz kalmış, sırtı ağrılar içinde eve dönmüştü. Korku ile yeniden belediye hekimini eve getiren Memduh, bu defa doktorun bu zayıf anneye yaptığı tavsiyeleri öğrenmişti. Ve doktor karanlık kulübenin kapısından çıkar çıkmaz Memduh yatağın üstüne oturmuş hayat mücadelesinin ne demek olduğunu kavrayan ve onu yeneceğinden emin olan büyük bir adam tavrıyla "Anne sen üzülme," demişti. "Ben seni çalıştırmam. Ben çalışır, sana bakarım. Mektebi bırakacakmışım ne çıkar? Benim babam da mektepten çıkmamış ya! Biz kim, okumak kim? Evvela yaşamak lazım. Sen üzülme anne, ben seni kimselere muhtaç etmem, taşı ezer, suyunu çıkarırım."

Memduh'un taşı ezeceğini iddia ettiği zayıf ve kuru par-

maklı ellerini avucuna alıp koklaya koklaya öperek ağlamıştı.

İşte aylardır bu oğlu, bu Memduh kendisine bakıyor, kendisini besliyor, ki kendini de kimseye muhtaç etmiyordu.

Ders kitaplarını satan Memduh onların parasıyla ve annesinin fabrikadan aldığı son gündelikle bir küfe almıştı.

Şimdi taşı ezip suyunu çıkarmaktan çok daha güç bir iş yapıyordu. Küfecilik ederek hasta anasını besliyor, iki kişinin hayatını ve hasta bir anaya lazım olan gıdayı omuzlarında herkesin yiyip içeceğini taşıyarak çıkarıyordu.

Çıplak ayaklarının parmakları arasına çamurlar dolarak şişman bir ev kadınının arkasında yürümek, doktorun annesi için tavsiye ettiği ve kendisinin bir gün bile almaya iktidarı yetişmeyen şeylerin ne kadar kolaylıkla alınabildiğini görmek onun için bütün bu meşakkatlerden daha büyük bir azap oluyordu.

Zavallı Memduh, anasının ve kendisinin hayatını işte böyle kazanıyordu. İşte böyle yorgunluktan yarı uyur bir halde eve geldiği vakit başına bu kaza gelmemiş miydi?

Evet, Zeliha biliyordu, ilk başladığı günden beri yavaş yavaş kanını kemiren, ciğerini kurt gibi yiyen hastalık, onu iki aydır yatağın içinde bırakan hastalık fena bir şeydi. Ve bu hastalığa uğrayanların kanlarıyla bir başkasına fedakarlık yapılabilir miydi?

Hangi kan!

Fakat buna rağmen doktorun bu imkânsızlığa onu ikna edebilmesi pek uzun sürdü. Doktor, annenin bütün ümidini bu ihtimale, kan nakli ile kurtulmak ihtimaline bağladığını görüyordu.

"Peki Doktor, benim kanım olmazsa ona kan nereden bulunur?"

"Para ile kanını verenler bulunur," demişti. "Eğer para verirseniz..."

"Elbette veririm Doktor Bey."

Elbette diyordu. Fakat şu dakikada parayı nereden bulacağını bilemiyordu.

"Para buluruz. Fakat kanını verecek insan da bulmak lazım değil mi?"

"Evet. Bizim douneurlerimiz vardı. Dedim ya, onlar iki tanedir. İkisi de yatıyor. İki kan verdiler. Ellerinde böyle kan vericiler bulunabilecek başka hastanelere müracaat ettim telefonla. El altında bir şey bulamadım. Eğer bir adam bulunsaydı, acele ile, iyi olurdu. Ama şimdi..."

Doktor bunu söylerken adeta eza duyuyordu [sıkıntı çekiyordu]. Avrupa'da ne iyi idi. Her seririyatta [tıp dersi] kanları evvelden muayene ve tasnif edilmiş, ani bir ihtiyaçta kolayca ve süratle kanı kullanılacak douneurler bulunurdu.

Halbuki bu seririyatta o da bir iki asistanının zoru ile ancak iki douneur el altında bulundurulabiliyordu. Dört kan grubu olduğuna göre iki douneur ihtiyacı her zaman karşılayamıyordu. Ancak kanları birbirlerine uygun insanların kanları birbirine nakledildiğine göre, dört tane kan vericinin el altında bulunması elzemdi. Fakat bunu bir türlü temin edemiyorlardı.

Eğer kan çok ümitbahş bir müdahale olsaydı, doktor yine gayret eder, belki bir şeyler yapardı. Fakat o çocuğun yüzde yüz kurtulmayacağından, ölümün gelmekte olduğundan emindi.

Anne anlamıyordu. Anne anlamak istemiyordu. Kan nakli ona yüzde yüz iyi netice verecek bir çare olarak geliyordu. Başının kargaşalığı içinde *Doktor, kan nakli yapılırsa çocuk muhakkak kurtulacaktır dedi,* diye düşünüyordu.

Kan.

Kan!

Kanı nereden bulacağım, diye düşünüyordu.

Hasta çocuğunun yanında Zeliha hiç ağlamadı. Beyaz

karyolanın, beyaz yastıkları içinde beyaz sargılarla sarılmış bu küçük vücuda dehşetten ve ıstıraptan büyümüş gözlerle baktı. Her şey beyaz, bembeyazdı. Duvarlar, hastabakıcılar, kapı, tavan ve Memduh'un yattığı yatak, Memduh'un başını saran sargılar ve Memduh'un yüzü beyaz, bembeyazdı.

Ölüm gibi, kefen gibi beyaz.

Hayat gibi bir kızıltı, en ufak bir kızıltı hiçbir yerde yoktu.

Biraz kırmızılık.

Doktor "Eğer pek çabuk kan bulunursa..." diyordu.

Kan!

Kanı nerede bulacaktı?

Doktorun anlattıklarını hiç anlamamıştı.

Yalnız, para verilirse kan bulunur sözünü ve kanın yavrusunu kurtaracağını anlıyordu.

Kan... Kan belki de bu ölüm beyazlığına, bu kefen beyazlığına renk verecekti.

Şimdi bu beyazlık onu iliklerine kadar donduruyordu. Bu beyazlık kar gibi soğuk, ölüm gibi renksizdi.

Hasta kadın, damarlarına işleyip kanını kemiren hastalığa, hastalığı kanına sokacak kadar insafsızlıkla çalıştırıp kışın bir manto parası ayıramayacak kadar az bir ücret verenlere, damarlarını, iliklerini, ciğerlerini kurutup kanını sömürenlere ve hele kendisini bu hallere sokan kara talihine lanet ediyordu.

Çocuğunun yanından ayrılmak istemiyordu. Çocuğunun yatağının başucundan ayrılırken kalbinin içinde bir şeyin sızladığını hissediyordu.

Onu dünyaya getirdiği gün, onun vücudundan koptuğu gün içinin bu kadar maddi bir acıyla yandığını ve sancılandığını duymamıştı.

Bu nasıl bir histi?

Bu ne büyük bir azaptı? Ve bu doğum acısına benzeyen

ıstıraba kulak asmadı. Tıpkı bütün ıstıraba rağmen dünyaya çocuk getirmeden yılmamış olan annelerin cesaretiyle, evet, aynı cesaretle yavrusunu beyaz yatakların beyaz örtüleri içinde bıraktı. Onu yabancılara bıraktı ve gitti.

Cesaretli idi. Çünkü gayesi vardı. Gayesi çocuğunu kurtarmaktı.

Ve işte bunun için hastane kapısından dışarı çıktığı vakit artık vücudunda nöbetinin kırıklığını ve bir senedir hastalığın vücudunda yarattığı mecalsizliği duymuyordu.

Ayaklarını dimdik tutan, ona yürümek kuvveti veren, ona sıkıntı hissettirmeyen şey mücadele enerjisiydi.

Analık iştiyakı [duygusu], oğlunu korumak, onu ölümün pençesine atmamak, onu müdafaa etmek için kendisini müthiş kuvvetli hissediyordu.

Memduh'unu kurtaracaktı.

Mademki kan ve kanı bulmak için para lazımdı... Bu kanı muhakkak bulacaktı, muhakkak!

Parayı bulacaktı.

Cadde uzun ve oldukça aydınlıktı, tramvay rayları, siyah matem şeritleri gibi uzanıyordu. Bu rayların üzerinde gıcırdayan tekerleklerin, tramvay çanlarının sesi ona silah sesleri gibi düşman ve korkunç geliyordu. Kulaklarını tıkamak, sağır olmak istiyordu.

Allahım! Bu kocaman şey nasıl da onun vücudunu ezmişti? Memduh'u kim bilir ne büyük acı... Ne müthiş acı duymuştu.

Aynı acıyı vücudunda hisseden anne avaz avaz bağırmak ihtiyacını duyuyordu.

"Yavrum, yavrum!" diye hıçkırmaya başladı. Bu tramvay arabalarını görmemek, tramvay sesini işitmemek için karanlık ve tenha sokaklara saptı.

*

Nereye gidiyordu?

Evvela parayı mı, yoksa kanı mı aramak lazımdı?

Kanı nereden, parayı nereden bulacaktı?

Bu koskoca şehirde, küçük bir çocuğun canını kurtarmak için kendi kanının birkaç damlasını feda edecek merhametli bir insan yok muydu?

Elbette vardı.

Ama bu insan neredeydi?

Bu zavallı anne şehrin meydanlarına gidip "Ey insanlar, ey kardeşlerim, ölen bir çocuğun canını kurtarmak için kendi kanının birazını feda edecek kimse yok mu?" diye bağıramazdı ya!

Onun yanından ayrılmamak isteyişinin bütün kuvvetine rağmen biraz evvel hastaneden çıkmıştı ve şimdi sokakta yanından geçen adamların yüzüne şikarının [avının] üstüne atılıp kanını emmek isteyen bir hortlak iştihasıyla [isteğiyle] bakıyordu.

Bir anda damarlarında kâfi derecede kan bulunan insanların hepsine düşman kesilmişti.

"Kanları var melunların," diyordu.

Kan... Yavrusuna biraz kan lazımdı.

Ve o bütün insanların kanına susamış vahşi bir hayvanın vücudu gibi hırstan ve iştihadan tutuşmuş hasta ve zayıf vücudunu şehrin sokaklarında dolaştırıyordu.

Koskoca İstanbul şehrinde para, kan ve merhamet bulmaya çıkmıştı.

Yedi

Bu sokak bir İstanbul sokağıydı. Arnavut kaldırımlarıyla döşenmiş ve iki başında elektrik fenerleri yanan bir İstanbul sokağı.

Öyle bir sokak ki her ana caddeden sapılınca bir eşine rast gelinir. Öyle bir sokak ki kapılarının önüne bırakılmış süprüntü tenekelerinin içinde, şehrin sıska kedileri birbirleriyle dövüşe dövüşe günlük nafakalarını çıkarmaya gayret ederler.

Bu sokağın karşı karşıya dizilmiş, hepsi de birbirine benzeyen dört beş katlı, dar cepheli, birer cumbalı evleri vardı.

Bu evlerden birinin alt katında bir ışık yanıyor. Bu ışığın altında bir kadın ütü ütülüyor. Bir evin üst katında bir gramofon çalıyor ve kıvrak sesli bir muganninin, esmeri fındıkla, fıstıkla beslediğini ilan ediyordu.

Daha ötede bir başka evin orta katında, serin olmasına rağmen açılmış pencerelerin önünde, iki erkek zarları, pulları şakırdata şakırdata tavla oynuyorlar, cumbası çökük ve eski bir tahta evin 1938 senesinde dahi kalkmamış kafes arkasında ihtiyar bir kadın geciken oğlunu bekliyor, kapalı kömürcü dükkânının üstündeki odada genç bir anne beşiğini salladığı bir çocuğa ninni söylüyordu.

Köşe başında çeşme, çeşmenin karşısında biraz ötede Arap Salih'in evi vardı. Biraz ilerleyip sağa sapınca mahallenin polis merkezi. Ve bu sokağın ortasında genç bir kız telaşlı adımlarla ilerliyordu.

Bu genç kız Leyla idi.

Leyla, Arap Salih'in kahvesine doğru gidiyordu.

*

Leyla, Muhsin Atlısoy'un evinden döndükleri vakit, kendisini otomobille eve kadar götürmek istemiş olan Azize'ye fazla izahat vermeden "Ben burada ineceğim," demiş ve onun sual sormasına vakit bırakmadan şoföre "Durunuz!" diyerek arabadan dışarı atlamış ve koşarak Taksim'den Beyoğlu Caddesi'ne doğru gitmişti.

Onun burada inişine bir mana veremeyen Azize vakit pek geç olduğu için inip de onu takibe lüzum görmemiş, ötesi bu genç kıza yalnız iş öğretmekle mükellef olduğunu ahlakî ahval [olaylar] ve harekâtı üzerinde mesul bulunmadığını müdrik olduğu için şoföre kendi evinin adresini vererek otomobilin bir kenarına büzülmüştü.

Leyla cumhuriyet bayramında Avni'yle beraber gidip oturmuş oldukları kahveye kadar adeta koşa koşa gitmişti.

Muhallebici bir köşe başındaydı. Vitrininde yeşil ampuller yanıyor, köşedeki geniş camekânların önündeki masaların birinde üç genç, bir ihtiyar kadın oturuyordu.

Muhallebicinin iki üç ayak merdivenle girilen salonuna girdiği zaman, ta ilerde sivil bir erkeğin oturduğunu görmüş ve muhallebiciye "Buranın başka bir salonu var mı?" diye sormuştu ve hayır cevabını alınca kapıdan dışarıya çıkmıştı. Çünkü üstünde hiç parası yoktu. Belki parası da olsa gecenin bu saatinde tek başına bir muhallebicide oturmaya cesaret edemezdi.

Avni neredeydi?

Leyla bu suale bir cevap vermekle meşgul olarak caddeden aşağıya doğru yürüyordu.

Avni neredeydi?

Niçin kendisi buraya gelmesini söylediği halde ortalarda yoktu.

Acaba Leyla mı geç kalmıştı? Geç de kalsa onlar öyle eğlence için buluşmaya karar vermiş değillerdi ki biraz gecikildiği için Avni kızıp da başka yerlere gitsin.

Bu hangi artistin resmiydi? Bunu hiç tanımıyordu. Yeni bir şeydi. Galiba, Leyla eski artistlerin hepsinin resimlerini biriktirmişti. Eline rast gelen gazetelerin sinema sayfalarından keserek ama bu kızın resmi yoktu onda.

Bir sinema kapısının önünde durmuş olan Leyla vakit geçirmek için oradaki resimlere bakıyordu.

Avni biraz gecikmiş olamaz mıydı? Pek sarışındı bu artist. Saçlarını da ne tuhaf yapmıştı. Belki de Avni'nin arkasına birisi takılmıştı. Belki de onu...

Hayır, bunu düşünmek bile istemiyordu.

Senelerdir gelip bir sinema seyredememişti.

Geri döndü. Gene muhallebiciye doğru yürüdü.

Yine muhallebicinin önünden geçti. Hayır, içerde kimse yoktu. Gene geri döndü. Bir müddet sinemaların önünde durarak, ışıkları yanan vitrinleri seyrederek aşağı yukarı dolaştı.

Genç bir kızın caddenin muayyen [kararlaştırılan] bir yerinde elli adımlık bir saha içinde dönüp dolaşması, köşedeki resmi polisin yanında bulunan sivil memurun meslekî merakını ve vazife aşkını tahrik etti.

Bu adam hayatta en çok ruhsatsız seyyar esnaflık edenlere ve vesikasız fuhuş yapanlara sinirlenirdi.

Küçük kızın peşine düştü ve onun efal [iş] ve harekâtını sokakta adam çevirmeye kalkışıp kalkışmadığını kontrole başladı.

Leyla o kadar kendi derdine gömülmüş ve gözleriyle bu caddeden geçenlerin içinden o kadar muayyen bir kişi arıyordu ki, gözleri bir müddet arkasından dolaşan bu garip kılıklı

adamı seçmedi. Fakat nihayet onun ısrarlı takibi genç kızın bir noktada toplanmış olan bütün dikkatinin bir kısmını kendi üstüne çekti.

Kimdi bu adam?

Kendisine takılmak isteyen bir sarhoş mu? Kendisine rahat vermeyecek olan bir sırnaşık mı?

Yoksa... Yoksa ne olabilirdi? Avni tutulmuş dahi olsa daha evvel kendisini gelip görmüş olduğunu ne bilirlerdi? Bilseler dahi onun peşinde olmaya ne sebepleri vardı? Kendisi suçlu değildi ya!

Kendi kendine emniyet telkin etmek için söylediği bütün bu sözlere rağmen o garip kıyafetli adamın kendi peşine düşmesinden çok rahatsız olarak muhallebiciye girmeye, eğer orada da yoksa Arap Salih'in kahve önüne kadar gidip meseleyi tahkik etmeye [soruşturmaya], sonra gidip Avni'nin anasına işi anlatmaya ve evine dönmeye karar vermişti.

Gece serindi. Aşağı yukarı üç çeyrek saattir buralarda dolaşıp duruyordu.

*

Muhallebici dükkânında oturan kızlardan biri gitmişti. Şimdi iki genç, bir ihtiyar kadın vardı. Bir de ilerde şişman, Ermeni kızıyla ince ve zayıf bir Türk delikanlısı oturuyorlardı. Başka müşteri yoktu.

Fakat dükkândan çabuk çıkmak istemeyen Leyla sanki daha ilerileri görmek ister gibi yürüdü. Ve iki genç bir ihtiyar kadının masa önünden geçti.

Dönüşte siyah başörtülü yaşlı kadın yanlarından geçerken tarifsiz bir teklifsizlikle onun kolunu tuttu.

"Hişt kızım!"

"Efendim?"

"Senin sözlün bu akşam seni atlattı galiba."

Leyla sokak kaldırmalarında birbirlerine taş ata ata büyümüş mahalle çocuklarından biriydi. Eğer başka bir gün olsa bu yılışık yılışık sırıtan ihtiyar kadınla muhakkak atışır, lakırdısını ağzına tıkardı. Fakat içinde bulunduğu şaşkınlık arasında ona verecek cevabı bulamadı. Boş bulunarak onun yüzüne baktı.

Bu yüz, mutfak masaları üstüne konulan ve sabunlu bir bezle sık sık silinmesine rağmen çatlakları arasına bol bol kir dolan sathı pırıl pırıl yanan muşambalara benziyordu. Bu yüzü kaplayan deri kirli bir bulaşık bezi rengindeydi.

Söz söylerken geniş geniş açılan ağzında altlı üstlü altın kuron vardı.

Çenesinin altından düğümlenmiş siyah vual [kumaş çeşidi] başörtüsünün altından taşan saçları kanarya sarısı idi.

Sürmeleri pınarlarında toplanmış gözlerini kısa kısa sırıtıyor, "Vesikan yoksa yandın bu gece," diyordu. "Mikrobu musallat ettin kendine. Deminden beri seni dikiz ediyordum. Toyluk suratından akıyor. Burasını Dingo'nun ahırı mı zannettin? Koskoca İstiklal Caddesi'ndesin."

Leyla kadının ne demek istediğini anlamadığı için gitgide artan bir sersemlikle onu süzüyordu.

O şimdi gözlerinden birini kırparak "Şimdi bir tek çaren var heriften kurtulmak için... O da şuradaki arka kapıdan cızlamı çekmek. Şimdi helâya gidiyor gibi yap. Helânın yanında bir kapı var. Hemen kır kirişi. Bir daha da huyunu, suyunu bilmediğin semtlerde dolaşma. El âlemin işine de ket verme. Kız pek toy bir şeysin galiba. Yüzüme bön bön bakacağına... Git, nerede ise enseleneceksin, muayene idi, bilmem neydi... Akşam ayazında otuz iki merkez dolaşacaksın. Herifin gözünü beğenmedim. O bu sene yeni geldi. Kendini göstermek meraklısıdır. O senin peşini bırakmaz. Haydi çabuk tüy. Karşı kaldırımdan doğru bu tarafa geliyor. Haydi tüy. Hem de

ömrünün sonuna kadar altın ağız Fatoş'un iyiliğini unutma. Evimin adresini sana vereyim. Orada benim senin gibi daha nice körpe evlatlarım var. Hepsini kendime kız edinmişim."

Ve ona acele ile bir sokak ismi ve bir ev numarası verdi.

Leyla camekânların arkasından iri adamın bu kaldırıma doğru geldiğini gördü. Ne kabahat işlemişti. Bir şey yapamazdılar kendisine. Fakat burada ne aradığını, kimi aradığını nasıl söyleyecekti?

Şimdi adam yaklaşırken, kadın onun kolunu bırakmıştı.

"Haydi kızım, marş!" dedi.

"Teşekkür ederim."

Ve o sanki senelerden beri bu işlere alışıkmış gibi hiç tereddüt etmeden kadının biraz evvel gösterdiği tarafa doğru yürüdü.

Sarı saçlı kadın ortada dolaşan Arnavut çırağına gözüyle bir işaret yaptı.

Çırak gitti. Soldan bir kapı açtı ve genç kıza "Buradan, buradan," dedi.

Ve tam kapıdan geçerken kolunu sıkıştırarak ilave etti.

"Size bu yolu göstermezdik ama ne yapalım, altın ağız Fatoş Ablanın hatırı pek büyüktür."

Bu kapıdan bir aralığa, oradan bir avluya çıkılıyordu. Avlunun karşısında bir başka kapı, kapının ötesinde dar bir dehliz vardı. Bu karanlık koridora girdiği zaman Leyla bütün vücuduyla irkildi.

Kötü bir koku genzini tıkıyordu. Ayaklarına sıcak cisimler çarpıyor, sızıltılara benzeyen sesler işitiliyordu.

Burada bu zifiri karanlıkta hırıldayan, ayaklarına sürünen cisimler kimlerdi? Besbelli orada bulunan süprüntü tenekelerinin muhteviyatını paylaşamayan serseri kedilerle, sahipsiz köpekler olacak.

Şimdi ayağına bir basamak ilişti. Bir merdivene gelmişti.

Dört beş basamak merdiven çıkınca karşısına camlı bir kapı geldi. Kapının ötesinde sokak görünüyordu.

Kapıyı açtı. Burası tenha bir sokaktı. Kimseler yoktu.

Sağa sola iyice bakındı ve caddeye aksi olan istikamete, Tarlabaşı Caddesi'ne doğru koşar adımlarla yürüdü.

O kadar hızlı yürümüştü ki, kendi mahallelerine geldiği vakit nefes nefese idi.

Evvela kendi sokaklarına doğru yürüdü. Sonra vazgeçti. Onun başına geleni anlamadan evvel bu gece eve giremeyecekti. Bunun imkânı yoktu! Onun akıbetini öğrenmeden evvel eve girecek olursa muhakkak çıldırırdı.

Bunun için kendi sokaklarına sapmaktan vazgeçti. Geri döndü. Şimdi kalbi göğsünü paralayacak bir şiddette vururken o Arap Salih'in kahvesine doğru gitmekteydi.

Deminden beri kendi kendine binlerce defa aynı suali soruyordu.

Avni niçin söz verdiği yere gelmedi? Onu polisler mi tuttu?

Kahveyi şimdi ne halde görecekti? Avni'yi kime soracaktı? Ona kim cevap verecek ve ne söyleyecekti?

Kendisinin her işi bildiğini anlatmadan nasıl ağzı arayabilecekti?

Kahve ile aralarındaki mesafe azaldıkça Leyla adımlarını gayri ihtiyari daha ağırlaştırıyordu.

İşte kahve karşısındaydı. İçinde kimse yoktu. Yanan ampuller boş masaları gösteriyordu.

Arap Salih neredeydi? Nereye saklanmıştı?

Sokağın ortasında, kahvenin önünde birkaç insan toplanmıştı. Elleriyle sokağın bir yerini, kaldırımın bir taşını birbirlerine işaret ederek bir şeyler konuşuyorlardı. Bunların içinde bir tanesi vardı ki hepsinden uzun boylusu oydu. Ceketini omzuna almıştı. Belinde geniş bir kuşak vardı. Asıl konuşan ve malumat veren oydu. Ötekiler, bir gümrük kolcusu, bir

tramvay biletçisi, dört esnaf kılıklı adam onun verdiği izahatı dinliyorlardı.

Hava rutubetliydi. Sokak delik deşik taşlarıyla ıslak ve yamalı bir örtü gibi yere serilmişti. Bir ucu karanlıklarda kayboluyordu.

Kahvenin karşısındaki kaldırımda, orada niçin bulunduğu anlaşılmayan yaşlı bir kadın vardı.

Başının üzerinden doğru sardığı geniş şalını çenesinin altından tutturmuştu. Ayazdan ürpererek orada duruyordu. Kimse ile konuşmuyordu. Yalnız bir çift kedi gözü gibi ışıltılı gözleriyle ortada konuşan erkeklere bakıyordu.

Kadının yanında bir de bir sıska kedi vardı. Sırtını şişirmiş olan bu kedi kadının ayaklarına sürünerek sağdan sola, soldan sağa dönüp duruyordu.

Leyla sual dolu gözlerle sokaktaki insanların hepsinin yüzüne ayrı ayrı baktı, içlerinde bir tanıdık aradı.

Hayır! Buradaki insanların hiçbirini tanımıyordu. Bunların hepsi mahallenin adeta yabancısı olan birtakım çehrelerdi, her gün Avni'yle iskambil oynayanlardan bir tanesi bile burada yoktu.

Sokağın ortasında toplanmış olan insanlar da gecenin bu saatinde tek başına dolaşan küçük kıza tuhaf tuhaf baktılar.

Leyla kendisine çevrilen bu gözlerdeki hakikî manayı kavrayamadı ve bir suç ortağı olmak vehmiyle bütün vücudu ürperdi.

*

Fakat her ne pahasına olursa olsun hakikati öğrenmeye ihtiyacı vardı.

Böyle garip bakışlarla kendisini süzen erkeklere yaklaşmaya, onlara bir şey sormaya cesaret edemedi. Kaldırımın üstünde duran ihtiyar kadına sokuldu. Telaşını yenmek istediği bir

sesle "Ne olmuş teyze?" diye sordu. "Bu adamlar niçin burada toplanmışlar, bir şey mi var?"

İhtiyar kadın dişsiz ağzıyla bir şeyler söyledi. Fakat şal ağzını kapadığı için Leyla bu cevabı anlayamadı. Sualini tekrarlamaya da cesareti yoktu. Belki bir şey görür, bir şey anlarım düşüncesiyle karakolun bulunduğu tarafa doğru yürüdü.

Mahallenin merkezi iki katlı, dar cepheli bir bina idi. Alt kat pencereleri çok yüksek olmadığı için karşı kaldırımdan geçilecek olursa komiserin odasının içi görünürdü.

Leyla da karakolun karşısındaki kaldırımdan duvara adeta sürüne sürüne yürüdü.

Komiserin odasının hizasına gelince içerisini gördü.

Odanın tavanından aşağı sallanan bir kordon ucunda üstü yeşil bir tabakla örtülmüş bir ampul yanıyordu.

Ya komiser ya nöbetçi bir memur masanın başında oturuyor ve karşısında ayakta duran adama bir şeyler soruyordu.

Karşısında ayakta duran adam kısa, deriden bir ceket giyiyordu. Ve önünü elleriyle kavuşturuyordu.

Dikkatle bakmak, tanımak istedi. Fakat ne bakabildi ne de tanıyabildi.

Pencereye yan duran bu adamın profilini Avni'nin arkadaşı şoför Feyzi'ye benzetti. Bir de odanın açık kapısından dışarda sapsarı saçları darmadağınık bir kadın gördü.

Bu kadın da şoför Feyzi'nin karısı Leman'a benziyordu.

O kadın da böyle boyalı saçlı bir şeydi.

Bunlar onlar mıydı? Niçin buradaydılar? Şahitlik için mi yoksa gene aralarında kavga mı etmişlerdi?

Fena bir evden tövbe ettirip aldığı bu kadınla Feyzi'nin kavgaları her zaman mahalleyi bizar eder, iki günde bir karakolluk olurlardı.

Belki de bu akşam da böyle bir sebepten buradaydılar.

Eğer Feyzi, Avni'nin en iyi arkadaşı olmasaydı, bunun böyle olmasından en ufak bir şüphe duymayacaktı.

Acaba adam yaralandığı vakit Feyzi, Avni'yle beraber Arap Salih'in kahvesinde mi bulunmuştu? Leman neden buraya gelmişti?

Avni neredeydi?

Leyla zonklayan şakaklarını elleriyle sıkıyordu.

Avni'yle bir seneden fazladır sevişiyordu. Fakat bu dakikaya kadar onu böyle aklını kaybedecek derecede sevdiğini anlamamıştı. En fena bir iş yaptığı, belki de bir insan öldürdüğü bu dakikada ona eskisinden daha fazla bağlandığını hissediyordu.

Ah şu işsizlik!

Ah şu kumar!

Onu işinden atanlar, onu şu iskambile alıştıranlar Allahlarından bulsun!

O Arap Salih'in ne dünyada insanların yüzüne bakacak ne de ahirette yatacak yeri vardı.

Avni'yi şimdi tutarlarsa ne olacaktı? Kaç sene yatacaktı?

Bütün hülyalara, bütün ümitlere böyle bir sebepten veda ediyorlardı, öyle mi?

Artık babasının kendini böyle eli kanlı bir adama vermesine imkân var mıydı?

Zaten işsiz olduğu için anası ona "Kopuk!" demiyor muydu?

Kopuk!

Ah neden bunu yapmıştı? Karakolun önünü geçmişti. Bir kere daha geri dönmeye cesaret edemedi.

*

Şuursuz adımlarla yürüdü. Ayakları bozuk kaldırımlara durmadan çarpıyor, yeni yürümeye başlamış bir çocuk gibi iki adımda bir sendeliyordu.

Nereye gidiyordu?

Etrafına bakındı. Avni'nin sokağına giden yola sapmış olduğunu gördü. Adımlarını tahteşşuuru [bilinçaltı] o tarafa sevk etmişti.

Avni'nin gidip anasını görmesini istediğini hatırladı. Evet! Kadına gidecekti.

Tıpkı bir tirbuşon gibi kıvrılarak uzayan daracık bir sokağa girdi. Köşede yanan fener artık buraya ışık vermiyordu.

O zifiri karanlık sokakta adeta insiyakla [içgüdüyle] evi buldu.

*

Yanan ellerinin serinliğiyle kapının ağır tokmağının serinliği birleşti. Sokağın sessizliği içinde iki madenin birbirine sert sert çarpmasından hasıl olan gürültü duyuldu.

Leyla bir müddet tokmağı kapının üstüne çivilenmiş bu madenî levha üzerine kısa ve devamlı darbelerle vurdu.

Tahta ev bu ince parmakların madene sirayet eden telaşına karşı lakayt ve onların haykırışlarına karşı sessiz kaldı.

Leyla büyük bir heyecan içerisinde karanlığı dinliyordu.

Hiç kimse yok muydu bu evde?

Bu evde olan ve üstüne bu kadar saat geçmiş bulunan bu hâdiseyi duymamış olmasına imkân var mıydı?

Hayır, imkân yoktu buna.

Mahallede böyle bir hâdise olur da vakayı yapanın annesi gecenin bu vaktine kadar bunu duymamış olamazdı.

Şimdi, evin dilsizliği karşısında içine dolan ümitsizlik içinde anlıyordu, o, buraya bir haber vermekten daha ziyade bir haber almaya gelmişti;

Çıldıracak kadar, hasta olacak kadar onu merak ediyordu.

Avni'ye ne olmuştu?

Saatlerce terzihanenin karşısında kendisini bekledikten sonra nihayet buluşmak için söz almıştı.

Fakat buluşacaklarını tespit ettikleri yere gelmemişti.

Onun sözünde durmamasında bir tek sebep olabilirdi. *Muhakkak onu tuttular,* diye düşünüyor ve bunu düşünürken bütün kanının kaynaya kaynaya başına yükseldiğini duyuyor, bağıra bağıra ağlama ihtiyacı hissediyordu.

Onu tuttular!

Kapı tokmağının sesi dar sokakta bir imdat işareti gibi tiz ve telaş verici bir sesle çınlıyordu.

Eğer yaralanan insan öldüyse elbette Avni'yi sağ bırakmazlar, elbette onu asarlardı.

Nasıl kıydı âlemin oğluna?

Nasıl kıymıştı? Nasıl eli varmıştı da...

Bir komşu evinin gıcırdayarak sürülen penceresinin sesiyle irkildi.

Başını karanlık göğe doğru kaldırarak sesin ne taraftan geldiğini araştırıyordu.

"Kim o? Ne istiyorsunuz? Mahalle uykudan uyandı yahu! Kimi arıyorsunuz?"

"Habibe Hanım'ı arıyorum, vuruyorum vuruyorum açmıyor."

"Habibe Hanım evde yok!"

"Evde yok mu?"

"Bir saat evvel gitti."

"Gece yarısı ihtiyar kadın nereye gitti?"

"Ne bileyim... Polis, bekçi geldi, alıp götürdüler."

"Polis, bekçi mi? Allah Allah... İhtiyar kadını polis bekçi ne yapacak?"

"Aman hanım... Mahallede sağır sultan duydu. Sen duymadın mı?

"Ne duyayım? İşten geliyorum. Mahallede değildim ki... Ne olmuş?"

"Ne olacak, serseri oğlu adam vurmuş."

"Adam mı vurmuş? Ölmüş mü vurulan adam?"

"Ne bileyim ben... Muayene eden doktor değilim! O anda ölmüş diyorlar."

Eğer eli hâlâ kapının tokmağında olmasaydı yere düşecekti. Birdenbire öyle başı döndü.

"Vah vah... Hiç bilmiyordum," dedi.

Ve kapının tokmağından elini çekerek çok içmiş bir sarhoş gibi adeta yalpalaya yalpalaya oradan uzaklaştı.

Pencereden konuşan komşu çatlak bir sesle "Vay numaracı vay!" diyordu. "Hiçbir şey bilmiyordun da gecenin bu saatinde ne diye kapıları kırıyorsun? Elbette bunda da bir dalavere var ya!"

*

Karakolun önünden tekrar geçerken vücudu sıtmalı bir hastanın vücudu gibi titriyordu. Karakolun içini görmek için gene karşı kaldırımın duvarları dibinden süzülerek gidiyor ve daha dikkatle açılmış gözleriyle pencerelere bakıyordu.

Karakolun alt kattaki odasında ne memur, ne komiser, ne de kimse vardı!

Oda kapısının dışında, sofada kapının hizasından duvara doğru gidip tekrar kapıya doğru gelen kadının sadece kıvırcık sarı, kabarık saçları görünüyordu.

Ah cesaret edip de içeri bir girebilse, "Habibe Hanım burada mı?" diye sorabilseydi... Fakat cesaret edemiyordu. Ona "Sen Habibe Hanım'ın nesi oluyorsun?" diye sorarlarsa "Habibe Hanım'ı gecenin bu saatinde neden arıyorsun?" derlerse ne cevap verecekti?

Eğer ona da "İşten gelirken evine uğradım. Kendisini polis, bekçi aldı dediler, merak ettim, aramaya geldim," dese belki de bu defa nerede çalıştığını, nerede oturduğunu sorarlar ve ta yukarı sokaklarda oturan bir insanın gecenin bu saatinde yorgun argın işten dönerken ta aşağı bir yerde oturan bir ahbabını hatırlamayacağını söylerdi.

Ortada bir cinayet vardı. Adam öldürülmüştü.

Ya ondan şüphe ederlerse? Ya onun Avni'yi gördüğünü, Avni'nin anasına söz getirdiğini anlarlarsa, kim bilir hükümetçe bunun ne büyük cezası vardı!

Karakola yaklaşmaya dahi cesaret edemeden yürüdü.

Polisten bu kadar korkulabileceğini o bütün hayatında bir kere bile düşünmemişti.

Gene kahvenin önüne gelmişti. Demin sokağın ortasında durup geniş kuşaklı adamdan malumat alan insanlar orada yoktu. Onların yerine şimdi başkaları gelmişti. Yalnız geniş kırmızı kuşaklı zerzevatçı oradaydı. Şimdi etrafını yeniden sarmış olan meraklılara vakanın tafsilatını [ayrıntısını] anlatıyordu.

Şalını başına sarıp kaldırımın üstünde duran kadın da gene oradaydı. Kedi de oradaydı. Fakat biraz evvel ayaklarına sürünen kedi şimdi nasılsa omuzuna çıkmıştı. Kara tüylerini onun başına, yüzüne sürerek memnuniyetinden dimdik kalkmış kuyruğunu gözüne sokarak bir omuzundan diğer omuzuna geçip duruyordu.

Genç kız bütün cesaretini toplayarak gene ona sokuldu ve "Teyze," dedi, "Kuzum bu kalabalık nedir? Demin iyi anlayamadım... Ne olmuş burada?"

İhtiyar kadın bu defa şalını ağzından çekti.

"Bir adam vuruldu," diye cevap verdi.

"Ya! Vah vah... Kimmiş vurulan?"

İhtiyar kadın omuzlarını kaldırdı.

"İşsiz bir çocukmuş. Görsen tanırsın diyorlar. Mahallede şuna buna su taşıyormuş."

"Ya vuran? O da kimmiş?!"

İhtiyar kadın "Bilemem," dedi. "O da bu mahallenin çocuğu imiş."

"Niçin yapmışlar bu işi?"

"İskambil kâğıdından kavga çıkmış."

"Allah belasını versin bu kumarın!"

"Ama ne?!"

"Adam ölmüş mü?"

"İmdat otomobiliyle götürdüler. Ölü olsaydı, götürmezlerdi."

İçinde büyük bir sevinç vardı.

Ölmemiş! Belki kurtulur, diye düşünüyordu.

İhtiyar kadın devam ediyordu:

"Buradan giderken ölmemişti ama güya otomobilde giderken ölmüş diyorlar."

Yeniden büyük bir ye'se [ümitsizliğe] düştü. Biraz evvel kalbinde canlanan ümidi büsbütün öldürmüştü. Fakat ihtiyar kadın, genç kızın üzerinde yaptığı tesirin ne olduğunu anlamadan konuşuyordu.

"Kim bilecek ölüp ölmediğini? Dedikodu hep. Beraber hastaneye giden olmadı ya!"

"Peki vuran ne olmuş? Vuranı tutmuşlar mı?"

"Tutmamışlar galiba."

"Yok... Tutmuşlar!"

Leyla, ses ne taraftan geliyor diye anlamak üzere başını arkaya çevirdi. Önünde durdukları evin kafes penceresinin arkasından bir kadın sesinin bunu söylediğini anladı. Hemen ona hitap etti.

"Tutmuşlar mı?!"

İhtiyar kadın "Tutmamışlar," diye tekrarladı.

Kafesin arkasından gelen ses "Tutmuşlar tutmuşlar," dedi.

"Polis İbrahim Efendi söyledi. Evine kaçmış ama! Sonra yakalanmış."

"Ben de duydum, a kardeş, tutulmamış! Vallahi... Anasını gidip evinden almışlar. Nerede saklandığını söylesin diye müdüriyete götürmüşler."

"Yok canım... Anasını almışlar. Oğlunu tuttukları için karşılaşmaya götürmüşler. Şahitlik için..."

"Yok efendim. Oğlan işi becerirken evinde oturan ihtiyar hatun ne bilir ki, şahitlik etsin! Ona senin oğlun kimleri tanırdı? Nerelerde saklanabilir, falan diye sorarlar. Başka ne soracaklar?"

"Oğlanı tutmuşlar müdüriyete götürmüşler. Anasını yanına yollamışlar."

Leyla fazla bekleyemeyecek bir hale gelmişti.

"Bu müdüriyet ne müdüriyeti?" diye sordu.

"A müdüriyet, ne müdüriyeti olacak kızım... Polis müdüriyeti!"

"Bu müdüriyet nerede?"

"İstanbul tarafındadır."

"İstanbul'da mı?"

Müdüriyete gidecekti. Nerede olursa olsun bu müdüriyet, oraya kadar gidecek, karakolun önünde nasıl dolaştıysa müdüriyetin önünde de dolaşacaktı.

Karakol pencerelerinin arkasında nasıl Feyzi ile Leman'ı görebildiyse, Avni'yle anasını da belki müdüriyetin pencerelerinde görecekti.

İhtiyar kadının yanından selam verip ayrıldı.

Bu müdüriyet nerede olursa olsun, oraya kadar gidip orada da Avni'yle anasını arayacak, onları bulup ne olduklarını öğrenmeden, eve dönmeyecekti.

Dalgın adımlarla yürüyordu. Dar sokaklar üstleri kapalı dehlizler gibi önünde uzanıyordu.

Müdüriyet neredeydi?

Bu İstanbul sokakları şimdi ona bir bilmece gibi, bir muamma gibi geliyordu. Bu sokakların hangisine sapsa müdüriyete kadar gidebilecek, bu sokaklardan hangisi onu o tarafa götürecekti?

Sekiz

İstanbul sokaklarından bu da bir başkasıydı.

Bu da yanındakine, onun daha yanındakine, İstanbul'un bütün sokaklarında benzeyen bir yoldu.

İri taşlarla döşeli, bazı yerleri çökük Arnavut kaldırımlı, cumbalı, üçer kat evli... Köşesinde bir bakkalı, ilerde bir kahvesi olan, kimi evinden gramofon, kimin evinden ninni sesi gelen, kimisinde kavga edilen, kimisinden tavla gürültüsü duyulan ve birçoğunun taşlık kapıları aralanınca kötü zeytinyağında tava edilmiş palamut balığı kokan bir sokaktı.

Yolun iki başında birer elektrik lambası vardı.

Köşelerden birine yakın olan evlerden tekinin kapısı açıldı. Kapıdan zayıf bir kadın gölgesi çıktı. Kapının çerçevesi içinde iri yarı, şişman bir adam duruyordu.

Bu adamın gözleri, tıraşı uzamış şişman yanakları ortasında gömülüydü.

Bu gözler, kuştüyü bir yastık üzerine süs olsun diye siyah ipliklerle dikilmiş mavi kristal düğmeye benzeyen bu gözler tuhaf bir ışıltı ile pırıldıyordu. Bu gözler en ufak bir merhamet emaresi göstermiyordu.

"Eğer bir rehinin olsaydı, belki bir başkasında para bulabilirdik. O da bu saatte değil. Yarın, öbür gün... Fakat rehinsiz mümkün değil! Eğer benim kendi param olsa seni bu vaziyette bırakmazdım. Aramız da bunca senelik hukuk var!"

Bu adamın hiç parası olmamasına imkân mı vardı?

Zeliha, yaşları bir türlü akmayan ve yaşları akmadığı için rahmet görmemiş, güneşten kavrulmuş topraklar gibi çatlamak isteyen, acıyan kupkuru gözlerle bu iri adama bakıyordu.

Bu iri adama bakarken *insan nasıl olur da bu kadar merhametsiz olur,* diye düşünüyordu.

Bu düşüncenin yarattığı dehşet gözlerinin içine dolmuştu.

Faydasız olduğunu bile bile "Ah siz bir isteseydiniz," diyordu. "Ah Halil Efendi, siz bir isteseydiniz. Yoğu var ederdiniz."

"Tövbe de kızım. Tövbe estağfurullah de. Yoğu var etmek bizim ne haddimiz! O ancak cenabı hakkın işi. Biz ancak mümkün olanı yaparız. Ve eğer bu saatte mümkün olan bir şey olsaydı... Ben Müslüman adamım, hiç seni boş döndürür müydüm?"

Müslüman adam!

Sandığındaki, sepetindeki en son parçasını bile rehin olarak alıp verdiği, borcun sekiz misli faizini aldıktan sonra borcu ödemedin diye rehinin üstüne oturan Halil Efendi Müslümanlıktan bahsediyordu.

Buydu Müslümanlık öyle mi?

Onun yanında parası olmaz olur muydu? Bütün konservenin işçilerine o faizle para verirdi. Kendi işi olduğu vakitlerde faizi yüzde yüz alacağından emin olduğu için hep ona ödünç vermişti. Sonra hastalandığı vakit sandık, sepet boşaltılmıştı. Ne yatak, ne bakır, ne kocasının eski paltosu, ne evlendikleri zaman kerevete örtmek için aldıkları kırmızı boyalı, uzun tüylü postlar.

Evet, hepsi... Hepsi Halil Efendi'ye gitmişti.

Halil Efendi şimdi genç kadının işsiz olduğunu, hasta olduğunu, borcunu ödeyemez, faizini veremez bir halde bulunduğunu biliyordu. Ve parası olduğu halde, bu para ile Memduh'u kurtarmaya imkân bulunduğu halde bu parayı vermiyordu.

Zeliha'nın bu parayı iade etmeyeceğini dahi düşünse bir insan canı kurtarmak için, beş on lira kadar bir para ziyan etmek bir mesele miydi?

Halbuki bu para bulunmazsa bir çocuğun, on üç yaşında bir çocuğun, yaşamağa hakkı olan küçük bir çocuğun öleceğini bildiği halde Zeliha'nın ricalarını reddediyordu.

*

Kapı yüzüne kapandığı dakikada, bütün sakinleri ölmüş bir şehirde tek başına yaşayanın duyacağı müthiş korku içini sardı.

O bu korkuyu, hastane kapısından dışarı çıktığı dakikadan beri müphem bir surette hissediyordu.

Çocuğunun damarlarına akıtılınca hayat verecek kanı bulmak için para tedarik etmek üzere, yola çıktığı ilk dakikada *Bu parayı nereden bulurum?* diye düşünmüş ve o anda kendisinin nasıl müthiş bir yalnızlık içinde olduğunu anlamıştı.

Son hastalığından beri Halil kendisine para vermiyordu.

Onu biliyordu.

Fakat ondan başka da para verecek bir insan tanımadığı için buraya kadar gelmiş ve gelirken, *Böyle bir zamanda kim olsa verir, herkes birbirine yardım eder,* diye düşünmüştü.

Onun ne kadar merhametsiz olduğunu biliyordu.

Fakat Memduh'u ölüyordu.

Kendisi için bu kadar ehemmiyeti olan bu hadiseye başkalarının tamamıyla lakayt kalabileceklerini tahmin dahi edemiyordu. Ve ona söyleyeceği sebep sebeplerin en makulüydü. "Rehinim yok, fakat sana parayı iade ederim. Emin ol! Düşün bir kere, çocuğum ölecek sen parayı vermezsen..."

Yürürken yüksek sesle birkaç kere "Onu muhakkak kandırırım," diye söyleniyordu. Ona öyle geliyordu ki Halil'e anlatacağı şeyleri lalettayin [gelişigüzel], önüne ilk çıkan insana durup anlatsa onda bir yardım ve alaka görebilirdi.

Herkese anlatamayacağı için Halil'e anlatacaktı. Ve onun kendisine yüzde yüz ödünç para vereceğine bu mantıkla inanıyordu.

*

Yürürken bacaklarında aylardan beri hissetmediği bir kuvvet duyuyordu.

Bir de kendimi hasta zannediyor, yataklarda yatıyordum. Onun başını yemek için... Böyle sokak sokak dolaşmaya tahammülüm var. Çalışamaz mıyım?

Hayır, mahsus mu yapıyordu? Çalışamıyordu. Şimdi bir kuştüyü kadar hafif hissettiği vücudu daha dün zayıf bacakları üstünde tonlar çeken bir yük gibi ağır geliyordu.

Yataktan dışarı çıkacak mecal hissetmiyordu. Vücudu daima yağlı ve nemli bir ter içinde, daima hafif bir ürperişi vardı. Daima yatmak, yatmak istiyordu. Kıpırdayacak hali kalmamıştı.

Çocuğuna kan bulmak, Memduh'un hayatını kurtaracak bu kanı bulma arzusu onu hafifletmişti. Zeliha kendisini bu kadar hafif hissediyordu ama Halil Efendi'nin kapısı yüzüne çarpınca birdenbire dizlerinin bükülecek kadar zayıf ve sallanacak kadar kuvvetsiz olduğunu hissetti.

Şimdi serin rüzgâr alnını okşadıkça bütün vücuduyla ürperiyor ve "Ne melun... Ne kalpsiz herifmiş!" diyordu. "Sanki can taşımazlarmış gibi canın kıymetini anlamıyorlar."

*

Nereye gidecekti? Kime müracaat edecekti?

Şehir sonsuz ve sayısız evleriyle ona gecenin ortasında granitten bir kaya gibi hissiz görünüyordu. Dudaklarına kadar gelen "Allahım, Allahım... bana acı!" duasını dudaklarından dışarı çıkaramıyordu.

Kuru ekmek bulmadan günler geçirmiş bir insan olduğu için mucizelere, gökyüzünden düşecek yardımlara inanmıyordu.

Allah'a niçin dua edecekti? İnsanların en çok kıymet verdiği şey, yani parayı Allah'ın gökten attığı şimdiye kadar hiç görülmemişti.

"Ya kan bulamazsam? Ölecek mi çocuğum?"

*

Doktor, çocuğu kurtarmak lazım demişti. Sonra ona kan naklinden ve bunun yapılması için para bulmak lazım geldiğinden bahsetmişti.

Fakat daha sonra da gene aynı doktor, gene bu anneye bu kan nakli işinin bu vakada pek çabuk yapılması icap ettiğini, ancak o zaman yüzde bir kıymeti olabileceğini izah etmiş, geciktikten sonra esasen pek ümitsiz olan bu çarenin müspet bir netice vermeyeceğini bütün sarahati [açıklığı] ile ona anlatmaya çalışmıştı.

Fakat bütün, bu konuşulan sözler içinde, annenin aklında kalan üç şey vardı: kan, para, ölüm tehlikesi! Eğer para bulunabilirse kan nakledilebilecek ve kan nakli yapılabilirse ölüm tehlikesi yavrusunun başından uzaklaşacaktı.

Doktor yüzde bir mi demişti? O bu çarenin müspet netice vereceğine yüzde yüz inanıyordu. *Kan verebilirsek muhakkak kurtulur,* diye düşünüyordu.

Faizci Halil'in evinden çıktıktan sonra hepsi dönüp dolaşıp bir tek noktaya bağlanan bin bir düşünce ile nerelerden geçtiğini anlamadan yürüdükten sonra birdenbire aklı başına geldi ve nerede olduğunu anlamak için etrafına bakındı.

Köprü üstündeydi.

Yıldızsız bir göğün altında koyu bir katran gibi simsiyah

bir denizin üstüne gerilmiş olan köprünün üstünde hava daha serindi.

Karanlık denizlerde yıkanarak daha soğuyan rüzgâr, onun yanaklarını dondurmuş, parmaklarını, burnunun ucunu sızlatıyordu.

Köprünün üstü tenha idi. Ta ilerde, köprünün ortalarına doğru kol kola girmiş iki sarhoşun sallana sallana Eminönü'ne doğru gittiği görülüyordu.

Siyah denizin iki tarafında tek tük ve ölgün ışıklarıyla iki sahil, bir şehirden daha fazla buutları [uzunlukları] henüz belli olmıyan, şekli ortaya çıkmamış, taze bir çamurdan yapılmış iki şehir *eboşuna* [taslağına] benziyordu.

Evet... Deniz ve kara, sahil kara, Haliç, Haliç'in sırtları kapkaraydı. İki tarafında yanan elektrik lambalarıyla köprü sanki zifiri karanlıkları birbirine eklemek için kurulmuştu.

Köprünün başında gündüz görünmeyen yeni çehreler peyda olmuştu. Bunlardan biri seyyar sandviççi, diğeri seyyar bir çaycıydı.

Solda iki serseri, çaycıdan çay, sandviççiden sandviç almışlardı. Şimdi, sanki hususî teraslarında imişler gibi kollarını köprünün parmaklıklarına dayamışlar, fincanları köprünün kenarına koymuşlar, iri ekmek parçalarını çaya batıra batıra yiyorlardı.

Daha ilerde köprünün ortasında bulunan bayrak direği kaidesinin arkasını küçük bir sokak çocuğu gazete kâğıtlarıyla döşüyor, gecenin büyük bir kısmını geçireceğini ümit ettiği yatağını ihtimamla [özenle] hazırlıyordu.

Zeliha ateşten pırıl pırıl yanan gözlerle etrafına bakarken kendi kendine soruyordu. "Nereye gidiyorum?"

Kafasının bulanıklığı, şuursuzluğu arasında adımlarını gayri ihtiyarî bu tarafa sevk eden düşünceyi zihninde araştırıyordu.

Ve bu tetkike şu cevabı buluyordu.

"Tahtakale'ye gidiyorum."

Tahtakale'ye gidiyordu. Ne zaman bunu düşünmüştü, bilmiyordu. Fakat Halil'in evinden uzaklaştıktan sonra birinci defa aklını başına toplayıp kendisinin köprü üstünde olduğunu gördüğü zaman kendine "Nereye gidiyorum?" diye sorunca düşüncesi bir an tereddüt etmeden ona şu cevabı vermişti.

"Tahtakale'ye!"

Evet, Tahtakale'ye gidiyordu. Mehmet'in arsasındaki kulübelerde yaşayan Asiye'yi görmeye gidecekti.

Asiye onun yalnız konservedeki iş arkadaşı değildi. Asiye aynı zamanda oğlunun süt anasıydı. Onun kızıyla kendi Memduh'unun kırkları beraber çıkmıştı. Kaç kere kendi Gülsüm'e, Asiye de oğluna süt vermişlerdi.

Kendisi işten çıktığı vakit Asiye daha çalışıyordu. Asiye ne yapar yapar ona bu gece ya para bulurdu yahut gelip çocuğuna kendi kanını verirdi.

Asiye birçok kere denediği bir arkadaştı. İnsan kadındı. Ötesi ana idi.

Hangi ana şu anda Zeliha'yı anlamaz, ona yardım etmek istemezdi?

Asiye'nin kulübesi Tahtakale'de Çopur Mehmet'in arsasında taş, çamur, teneke ve çuvaldan yapılmış olan acayip bir meskendi.

Bu meskenin içine girebilmek için on iki yaşındaki çocukların bile kafalarını eğmeleri lazımdı. Asiye'nin kulübesinin garip bir kapısı vardı. Sahilde bulunmuş eski gemi parçalarıyla rüzgârların damlardan kopardığı saçakların ve bir de eski emaye bulaşık taşının birbirine yaslandırıp birbirine eklenmesiyle yapılmış olan ve tabii bin yamalı bir dilenci hırkasına benzeyen bu kapı gecenin karanlığında âdeta ehemmiyet kesp etmişti.

Şehrin öteki evlerinin kapısı gibi adeta bir tabiilik ve bir bütünlük gösteriyordu. Basbayağı bir kapıya benziyordu.

Zeliha kapının önüne gelince sıktığı yumruklarla bu kapıya vurmaya başladı.

İçerden ses gelmiyordu. Hafif yumruklarla kapıya iyi vuramıyor muydu?

Bütün kuvvetiyle -bu çok bir şey değildi- kapıya bir hayli vurduktan sonra içerden nezleli bir çocuk ses etti.

"Kim o?"

Bu seste biraz korku ifadesi biraz da uykusuzlukla çatallaşmış garip bir ahenk vardı.

Zeliha "Aç çocuğum, aç kapıyı," dedi, "Benim, bir yabancı değil."

"..."

"Benim... Süt annen Zeliha!"

İçerde artık ses duyulmuyordu.

Belki uykudan uyanan çocuk senelerden beri görmediği süt annesinin sesini gecenin bu saatinle duyacağını hiç ummuyordu.

Onun için söylediği sözü anlamamış, susmuş yahut yarı uyku arasında bir rüya gördüğünü zannederek yeniden dalmıştı. Belki de kapıyı açmak için yatağından kalkarken fazla bir söz ilavesini zait [gereksiz] görüyordu.

Zeliha içinin azabı arasında kendisine pek uzun gelen bir müddet bekledi.

Kulübeden dışarıya hiçbir ses sızmıyordu. Muhakkak, çocuk uyku arasında bir şeyler sormuş ve cevabı beklemeden tekrar uyumuştu.

Zeliha bu defa kapıyı daha hızlı, daha kuvvetli yumrukladı. Hem de içeriye seslendi.

"Asiye kız! Asiye, öldün mü? Uyuyor musun? Ben Zeliha... Acelem var, aç kapıyı!"

İçerden gene aynı çocuğun sesi yükseldi.

"Annem evde yok!"

"Sen kimsin?"

"Gülsüm!"

"Gülsüm. Ben süt anan Zeliha'yım. Tanımıyor musun, anlamıyor musun?"

Gene bir an sükût oldu. Sonra içerden bir erkeğin küfrettiği işitildi.

Zeliha düşündü. *Asiye yine mi evlenmiş?*

Çıplak ayakların çıplak tahtalara kuvvetli kuvvetli çarpışından doğan bir ses vardı. Kapının arkasında bir nefes, bir hareket, bir kıpırdanış oldu. Bir demir sesi, sürgü açılmıştı. İnce kapı yarım aralandı.

Kulübenin içi ışıksızdı. Aralanmış kapıdan dışarı çıkan pis bi yağ, çirkef, kötü tütün ve kuvvetli içki kokusu şiddetli bir tokat gibi Zeliha'nın yüzüne çarptı.

Zeliha yüzüne tükürülmüş bir insan tiksinişiyle geri çekildi.

Dışarda, uzakta, yüksek bir yerde bir sokak feneri yanıyor, buraya gelinceye kadar hafifleyen ışığından, kapının önüne çıkmış olan bir çocuk görünüyordu. Bu çocuk bir kız çocuğuydu. Kısa saçları darmadağınıktı. Üstündeki ince gömlek henüz kabarmış küçücük göğsünü, ince belini, kadınlaşmaya başlamış kalçalarını yarım yamalak kapıyordu.

Şiş göz kapakları arasından bulanık bir bakışla Zeliha'yı süzüyordu.

Bir müddet onu öyle süzdükten sonra "Zeliha Anne... A, sen misin?" diye hayretle bağırdı. "Sen misin Zeliha Anne? Hayrola?"

Öteki boğuk bir sesle ve acele acele "Annen nerede? Anneni görmek istiyorum," dedi. Küçük kız uyku sersemliğinden hâlâ kendini toparlayamamıştı galiba. Onda ne söyleyeceğini

şaşırmış gibi bir hal vardı. Bir müddet bir şey hatırlamak ister gibi gözlerini kırpıştırdı ve yavaş bir sesle "Hastanede!" dedi.

Tam bu sırada, içerden bir sarhoş sesinin homurdandığı işitildi.

"Ulan ört kapıyı! Başlatma yedi ceddinden!"

Kız şirret bir mahalle kızı tavrıyla başını çevirdi ve hırçın bir sesle "Sus bre moruk!'" diye bağırdı.

Sonra Zeliha'ya dönerek "Zeliha Anne, bekle," dedi. "Şimdi geliyorum.

Eğer Zeliha bir şey düşünebilecek halde olsaydı muhakkak küçük kızın kendisini niçin içeriye almadığını merak ederdi. Fakat o hiçbir şeyi düşünmeyecek kadar kendinden uzaklaşmıştı.

Bir müddet orada hareketsiz kaldı. Bir sonra kapı tekrar aralandı. Gömleğinin üstüne dallı basmadan uzun bir entari geçirince birdenbire çocuklaşmış olan küçük Gülsüm'ü gördü.

Çıplak ayaklarında takunyalar vardı. Onu kolundan tuttu.

"Gel, gel buraya," dedi. Biraz ileriye gittiler. Arsanın ortasında kurumuş bir kireç kuyusu vardı. Ve bir yanda üst üste yığılmış kaldırım taşları vardı.

"Gel otur buraya," dedi. "Gece yarısı nereden geliyorsun? Ne kadar zayıflamışsın, ellerin buz gibi Zeliha Anne... Üşümüşsün."

Onun iki elini birden tuttu. Henüz yataktan çıktığı için, göğsüne doğru götürdü. Düğmeleri açık göğsünden sıcak ve terli göğsüne doğru çekti.

Zeliha ellerini çekmeden o küçük ellere bıraktı. Şimdi yan yana taşlara oturdular. Küçük kız tekrarlıyordu.

"Nen var Zeliha Anne? Gece yarısı nerelerden çıktın? Neden annemi arıyorsun bu saatte? Söyle ne var!"

Öteki, küçük kızı birdenbire korkutmayı istemedi, ona

acıdı mı yoksa ona bir şey izah etmeden evvel merakını gidermek mi istedi yoksa tamamıyla gayrişuuri olarak mı ona "Annen nerede?" diye tekrarladı.

"Hastanede."

Çocuk ikinci defa bunu söylüyordu.

"Hangi hastanede?"

Çocuk iki eliyle yüzünü örttü.

"Fena hastanede," dedi, "Kötü kadınlarla beraber. Frengi hastanesinde," diye hıçkırdı.

Gece çok serindi. Uzakta yıldızlar, yıldızlardan daha yakında bir sokak feneri vardı. Ve böyle şeyleri bilmemesi lazım gelen yaştaki küçük kız hıçkırarak "Frengi hastanesinde!" derken dağınık saçlarıyla, küçücük vücuduyla öyle perişan, öyle biçare bir hal gösteriyordu ki...

Genç kadın çocuğuyla aynı yaşta, aynı günde doğmuş olan bu mini mini kızın başını göğsüne doğru çekti.

Küçük pembe ağızlarla göğsünü çekiştire çekiştire, acıta acıta süt arayan iki bebeğin hayali birbirine karıştı. O zaman gövdesinin her tarafından kuvvetli bir dalga gibi karnını, göğsünü, kalbini saran bir annelik sevgisiyle tutuşarak göğsüne doğru çektiği bu başın dağınık kirli saçları arasına yüzünü gömdü. Onları koklaya koklaya öperken "Sus, ağlama yavrum, dedi. "Ağlama, ne zaman... ne zaman hastaneye gitti? Nasıl oldu bu iş?"

Ve sonra onun çenesinden tutarak başını kendine doğru kaldırdı. Yüzünden öpmek istedi. Fakat dudaklarının yanına kondurmak istediği öpücük kendi dudaklarının ucunda dondu. Yüzüne doğru kaldırdığı bu ağızdan müthiş bir tütün ve içki kokusu çıkıyordu. Tarifsiz bir hayretle "İçki mi içtin?" diye sordu.

Şimdi çocuk hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

"Pis herif zorla içiriyor. İçmezsem dayak atıyor," dedi.

Zeliha, *Mutlaka bu fena bir zorbadır,* diye düşündü. Bu gece hiç de hakikate benzemiyor, korkunç, feci bir kâbusu andırıyordu.

Hastalığından beri ateşli gecelerinde o sık sık korkulu rüyalar görerek sıçrayıp uyanırdı.

İşte bu gece de gene onun hafif vücudunu terlere boğan, uykusunu şiddetli bir sıçrama ile yarıda kesen kötü rüyaların lezzeti vardı.

"Neler söylüyorsun?" dedi, "Neler anlatıyorsun bu gece!"

Şakakları kuvvetli kuvvetli atıyordu. Arada hafif bir öksürük göğsünü titretiyordu.

Her dakika sıçrayarak gözünü hakikate açacağını bu kötü rüyanın yırtılıp biteceğini ümit ediyordu.

Artık ateşten heyecandan yorgunluktan dolayı hakikatlerden uzaklaşan dimağı şimdi bu ümide kaptırmıştı.

Gözlerini sımsıkı örtüyor, küçük kızın saçları arasına parmaklarını daldırmış bekliyordu. Bu saçlar oğlunun saçlarıydı. Yatakta yan yana yatıyorlardı. Her geceki gibi. Bu rüya idi. Hepsi rüya idi. Tramvay kazası, beyaz yatağa gömülmüş beyaz yüzlü çocuk, kan ihtiyacı... Hepsi, hepsi kâbustu. Şimdi bir sıçrayış, bütün bu kâbus âleminin altını üstüne getirecekti.

Küçük kız içki kokan ağzını onun göğsünde saklamıştı. Hıçkırıklarla kesilen birtakım sözler söylüyordu. Zeliha bütün bunları artık dinlemiyor, artık ağlamıyordu.

"Annem makineye parmağını kaptırdı. Bir parmak ama... Ne yaparsın doktorlar dikerken sinirleri bozmuşlar, sağ el kazık gibi kaldı. Kapanmıyordu. İşe gidemez oldu. Aç kalıyorduk Zeliha Anne. Günlerce aç kalıyorduk. Bir gece bizim küçük Hasan açlıktan ağlamaya başladı. Ben ekmek bul bize diye anama küfrediyordum. Mahmut yatağa yatmış ağlıyor, bağırıyor. Piç kadar boyuyla anasına senin gibi ananın Allah belasını versin, diyordu. Günlerce çektiğimiz açlık hepimizi

deli etmişti. Kabahatli annemi görüyorduk. O eskiden olduğu gibi istese para bulur, ekmek bulur zannediyorduk. O gece kadın deliye döndü. Çıktı evden gitti. Ben korkmaya başladım. Anam kendisini muhakkak denize atmaya gitti diye ağlıyordum. Anam kendisini denize atmamış. Mercan Yokuşu'ndaki yangın yerinde birtakım serserilere rast gelmiş. Anladın mı Zeliha Anne? Annem bir iki saat sonra eve para getirdi. Sabahı zorla bekledik. Şafakta fırına koştuk, sıcak ekmek aldık yedik. Annem ağlıyordu, önce ekmeğe elini sürmedi. Zeliha Anne açlık çok zor. Ekmeğin kokusuna dayanamadı. Hem ağladı hem de ekmeği yedi. Biz üç çocuk ertesi akşamı dar bekledik. Gece olunca annemi biz zorladık. Haydi git para getir dedik. Önce gitmek istemedi. Ama ertesi gece gitti. Sonra her gece gitti. Annem bu sırada hastalanmış. Yangın yerinde annemi polis basmış! Karakola, sonra muayeneye götürmüşler. Hasta çıkmış. Şimdi polisle hastaneye yolladılar."

Zeliha, çocuğun anlattığı sözleri işitmiyordu. Sade göğsünde nefesinin sıcaklığını duyuyordu. Çocuk hep anlatıyordu.

"O hastaneye gidince, ben evde çocuklarla kaldım. Açlıktan öleceğimi zannediyordum. *Komşular* da olursa, bize acırlarsa bazen kuru ekmek veriyorlardı. Bir gece çocuklar çok ağladılar, ben evden kaçtım. Köşede oturdum. Ben de ağlıyordum. Bu içerdeki moruk yanıma geldi, "Ne ağlıyorsun?" dedi. Halimize acısın diye, aç olduğumuzu söyledim. Bana para verdi.

Sustu, şimdi gene hıçkırıkları daha kuvvetli olmuştu.

"Bana para verdi. Çocuklara yemek getirdim. Anlıyor musun? Şimdi on beş gündür bizim eve geliyor. İçki içiyor. Bana da zorla içiriyor. Sonra bir gece Mahmut'u korkuttu. Mahmut evden kaçtı. Beş gündür eve gelmiyor. Gündüzleri onu arıyorum, bulamıyorum."

Zeliha artık hiçbir şey duymuyordu. Zeliha bütün söylenen sözleri anlayacak halde değildi.

Yalnız onun ağladığını, ıstırap çektiğini görüyordu. Ve onun çok sevdiği başını göğsü üstünde sıkarken, o başla çocuğunun hayalindeki başını birbirine karıştırıyor ve büyük bir metanetle şimdi kâbusun sona ereceğini zannediyordu.

*

Fakat hayır... İşte bu fena rüya, bu uğursuz rüya, sona ermiyordu. Bu rüya hayattı, hayat gibi uzun ve eziciydi.

Yerinden doğruldu. Ayağa kalktı. Çocuk da kalktı. Ana şefkatine karşı duyduğu ihtiyaçla, iştiyakla ve bütün çocukluğuyla ona sarılmıştı. Artık onu bırakmak ve sanki hayatla ve o adamla tekrar yalnız kalmak istemiyordu.

"Nereye gidiyorsun Zeliha Anne?"

Zeliha bu suali soran çocuğa doğru eğildi. Yüksekte yanan sokak feneriyle hafifçe sıyrılmakta olan karanlığa alışmış gözlerinde her şeyi anlayabilecek, her şeye tahammül ve sabredebilecek olgun bir insanın bakışları bulunduğunu gördü. Ve o zaman şimdiye kadar kendi kendine bile itiraf edemediği bir şeyi olanca çıplaklığı, olanca vahametiyle ve ağırlığıyla bu küçük çocuğa söyledi.

"Oğlum ölüyor. Evet, onu bu akşam tramvay çiğnedi. Hastanede yarı ölü bıraktım. Eğer ona kan verecek bir insan bulursam, doktor belki kurtulur diyor. Ona kanı bedava verecek insan yok, para arıyorum. Anlıyor musun, para. Annen burada zannetmiştim, annen çalışıyor zannetmiştim. Annen onu öyle sever ki... Muhakkak ona ya para ya kan verir diye düşünmüştüm. Benim ne param ne de kanım var."

Küçük kız ona bakıyordu, öleceğini Zeliha Annesinden işittiği süt kardeşini birkaç senedir görmemişti. Fakat hatırlıyordu. Güzel bir kuzu gibi kıvırcık bir başı, saf saf bakan gözleri vardı. Bir kız çocuğu gibi yumuşak ve tatlı tabiatlı bir çocuktu.

Küçük Gülsüm onu sevdiğini hissediyordu. Fakat sevdiği bu çocuğun ölümüne acımıyordu. Bilakis büyük bir saadete ulaşan bir akran nasıl kıskanılırsa onu öyle kıskanıyor, ona öyle haset ediyordu.

Ölmek ne güzel şeydi!

Vahşi bir herifin kaba sevgisine tahammül etmek mecburiyetinde olan çocuk vücudunda binlerce sene yaşamış olan bir varlığın bezginliği vardı.

Ölmek... Ölmek istiyordu.

Hıçkırmaya başladı. Şimdi şu dakikada neye ağladığını bilmiyordu. Hastanede yatan annesine mi? Nereye kaçtığını bilmediği Mahmut'a mı? Oğlunu kurtarmak için para arayan Zeliha Annesine mi? Süt kardeşinin öleceğine mi, yoksa kendisinin ölemediğine mi ağlıyordu? Böyle ağlaya ağlaya, süt annesiyle birlikte arsayı sokaktan ayıran yıkık duvara kadar yürüdü.

Sonra geceyi öksürüklerle delen hasta kadın karanlıklara karıştı. Ve küçük kız elleriyle gözlerini sile sile kulübeye doğru ilerledi.

*

Gece şimdi biraz daha serindi sokaklar daha tenha, gök daha simsiyahtı. Zeliha hasta vücudundan ummadığı bir kuvvetle serin gecenin simsiyah göğü altında şehrin tenha sokaklarında yürüyordu.

Dokuz

Muhsin Atlısoy'un otomobili düğün evinin bahçe kapısı önünde durduğu vakit Kevser kalbinin çarpıntılarının tahammül edilmez bir hale çıktığını hissetti.

Şimdi ne yapacaktı? Onu damat olarak görmeye tahammülü olacak mıydı? Ya orada bir çılgınlık yaparsa ya sabrı tükenirse... Eğer utanmasa şimdi şoföre geri dönmesini emredecekti. Onun bu gece yalnız odasında, sedirinin üstünde hıçkıra hıçkıra, bağıra bağıra ağlamağa ihtiyacı vardı. Değil onun düğününün, bir başka düğünün bile neşesine tahammül edecek hali yoktu.

Cavit'in Saffet'le evlenmeye karar verdiğini öğrendiği günden beri o bu düğün gününe kendini hazırlamıştı.

Böyle bir şeyden kaçınmayacağını bildiğinden bugün için kendisine cesaret ve kuvvet telkin etmeye çabalamıştı.

Fakat bu kötü gün yaklaştığından beri Kevser kendisini gitgide daha asabi ve daha cesaretsiz hissediyordu.

Bütün İstanbul'un kendisiyle Cavit'i birbirine bağlayan duygunun mahiyetinden şüphe etmediğine emindi.

İşte, mahiyeti herkesçe malûm olan bu münasebetin, böyle bir gününde bütün İstanbul'un karşısına mağlûp olmamış bir vakarla çıkmak ve herkese "Bu sade para için yapılmış bir şeydir. Kevser de bunu biliyor ve umut etmiyor," diye göstermek için hazırlanmıştı.

Fakat şimdi, şu anda kendisini ani bir felaket karşısında kalmış bir insan gibi cesaretsiz hissediyordu. Kaçmak istiyordu. Her penceresinde altın tozu gibi ışık huzmeleri dökülen ve dans orkestralarının sesiyle kocaman bir musiki kutusunu andıran şu muazzam konaktan kaçmak ve uzaklaşmak istiyordu.

Fakat bunu yapmadı. Otomobilden kocasının arkasından o da indi.

Sevim onların arkasından yürüyordu.

*

Büyük salona girişi âdeta bir zafer girişi oldu.

Yeşil ipeklerin zenginliği içinde bir kat daha güzelleşmiş olan ince ve uzun vücuduyla bugün o, herkesten daha güzel, herkesten daha yüksek olmak isteğinin kadınlığına vermiş olduğu yepyeni ve kahredici bir ifade ile pek baş döndürücüydü.

Fakat büyük salonda beyaz tülleri içinde Saffet'i karşısında gördüğü zaman o da kendisini üzen bir hayret duymaktan nefsini men edemedi.

Saffet'i, bu kambur, bu sakat kızı bu gece, hiçbir gün olmadığı kadar ve şimdiden sonra hiçbir gün olmayacağı kadar güzel yapan şey neydi?

Bu gelin elbisesi mi? Bu tülleri mi? Güzellik enstitülerinin gayreti, terzisinin mahareti yahut şu anda hissettiği saadeti miydi?

Boyu sanki daha uzamıştı. O bu gece eskisi kadar kısacık görünmüyordu. Uzun etek, uzun tüller ona birdenbire daha uzun ve daha ince bir endam vermişti.

Duvağı o kadar mahirane takılmıştı ki büyük bir ustalıkla omuzlarının birindeki o mahut [bilinen] hafif çıkıntı gözlere görünmüyordu.

Yüzü bugün her zamanki kadar büyük ve çenesi fazla uzun değildi.

Beyaz elbiseleri içinde yanakları heyecandan kızarmış olan bu gelinin, bu gece hiçbir sözle tasavvur edilemeyecek bir saadetle parlayan gözleri öyle insanî bir güzellikle güzeldi ki esasen bu gelini görenlerde bu gözlerden bakışlarını kurtarıp onun kusurlarını bulup araştırmayı, onu tenkit etmeyi düşünecek kudret bırakmıyordu.

İnsan bu gözlerden gözlerini ayıramıyordu ki onun başka taraflarına, çirkinliklerine bakabilsin.

Bu uzun kirpikli siyah gözlerin içinde öyle sonsuz, öyle pürüzsüz bir saadet vardı ki ona bakmak, bakanlara sade zevk değil huzur da veriyordu.

Saffet'in bu gayri memul [umulmayan] güzelliği bir an için Kevser'in kalbini ezdi. O aylardan beri, onu bilhassa bu düğün günü tasavvurun fevkinde çirkin göreceğini düşünerek müteselli [avunmuştu] olmuştu. Bilhassa bugün sırtındaki kamburu ve gelin elbiseleriyle ne kadar gülünç olacağını düşünmekten zevk duymuştu.

Ve bugünü düşünürken, onun ve inanılmaz derecedeki çirkinliği yanında kendi yakıcı güzelliğinin ne kadar kahredici bir kuvvet olabileceğini tasavvur etmek ona bu düğüne gelmek için cesaret vermişti.

Fakat seven ve sevdiğiyle evlenen bu genç kızın bütün varlığında onu ulvileştiren bir sevginin bütün haşmeti ve sevimliliği vardı.

Kendi güzelliğinin bir fırtınaya, bir kasırgaya, bir afete, bir isyana benzeyen haşmet ve kudreti karşısında, onun bu akşamki güzelliğinin huzur ve sükûn veren tatlı ifadesi hiç mağlûp olmuyordu.

Kevser'in de onu bu gece kendisiyle mücadele edebilecek kudrette bir rakip olarak görmekten duyduğu hiddet çok müthişti.

Kendi mevcudiyetinin onu hemen eritip mahvedeceğini zannetmişti. En güzel, herkesin en güzeli olmak için, kendisine renkler içinde en çok yaraşan yeşil renklere bürünmek için düğüne bu kadar geç gelmişti.

İlk bakışta gözüne çarpan şey gelinin bu umulmaz güzelliği olmuştu.

Bu şey onu o kadar şaşırtmıştı ki bir müddet Cavit'in bu salonda bulunup bulunmadığını düşünememişti. Gözleri her şeyi garip bir duman içinde kaybolmuş gibi sezmişti.

Bu çirkin kızı birdenbire güzel yapan saadetin ağırlığı, onun bütün varlığını ezmişti.

İlk dakikalarda gözleri Cavit'i aramamıştı. Fakat ilk dakikaların bunaltan şaşkınlığı geçer geçmez, gelinin etrafını sardığını vehmettiği [kuruntuya kapıldığı] duman yavaş yavaş ortadan çekilmiş, etraftaki eşya ve insanlar, ayar edilen bir dürbün camının arkasından görülür gibi yavaş yavaş vuzuh [açıklık] kazanmışlardı.

Ve işte o zaman gözleri Cavit'i bulmaktan korktuğu yerde, gelinin ta yanında bulmuştu. Siyah elbiseleri içinde bu akşam gene ne kadar güzeldi!

İlk gördüğü gün gibi, hayır ondan daha fazla güzeldi.

İri vücudunda, geniş omuzlarında, geniş alnında ve bütün varlığında ne kadar erkek ve ne kadar dürüst bir insan ifadesi vardı.

Kevser, *Bu kadar güzel ve bu kadar ahlaksız,* diye düşündü. *Evet, bu kadar ahlaksız!*

Bunu düşünürken kendi hayatı, gözünün önüne geldi.

Ya kendisi? Kendisi pek mi ahlaklıydı?

Hepimiz birbirimizin eşiyiz!

Hayır! Böyle düşünmekle kendisini onun kadar küçültmeye hakkı yoktu.

Ötesi ben kadınım!

Kendisinin hayat mücadelesinde korku göstermiş olması, süse, paraya, refaha daha düşkün olması rahat, kolay ve zengin bir hayatı birçok şeylere tercih etmiş bulunması elbette daha kolaylıkla affedilebilirdi.

Çünkü ona hayatta, bu gayeye erişmenin lazım geldiğini çocukluğundan beri telkin etmişlerdi. Ona yalnız bu gayeye erişmekten başka bir işe yaramayacak bir sürü şeyler öğretmişlerdi.

Güzel olmasını, beğenilmesini, kibar bir salonda en iyi, en yüksek, en beğenilen kadın olmasını öğretmişlerdi. Ona küçükten beri saadetin şerefin bu olduğunu, zengin bir koca kandırmak bulunduğunu öğretmişlerdi.

Bütün tahsili ve bütün bilgisi buydu. Hayatta pratik kıymeti olan bir tek malûmatın sahibi değildi.

Fakat o? O... O bir erkekti.

Hem de yüksek tahsil görmüş bir erkekti. Bünyesi, dimağı, bilgisi hayat mücadelesi için müsaitti.

Bunu, bir Herkül'e benzeyen bu delikanlıyı hayatta ne korkutabilirdi? Ne korkutabilirdi onu?

Açlık mı?

İşsizlik mi?

Sefalet mi?

Hayır! Böyle bir vücutla ve böyle bir bilgi ile mücehhez [donanmış] bir erkeğin hayatta hiçbir şeyden korkusu olmamalıydı. Korkmaması lazımdı.

O hayatta ne sefaletten ne de açlıktan korkmuştu. O hayatta bir tek şeyden korkmuştu. Bütün insanların, bütün namuslu insanların yapmaktan korktuğu şeyden:

Namusuyla, cehdiyle, alnının teriyle hayatını kazanmakta devam etmekten korkmuştu.

Tıpkı bir alüfte gibi, lükse, konfora, refaha ve servete tama ederek kendini satmıştı.

Ve tıpkı bir alüfte gibi kendini satmış olmaktan utanmıyor, bu alışveriş muamelesini, evet, bu rezaletini, küçüklüğünü düğününe davet ettiği bütün İstanbul'a teşhir etmekten zevk duyuyordu.

Kevser, yaptığı küçüklüğü şu anda bütün şuuruyla anlayıp tenkit ettiği bu erkeği hâlâ çılgın bir sevgiyle sevmekte olduğunu hissetmekten büyük bir hicap [utanç] ve büyük bir azap duyuyordu.

Ona gözleri tesadüf ettiği bir an içinde içini dolduran bütün bu muhakemeler ve bu düşünce sağanağı altında, ona bakarken, *Onu ne çok seviyorum. Hâlâ ne kadar çok seviyorum,* diye düşünürken, gözlerine doğru çıkan *gözyaşlarıyla*, onları gözpınarlarında tutmak isteyen enerjisinin mücadelesi arasında manen kıvranıyordu.

*

Saffet de Kevser'i görmüştü.

Salona girer girmez onu görmüş olmasından onu şimdiye kadar nasıl hummalı ve korkulu bir intizar içinde beklediği anlaşılıyordu.

Esasen pembeleşmiş olan yüzü Kevser'i görmenin heyecanından bir kat daha kızarmış ve gözleri biraz daha parlamıştı:

Kevser geldi, acaba Cavit ne yapacak?

Kevser'le Cavit'in bütün İstanbul'ca malûm olan macerasını, Cavit'i bu kadar seven bu genç kızın bilmemesine imkân var mıydı?

Saffet de bu macerayı bütün İstanbul gibi senelerden beri biliyordu. Senelerden beri zavallı küçük kalbi onları bir arada gördükçe kıskançlığın en şiddetli ateşiyle kavrulmuştu.

Fakat nişanlandıkları zaman, Cavit'e onun bu eski münasebetine artık en ufak bir imada bulunmamıştı. Hatta düğün davetiyeleri yazılırken annesi ortadan "Canım çok kalabalık

olacak... Düğüne Atlısoyları da çağırmayalım," diye bir teklifte bulunduğu zaman bir rezaletin önüne geçmiş olmak için "Nasıl olur anne, Doktor Muhsin Bey sizin hekiminizdir. Bir kişi fazla bir kişi eksik... Ne çıkar?" demiş ve onların çağrılmasında ısrar etmişti.

Fakat bütün bu düğün hazırlıkları yapılırken, küçük Saffet büyük bir korku içinde düğün günü Cavit'in, kendisinin ve Kevser'in aynı yerde bulunacakları, karşılaşacakları dakikayı düşünmüştü.

O dakikadan müthiş korkmuştu. Fakat o dakikanın bütün kötü ihtimallerine kendisini hazırlamaya çabalamıştı.

Şimdi karşı karşıya geldikleri şu dakikada o kadar hazırlanmaya uğraştığı halde birdenbire böyle manevî bir paniğe uğrayışına hayret etmekten kendini alamıyordu.

O bu karşılaşışın muhakkak ve içtinabı [kaçınması] kabilsiz [olanaksız] olduğunu biliyordu. Fakat şimdi kendisini bu tapılacak kadar güzel kadının karşısında bulunca, onunla hayatta karşılaşması bir daha mukadder [alınyazısı] değilmiş kadar, bu tesadüf, onun üzerinde umulmaz ve beklenilmez bir sürpriz tesiri yapmıştı.

Nefsine hâkim olmak için gösterdiği bütün gayrete rağmen, kalbinin müthiş surette çarptığını duyuyordu.

Dizleri bükülecek kadar kuvvetsizdi. Heyecanını belli edecek olursa bunun ne kadar fena olduğunu ne büyük bir dedikoduya sebebiyet vereceğini biliyordu. Onun için tabii halini bozmak istemiyordu. En ufak bir telaş ve şaşkınlık göstermekten bile kendini mene çalışıyordu.

Kapı açılıp Kevser içeri girdiğinden beri Saffet'e cesaret vermek veyahut ondan cesaret almak isteyen bir hamle ile Cavit, karısının elini tutmuştu. Şimdi onun elini, hafif hafif avucu içinde sıkıyor. Sanki bu işaretle ona "Buradayım, senin yanındayım, senin kocanım, beraberiz, ondan korkma!" demek istiyordu.

Fakat bir omuzu çarpık bu çirkin ve alil [hastalıklı] kız için, bu muhteşem güzellikten korkmamaya imkân var mıydı?

Şuurla çizgilerini bulmuş kadar mevzun [ölçülü] bu vücuduyla, bu incecik endamıyla, bu ahenktar yürüyüşüyle, bu zümrüt rengi gözleriyle, bu platin rengi saçları, kızıl dudakları ve fildişi bir oymaya benzeyen profiliyle güzeller güzeli olan bu kadınla, bütün hayatınca nasıl mücadele edecekti? Nasıl mücadele edebilecekti? Bu sakat ve alil vücuduyla bu güzel erkeği, bu güzel kadının pençesinden nasıl kurtarabilecekti?

Korkuyordu.

Onu gördüğü şu dakikadan beri, yeşil kedi gözleriyle kendine doğru yaklaştığı dakikadan beri ölecek kadar, kaçacak kadar korkuyordu.

Ağlamak ihtiyacı hissediyordu.

Gelinlik elbiselerini yırtarak üzerinden çıkarmak, "Hayır... Ben sevgiye layık değilim, biliyorum, al onu... Onu al! ikiniz birbirinize uygunsunuz. Aranıza girmeye, param olduğu, zengin olduğum için her istediğim şeyi satın almaya iktidarım olduğu için aranıza girmeye hakkım yok!" diye bağıra bağıra kaçmak istiyordu.

Hayır, bütün servetine, servetinin verdiği bütün hodpesentliğine [bencilliğine] rağmen onun önünde dize gelmek, bu yeşil tülleri öperek yalvarmak istiyordu.

"Bana acı, benimle uğraşma! Git! Bizi bırak, git... O kadar güzelsin ki sen senin için saadet dünyanın her yerinde bulunur."

Fakat kendisi için...

Güzel olmak için bütün servetini feda etmeye, sokaklarda kalmaya, dilenmeye razıydı. Her şeye razıydı. Şu omuzundaki çıkıntısı olmasaydı! Ve yüzü güzel, Kevser gibi, Kevser kadar güzel olsaydı...

Bu güzellik onu kahrediyordu. Cavit karısının, avuçları içinde soğuyan, terleyen elini hafif hafif sıkıyor ve Kevser'in güzelliği karşısında manen eriyen bu bedbaht kızın azabına karşı müthiş bir merhamet hissediyordu.

Onunla nişanlanmaya karar verdikleri günden beri birinci defa olarak ona karşı yakın ve dost bir duygu duyuyordu.

Birinci defa olarak kendisini onun tarafında hissediyor, bu garip merhamet onu karısının cephesine geçiriyordu. Ve insiyaki bir hareketle onun elini tuttuğu zaman ve şimdi bu eli okşarken, şimdiye kadar bir an bile hissetmemiş olduğu bu fikirle bu birlik ve bağlılık fikriyle hareket ediyordu.

*

"Çok büyük saadetler dilerim."

Kevser bu sözü söylerken hiç titremeyen sesini bir başkasının sesi gibi uzak ve yabancı bulmuştu.

"Çok saadetler dilerim!"

Bu söz, bu yalancı ve hiç samimi olmayan cümle, bir salon kadınının sahte olmaya alışmış lisanından en dürüst, en içten gelen ve en nazik bir temenni tonunda çıkmıştı.

"Çok büyük saadetler dilerim."

İki kadının birbirini parçalamak ihtiyacıyla tutuşan eli birbirinin avucu içinde birleşmişlerdi.

İkisi de aldıkları terbiyenin sahteliği içinde birbirlerine bu nevi fırsatlarda söylenilmesi mutat [alışılmış] olan nezaket cümlelerini mihaniki [kolay] bir ifade ile tekrarlıyorlardı.

"Oh teşekkürler ederim efendim. Gelmeyeceksiniz zannettik. Geciktiniz. Pek üzüldük."

Şimdi birbirlerine daha yakından bakıyorlardı.

Şimdi, Saffet'in elini bırakan Kevser güzel elini bir güvercin kanadı hafifliğiyle Cavit'e uzatıyordu.

Saffet gözlerini kocasının yüzüne kaldırmaya cesaret ede-

miyordu. Onun Kevser'e nasıl bir bakışla bakacağını görmeye tahammülü yoktu.

Kevser'in elinin müthiş hararetini duymuş ve şimdi ondan ayrılmış olan eli beyaz duvağının bir yerini yakalamış, onu eziyordu. Gözü Kevser'in gözündeydi.

Bu bir çift zümrüt gözün şimdi kocasına en müthiş bakışlarıyla baktığını hissediyordu. Fakat kadın olduğu için... Bu gözlerin baktığı gözlerde istediği mukabeleyi bulamamaktan duyduğu inkisarın [gücenmenin] gölgesini de hissediyordu.

Kevser'in gözlerine bakmakta iktifa ederken [yetinirken] Cavit'in bu gözlere yabancı yabancı bakmakta olduğunu anlıyordu.

Kevser'in ince ve uzun parmaklarının ucunu parmaklarının ucuyla tutmuş olan Cavit bu yanan elin hararetinden karşısındaki kadına verdiği azabı anlamıştı.

Okşayışlarını, hararetini, titreyişlerini, ümit ve inkisarlarını pek çok, pek iyi, pek yakından tanıdığı bu elin ondan gizli hiçbir şeyi yoktu,

O bu elin bütün ifadelerini biliyordu. Bu güzel elin her sırrını bilen bu erkek nasıl oluyordu da bu güzel eli bu kadar soğuk ve resmî bir hareketle parmaklarının ucundan tutabiliyor, nasıl oluyordu da bu eli dudaklarına götürürken; artık boğuklaşan bir sesle kendisine "Çok mesut olmanı temenni ederim Cavit Bey," diye adeta inleyen bu kadına, içinde en ufak bir samimiyet tonu olmayan çok nazik ve çok uzak bir sesle, bütün eski bağları bir anda yok eden, koparan, bütün eski hatıraları bir anda yok eden bir sesle "Çok teşekkürler ederim hanımefendiciğim," cevabını verebiliyordu.

Kevser'in parmaklarının ucuna dokunan dudaktan sert ve soğuktu.

Bu anı birçok kereler düşünmüş olan, aylardan beri yalnız bu anı düşünmüş olan Kevser; bütün ihtimalleri göz önüne

getirmiş, fakat Cavit'in kendi karşısında böyle inanılmayacak kadar uzak ve yabancı olabilmesine imkân, bu kadar bambaşka bir adam olmaya cesaret edeceğine ihtimal vermemişti.

Halbuki işte orada, aralarında hiçbir şey olmamış, o çılgın, o güzel, o müthiş günler geçmemiş kadar, soğuk ve yabancı durabiliyordu.

Onun parmaklarının ucuna soğuk ve sert dudaklarını en ufak bir raşe [titreme] geçirmeden değdirebiliyor. Gözlerinin içine bakarken donukluğundan bir şey kaybetmeyen gözlerle kalabiliyor ve ona "Çok teşekkür ederim hanımefendiciğim!" diyordu.

Bunun sebebi neydi?

Zengin karısını kırıp, darıltmamak gayreti mi?

Onu kırıp darıltınca bu refahın dışına atılmak ihtimalinin korkusu mu?

Yoksa onun içinde bu gülüne kıza karşı bir merhamet, merhametle başlayan bir merbutiyet [bağlılık] mi uyandı?

Kevser bütün bunları düşünüyor...

Acaba o Saffet'in gülünç olmamasını mı istiyor? Bu Saffet'e karşı duyduğu bir merbutiyetin ifadesi mi, yoksa kendisini herkesin nazarında kurtarmak emeli mi? Herkes onun Kevser'e karsı ne kadar soğuk davrandığını görünce belki de "Bu izdivaç sırf bir menfaatin yarattığı bir bağ değildir, baksanıza karısına karşı ne kadar nazik, ona karşı adeta merbutiyeti var," diye düşünebileceğini mi zannediyor?

Buradaki insanların her biri için hayatın bir tek ideali olan bu insan kalabalığının içinde hatta bir tekinin böyle bir şeye inanmasına imkân var mı?

Kevser buna gülmek istiyor.

Kevser, bu harekette bir başka taraf olmasa bu şeye kıvrıla kıvrıla, katıla katıla gülecek...

Fakat bu hareketin bir de başka tarafı var ve bu tarafı Kevser'i ağlatmak istiyor.

Çünkü bu bariz tavırlarıyla Cavit'in herkesin karşısında, herkesin önünde karısının haysiyetini, karısının izzetinefsini Kevser'in haysiyetinden, Kevser'in izzetinefsinden üstün tutuyor.

Ona karşı en ufak bir yakınlık göstermeyerek, bütün İstanbul'a şunu ilan etmek istiyor:

"İşte aramızda olan her şey bitti. Aramızdaki rabıta [ilişki] bütün hayat boyunca sürer kuvvette bir şey değildi. Bir bekârlık macerası idi. Evlenildiği gün üstüne sünger çizilen bir bekârlık macerası!"

Bunu hakikaten böyle olduğu için yapsa, bu sakat ve alil kişi karşı duyduğu merhametle yapsa, kendisini temize çıkarmak için dahi yapsa ayıptı.

Bu müthiş bir ayıptı.

Senelerden beri, kendisini ve kocasını onu sevmek için, onu sevdiği için herkesin ağzına mütemadiyen çiğnenen bir dedikodu lokması olarak vermişti.

Onu cemiyetin bütün kötü telakkileri [görüşleri] içinde bu kadar açıkça, bu kadar cesaretle, bu kadar âleme meydan okur bir küstahlıkla sevmiş ve sevdiğini ilan etmiş olan bir kadına, bir kambur kızın milyonları için bu kadar kötü muamele edilemezdi.

Hayatının en güzel senelerini, umulmaz bir cömertlikle kendisine vermiş ve bunu yaparken bütün menfaatlerini ayak altına almış, kocası hakikati öğrendiği, duyduğu anda her şeyi, refahı, serveti bir an içinde kaybedeceğini bile bile hiçbir şeyden çekinmeden kendisini sevmiş olan bir kadına, bir erkek biraz daha başka türlü olmalıydı.

Bu nasıl olurdu bilmiyordu. Bunu onun bilmesi, bu vaziyet içinden onun kendisini, haysiyeti en az kırılmış, izzetinefsi az zedelenmiş bir halde çıkartmasını onun temin etmesi lazımdı.

Halbuki o... Büyük bir korku içinde, değil istikbalde devam edebilecek bir münasebetin vaadini verecek, mazide geçen uzun senelerin hakikatini bile inkâr edecek bir hale düşmüştü.

Onun bu korkusunu gördükçe münasebetleri zamanında, kendisinin ihaneti ve rezaleti içinde bile ondan ne kadar yüksek bir insan bulunmuş olduğunu anlıyordu.

Kevser sevmişti. En ufak bir menfaat hissini bile kalpte bırakmayan kâfir bir sevgi ile sevmişti.

Ve şimdi şu dakikada bütün ıstırabına, bütün hayal inkisarlarına rağmen bu küçük tıynetti [huyu] rezil adamı hâlâ o şiddette sevdiğini müthiş bir ümitsizlik içinde hissetmekteydi.

Şu anda bütün varlığıyla uzun münasebetleri sırasında Cavit'ten için için bir tek teklif beklemiş olduğunu anlıyordu.

"Bırak kocanı, evlenelim!"

Eğer, o, bu teklifi yapmış olsaydı, eğer o kendisine "Bırak kocanı, evlenelim!" demiş bulunsaydı.

Muhakkak ki bila [teredütsüz] tereddüt her şeyi çiğneyerek ona gidecekti.

Bu her şeyi, Saffet'in milyonları değilse bile, yabana atılır bir servet, yabana atılır bir refah da değildi.

Fakat böyle bir teklif yapmamıştı. Belki bunu istemediği için belki de Kevser'in refahını, servetini terk etmeyeceğini zannettiği için, ondan bir ret cevabı almaktan korktuğu için böyle bir teklifi yapmamıştı.

Ve işte netice buraya gelip saplanmıştı. Bütün münasebetleri esnasında bu şey bir kere bile bahse mevzu olmamıştı. Ve uzun seneler günahkâr ve memnu [yasak] bir sevginin bağlarıyla birbirlerine bağlı kalmışlardı.

Fakat Kevser, en ufak bir korku, en küçük bir tereddüt göstermeden, utanmadan, sıkılmadan bu aşkı bütün dünyaya izhar etmişti.

O en cesur oyunu oynamıştı. Buna karşı Cavit'in biraz saygı duyması lazım değil miydi?

Şimdi yamrı yumru bir milyoner kızın gönlünü kırmamak için evli bir kadın olmasına rağmen senelerce onu âşığı olarak bütün İstanbul'a teşhir etmekten hicap duymayan, bununla iftihar edecek kadar kendisini sevmiş bulunan bu kadına karşı bu erkeğin bütün bu maziyi unutmuş görünüşü Kevser'in gözünde en sefil bir hareketti.

Uzun seneler birbirlerine aidiyetleri dünyaca malûm iken şimdi o, aralarında hiçbir şey geçmemiş kadar kendisini Kevser'le birleştiren o maziden uzak ve başka bir âlemin malı hissediyordu.

Eğer o zamanlar Kevser'i biraz sevmiş olsaydı, kendisini bu kadar çok sevdiğini bildiği bu kadına karşı şimdi şu anda en azdan bir merhamet hissetmez miydi?

Fakat sevmemişti.

Kevser bu dakikada bunu da anlıyordu. Hiç sevmemişti.

Yalnız bütün İstanbul'un taptığı, peşinden dolaştığı bu müstesna kadın tarafından sevildiğini âleme teşhir etmekten duyulan bir gururla onun yanında yaşamıştı. Ona kendini sever görünmüştü.

Kendisi kadar güzel bir kadınla bilaistisna [istisnasız] her erkeğin seve seve kabul edeceği bir aşk oyunu oynamıştı.

Fakat bu münasebetin Cavit için başka bir manası yoktu.

Kevser için olan manası hiç yoktu.

Hatta o... Kim bilir belki de... Kendisinin Kevser'in nazarında ne olduğunu bile anlamamıştı.

Belki de kendisinin vaktini, parası çok, kocası ihtiyar, bir zengin kadının saatlerini iyi ve tatlı geçirmeye bir alet olduğunu zannetmişti.

Eğer aralarındaki maceranın Kevser için olan manasını anlamış olaydı...

Hayır! Hayır!

Değil bugün yaptığı bu hareketi yapmaya, bu izdivaca dahi razı olmaya kendisinde kuvvet bulamazdı.

Kevser'in ıstırabını bilseydi. Kevser'in ıstırabını bilmiyor muydu?

Ona bu izdivacı bildirdiği gün, hayır, daha doğrusu Kevser'in öğrenip onun loş odasının, kendi odalarının bir köşesinde mor kadife örtülü sedirin üstünde ağladığı, ona "Yapma, yapma bunu," diye bir köpek zilletiyle [aşağılanmasıyla] ağladığı gün... Cavit bu biçare kadının ıstırabının haşmetini [görkemini] görmemiş miydi?

Görmüştü. Gördüğü ve anladığı için de işte bir daha onunla karşılaşmak istememiş, sade bir mektupla, soğuk bir mektupla ona her şeye karar vermiş olduğunu bildirmişti.

Her şeye karar verilmiş!

Bu karar Kevser için idam kararı değil miydi?

Bu hakaret karşısında evvela izzetinefsinin isyanını duymuştu. Istırap çekmeyeceğini zannetmişti. Fakat daha bir iki saat geçmeden... Onunla bulunduğu saatler yaklaşınca, ona karşı bitmek, tükenmek, bilmez açlığı uyanınca...

Hayır, o zaman bu iştiyakın maddî bir iştiyak olmadığını anlamıştı.

Aşkı yalnız maddî değil, manevî bağlarla onu Cavit'in tiryakisi yapmıştı.

Cavit'le aralarında her şeyin bittiğini kabul etmek, dünyaya bir daha güneşin doğmayacağını kabul etmek kadar imkânsız bir şeydi.

Onun havasında olmak, onun yanında veya onun uzağında bulunmak... Fakat ona ait olmak, onun kendisine ait olduğunu bilmek istiyordu.

Onun aşkı, Kevser'in içinde teneffüs ettiği hava idi.

Bu hava olmazsa... Kevser boğulduğunu, bunaldığını hissediyordu.

Ona ait olmanın maddî ve manevi tiryakisi olmuştu.

Onun kendisini sevdiğini bilse, onun kendisini seveceğini ve bir başkasını sevmeyeceğini bilse bütün hayatınca onu görmemeye katlanabilirdi.

Günler geçtikçe, onu özleme fasılları başlamıştı.

Onunla buluştukları saatleri geçirtinceye kadar bir morfin müptelâsının geçirdiği müthiş krizlere benzer krizler geçirmişti.

Senelerden beri bütün boş hayatını bir aşkın mihveri [ekseni] etrafında çevirmeye alışık olan bu kadın için o aşk olmadan yaşamak... Gene yaşamak... Onunla gittiği yerlere yalnız bulunmak, onunla buluştuğu, onunla seviştiği saatleri tek başına hatıraları, kıskançlıkları ve ıstıraplarıyla geçirmek ne tahammül edilmez bir hayat olmuştu. İlk günlerde daha yüksek sesle konuşan izzetinefsi yavaş yavaş sesini kesmişti. Ona mektuplar yazmış, cevap alamamıştı. Nihayet buluştukları ve bir anahtarı da kendinde olan evlerine muntazam surette giderek, aynı saatlerde onun da aynı iştiyakı duyarak, aynı itiyadın sevkiyle oraya geleceğini vehmederek [sanarak] orada gözyaşları, ümit ve ümitsizliğin içinde ne müthiş saatler geçirmişti!

O gelmemişti.

Onun gelmeyişini ve kaçışını, kendisini görmeye cesareti olmayışına hükmettiği için, onu gördüğü, görebildiği için mağlûp edecek, mağlûp edebileceğini, hiç olmazsa ona pişmanlık duyduracağını ümit etmişti.

Davetiyeyi aldığı günden beri terziye, şuraya, buraya giderek güzel olmak için gösterdiği gayret, hep onunla karşılaştığı dakikada onun gözlerinde yaratacağı pişmanlığı görmek arzusuydu.

O bu dakikanın kendisi için bir zafer olmasını istemişti.

O bu dakikada bütün azaplarının ödenmesini bekliyordu.

O bu dakikada Cavit'in kendisine tekrar döneceğini bakışlardan anlayacağını ümit ediyordu.

Halbuki, Cavit...

Belki karısını seviyordu. Belki pek kısa bir zaman sonra, belki bugünden itibaren onu aldatacaktı. Fakat bu ihaneti kendisiyle yapmayacaktı.

Çünkü Saffet'in en çok hoşlandığı münasebetinin kendi münasebetleri olduğunu biliyor ve milyonlarını rahat rahat yemek istediği bu kadına bu cihetten [yandan] teminat vermek istiyordu.

Onun emniyetini kazanmak için kendi aşkını, kalbini, haysiyetini ve izzetinefsini feda ediyor, kambur kızın kocaman ayakları altına atıyordu.

Şimdi şu dakikada nikâh dairelerinde asılı evlenme kâğıdına itiraz etmeye kalkışan terkedilmiş adi metreslerin isyanının manasını anlıyordu. Terk edilmiş bir sokak kadınının, kendini terk eden erkekle nasıl kavga ettiğini, düğününe gelip nasıl kavga ettiğini, düğününe gelip nasıl rezalet çıkarabildiğini anlıyordu.

Terk edilmiş kadınların, eskiden ayıp gördüğü şirretçe terbiyesizce hareketlerini anlıyordu.

Bir dakika, Ordinaryüs Profesör Muhsin Atlısoy'un karısı Kevser olmak hüviyetinden [kimliğinden] kendini kurtarabilse aynı rezaleti yapacaktı.

Aynı rezaleti yapmamak için cebrinefis ediyor [kendini tutuyor], ona "Alçak... Rezil!" diye bağırmamak için kendini sıkıyordu. Elbiselerinden sıyrılarak bütün güzelliğiyle buradaki insanların karşısına çıkmak, sonra gelinin tülünü, esvabını [giysisini] parçalayarak, ona da çırçıplak ortada bırakmak ve sonra bağırmak istiyordu.

"Görüyor musunuz şu adamı? Benim erkeğimdi. Beni terk etti. Milyonları olduğu için şu yengeçle evleniyor. Benim er-

keğimken bunu yaptı!" diye bağırmamak için kuvvet sarf ediyordu.

Hakikî bir cinnetin, asabını kamçılayan, kanını başına fırtınalı bir denizin dalgaları gibi köpüre köpüre yükselten ve kafa tasına şiddetli şiddetli vurduran müthiş bir öfke ve isyan içinde bütün bunları yapmak istiyordu.

Fakat bu şeyi yapmadı.

Arkasını döndü. Gelinle damadı orada bırakarak, dostlarını, ahbaplarını selamlaya, selamlaya öteki salonlara gitti.

Dizleri titreyerek, başı dönerek, kulakları uğuldayarak onlardan uzaklaştı.

*

Bir dakika içinde tatlı tabağına üşüşen sinekler gibi siyahlı adamlar Kevser'in etrafına üşüşmüşlerdi.

Onun bu gece, çok buhranlı ve asabi bir gecesi olduğunu tahmin eden bu genç ve ihtiyar erkekler macera ümidiyle, kolay muvaffakiyet hülyasıyla onun yanına koşmuşlardı.

Onun bu gece her türlü çılgınlıkları yapacak kabiliyette olduğunu tahmin ettikleri için, onun bir zaaf anından istifade etmek mecburiyetindeydiler.

Fakat genç kadın asabiyetini pek bariz bir surette izhar etmiyordu. Hatta içinin bütün ye'sine rağmen kendisine yapılan iltifatları gülen bir yüzle fakat uzak bir bakışla karşılıyordu. Geçirdiği dakikalar öyle dakikalardı ki, bu anlarda bir insan ya elemini, izzetinefsinin parmaklarıyla boğar, susturur yahut izzetinefsi vehmin azabı içinde erir ve mağlûp olur.

İşte, Kevser bu dakikaları inanılmaz bir soğukkanlılıkla yaşıyordu. Buraya gelirken bütün erkekleri kendine hayran etmeyi, bütün erkeklerin hayranlığını ona ve Saffet'e göstermeyi istemişti.

Çünkü Cavit'in kendisine erkeklerin tapınırcasına sarıl-

masına tahammül edemeyeceğini, kıskanacağını zannetmişti. Onun yüzlerce defa şahidi olduğu kıskançlığının gözlerinde tutuşacağını ve her şeyi; zengin gelini, düğünü ve bütün İstanbul halkını unutarak yalnız kendisiyle meşgul olacağını, kendisine merbut olduğunu, hâlâ kendisini sevdiğini rezalet şeklinde ilan edeceğini zannetmişti.

Fakat şimdi şu anda bütün hesapları altüst çıkıverdi.

Onun bu akşam, kendisine azami bir lakaydi göstermeye azmetmiş olduğunu görüyordu. Para hırsı, kalbinde sevgiye yer bırakmamıştı.

Bu kadar güzel, bu kadar bayağı ve iğrenç, diye düşünüyordu.

Sevdiği erkek, bir deli gibi sevdiği, bu kadar çok, böyle fazla sevdiği erkek bu muydu?

Kambur bir kızın servetine tama edip bir köle gibi yaşamayı kabul eden, köle diye kendisini satan rezil bir esir!

*

Elinde bir şampanya kadehi vardı. Şampanya kadehini dudaklarına götürürken biraz süzgün bir gözle salona bakıyordu.

Bu salon ipek ve pırlanta ile doluydu. En güzel caz ve tango orkestraları... Biri çift merdivenli geniş sofanın birinde, diğeri büyük bir salonda çalıyordu.

Parkelerin üstünde ince iskarpinli ayaklar kayıp dans ediyor, İstanbul; servet, süs ve güzellik namına nesi varsa bu düğünde teşhir ediyordu.

Kevser şimdi ta önünden bir renk senfonisi ve bir pırıltı ahengi içinde dönüp giden kadınlara, genç kızlara bakıyordu.

İşte küçük Mehlika, abanoz rengindeki saçları, nar çiçeklerine benzeyen dudakları ile Mehlika, neden bu kurbağaya benzeyen erkeğin hayat arkadaşıydı.

Neden?

O bu nedenlerin cevabını inciden bir zincir olarak boynunda taşıyordu. İşte şu küçük kumral Fazilet, işte daha bu sene kocaman göbelek fabrikatörün kolları arasına terk edilmiş olan mini mini Ayla!

Bunların hepsi de Cavit gibi satılmamışlar mıydı? Kendilerini satmamışlar mıydı? Onların hayat arkadaşlarıyla olan münasebetlerinin yalnız bir menfaatten başka hiçbir şey olmayacağını anlamak için onların ikisini ve ekseriya üçünü bir arada görmek kâfiydi.

İşte şimdi büyük maliyecinin damadı geçiyordu. Semih! Semih'i bütün bir İstanbul tanımıyor muydu? Karısını sevmediği ve geçirdiği hayat malûm değil miydi? Onu küçük Güler'e bağlayan hissin ne olduğu malûmdu. O, Güler'le değil kayınbabasının nüfuzuyla evlenmişti, şimdi bankadaki vaziyetinin sağlamlığını kime medyundu ki...

Hepsi satılıktı. Hepsi satılmıştı bunların... işte karşıda müteahhit Faik'le demir tüccarı Mazhar ne kadar dost bir tavırla konuşuyorlardı.

Bunların ikisinin de aynı kadını sevdikleri bütün İstanbul'un malûmu değil miydi, ellerinden gelse birbirlerini boğazlarlardı.

Fakat onları bağlayan şey aralarındaki ticari münasebetti. Birisi işleri için ucuz malzeme tedarik ettiği firmayı, diğeri en sağlam müşterisini kaybetmekten korktuğu için birbirlerini boğmak, parçalamak emellerine rağmen tatlı görüşüyorlardı. Mazhar karısına karşı bu adamın beslediği hisleri bilmiyor gibi sakin ve nazikti.

Şampanya kadehini dudaklarından çekerken Kevser, *Bütün bu adamları birbirine bağlayan şeyler yalnız menfaatlerdir,* diye düşünüyordu. *Eğer bu menfaatler birdenbire ortadan kaybolsa ayakta ve sağlam gibi görünen bütün bu münasebetler is-*

kambil kâğıdından yapılmış şatolar gibi birdenbire yıkılır!

Ve gülmek ihtiyacı hissediyordu. Katıla katıla gülmek ihtiyacı!

Fakat kendini tutuyordu. Hissediyordu ki bu gece gülmek de ağlamak kadar onun aleyhinde olan bir tezahür olacaktır.

Bu gece hafif neşeli ve tam normal kalmak mecburiyetindeydi.

On

Sevim, taşlıktaki taş sütunların birine arkasını dayamıştı. Yanında ayakta duran delikanlıya "Gelin çok güzel değil mi Ali Bey?"

"Evet Sevim... Saffet bu gece harikulade güzel."

Sevim hocasına bakmadan gözleriyle dans edenleri seyrede ede konuşuyordu.

"Ona gelinlik elbisesinin bu kadar yaraşacağını hiç zannetmemiştim," dedi. Üzerine siyah uçuk bir smokin giymiş bulunan Ali, Saffet'in babasının fabrikasında bir muhasebe memuru idi. Ve yalnız bu evle ve bu düğünle münasebeti bu değildi. O ayrıca da Saffet'e bir sene ders vermişti. Riyaziye [matematik] dersi vermişti ve onun vasıtasıyla da geçen sene Sevim'e ders vererek onu ikmal [bitirme] imtihanında sınıfta kalmaktan kurtarmıştı.

Henüz pek genç bir kız olan Sevim'in böyle bir mecliste birçok tanıdığı yoktu. Onun için kendisini yalnız hissederek yavaş yavaş hocasına sokulmuştu.

Ali de ev sahiplerinden başka kimseyi tanımadığı bu meclis içinde biraz şaşkın ve biraz mahcup bir tavırla herkesin dans ettiği bu taşlıkta gelip bir kenara çekilmişti.

Bütün konsoloshanelerin, bütün ecnebi ticaret müesseseleri direktörlerinin bütün İstanbul, Ankara, İzmir kibar ve zenginlerinin toplandığı bu mecliste yabancı kalışı hiç de şaşılacak bir şey değildi.

Kendisi Kastamonu'dan İstanbul'a tahsil etmek arzusuyla gelmiş kimsesiz ve parasız bir çocuktu. Küçük yaşından beri tahsilini kendi çalışarak yapabilmişti. Ve yüksek ticaret mektebini büyük bir muvaffakiyetle [başarıyla] bitirmişti.

Bir kasaba delikanlısı kalmaktan sırf kendi gayretiyle kurtulmuş olmanın bir gururunu duyan, sınıfından yükseldiğini zanneden bir insandı. Hele İstanbul şehrinde bir fabrikanın muhasebecisi olmak talihine ulaşması onun kendi nefsine karşı da itimadını arttırmıştı.

Daha sonra hadiseler kendisini patronunun kızına hocalık etmeğe sevk edince nefsine bu itimadıyla bu gururu biraz daha kamçılamıştı.

Fakat, şimdi, bu gece, bu kalabalık içine girdiği dakikadan itibaren kendisini âdeta rahatsız hissediyordu.

Çünkü bu kalabalık içinde birdenbire kendisini yabancı hissetmenin azabını duyuyordu.

Bu güzel bu eğlenceli ve neşeli muhit içinde onun kalbinde bir gurbet acısının tadı vardı.

Bu kadar insan arasında o bir patronunu, bir Saffet'i ve Saffet'in anasını, bir Sevim, Sevim'in dayısını ve Kevser Hanımefendi'yi tanıyordu.

Fakat Saffet'in annesiyle Muhsin Atlısoy ve Kevser onu tanıyamamışlar, korkak, müterediddit [kararsız] ve hürmetkâr selamına "Acaba bu adam da kimdir?" gibi tuhaf bir ifadesi olan bir selamla mukabele etmişlerdi.

Patrona yaklaşmaya cesaret dahi etmemişti.

Onu buraya geldiği zaman büfede Herr Krause ile muhabbet eder bir vaziyette bulmuştu.

Hesapları kendisi tuttuğu için ve fabrikanın bütün işlerine vakıf olduğundan bu muhavere [karşılıklı konuşma] ve muhabbetin asıl maksat ve sebebini bildiği için kendisinin bir tebrikiyle bu muhaverenin inkıtaa [kesintiye] uğrama-

sında patronun kızacağını tahmin ederek oraya yaklaşamamıştı.

Herr Krause'nin bu gece davet edilmesi işi patronun lebinde [ağzında] halledebilmek ümidiydi.

Fakat şu Alman işadamları şarap, biradan pembe pembe olmuş yanaklarıyla insana ne kadar emniyet bahşeden kıymetli bir sütnineye benzeseler de onları bir işte kolay kolay alt etmenin imkânı var mıydı?

Patronun alnında biriken ter taneleri mevzuubahis olan işin rakamının önüne dizilmiş küçük sıfırlara benziyordu.

Ah şu Alman işadamları aramızda ne de masum masum duruyorlardı! Ne de kendi iyiliğimizi isteyen bir lisan kullanıyorlardı!

İşte şimdi, şu anda büfenin önünde en aşağı üç dört milyon Türk liralık bir iş müzakere ediliyordu. Herr Krause Almanya'nın -ecnebi memleketler için imal edilmiş- tapon mallarını Fazıl Osman Beyefendi vasıtasıyla kim bilir hangi müesseseye satmak için ikna edici nutkunu kızının izdivacının saadetle payidar [ölümsüz, kalıcı] olması temennilerinden yaptığı bir demetle karıştırarak takdim ediyordu.

Esasen bu işi kaçırmamak Fazıl Osman'ın kendi menfaati değil miydi?

Bu işi başka ellere bırakmamak emelinde olan Fazıl Osman Bey'le Herr Krause arasında, bu işle hiç alakadar olmıyan mevzulara da temas ediliyordu.

Söz arada bir Fazıl Osman'ın ilk milyonlarını kazanmasına ve Herr Krause'nin temsil ettiği büyük sanayi birliğine korkunç kazançlar temin etmiş olan büyük harbe ve o harpte hakikaten kanlarını ve canlarını feda etmiş olan Alman ve Türk milletinin silah arkadaşlığına dökülüyordu.

Ali o tarafa yaklaştığı zaman Osman Fazıl Bey'le Herr Krause'nin muhavereyi bu zemine döktüklerini az bildiği

Fransızcasıyla yarım yamalak anlamış ve: "Artık iş tamam olmak üzere; havayı bozmayalım," diye geri çekilmişti.

Bu düğüne gelmesini ısrarla telefonda rica eden talebesinin yanında da çok kalamamıştı.

Hem vaziyet icabı bu böyle olmuştu hem de Ali, Saffet'i kocasının yanında fazla görmekten büyük bir eza duymuştu.

Şimdi çekilip büzüldüğü şu taş sütun yanında konuşurken kalbindeki bu ezanın gitgide büyüdüğünü ve bir azaba dönmek üzere olduğunu hissediyordu.

Ve kendi kendine *Niçin mustaribim*? diye soruyor ve buna açık ve kati [kesin] bir cevap bulamıyordu.

Hayatında bir mislini, bir eşini daha görmediği hatta tahayyül bile edemediği bu müdebdeb [tantanalı], bu muhteşem gecenin içinde çok ayıp, çok çirkin bir şeyin cereyan etmekte olduğunu hissediyordu.

Ve beyaz duvaklara, beyaz gelinlik elbiseleri içinde birdenbire inanılmayacak kadar güzelleşmiş olan Saffet sanki ölüyormuş, sanki öldürülüyormuş gibi, o gözyaşı dökmek ihtiyacında idi.

Saffetin yanındaki bu uzun boylu, geniş omuzlu, güzel profilli, sert bakışlı ve vakur [ağırbaşlı] başlı bu çok güzel erkeğin nasıl utanmadan bu yaptığı ahlâksızlığı, bir de düğünle herkese teşhir ettiğine şaşıyordu.

Bu adam Saffet'i sevemezdi. Bu adam Saffet'i yalnız bir şey için, babasının parası için alıyordu.

Hâlbuki bir sene kendisine talebelik etmiş olan bu küçük, bu zeki ve bu hassas kıza karşı Ali'nin kalbinde bir sevgi vardı.

Ona ders verdiği günler yüzüne merhametle bakmıştı. Evet bu kadar büyük bir servetin yegâne varisi iken, hayatta birçok insanların bir tanesini kazanabilmek için iki üç gün çalışmaya mecbur olduğu liraların milyonlarına sahip iken,

dünyanın en fakir bir kızından daha bedbaht ve daha biçare olan şu küçük ve kambur kıza karşı kalbinde çok büyük bir merhamet hissetmişti.

İşte ona ders vermeye geldiği günlerde genç kalbinde duyduğu bu merhametle bu kızın yüzünde güzellikler aramıştı. Ve bu güzelliği onun bir çift siyah gözünde bulmuştu.

İpek gibi yumuşak ve uzun kirpikti olan bu gözlerde hassas, derin ve zeki bir varlığın bütün işaretleri seziliyordu.

Ateş gibi yanan bu gözler çok az genç kızda bulunabilecek kadar güzeldiler. Ve bu yüzde bulundukları için çektikleri ıstırabın zaman zaman sızısı, zaman zaman ye'si bu simsiyah gözlerinin bebeklerinde çakıp sönüveriyordu.

Ali bu gözlere bakarken birçok kere *Bu genç kızı acaba hiçbir erkek sevmeyecek mi?* diye düşünmüştü.

Sonra ders masasına doğru eğilen iri başını ve omuzunun birisini ötekinden daha şişkin yapan çıkıntıyı gördüğü vakit *Hayır, onu hiçbir kimse sevemez,* hükmünü birçok kereler vermişti.

Bu gece onu beyaz duvaklar içinde gördüğü zaman kalbinde hissettiği ve hâlâ bir isim veremediği ve sebebini anlayamadığı bu üzüntü neydi? Bu üzüntü, yoksa birçok kereler vermiş olduğu bu hükmün tekzibi [yalanlaması] miydi?

Neden bu gece gitgide artan bu azap içinde hayatta her şeyden tiksindiğini hissediyordu.

Kimse tarafından aşkla sevilemeyeceğine birçok kereler karar vermiş olduğu bu kızın bir başka erkekle evlenmiş olması neden onu rahatsız ediyordu?

Yalnız bu kıza acıdığı için mi? Çünkü, onunla evlenen, evlenmeye razı olan bu güzel adamın, bu sakat kızı sevmediğini, sevemeyeceğini, bu izdivacı yalnız menfaat için yapmakta olduğunu bütün İstanbul gibi o da biliyor, o da anlıyordu.

Ta kalbinin içindeymiş gibi!

Eğer içinde bu şüphe, hayır bu emniyet olmasaydı... Bu adamın, sakat talebesini seven, onu mesut edecek bir insan olduğunu bir an zannetse bu izdivaca karşı duyduğu ikrahı [tiksinmeyi] o anda kalbinden söküp atacaktı.

Evet, bunu zannetse, bu kötü hissi kalbinden koparıp atabileceğine hükmediyordu.

Fakat bu hissinde şüphesiz yanılıyordu. En karışık hesapların kördüğümünü kolaylıkla açan kafası kendi kalbinde düğümlenen noktanın hakikatini keşfedemiyordu.

Duyguların bir muhasebeci kafa ile halledilemeyecek kendilerine mahsus öyle muadeleleri [denklemi] vardı ki, bunların muhasebesini yapmak ayrı bir hünerdi.

Kendi üzüntüsünün sebebini aradıkça içindeki karanlıklar şöyle ışıklanıyordu.

O, bu adam, bu genç kızı sevmiyor diye üzülmüyordu.

Hayır! O, bu genç kızın, gözünde saadetin ve sevginin yarattığı bu şehrayini [kutlamayı] gördüğü için üzülüyordu.

Evet, bu şey ne kadar hakikate benzemese de ve onun şuuru için ne kadar kocaman bir sürpriz de olsa böyleydi.

O, bu güzel gözlerin bir başka erkeğin sevgisiyle parıldayışını, o bu gözlerin bir başka insanın eşi olmaktan duyduğu saadetle böyle yıldızlar gibi ışık saçışını çekemiyordu.

Evet... Evet, bu doğru idi. O, bu gözlerdeki saadet manasını yaratan kendisi değil de bir başkasıdır diye azap çekiyordu.

Bu inanılmayacak olan vaka hakikate yüzde yüz uyuyordu.

Zengin olduğu için, serveti, refahı bir başka erkeğe verdiği için böyle zengin bir kızın kocasının ne kadar müreffeh [bahtiyar] bir hayata kavuştuğunu düşünerek üzülüyordu.

Hayır! Bir erkek sakat olmayan, çirkin olmayan normal bir kızı nasıl kıskanırsa öyle kıskanıyordu. Ali, Saffet'i kıskanıyordu. Saffet evlendiği için... Bir başkasıyla evlendiği için

samimi bir ıstırabı vardı. Kendisini mesut edemeyecek ve muhakkak şu dakikada mesut etmesini dahi isteyip düşünmeyen, kendisini hiç sevmeyen bir ahlak düşkünüyle, bir menfaatperestle evleniyor diye içinde hayattan bezginliğe benzeyen garip bir his duyuyordu.

Ne o? Yoksa Ali? Yoksa Ali? Ali, Saffet'i seviyor muydu? Bu kambur, bu sakat, bu çirkin, bu biçare kızı...

Gözleri ne güzeldir, diye düşünüyordu. Bu gece ona ders verdiği günlerin hatırası hayalinde pek canlıydı.

Onu şimdi kalın, ağır perdelerle loşlanmış odada hep Hint meşesinden yapılmış geniş bir masanın başında görüyordu. Bu masanın bir tarafında arkası yüksek ve içi kuş tüyü yastıklarla bezenmiş muazzam bir koltukta kendisi oturuyordu.

Hayatında o kendisini o koltukta olduğu zamanlarda hissettiği kadar rahat, heybetli ve azametli hissetmemişti. Karşısında gene öyle arkası yüksek bir koltukta Saffet oturuyordu. Üzerinde büyük bir zevkle dikilmiş bir esvap vardı. Saçları çok güzel hazırlanmıştı. Odada tatlı bir parfüm vardı. Bu güzel parfüm talebesinden kendisine doğru geliyordu.

Karşısındaki genç kızın arkasını görmüyor, kamburunu görmüyordu. Karşısında kendisine büyük bir dikkatle dikilmiş bir çift zeki göz vardı.

Dersini büyük bir alaka ile dinliyordu.

Ali'nin hayatı çok müşkül [zor] olmuştu. O bu hayatı mütemadi [aralıksız] mahrumiyetler ve üzüntüler içinde geçirmişti. Tahsil yapabilmek için nelere katlanmıştı. Fatih Medresesi'nin bir köşesinde buz gibi bir odayı ve sefil bir yatağı bir felsefe talebesiyle paylaştığı günleri, aç aç kaldırımlarda dolaştığı haftaları ısınmak için kütüphanelere girip kütüphaneler kapanıncaya kadar oturduğu kış aylarını unutmamıştı.

Bir yaz, pantalonu paramparça olduğu için siyah kışlık bir

palto ile dolaşmış, bir kışı beyaz keten ayakkabılarıyla geçirmişti.

Onun hayatta bütün diğer insanlarla olan münasebeti hiçbir zaman aynı kademe üzerinde olmamıştı. Ona herkes biraz yukardan... Biraz mı? Hayır, çok yukardan bakmıştı.

O hayatta hiçbir kimseden, iyi bir muamele görmemiş, kimse onu kendisiyle müsavi [eşit] tutmamıştı. Hatta mektepte bile enseleri uzatılmış saçları keskin kolonya kokan, bağlanmış kravatları, omuzları bedenlerinden beşer onar santim geniş ceketleriyle öteki arkadaşları bile ona bir başka türlü hitap etmişlerdi. Daima yukardan aşağıya inen bir dostlukla, hatta bazı pazarları onunla birlikte gezmeye razı oldukları zaman bunun bir tenezzül olduğunu, fakat onlar, münevver gençler oldukları için böyle şeylere ehemmiyet vermediklerini ihsas eder [sezdiren] tavırlar takınmışlardı.

Diplomasını aldıktan ve Saffet'in babasının yanında bu hizmete girdikten sonra da etvarındaki [tavrındaki] bu bariz taşralılığıyla İstanbullu memur arkadaşlarından daima daha dûn [aşağı] kalmak acısını hissetmişti.

Hatta kendinden daha küçük olan memurlar bile daima ona garip bir istihfafla bakmışlardı.

Hayatında, birinci defa olarak ona iyi muamele etmiş olan insan Saffet olmuştu.

Saffet ona karşı kendisiyle aynı seviyede bir insanla görüşür gibi değil, kendinden yüksek bir insanla konuşur gibi hürmetkâr davranmıştı.

Saffet onu çok saymış, Saffet onu dinlerken kendisini daima ondan küçük, ondan aşağı tutmuştu.

Ali, hayatında birinci defa olarak bu sakat kızın yanında yüksek sesle konuşabilmiş, ona yalnız riyaziye dersi verirken değil, başka şeyler hakkında da aynı emniyetle kendisine söz söyleyebilmişti.

Ali ona hayat hakkındaki şu veya bu telakkilerini [görüşlerini], şimdiye kadar hatta en yakın arkadaşına dahi söyleyemediği fikirlerini söylemişti. Ve onunla konuşurken kendisinin de diğer bütün insanlar gibi içi, şahsiyeti, telakkileri tebellür etmiş [belirginleştirmiş] bir insan olduğunu keşfetmişti. Ona anlatırken, hayatta kendisinin de bir noktayı nazar sahibi olduğunu şu veya bu mevzu etrafındaki telakkilerini kıraat haline getirdiğini ve bunları musırane [ısrarlı şekilde] müdafaa edebilecek kabiliyette olduğunu keşfetmişti.

Ders saatlerinin sonunda Saffet'le her zaman uzun, uzun konuşmuşlardı. Saffet hocasına porselen fincanlarla çay, gümüş tabaklar içinde bisküvi ikram etmişti.

Uzun seneler tahayyül bile edemediği bu konfor içinde, bu lüks içinde, kendi sözlerini büyük bir alaka ile dinleyen bu genç kızla baş başa geçen ders saatleri Ali'nin, hayatının en güzel saatleri olmuştu.

Ve bütün bu baş başa geçen saatlerde, Saffet daima öğrenen, hüküm altında, tesir altında bulundurulan talebe olarak kalmıştı.

Kendi islediği mahlûk.

Ali daha sonra Sevim'e de ders vermişti.

Fakat ona ders verdiği saatlerde genç kızda büyük bir iç sıkıntısından başka bir şey görmemişti.

Onun yapamadığı dersleri dinlerken dudaklarının, avurtlarının içini ısırarak esnemeye daha doğrusu esnediğini kendinden saklamaya çalışmış ve ders biter bitmez hemen defterleri kâğıtları toplayarak yerinden doğrulmaya başlamış, yani kendisiyle ders haricinde en ufak bir arkadaşlık dahi yapmaya kalkışmamıştı.

Halbuki Saffet öyle yapmamıştı. Çirkin yüzünde nasıl olup da bulundukları herkese hayret veren güzel gözlerinde yanan bir dikkat ve zekâ ile hocasının gözlerinin içine bakarak dinlemişti.

Ali şimdi hissediyordu. Bu güzel gözlere bakmak, o çirkin yüzü unutturan bir zevkti.

Evet, o konuşurken, bu güzel gözlere dalmayı çok sevmişti. Ve şimdi bu kapkara gözlerde tutuşmuş saadet bayramını görürken onlara zannettiğinden çok fazla kıymet vermiş olduğunu anlıyordu.

Bu kızı sevmiş miydi?

Evet.

Bu anda bila tereddüt, bu suale böyle cevap verebiliyordu.

"Evet, onu sevmişim!"

Kambur bir milyoner kızını, kendi patronunun kızını sevmek, muhakkak ki gülünç bir şeydi.

Yalandan değil, milyonlarına sahip olmak, bundan istifade etmek, onu soymak, onun sırtından geçinmek için yalandan öyle görünmüyordu. Tıpkı güzel bir kızı, tıpkı on parasız, babasız, kimsesiz güzel bir kızı sever gibi tam manasıyla mukabilinde hiçbir menfaat beklemeyen bir aşkla onu seviyordu.

*

Esasen telefonda Saffet'in sesini duyduğu vakit içinde müthiş bir heyecan uyanmıştı.

"Muhakkak düğünüme geleceksiniz! Muhakkak! Siz olmazsanız çok üzüleceğim."

"Peki," demişti. "Muhakkak gelirim."

Düğüne gidebilmek, onun için pek kolay bir şey olmamıştı. Memur arkadaşları "Koyu renk elbise ile dahi gidilmez. En aşağı bir smokin lazım," dedikçe böyle şahsen ve telefonla davet edilmiş olmasına rağmen gidemeyecek olursa bunun ne kadar kötü olacağını, evet, aptal gibi... Saffet'in bunu fark ederek kendisine darılacağını zannetmişti. Günlerce süren bir üzüntüden sonra memur arkadaşlarından biri onu bu dertten kurtarmış, kendi smokinini vermişti. Bu smokin ucuz bir ter-

zide, ucuz bir kumaştan dikilmiş ve çok giyilmiş bir smokindi. Kendi vücuduna da tam uygun gelmiyordu.

Fakat Ali bunun böyle olduğunu evvela hiç de fark etmemişti. Ancak bu smokinle bu düğün evine girdiği vakit kendi üzerindeki elbisenin perişanlığını anlamıştı.

Ve işte şimdi sırtında bu elbiseyi taşımaktan duyulan bir hicap içinde bu düğünde bulunuyordu.

Güya gelin, o gelmezse çok üzülecekti. Halbuki, işte onun gelip gelmediğinin farkında bile değildi.

O kadar hayatının bu mühim hadisesinin heyecanları içinde kendinden geçmiş bir vaziyette idi ki, değil biçare bir muhasip [sayman] ve riyaziye hocasının, daha mühim şahsiyetlerin bile gelip gelmediğini fark etmiyordu.

O kadar çok, o kadar fazla kendisiyle, Cavit'le, kendi arasındaki şeylerle meşguldü ki...

Düğüne geldiği dakikadan beri Ali senelerce, enerjisiyle, tahammülü ve sabrıyla yükselmiş olduğu bir mevkiden kademe kademe indiğini, hayır, o zirve zannettiği mevkiin yavaş yavaş alçaldığını hissediyordu.

Buraya geldi geleli en yüksek şahikalara [doruklara] erişmek gayretiyle yükseldiği bu yerde, hakiki şahikalar yanında bir toprak tümseğinden başka bir şey olmadığını görüyordu.

Hem Saffet'in evlenmiş olmasına sinirleniyor hem kendi bu devler arasında dolaşan cüceliğine lanet ediyordu.

Gelmeseydim, diyordu. *Gelmeseydim, kim farkına varırdı? Saffet mi?*

Hayır, gelmeseydi çok iyi olacaktı.

"Değil mi Ali Bey?"

Sevim yine bir şeyler söylemişti ona. Ve şimdi söylediği sualin cevabını almak istiyordu.

"Evet Sevim Hanım..."

"Hem sonra da lambetvelk dansı hiç de ciddi değil. Valsı daha çok sevmez misiniz?"

Ali hayretle dolu gözlerini Sevim'e çevirmişti. Acaba küçük talebesi kendisine neler anlatmıştı. Anladığı en son söze cevap verdi.

"Ben dans etmesini bilmem! O yüzden hangisi daha güzeldir, hangisi daha kötüdür fark etmem bile."

Sevim'in gözünde "Belli... Zaten aksini düşünmemiştim," diyen bir bakış vardı.

"Ben Viyana dansına bayılıyorum," dedi.

"Niçin dans etmiyorsunuz?"

Sırtını sütuna dayayan Sevim bu suali işitmemezlikten geldi.

Niçin dans etmiyordu?

Kimse gelip kendisini dansa kaldırmıyordu.

Halbuki bu gece pembe elbisesi yüzüne pek yaraşmıştı.

Fakat burada herkes birbirini tanıyordu. Böyle bir cemiyete ancak bir iki defadır giren Sevim'in tanıdığı insanlar pek azdı.

Esasen böyle olmasaydı deminden beri, smokin içinde bu kadar gülünç görünen alabrus [fırça gibi] kesilmiş sert kıllı saçları alnının üstünde bir İngiliz bahçesinin çiçekleri gibi dik dik duran riyaziye mualliminin yanına gelip de onunla konuşmazdı ya!

Ali bu ışık, musiki, güzellik rayiha ve servet dalgası içinde boğuluyormuş gibi bir vehim hissetti. Biraz daha burada kalmaya tahammülü birdenbire tükenmişti. Yanındaki genç kız ona cevap vermeyince o kendi sualine cevap verdi.

"Ben sizin niçin bu akşam dans etmediğinizi biliyorum."

"Niçin bakalım?"

"Ben sizin yanınızdayım. Bunun için, benden başka kimse sizin yanınıza gelmeye cesaret edemiyor. Ben uzaklaşayım. Bakınız ne kadar çok insan sizi dansa kaldıracak," dedi ve bunu bahane ederek genç kızın yanından uzaklaştı.

On Bir

Salonlardan salonlara geçti, oradan sofaya, sofadan sokak kapısına doğru ilerledikçe düğün evinin sesi gitgide hafifleyen bir kulak uğultusu gibi eksiliyordu.

Büyük kapının yanındaki vestiyere gitti, oradan eski bir pardösü alarak bahçeye çıkan taşlığa doğru süzüldü.

İçinde hapis müddetini bitirip hürriyete kavuşan bir insanın yahut uzun bir gurbetten memleketine dönen bir insanın hafifliği vardı.

İşte saatlerden beri buradaydı. Saatlerden beri kendisine bir tek kelime ile hitap eden bir tek kişi görmemişti.

Onunla bu muhitin bütün insanları arasında, en küçük bir rabıta yoktu. Akşamdan beri, Ali kendisini sanki dünyanın bambaşka bir kıtasında, bambaşka lisanlar konuşulan birtakım insanlar arasına düşmüş kadar gurbette hissediyordu. Ve kendi kendine birçok kereler *Hayret!* demişti. *Bu adamlarla bir milletten olduğumu düşündükçe...*

Hayır bu adamlarla aynı milletten olduğuna inanmıyordu.

Aralarında hangi münasebet noktası vardı? Mevzuları ayrı idi. Muhitleri, alakaları, kıymetleri, menfaatleri, hayat telakkileri ayrıydı. Hatta yemek yiyişleri, hatta giyinişleri, hatta Türkçe diye konuştukları içi İngilizce, Fransızca ve Almanca kelimelerle dolu olan bu lisanlar dahi bambaşkaydı.

Aralarında müthiş bir ayrılık vardı. Feci bir fark vardı. Ve

şimdi sebebini tahlil etmediği halde kendi şahsen çektiği şeylerin hepsinin bu farktan ve bu farkı devam ettirmek gayesini güdenlerin kabahatiyle doğduğunu zannediyordu.

*

Sokak, İstanbul'un sokağı... Ihlamur, kestane ağaçlarının gölgesinde uzanan, uzun bir sokak.

Ali bu sokağın bir kaldırımında bulunuyordu. Serin hava yanan şakaklarında ıslak bir mendil rutubetiyle dolaşınca içinde biraz ferahlık hissetmişti.

Şimdi kaldırımın önüne bir zincir gibi dizilmiş olan otomobillerin arasından geçti. Karşı kaldırıma, oradan ilerdeki köşe başına doğru yürüdü.

"Gelmezseniz çok üzüleceğim!"

Ne geldiğinin ne de gittiğinin farkına varmıştı. Onu görmemişti. O kadar çirkin olduğu halde, herkes onunla alay ederken, kendisini yegâne beğenen, yegâne seven, diğer erkeklerin diğer kızlara ve verdikleri kıymeti ona veren, o bir başka erkeğe ait oldu diye azap çeken yegâne insanı fark etmemişti bile.

"Gelmezsen çok üzüleceğim!"

Ne lüzumsuz bir yalan!

Neden kızıyordu? Bu bir nezaketti. Bir insan bize karşı nazik davranıyor diye ona kızmaya hakkımız var mı?

"Ali! Ali!"

Tam köşenin başında, fenerin altında idi. Birdenbire bir el koluna hafifçe dokunmuş ve bir ses kulağının dibinde ismini iki kere tekrarlamıştı.

Bu ne umulmayacak bir şeydi. Bir cehennemden kaçar gibi neşesinden ve düğününden kaçtığı bu evin köşesinde onun kolunu tutuyor ve onun kulağına kim böyle büyük bir teklifsizlikle sade ismiyle hitap ediyordu.

Onun hayatında kendisine sade ismiyle hitap eden yegâne insan annesiydi?

O annesinden başka herkes için Muhasip Ali Bey'di.

Hiçbir yakın dostu yoktu. Bütün münasebeti fabrikadaki münasebetleriydi. Tahsilini epey uzun senelerden beri bitirmiş olduğu için eski arkadaşlarını da hep kaybetmişti.

Kim bilir hayat her birini ne tarafa savurmuştu.

Bunun için senelerden beri kimse ona Ali diye hitap etmiyordu.

Evi fabrikanın yakınında idi. Her gün on beş dakika kadar yürüyünce işine gidiyordu. Bunun için her sabah ve her akşam muayyen [kararlaştırılan] saatlerde bir nakil vasıtası dahi kullanmadığı için işinin haricinde bir göz aşinası dahi yoktu.

Halbuki koluna dokunan eli, kulağına gelen sesi o yadırgamamıştı. Bu el teması iyi tanıdığı bir el ve bu ses ahengini ezbere bildiği bir sesti. Başını çevirdi ve hayretle "Muammer," diye kekeledi. "Muammer... Sen, sen ha!"

Sokak fenerinin ışığı altında Muammer diye hitap ettiği adamı görüyordu. Üstünde lime lime bir ceket vardı. Saçları uzamıştı.

"Evet, neye şaştın? Ben Muammer!"

"Nerelerdeydin? Kaç senedir senin hayatta olduğunu bile bilmiyordum."

"Ben de öyle."

İki adam şimdi birbirlerinin elini tutmuşlardı. Karşı karşıya duruyorlardı. Ali birdenbire içine gelen bir neşe ile şaka ediyordu.

"Ben senin matemini bile tuttum. Vallahi seni öldü zannediyordum. Hayattasın ha!"

Saçı sakalı uzun, kılık kıyafeti perişan adam pürüzsüz bir neşe ile "Zaten hayatta mıyız, değil miyiz? Bunu gene bildiğimiz yok ama... Acı patlıcana kırağı çalmayacağı için, he-

nüz mürur [sona ermiş] ve uburdan [suyun öteki kıyısına] çekilmiş değiliz. Fakat dur sana şöyle bir bakayım. Sen epey yol yapmışsın. Üstünde smokin... Garson mu yoksa banka müdürü mü oldun?

Ali garip bir gururla "Ne o ne de öteki," dedi. "Bir müessesede muhasebeci oldum. Ya sen? Sen ne yapıyorsun?"

"Bilirsin, ben temiz ve kibar bir ailenin çocuğuyum. Beni çocukluğumda izci yapmışlardı. İzcilikten bir itibar kazandım. Her gün iyi bir hareket yapmak ve ondan sonra düğümü bağlamak... Ahir ömrümde izciliğim aklıma geldi. Her gün iyi bir hareket yapmakla meşgulüm. Bir tek iyi işi."

Ali gülüyordu.

"Hâlâ eski çocukluktan vazgeçmemişsin. Hâlâ muamma gibi konuşuyorsun. Nedir bu iyi hareket?"

"Keman konseri azizim, keman konseri. Fakat Nasreddin Hoca'nın konseri gibi, ses ertesi sabah."

Ali kahkahalarla gülüyordu.

"Gevezeliği bırak," diyordu. "Doğru söyle ne yapıyorsun? Ne ile meşgulsün?"

"Herhalde senin gibi zengin değilim."

"Zengin mi? Zengin değil muhasebeciyim. Başkalarının parasını hesap edene zengin denilir mi?"

"Yaptığı hesabın şekline göre."

"Sana sen ne oldun diyorum."

"Görünen köye kılavuz ister mi? Senin eski bildiğin gibi eshabı emlâktenim."

"Üniversiteyi bitirdin mi?"

"Evet... Uzun senelerdir sokaklarda sürünüyorum ve hep beraber iki sene de hapishanede yattım."

Hava rutubetliydi, ince ince yağan çiğ yüzlerde hafif bir nem tabakası yapıyordu. Muammer arkadaşına "Böyle acele acele nereye gidiyordun?" diye sordu. "Eve mi? Ay şimdi senin bir evin mi var?"

Neden bilmiyordu. Birdenbire bir evi olduğu için özür dilemek ihtiyacını hissetti.

"Annemi yanıma getirttim de."

Şimdi bir evi olduğu için kendini evi hâlâ olmaz bir şey telakki eden arkadaşına karşı ihanet etmiş gibi mahcup hissediyordu.

"İftihar ediyorum. Doğrusu artık adam olmuşsun. Acaba medresedeki hayatımızı hatırlıyor musun? Hani bir tek yorganımız vardı. Soğuk gecelerde üstümüze kıraathaneden aşırdığım gazeteleri örterdik."

"Aşırdığımız desene!"

"Haydi beceriksiz! Garip bir namus telakkisi senin elini o gibi asil işlerde kullanmana her zaman mâni oldu. Ben aşırırdım. Ben!"

Ali "İkimizin bir çift kunduramız vardı," diye güldü. "Isınmak için birimiz kundurayı giyer kütüphaneye giderdik."

Hayatının en kötü hatıraları zannettiği bu hatıraları o zamanın arkadaşıyla tekrarlamak ona ne tatlı geliyordu. Birden adeta geçmiş o günlerin hasretini gönlünde hissetti.

"Meğer o günler âdeta iyi günlermiş," diye yüksek sesle düşündü. Ve daha sonra gene yüksek sesle düşünmekte devam etti. "Ümit dolu günler... Hayatla mücadelenin en çetin olduğu, fakat düşmanının mağlûp edileceğine imanla kalbimizin dolu olduğu günler. Mücadelenin zaferle biteceğine inandığımız günler."

Muammer "Geçen ve gelecek günler... Hayatın her günü ve her günün her saati güzeldir," dedi. "Fakat onun tadını çıkarmasını bilmek şartıyla."

Ali kendisini biraz evvelki düğün evinin havasından kurtaran bu tesadüften çok memnundu.

"Seni bunca sene sonra böyle gördüğüme çok memnunum," dedi.

"Çok memnunsun ama hissediyorum; niyetin evine gitmek. Bir an evvel benden kaçmak istiyorsun."

"Çocuk musun?" dedi. "Neden böyle şeyler aklına geliyor?"

"Öyle ya... Deminden beri ayaz kestiğimi görüyorsun. Muammer gel bir yere gidelim, iki kadeh bir şey iç demek aklına geliyor mu?"

"Emredersin kardeşim," dedi.

Koluna kolunu geçirdi.

"Gel," dedi. "Gidelim. Nereye istersen..."

"O halde evvela şuraya girelim."

"Orada ne var?"

"Bir arkadaş. Ona veda etmek mecburiyetindeyim, isterse kendisini de davet ederiz. Tutuyor musun?"

"Bu akşam yetişecek kadar."

"Hey babalık nerelerdesin?"

Karanlığın içinden havanın serinliğine göre pek yazlık giyinmiş bir adam çıktı.

"Bir hapishane arkadaşı," dedi. "Bir üniversite arkadaşı."

Onları birbirine böyle teşrifatla [kuralla] takdim ederken herhalde bu eski arkadaşının onu nasıl karşılayacağını görmek istemişti.

"Memnun oldum görüştüğümüze!"

Ali, elini uzatmıştı, ihtiyar kendisine uzanan eli adeta minnetle tuttu.

"Müşerref oldum [onore] beyefendi."

Muammer ihtiyar adamın omzuna vuruyordu.

"Kendisini dünyanın en kabahatlisi addeden, dünyanın en masum adamı! Evet... Şu karşıki evde oturan... Onu öldüren, karısını, kızını, çoluğunu çocuğunu öldüren adam şu karşıda oturur. Ve bu kendisini ona karşı suçlu addederek, onun yüksek kalbinde bir merhamet koparmak ümidiyle bu gece buraya gelmiştir. Bu gece..."

"Ben kabahat işledim. Hakkım olmayan bir parayı, hakkım olmayan bir yerden aldım."

"Ama annen..."

"Annem... Ben onu çok kere düşünmedim mi? Fakat karşıdaki evde oturan adamın, kesesinden çıkarıp da annemin tedavisi için bol bol para vermesini ondan istemek için nasıl bir müeyyidem [yaptırımım] var?"

"Bu onun vazifesi, insanlık borcu. Onun parası var. Senin paran yok."

"Bırak bu sözleri. Vaktin zamanında Hazreti Peygamber ne demiş? Deveni önce kazığa bağla, sonra Allah'a emanet et... Anlıyor musun? Allah'a bile bir kazığa bağlamadan deve emanet edilemezse, insan eline, insanı hiçbir yere garanti etmeden nasıl teslim ederiz? Uzun senelerdir ben çok düşündüm. Başka şeyler lazım. Eğer benim hayatım bir insanın mürüvvetine kalırsa vay benim halime! Ne mecburiyeti var adamın? Beni dünyaya o mu getirmiş? Ben dünyaya geldiğim zaman ben bu herifin anasını, babasını, kızını, oğlunu sigorta mı ettim demiş? Bozukluk bir başka yerde. Biz o adam hakkını aradı diye ona alçak, hain diyemeyiz. Benim anam hasta olunca, o ne yapsın? Benim anama bakılmak ister elbette... Ama bu hakkı bana kim tanıyor? Anamı tedavi ettirmek için paraya ihtiyacım olduğunu insanların hepsi takdir eder. Fakat o parayı bulduğum yerden almaya beni mezun eden elimde bir kanunum mu var? Yok. Bir müeyyidem var mı? Yok. Bu işler esasından, benim aklımın ermediği bir noktasından bozuk olan şeyler..."

"O halde niçin bugün onun merhametine tekrar iltica etmek istiyorsun?"

"Çünkü elimde onun merhametinden başka bir şeye hitap edecek müeyyidem yok diyorum sana. O gün acımadı bana! Kabahat işlemiştim. Bana emniyet edilip verilen paraları çal-

mıştım. Bugün uzun seneler günahımın cezasını çekmiş bir adamım. Kızı evleniyor, kızım ölüyor. Bu gece kim bilir... Belki de bu gece bana merhamet edebilir."

"Haydi vazgeç bu kafadan. Kıvrılıp ölmek, gelip böyle yaltaklanmaktan daha ehvendir [az zararlıdır]."

"Kıvrılıp ölmek diyorsun. Zanneder misin ki ben kıvrılıp ölmekten korkarım. Kıvrılıp ölmek... Hayatta tek başına olmak ve kıvrılıp ölmek... Ben ölmüyorum arkadaş, ölen benim kızımdır. On yedi on sekiz yaşında var yok. Yaşamaya hakkı var onun. Ben burada kalmak istiyorum."

"Sen büyük bir budalasın ihtiyar!"

"Biraz evvel sen onun bana karşı insan olmaya mecbur olduğunu söylemiyor muydun?"

"Evet ama ben bunu söylerken onun insan olmadığını tebarüz ettirmek [ortaya çıkarmak] istiyordum."

"Bir insandan insanlık beklemek onunla münasebeti olanların hakkıdır diyordun ve bununla benim bigünah [günahsız] olduğumu meydana çıkarmak istiyordun. Ben sana söylüyorum... Bu bir hak değildir. Ancak bir ümit olur. Ben bir ümitle bu kapının önünde sabahlıyordum."

"Sen adam olamazsın babalık! Dünyanın en masum fakat en sersem adamısın."

"Muammer, oğlum sen hiçbir şey anlamıyorsun. Mevzuubahis olan şey..."

"Mevzuubahis olan şey senin budalalığındır. Şimdi kızını evlendirmeye uğraşan o kocaman öküzün sen ve senin kızını düşünecek vakti mi var zannediyorsun? Görmüyor musun yahu, seni nasıl kovuyorlar! Onun yüzünü bile göremeyeceksin. Orada uşaklar efendiden efendi..."

"Ama bir kere beni görürse... Kim bilir, belki..."

"Seni görürse... Seni görürse... Seni neden görsün?"

"Eğer Allah isterse..."

"Allah'ın mevcut olduğunu bir an kabul etsem dahi senin gibi bir sefil ile meşgul olmaya tenezzül edeceğini, o anın binde biri kadar olan bir zamanda kabul edemem. Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olacaksın. Onur'da da kalmayacak. Bu ayazda biraz daha kalırsan gebereceksin ve bu defa çoluk çocuk sana üstelik cenaze masrafı yapacaklar. Yürü!"

Hayır yürümeyecekti.

Bu eski hapishane arkadaşını tesadüfen bu köşenin başında gördüğünden beri yalnız olmamaktan aldığı bir cesaretle iki kere kapıcıya gitmiş, efendisini görmek istediğini söylemişti ve her iki defasında da "Bu gece mümkün değil!" sözüyle kapıdan kovulmuştu. Fakat o karar vermişti. Sabah oluncaya kadar daha birçok kere o kapıya gidecekti.

Üşenmeden ve karşısındakileri bıktırıncaya kadar, sonra onlar ya bıkacaklar yahut içlerinde bir yumuşak yürekli uşağa rast gelecek ve Fazıl Bey'i çağırtacaktı.

Muammer'in neşeli davetinin, sürükleyici bir hali vardı. Hapishanede en kederli zamanının yegâne tesellisi onun neşesi olmamış mıydı?

Bütün mahpus olduğu müddet içerisinde hangi kimse onun mağmum [üzgün] ve solgun çehresinde en ufak bir gülümseme yaratabilmişti?

O fena mazinin, en iyi hatırası karşısında duran bu serseriydi koğuşun insan nefesi kokan bütün ve esrar dumanı dolu olan bulanık havasında onun sesinin kulağına şu sözleri fısıldadığı günleri, geceleri hatırlıyordu.

"Bırak efendim şu derdi, şu kederi! Hayatta her şey geçer. Hayatta ebediyen devam eden hiçbir şey yoktur. Her şey bir rüyadır. Bir rüya ki, ondan uyanıldığı zaman hakikî uykuya dalınmış olacak."

Sonra güler, onun omuzuna vurur "Gül arkadaş," derdi, "Gül! Bir Yunan filozofunun, bir Alman mütefekkirinin ya-

hut da kim bilir belki de benim söylediğim şu sözü unutma. "Bu dünya yüzünden birer gülle gibi geçtiler. Geçip gittikten sonra ayaklarının yürüyüşünün bir aksisedası bile kalmadı. Gelmişler miydi? İspatı nerede? Gülenler de ağlayanlar da aynı çukurda toprak oldular. Ağlarsan ne değiştireçeksin? Neyi değiştireceksin? Dünya kurulduğu günden beri bütün kanunlarıyla birlikte kurutmuştur."

Şimdi Muammer onun ihtiyar koluna kolunu geçirirken Vasıf bu sözleri hatırlıyordu.

Fakat kolunu, onun koluna, adımlarını onun adımlarına, ruhunu onun ruhuna kaptırmadı. Ve titrek ihtiyar sesiyle "Ben kalacağım," dedi.

Muammer omuzlarını silkti.

"Haydi bahtın açık olsun beybaba," dedi.

Ve Ali'yi kolundan tutarak "Biz gidelim," dedi.

Onlar açılırken Vasıf yalnız gecenin bütün dehşetini, vaziyetinin bütün fecaatini [yürekler acılığını] bir kere daha hissetti ve hali bir adada ve tek başına kalmış bir insanın diğer insanlara karşı duyduğu hasretle bağırdı.

"Seni nerede bulabilirim? Nerelerdesin Muammer?"

"Şimdiki halde İstanbul şehri hudutları içinde..."

"Güle güle. İnşallah görüşelim..."

Ali ihtiyar adama selam vermeye vakit bile bulamamıştı.

Sokağı dönmüşlerdi. Adımlarını Muammer'in hızlı hızlı yürüyen adımlarına güç yetiştiriyordu.

"Nereye gidiyoruz?" diye sordu.

"Tophane'ye kadar gideceğiz."

"Tophane'ye mi? Gecenin bu saatinden sonra... Yok canım, hangi vasıta ile gideriz?"

"Ayaklarımızla gideriz. İstanbul'da en seri nakil vasıtası vatandaşın bacağıdır. Haydi yürüyelim. Hem de ısınmış oluruz."

Bir günde, İstanbul'u sekiz kere dönüp dolaşmaya alışık olan bir serseri için şüphesiz ki Tophane'ye kadar yürümek bir mesele değildi. Fakat bütün gün hareket etmeden oturmaya artık alışmış olan bir muhasebe memuru için, gecenin bu saatinden sonra buradan Tophane'ye kadar gitmek hakikaten mühim bir şeydir.

"Bir taksi tutalım!" demeye utandı. Sadece "Orası çok uzak. Başka bir yerde içemez miyiz?" diye sordu.

Muammer ona cevap olarak:

"İlyada'nın beşinci şarkısında," diyordu. "Priam'ın oğlu Helenos gelip Hektor ile Enee'ye *Ne kadar da yorgun olsak, biz yerimizde kalacağız, çünkü ihtiyaç bizi icbar ediyor [zorunda bırakıyor]*, der. İstanbul'un bir sokağında Muammer de Ali'ye şöyle söylüyor, *Ne kadar da yorgun olsak, biz Tophane'ye kadar gideceğiz, çünkü ihtiyaç bizi icbar ediyor.*"

Ali'nin ağır ve isteksiz yürüyüşünü hissediyordu. İtiraz etmemişti de ama... Her adımı kaldırımda bir protesto gibi ötüyordu.

"Ne kadar değişmişsin!"

"Ben mi?"

"Evet."

Sustular. Ali bir müddet sonra "Belki," dedi.

Gene bir müddet ayak seslerinin kaldırımlarda öten ahenginden başka bir şey duyulmadı. Sonra Muammer tekrar söz söyledi.

"Smokin ve pardösü çok ağır bir şey galiba."

Öteki başım önüne eğdi. Muammer gülüyordu.

Ali birdenbire canının sıkıldığını hissetti. Anlatamadığı, tahlil edemediği bir ikrah [iğrenme] bütün vücudunda dolaşıyordu. Bir zamanlar aynı yatağı paylaştığı arkadaşından pis bir koku geliyordu. Bu yağ, kir kokusu senelerce yıkanmamış en pis yerlerde yatıp kalkmanın kokusu idi.

Ve o, en sevdiği bu arkadaşının koluna girmesinden tiksiniyor, onun vara yoka böyle gülmesinden, kendisini bu dereceye kadar indirmiş olmasından ikrah duyuyordu.

"Ne çok gülüyorsun," dedi. "Hâlâ gülüyorsun sen."

"Sen de hâlâ gülemiyorsun!"

Evet hâlâ gülemiyordu. O esasen çocukluğundan beri yüksek sesle güldüğü, gülebildiği bir tek günü hatırlamazdı.

Arkadaşının bu sözüne bütün samimiyetiyle cevap verdi.

"Gülemiyorum Muammer. Hakkın var, evet. Ben hâlâ gülemiyorum. Ve bana öyle geliyor ki, ben hayatımda bir kere bile gülemeyeceğim."

Muammer'in sesinde birinci defa olarak isyancı bir ahenk belirdi.

"Niçin gülemiyorsun?" dedi, "Niçin? Gülememek iptidailiğin bir işaretidir. Hayvanlar gülemez. Hayvana nispeten daha mükemmele olan insan güler."

"Nasıl güleyim?" dedi. "Sen hâlâ nasıl gülüyorsun, gülebiliyorsun buna hayret ediyorum."

"Niçin gülmeyeyim? Herkesin her şeyi var. Benim yalnız gülmek, her şeye karşı gülmek kudretimden başka hiçbir şeyim yok. Gülmüyor musun, gülemiyor musun? O halde git dünyanın gebeş [aptal, argoda şişman] karnına barut doldur. Ve patlat bu dünyayı. Ya dünyayı fitille patlat. Taş üstünde taş, omuz üstünde baş kalmasın yahut da kül... Büyük jestlerin adamı değilim. Ben gülmeyi tercih ediyorum. Gülmeyi."

"Ben, adetlerin rakamların adamıyım. Ben sayıların adamıyım. Kafamda sayılardan, rakamlardan, hesaplardan başka bir şey yok. Hem de küçük hesaplar. Bütün bir kâinat içinde dönen hesapların arasında bir fabrika muhasebesinin hissesine düşenlerle meşgulüm. Bütün âlem, merakım o. Belki bugüne kadar başka bir şey de düşünmedim. Fakat bugün düşünüyorum. Hayır, düşünemiyorum. Düşünmeye gayret ediyorum.

Niçin bu dünyada da yalnız iki tane çıkar yol var? Niçin yalnız iki tane çıkar yol olsun ve bunun biri her şeyi bir anda mahvedecek barut ve diğeri her şeyi ağır ağır imha eden, çürüten nemelazımcılık! Başka çare yok mu? İyi bir çare... Ciddî bir çare... Eğer muhakkak gülmek icap ediyorsa ben gülemiyorum. Sen belki benim yerimde olsan çok gülersin. Gülecek birçok şey bulabilirsin. Fakat ben gülemiyorum. Ve seni güldüren şeyler utanmasam bana ağlamak verecek. Mesela biraz evvel sen benim yerimde olsaydın, onların haline, onların süslü bebekler, kurma bebekler gibi kuyruklu siyah elbiseler içinde, telli boncuklu, pırıl pırıl esvaplar [giysiyer] içinde dolamışlarına çok gülerdin. Demin de söyledik ya... Onların lüks ve serveti içerisinde benim şu eski smokinle biçare ve perişan görünüşüme, bir garsona benzeyişime gülerdin. Orada olsaydın, benim yerimde olsaydın kendine gülerdin. Halbuki ben gülemedim. Ne kendime ne de onlara gülebildim. Her şey bana kötü göründü. Gelin hanım talebemdir. Küçük, sakat, biçare bir kızcağız. Kambur ve çirkin olduğu halde parasıyla bir erkeğin aşkını kazanacağını zanneden yahut da zannetmediği halde her ne pahasına olursa olsun parasıyla onun karısı olmak zevkini satın almaya kalkışan bir garip deli. Damat... Damat olacak o ahlaksız herif böyle sakil [çirkin] ve sakat bir kızın zaafından istifade ederek paraya kavuşmaya kalkışan bir müterediddi [kararsızdı]. İkisi de gülünç tipler. Onları gördüm, onların gülünçlüklerini anladım. Fakat gülemedim diyorum sana. Bu şey bana o kadar ciddî bir çirkinlik içinde göründü ki gülemedim. Ben gülmesini zaten bilmiyorum. Ben gülemiyorum. İğrendim, gülemedim."

Başını göğe doğru kaldırdı. Uzakta göğe altın çiviler gibi mıhlanmış yıldızlar vardı. Ali içinden taşıp gelen konuşmak ihtiyacını yenemiyor, mütemadiyen söyleniyordu.

"Hayatta muvaffak olabilmek için çok zahmet çektim. Çok

güçlük, çok sıkıntı çektim. Sen de bilirsin. Hayatımın başlangıcının sen de şahidisin. Hiçbir güçlükten yılmadım. Bugün ufak bir mevkiim var. Çıktığım mezbeleden [çöplükten] bugünkü mevkie kadar yükselebilmek için büyük mücadeleler yaptım. Bana öyle gelirdi ki, ben bu mevkie çıkınca saadet bulacağım. Bir diploma sahibi olduğum vakit, diplomamla açtığım bir kapıdan içeri girdiğim zaman, alnımın teriyle kazanıp sefaletten yükseldiğim zaman, anama bir ev verebildiğim, bir hayat verebildiğim, diğer insanlar gibi yaşamaya başladığım zaman dünya bana hürmet edecek ve ben hayatın zirvesine yükselmiş olacağım zannederdim. Bugün eriştiğim mevki, seninle birlikte bir medrese odasında derse çalıştığımız senelerdeki düşüncelerime ve hülyalarıma göre bir nihayetti. Bugün onun bir başlangıç bile olmadığını görüyorum. Talebem telefonla beni davet ettiği zaman, bu düğünün yapılmasından sebepsiz yere bir azap hissetmekte oluşuma rağmen içimde bir gurur kımıldadı. Bir milyonerin kızı evleniyor ve beni de oraya, o düğüne davet ediyorlardı. Ben Kastamonu'nun küçük bir kazasının tanınmamış bir çocuğu, hayatla mücadele ede ede bir harp kazanır gibi diploma ve bilgi kazanmış olan sayısız yüksek tahsil gençlerinden, sayısız meçhul kahramanlardan biri olan ben, nihayet sayım yüzünden, gayretim yüzünden insan yerine sayılıyordum; hayatlarına gıpta ettiklerimin arasına davet ediliyordum. Bütün mücadelelerim sırasında ben hayatın muhtelif [çeşitli] irtifa [yükselme] dereceleri gösteren sınıf taksimine bir an isyan etmeyi aklımdan geçirmemiş, hayatta en büyük gayenin o sınıfların en yüksek tepesine yükselmek olduğunu düşünmüştüm. Ve daveti aldığım zaman, işte o muhteşem âlemin kapısından içeri ilk adımımı atacağımı tasavvur ederek gururlanmıştım. Bir milyonerin düğününe davetli olmak... Benim için büyük bir şerefti. Bunu bir şeref telakki ediyordum. Küçük adam olmanın

utancını ben şimdi şu dakikada bütün şiddetiyle duyuyorum. Ne diyorum sana... Telefonla davet edildiğim zaman adeta sevinmiştim. Fakat evin kapısından içeri girdiğim anda, kalbim birdenbire acı bir lezzetle buruklaştı. Orada o yüzlerce insanın içinde birdenbire kendimin yabancı olduğumu hissettim. Aramızda anlaşmak için hiçbir vasıta yoktu. Hatta lügatleri, ıstılahları ile kullandıkları lisan bile bana yabancı idi. Daha kapıdan içeri girer girmez, nasıl sana anlatayım, bir düşman karargâhına iltica eden bir insanın utancını hissettim. Bilmiyorum niçin, bilmiyorum neden, fakat kendi kendime ben buraya gelmemeliydim diye düşündüm. Onların arasına bir köpek gibi sokuluşumu, bilmediğim birtakım arkadaşlarıma ihanet gibi telakki ettim. Anlatamıyorum sana... Ben de anlayamıyorum ki, tahlil edemiyorum ki sana daha açık ve daha vazıh [belirli] bir surette oradan duyduklarımı anlatabileyim. Fakat bu hisleri, sebeplerini tahlilden aciz olduğum bu hisleri duydum. Gözümün önünde bizim hayatımız canlandı. Onların hayatını bütün şaşaasıyla gördüm de iki hayat arasında hiçbir münasebeti yokken bir mukayese yapmaya zihnim kalkıştı. Halbuki ben buraya böyle mukayeseler yapmaya, düşünmeye gelmemiştim. Ben buraya bir düğüne gelmiştim. Düğünde eğlenilir. Fakat ben nasıl eğlenecektim? Her şey beni sıkıyordu. Ben onların ehemmiyet verip de eğlendikleri şeylerin hiçbirini bilmiyordum. Onlar da benim bildiklerimden habersizdiler. Çatal tutuşları, bardak tutuşları benim meçhulüm olan bir ilimdi. Onlar bana tıpkı bir köpeğe, bir maymuna nasıl bakarsa öyle bakıyorlardı. Diplomamın, bilgimin, kültürümün onların nazarında hiçbir kıymet ifade etmediğini, aralarına girdiğim dakikada anladım. Aramızda aşılmaz dağlar, erişilmez irtifalar vardı. Onlar ebediyen o yüksek tepede kalmayı ve bizi oraya yaklaştırmamayı aramızda bir mesafe bulundurmayı istiyorlardı. İki çift ayakkabımız olduğu geceler, seninle

kol kola verir, şehrin kibar ve zengin semtlerinde dolaşırdık. Buğulanmış camlarını seyrederken, onların hayatına imrenirdim. İşte bu akşam birinci defa olarak, onları bütün kadrolarıyla ilk defa olarak karşımda gördüm. Ve onlara imrenmiyorum. Onlara karşı düşmanlık, yabancılık hissediyorum. Onlardan olmadığımı anlıyordum. Onlardan olmak ihtimalim olmadığım anlıyordum. Toprağımız bir değil, telakkilerimiz, kıymetlerimiz, ahlak ve fazilet mefhumlarımız [kavramlarımız] bir değil. Senelerden beri onlardan biri olmak istedim. Onlardan biri olacağıma, bu budalalığa gülmek istiyordum da gülemiyorum ve utanmasam ağlarım."

Birden sesini kıstı. Kendi kendine konuşuyor kadar alçalan bir sesle arkadaşının kulağına fısıldadı.

"Sana işin en gülünecek tarafını söylemedim," dedi, "İşin en gülünecek tarafı da şu... Bu gece evet düğüne gittiğim dakikadan beri ben bir şey keşfettim. Müthiş gülünç bir şey keşfettim. O da sana deminden beri bahsettiğim sakaletinden, gülünçlüğünden bahsettiğim o kambur kızı ben seviyorum, iki üç saattir bunu anladım. İki üç saattir bunu anladım da hâlâ güle güle katılmadım. Hâlâ güle güle tıkanmıyorum."

Birden arkadaşının kolunu sıkı sıkı tuttu. Tırnaklarım etine geçirecek kadar sıkıyordu.

"Haydi, ne susuyorsun? Sen gülsene. Her şeye gülen sen neden şimdi eski arkadaşına gülmüyorsun?"

Öteki gülmüyordu. Sokakların selinde geçen hayatında, o bin bir çeşit hâdiseye, bin bir çeşit insana, bu insanların bin bir çeşit buhran ve isyanına rast gelmişti.

Hayatı çok iyi tanıyordu.

Hakikatin o kadar mantıksız ve garip tecellilerini [ortaya çıkışlarını] görmüştü ki, hiçbir şeye şaşmıyordu.

Hayatının bir devresinde yatağını, yorganını paylaştığı, belki de hayatta tanıdığı insanlardan daha çok sevdiği bu

arkadaşa merhametli gözlerle bakıyordu. Arkadaşı "Sen de gülmüyorsun. İşte gülemiyorsun. Bazen hayatta öyle gülünç şeyler var ki, insanın gözlerine yaş getirir. Söyle bütün bu şeylere barut ne yapabilir? Barut her şeyi imha eder. Her şeyi yok eder. Halbuki dünyayı ortasından çatlatıp dağıtmakla, hayatın yalnız fenalıklarını değil iyiliklerini de beraber yok etmek doğru mu? Hayır, hayır Muammer... Ne vara ne yoğa gülmeli, ne de bir şeyi beğenince her şeyi yıkmalı. Başka bir çare lazım. "

Ve kendisi bu geceye kadar bu şeylerin ne lehinde ve ne aleyhinde fikir yürütmüştü. Soğuğu, açlığı çektiği günlerde o tabiatla tek başına mücadele açmıştı. Onda çocukluğundan beri başlamış olan bir yaşamak iştihası [isteği] vardı. Bu daha iyiye, daha rahata, daha güzele karşı kuvvetli bir iştiyakın ifadesiydi.

O daha iyi yaşamak, daha itibarlı olmak istemiş, bunun cahil ana babasından daha başka daha malûmatlı ve daha bilgili olmakla kabil olacağını zannetmişti.

Bütün müşkülâta [zorluklara] rağmen aç, çıplak tahsil ederken medresenin soğuk odasında gazete kâğıtlarına bürünüp derse çalışırken, aç aç mektebin sıralarında ders dinlerken ona hız veren kuvvet tahteşşuurundaki insanlık bünyesinin mayasındaki tabiata karşı cephe almak, tabiatı yenmek gayesi, ölmemek, kendini korumak insiyakı idi.

Onun bu mücadelesinin işletici motoru, ilk insana iki taşı birbirine çarpıp ateş çıkarmasını öğreten sevkitabii [ruh bilimi], Arşimet'ten Aynştayn'ın tecessüs ve araştırmalarına saik [neden] olan aynı kuvvetti.

Şimdi kendisi bunları pek iyi tahlil edemediği halde Muammer'in her sözüne karşı verecek cevabı olduğunu biliyordu. Uzun senelerde, düşünmediği senelerde tahteşşuurunda birikmiş bir takım karmakarışık düşüncelerin bir sel gibi şuuruna doğru yükseldiğini hissediyordu.

Bu öyle bir seldi ki içinde önüne kattığı birbirleriyle münasebeti olmayan bin bir unsur vardı.

Evet o daha itibarlı, daha zengin, daha rahat bir hayat istemişti.

Ve büyük bir enerjiyle o eski hayatına nispeten cemiyet içinde sıyrılmış bulunuyordu.

Fakat şimdi bu gece başında birdenbire o zamana kadar işlemiş olan bir taraf açılıvermişti. Her şeyi başka bir ışıkta görüyor ve başka türlü muhakeme ediyordu.

Gaye tek başına yükselmek olmamalıydı? Tek başına yükselmek... Hayır, insanlıkla birlikte yükselmek lazımdı.

Istırabı, kökünün kendisiyle birlikte yükselmemiş bir yerde oluşundan değil miydi?

Düğün evinde olduğu zaman bütün ıstırabının dünya yüzündeki insanların aynı seviyede olmayışından ileri geldiğini düşünmüş, dünya yüzünden muazzam bir silindir geçirip bütün tümsekler, bütün bu pürüzler temizlenir, herkes bir seviyeye, bir boya, bir kırata yükselirse kendisinin de bu ıstırabı biter diye düşünmüştü.

Hayır, bu pürüzleri, bu tümsekleri tesviye etmek [düzlemek] değil... Cemiyetteki çukurları, uçurumları doldurmak lazımdı. Bir seviye, evet, fakat bu yüksek seviye onun bugün aralarında bulunduğu cemiyette değildi. Hayır, insan ve insanlık çok daha temiz, münasebetleri çok daha dürüst, çok daha başka olan bir dereceye yükselmeye layıktı.

Bugün aralarında bulunduğu insanlar, yabani otlar gibi teker teker ve hudayinabit [kendiliğinden] bir şekilde boy vererek insanlığın tepesine geçmişlerdi. İnsanlığın yekpare bir kaya gibi tek bir kütle halinde yükselmesi lazımdı. Ve işte teker teker dereceler almaya çabalamış olan insanların birleşerek vücuda getirdikleri ve diğer bütün insanlığın üstünde olan bu cemiyet onun için sevimsizdi.

Bütün bu düşünceleri ne dereceye kadar doğru idi, bunu da bilmiyordu. Ve arkadaşına cevap vermekten aciz duyarak, onun fikrini anlatmasını dinliyordu.

"Bu kısa hayat içinde sevmediğin, beğenmediğin şeylerin hangi birini değiştirebilirsin? *Kayserling iç hayat serlevhası* altında topladığı konferanslarının birinde, *Daha iyi bir istikbale sevk etmesi mümkün olan yol hangisidir?* diye sorar ve aklı sıra -o herifin aklını hiç beğenmem- evet, aklı sıra ona şu cevabı verir. *Şeyler arasındaki hakikî münasebeti derin anlayış bunun anahtarıdır.* Şeyler arasındaki münasebeti derin bir surette anlamak insanı daha iyi bir istikbale doğru götürmez. İstikbal nedir? Hayat hangi yollardan geçerse geçsin istikbal daima birdir. Ve değişmez. Bir kral için, bir ihtilalci için, bir milyoner için ve bir serseri için istikbal bir toprak çukurudur. En büyükler ve en küçükler de sonunda bir kara çukurun içinde kaybolup gitmişlerdir. Anlamışsın, anlamamışsın ne çıkar? Şeyler arasındaki hakikî münasebetleri kavramak insanı yalnız şuna sevk eder. Dünya üzerindeki bu kısa hayat içinde didinmek kaygısından ve bilcümle kayd ü şarttan azade kılar."

"Eğer herkes senin gibi düşünseydi bu dünya ne olurdu?"

"Herkes benim gibi düşünmemiş de bu dünya ne olmuş?"

Deminden beri şuurundan beyninin aydınlıklarına dolaşık bir iplik yumağı gibi kayan ve düğümleri çözülmeyen karmakarışık girift düşüncelerin, cümle halinde ağzından dökülmesi Ali'yi hayrette bırakıyordu.

"İnsanın bütün kudreti, kendisini ebedî tevehhüm edişi [kuruntusu], hiç ölmeyecek büyük bir emniyetle bu dünyayı tabiatın yarattığından daha güzel yapmaya çabalayışı değil midir? Eğer ölüm tehlikesinin korkusu bütün insanlıkta da, sende olduğu kadar kuvvetli olsaydı medeniyet bugünkü seviyesine erişebilir miydi? Hayatın en büyük mazereti olan medeniyet! Sen ölümden korkuyorsun. Seni en fazla korku-

tan ölüm. Çünkü ölüm sana tabiatın bir muamması gibi geliyor. Vaktiyle elektrik de, radyo aktivite de, atom da bir muamma idi. İnsan zekâsı karşısında tabiat kurnaz bir müstantik [sorgu hakimi] eline düşmüş bir mücrim [suçlu] gibi sırlarını birer birer veriyor. Medeniyet..."

"Medeniyet!"

Bu söz Muammer'i birdenbire coşturdu. Medeniyete ne büyük ne sonsuz bir kini vardı.

"Medeniyet," dedi, "Şaşarım sizin medeniyetinize ve şaşarım senin bu medeniyete inanmana. İnsan kötüdür. Ve onun elinde tabiat bütün sırlarını ancak şerre âlet olmak için itiraf etmektedir. Hangi medeniyetten bahsediyorsun? En modern bakteriyoloji enstitülerinde tüplere doldurulan verem mikroplarının, Beni İsrail ahfadından [torunlarından] olmaktan başka dünyaya hiçbir suçla gelmemiş olan mini mini çocukların kanlarına fennî bir surette aşılanması mı medeniyettir? Medeniyet bombardıman tayyare merkezi mi? Yoksa fennî araştırmalarla keşfettiğiniz zehirleri bomba ile insanların başına atıp onların ciğerlerini ağızlarından söktürmeniz mi? İspanya faciasını âcizin, kadının, çocuğun ve sanat eserlerinin sözde medeniyet ve kültür abidelerinin katliamı daha bir gün evvel cereyan etti. Daha dün ton ton iperitleri [savaş gazı] dünyanın medeniyet belasından azade topraklara taşıdınız. Birer nebat [bitki] gibi saf ve iptidaî olan abanoz derili, inci dişli, masum bakışlı insanları utanmadan öldürdünüz. Evet, kabule mecburum, bütün bunları medeniyetinizin terakkisi olan vasıtalarla yaptınız. Bunun için sizi tenkide hakkım yok. Medeniyet, insanların medeniyeti... Senin yıkılmasına kıyamadığın medeniyet! Bırak artık da ben bu medeniyete kahkahalarla güleyim."

Ve hakikaten kahkahalarla gülüyordu. Müthiş kahkahalarla... Denizin üstünden sektirilen bir taş gibi, karanlık bir

denize benzeyen gecenin içinde seke seke uzaklaşan kahkahalarla gülüyordu. Ne çiğ gülüyordu.

Ali, ona cevap vermek istiyor fakat şimdiye kadar bu gibi meseleleri münakaşa etmemiş, hatta bunları kafasının içinde bir kere bile düşünmemiş bir insan acemiliği ile makul cevaplarla susturabileceğine emin olduğu, makul cevapları bulunduğuna iman ettiği halde söz söyleyememek, düşüncelerini ikna edici cümleler halinde söyleyememek, hissettiği şeyleri muntazam cümleler halinde düşünememek acziyle kıvranıyordu.

"Sen adam olamazsın Ali!"

Hatırasında birdenbire bu cümleyi buluyordu. Ve bunu şu cümle takip ediyordu.

"Sende ihata [anlama] kabiliyeti yoktur. Sen kendini, kendi şahsi dertlerini, kendi küçük varlığını kendine güneş edinmiş yalnız kendi etrafında dönen bir seyyaresin. Evet, sen kendini aydınlatmaya, ısıtmaya çabalayan bir güneş ve kendini hararet ve hayat almaya uğraşan bir seyyaresin!"

Bu sözü ona söyleyen, vaktiyle bu sözü ona söylemiş olanı hatırlıyordu.

Fatih'teki o eski medresenin avlusunda, kırık iskemleler üzerinde oturup topraktan ve bahçedeki çiçek, ağaç ve çimenden yükselen büyülü kokuyu ciğerlerine çekerek ve uzak yıldızları seyrederek konuştukları gecelerde ona şimdi ismini güçlükle hatırladığı bir arkadaşı söylüyordu.

Bu galiba tıp fakültesine devam eden Agâh isminde bir talebeydi.

Onun bu sözünü şimdi hatırlıyordu.

"Sen adam olamazsın!"

O zaman Ali isyan ederdi. Onun sözünün manasını anlamadığı için kendisini başka taraftan müdafaa eder, kendisinin adam olduğunu, adam olacağını, yaptığı çetin tahsil mücade-

lesiyle ispata uğraşır, aç aç sınıf geçtiği günler ona büyük bir gururla "İşte bak," derdi. "Sen bana adam değilsin, adam olamazsın diyorsun. Halbuki işte ben adam oluyorum ve adam olacağım."

O zaman, arkadaşı güler ve ona meşhur hikâyeyi anlatırdı.

"Babası oğluna, oğlum sen sadrazam olamazsın, dememiş; adam olamazsın demiş. Ben de sana sınıf geçemezsin, istikbalde bir iş bulup bugünkü sıkıntıdan kurtulamazsın demiyorum, adam olamazsın diyorum. Çünkü kafa teşekkülünden [biçimlemeden] evvel adam olunmaz. İnsanlık kafa teşekkülü ile başlar!"

Evet, şimdi bu sözleri Agâh'ın sesi kulakları içinde tekrarlıyordu. "Sen adam olamazsın!"

O hâlâ adam olmamıştı. Sınıf geçmiş, iş bulmuş, mezbeleden yaşanabilir bir eve çıkmış, sürünen anasına rahat bir döşek, bakır tencereleri pırıl pırıl yanan gül gibi bir mutfak vermiş, penceresinde fesleğen çiçekleri, bahçesinde asma bulunan sevimli bir eve onu yerleştirmişti.

Fakat Agâh'ın hakkı vardı. O hâlâ adam olmamıştı.

İşte tahsili, işte kültürü olduğu halde hayatta bir serseriden başka bir şey olmayan Muammer'e bile verecek cevap bulamayacak kadar kafasını işletmemişti.

Kafasını yalnız bir gayede işletmişti. Hayatta muayyen bir refaha ulaşmak gayesinde. Bundan başka bildiği, öğrendiği şeyleri, aldığı intibaları [izlenimleri] kafasının içine tasnifsiz bir surette sıkıştırmıştı. Kafası şimdi sayısız iplik yumaklarının birbirine karıştığı bir dolaptı. Bu yumakların hayat hakikatlerine giden uçlarını bulamıyor, ipliklerin hepsi birbirine dolaşıyordu.

On İki

Leyla gitgide artan bir yeisle tıpkı bir çılgına dönmüştü. Eğer onun tutulduğunu öğrense belki bu kadar meyus [kederli] olmayacaktı. Fakat bilememek, hiçbir şey bilememek... Onun nerede olduğunu ve vurduğu adamın ölüp ölmediğini anlayamamak onu perişan ediyordu.

Eminönü'ne geldiği zaman dizlerinde derman kalmamıştı. Gecenin bu saatinde polis müdüriyetini kime soracaktı?

Gözlerde etrafına bakınırken karşıdan bir polis memurunun gelmekte olduğunu gördü.

Herhalde bu adam evine gidiyordu. Elinde bir mendil vardı. Besbelli evine yiyecek götürüyordu.

Bir an ona gidip müdüriyeti sormak istedi. Sonra vazgeçti.

Çünkü bu akşamdan beri polis üniformasından müthiş surette korkuyordu. Bir polise yaklaşıp söz söylemeye değil, onun bulunduğu yerlerde bulunmaya dahi cesareti yoktu.

Hem ona gidip ne diyecekti?

"Polis müdüriyeti ne taraftadır?" Peki o kendisine "Niçin bunu soruyorsunuz?" derse ne cevap verecekti. "Sevdiğim, nişanlım, evlenmek istediğim adam birini vurdu. Onu polisler tuttu mu anlamak istiyorum," diyemezdi ya!

Değil ona yaklaşmak ona görünmemek için mümkün olsa yerin dibine geçmeye razıydı.

Halbuki bütün gün çalışmış, yorulmuş olan adamın şu dakikada ne sağa ne de sola bakacak hali vardı. Köprüye doğru gidiyordu.

Daha ilerde yıkılmakta olan bir hanın önüne gerilmiş tahta perdelerinin dibinde bir kestaneci oturmuştu. Ufak mangalının üstünde kestane hazırlamakla meşguldü.

Leyla ona yaklaştı ve korkak bir sesle sordu.

"Ağabey... Polis müdüriyeti acaba ne taraftadır?"

*

Kestanecinin tarifiyle kapısının önüne geldiği polis müdüriyeti hiç de tahmin ve tasavvur ettiği gibi içinde geçen şeyleri ve bulunan insanları pencerelerinden gösteren bir mahalle karakoluna benzemiyordu.

Burası kapısında resmi bir polisin nöbet beklediği, dilsiz cephesi kocaman bir binaydı.

Gecenin ortasında, dar bir sokağı içinde ketum bir çehre ile göklere uzanıyor ve Leyla'nın anlamak istediği sırrı taştan bir lakaydi içinde saklıyordu.

Bu binanın cephesinden sızan azamet karşısında Leyla kendiri küçük pek küçük, pek biçare hissediyordu.

Yüreğinde bir suç taşımak, daha doğrusu sevilen bir insanın suçunu yürekle paylaşmak meğer ne müşkül [zor] şeydi.

Onun bu duvarların arkasında olması imkânından duyduğu endişe o kadar müthiş, o kadar büyüktü ki bir ara kapıya kadar gitmek, kapıdaki polise bir şeyler sormak istedi.

Fakat bundan daha delice bir şey olur muydu?

Hemen bu fikrinden caydı.

Ama ne yapacaktı?

Bu ümitsizliği içinde bu akşam muhakkak çıldıracaktı.

Niçin bunu yapmıştı?

Ah, niçin? Niçin? Allahım! Bunu yapacağına bir başkasını öldüreceğine, keşke gelip önce Leyla'yı sonra kendini vursaydı, keşke ikisi de ölmüş olsalardı. Ölüm bu gece çektiği azaptan çok daha iyi değil miydi?

Polis müdüriyetinin bulunduğu sokağın köşe başında durmuştu. Sokak çok karanlık değildi. Fakat buna rağmen kendisinden başka yolcusu olmayan bu yan sokaktan gecenin bu saatinde geçmekten çekiniyordu. Ya biri ona "Bu saatte nereye gidiyorsun?" diye sorsa ne cevap verecekti. Bu civarda ne vardı? Nereye gidiyorum diyebilir, nasıl bir yalan uydurabilirdi?

Bu korkuya rağmen adımlarına hâkim olamadı. Sokağa daldı. Ökçeleri, kaldırımlara takılıyor ve sanki ayak sesleri kubbeli boş bir yerde mermere vuran ayak sesleri gibi aksi uğulduyordu.

Belki kapıda nöbet bekleyen memur ona bakmadı. Fakat Leyla onun bakışlarının ağırlığını kurşun bir örtü gibi omuzlarında hissediyordu.

Adımlarına telaşsız ve metin bir mana vermek istedikçe, ayak bilekleri burkuluyor, adımları birbirine dolaşıyor, ökçeleri kaldırımlarda kopacak kadar şiddetle taşlara takılıyordu.

Gözlerinin perişan bakışlarıyla mütemadiyen binanın cephesine bakıyordu. Hayatında hiçbir bina ona içindeki sırrı dışarı vermeyen ketum binanın dışı kadar zalim görünmemişti.

Hayatında hiçbir kapı, ona bu kapı gibi esrarlı bir bilmeceyi hatırlatmamıştı.

Onun mağrur ve kendisine güvenen yükselişi karşısında, kanunlar haricine çıkmış olanların korkusu meğer ne müthişmiş!

*

Müdüriyetin önünden geçmiş, kısa sokağın öteki başına hemen hemen yaklaşmıştı. Birden kulaklarına bir hıçkırık sesi geldi.

Başını çevirdi. Ses gelen yere baktı.

Kendi bulunduğu yerden dört beş adım ötede kaldıranın

üstünde siyah bir külçe gibi çökmüş bir kadın oturuyordu.

Elleriyle yüzünü kapamış hıçkırarak ağlıyordu.

Yanında ince bir hayal vardı. Bu da açık renk manto giyen bir başka kadındı.

Oturan ağlayan kadına doğru eğilmiş olan açık renk mantolu kadın beyhude yere onu kaldırmaya, onu başka taraflara götürmeye çabalıyordu. Fakat o kımıldamıyor, mütemadiyen "Oğlum günahsızdır. Onun bir suçu, bir kabahati yoktur. Yavrumun hiçbir kabahati yok! Hiçbir kabahati yok," diye tekrarlıyordu.

Bu ses acaba Avni'nin annesinin sesi miydi?

Bu kadın Avni'nin annesi miydi?

Onunla o kadar az konuşmuştu ki böyle hıçkırıklarla değişmiş olan sesini tanımasına imkân yoktu.

Bunun için onu görmek istedi. Ve görmek için yanına yaklaştı.

Fakat hayır... Bu kadın bir başka kadındı.

Bir başka suçlunun anasıydı.

Kim bilir o da kendisi gibi kocaman şehir içinde ne kadar dolaşmış, suçluyu bulmak için ne çok çabalamıştı.

İşte nihayet sabrı, tahammülü tükenmiş, emniyet müdürlüğünün kapısından biraz ötede yere yıkılıvermişti.

Ve işte burada çocuğunun suçsuzluğuna kendi inandığı gibi, herkesi inandırmak isteyerek ağlıyordu.

"Çocuğum günahsızdır. Çocuğum kabahatsizdir. Suçsuzdur o!" diyordu.

Leyla bu hıçkırıkları ve bu tazallümü [yakınmayı] duydukça kendini ayakta tutan heyecanının birdenbire bütün iradesini öldürebileceğini hissediyordu. Dizleri yerlere düşecek gibi kıvrılıyor, bütün vücudu titriyordu.

Şimdi şu anda yerlere atılmak, ağlamak, ağlaya ağlaya "Avni suçsuzdur," demek istiyordu.

"Avni suçsuzdur!"

Belki bir anne olsaydı. Bir anne müsamahasıyla [hoşgörüsüyle] bunu söyleyebilirdi. Fakat ona karşı duyduğu büyük sevgiye, onu bu dakikada hayatta şimdiye kadar hiç sevmemiş olduğu bir şiddetle sevmeğe başladığını hissetmesine rağmen... Hayır, bu sözü söyleyemiyordu.

Bir anne gibi onu tırnaklarıyla, dişleriyle müdafaa edecek cesareti kendinde bulamıyordu. Onu kimselere soramıyor kaçmak, yok olmak, gözlerden kaybolmak istiyordu.

Şimdi karşıdan doğru, hızlı hızlı gelen iri vücutlu, uzun boylu bir erkek görünmüştü.

Üstünde deriden küçük bir şoför ceketi vardı. Şimdi gözlerini ona çevirmiş olan Leyla, ona dikkatle bakıyordu.

Ona tanıdık bir yüz görmek ümidiyle bakıyordu.

Hayır, bu tanıdık bir çehre değildi.

Hep aynı seri adımlarla geçti. Kendisini geçtikten sonra ayak sesleri dindi. Bu defa ağlayan kadına hitap eden gene enerjik bir erkek sesi duydu.

"Teyze, haydi kalk! Burada durulmaz. Gel, gel gidelim."

İhtiyar kadın hıçkırıyordu.

"Onun bir suçu yoktur."

"Biliyoruz, haydi gel, gel teyze!"

Leyla gayri ihtiyari başını geriye çevirdi. O zaman genç adamın ihtiyar kadını taşların üzerinden âdeta kucaklar gibi kaldırdığını gördü.

Onu göğsünün üstüne bastırıyordu. Bir elini belinden geçirmişti.

İhtiyar kadının yanındaki zayıf kadın diğer koluna girmişti.

İhtiyar kadın elleriyle yüzünü örtmüştü. Hâlâ hıçkırıyor, hâlâ "Günahsızdır benim oğlum... Bir suçu, bir kabahati yoktur onun," diyordu.

Leyla önden yürüyordu. Onlar arkasından geliyorlardı. Hıçkırıkların sahi olduğu muhakkaktı.

Leyla kendi hıçkırıklarının sesini boğmak için iki avucuyla ağzını kapamıştı.

Onu tamamıyla kaybetmiş olmanın dehşeti içindeydi. Onu bir daha görememekten korkuyordu.

Şimdi şu anda hapis cezası ehemmiyetsiz görünüyordu.

Onu en korkutan şey adamın ölmüş olmasıydı. Eğer adam öldüyse...

Onu muhakkak asarlar!

Bağırmamak için kendini zor zapt ediyordu.

Kumar için, otuz paralık kumar kavgası için böyle bir şey yapılır mıydı? Bir adamın canına kıyılır mıydı?

Avni, o kadar sevdiği Avni, nasıl olmuştu da bunu yapmıştı? Hayatında katil denildiği zaman bütün vücudu ürperirdi. Şimdi eli bir insan kanıyla boyanmış olanın kurtulmasını neden böyle şiddetle istiyor, bir katili nasıl oluyor da sevebiliyordu?

Tramvay yoluna çıkmıştı. Artık arkasında hıçkıran kadının sesini duymuyordu.

Tramvay yoluna gelince bu üç kişi bir hayal gibi ortadan kaybolmuştu. İstanbul sokaklarının sessizliği içinde kendi ayak seslerinden bile ürkerek yürüyordu.

Bir daha müdüriyetin önünden geçmeyecekti. Arka sokaktan Eminönü'ne çıkacaktı.

Onun hakkında hiçbir şey öğrenemeyeceğini biliyordu. Ve hiçbir şey öğrenmeden, hiçbir şey anlamadan eve dönmeye karar vermişti.

Eve dönmek diye düşününce birdenbire annesi gözlerinin önünde belirdi. Ona bu kadar geç kalmış olmasını nasıl izah edecekti? Ona kendini affettirmek için ne söyleyecekti?

Sürünen adımlarla tramvay yolunu takip ede ede köprüye doğru ilerledi.

Biraz evvel köşede duran kestaneci ortadan kaybolmuştu. Yalnız meydanın bir tarafında birkaç amele tramvay yolunu tamir ediyorlardı. Köprünün üstü bomboştu. Köprünün iki tarafındaki gemilerin direklerindeki fenerler bu karanlığın içinde titreşiyorlardı.

Köprünün üzerinden bu geçişi daha fazla sürünüşe benziyordu. Artık vücudu tamamıyla iflas etmişti.

Şimdi mesafeler onun için sırtta taşınılan yükler gibi ezici idi.

Bu anda, bu çaresizlik içinde artık bir tek şey istiyordu. Eve gitmek... Annesine gitmek... Onun kolları arasına sığınmak ve ağlamak... Ağlamak istiyordu.

Bu çaresizlik içinde onu teselli edecek yegâne kucak, bu kucaktı.

Annesinin kucağı...

Yüksek kaldırımın basamaklarını çıkmak, ona bu gece kâbusta bir kulenin tepesine tırmanmak kadar güç ve nefes tıkayıcı geliyordu.

Tıkanmış göğsüyle soluk soluğa bu yokuşları çıkarken yukardan aşağıya şarkı söyleye söyleye inenlerin sesini işitiyordu.

Beyoğlu Caddesi de tenhaydı. Bir iki barın kapısında hâlâ ışık yanıyor, bazı dükkân camekânlarında ışık yanıyordu.

Uzun boylu, çizgili bir pantolon, eski bir redingot giyen sivri sakallı bir adam, bir sabık Beyaz Rus ordusu miralayı, elinde iki demet menekşe bir köşeye sinmiş menekşelerini satabilmek için sevdalı bir çiftin geçmesini bekliyor.

Kenardaki kabarede Macar kızı diye angaje edilmiş iki Berlinli Yahudi mülteci kızı işlerini bitirmişler, yanlarına aldıkları iki gençle bir sabahçı kahvesine kahvaltı etmeye gidiyorlar.

Leyla bir sarhoşun bir duvara dayanıp gaseyan [kustuğu] ve küfrettiği bir dar sokaktan Pera Palas'ın önüne çıktı. Ve oradan kendi evlerine gitmek için yan bir sokağa daldı.

Artık şu dakikada onun ne korkusu ne de hicabı kalmıştı.

Yorgun bacaklarında bulduğu son kuvvetle âdeta koşar gibi yürüyordu.

Şimdi yokuşu inmişti. Mahalle aralarına, sokak içlerine dalmak üzereydi.

Birden arkasından kendisinin çağrıldığını işitti.

"Leyla!"

Bağırmamak için dişlerini sıktı,

Hayır, şüphe ve tereddüde lüzum yoktu. Bu ses... Bu ses Avni'nin sesiydi.

"Avni!"

Geriye döndü. Ellerini tereddüt etmeden onun ellerine uzattı. Delikanlı kendisine doğru uzanan bu buz gibi elleri ateş gibi yanan avuçları içine aldı.

Genç kızı hafifçe kendisine doğru çekti. Fakat o artık kendini tutamıyordu. Bu göğsün üstüne atılmış, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

"Ah öldüm, öldüm bu gece. Sen ona değil, sen kendine değil, bana kıydın!"

"Yavrum... Evladım... Leylacığım."

"Sus! Bana Leylacığım deme. Sen beni köpek kadar sevmezmişsin."

"Leyla..."

"Nasıl yaptın bunu? Söyle bütün gece nerelerdeydin?"

"Ya sen!"

"Bırak beni şimdi! Sen anlat bana neden muhallebiciye gelmedin?"

"Bir adam arkamdan geliyor sandım. Taharridir [sivil polis] diye korkup onu atlatmak için döndüm dolaştım. Seni ondan kaybettim. Sonra seni burada bulamayınca anneme haber vermeye gitmiştir, diye düşündüm. Saatlerden beri seni bekliyorum. Bu civarda, bizim sokaklardan çıkar buraya gelir

diye bekledim. Sizin evin önünden geçtim. Seni göremedim. Bizim eve gidemedim. Yalnız yaralının kaldırıldığı hastaneyi öğrendim. Telefonla yaralıyı sordum."

"Nasılmış?"

"Yarası pek hafifmiş, kurtulacakmış."

"Tehlikeli değil miymiş? Ölmemiş mi?"

"Yok canım, Allah esirgesin!"

Leyla'nın hıçkırıkları yeniden artmıştı.

"Ne ağlıyorsun, sus işte, sana iyi haber veriyorum. Sen bizim eve gittin mi?"

"Evet."

"Annemi gördün mü?"

"Hayır, evde kimse yoktu."

"Kimse yok muydu? Demek sen gitmeden evvel haberi almış olacak mahalle ne haldeydi?"

Genç kız ona gördüklerini anlattı.

"Peki acaba annem nereye gitmiş?"

Sözünden doğabilecek neticeyi mühim surette müdrik olmasına rağmen bu suali cevapsız bırakamadı.

"Onu galiba merkeze götürmüşler!"

Avni birdenbire irkildi.

"Ne dedin?"

Genç kız daha bu cevabı verirken tehlikeli bir netice doğuracak bir söz söylediğini anlamıştı.

"Söylesene!"

"Ne söyleyeyim? İşte, söyledim ya."

"Annemi karakola mı götürmüşler? Annemi?"

Annesini, onun bembeyaz saçlı başını, çocuk gözleri gibi bakan açık mavi gözlerini düşündü. Her şeyi, her şeyi iyiydi. O bu geceki hâdiseden sonra hayatta başına gelecek her şeyi kabul etmişti ama kendi yüzünden masum annesinin merkezlerde, karakollarda dolaştırılmasını asla aklına getirmemişti.

"Onun ne suçu varmış?"

"Suçu var diye onu götürmemişler yalnız senin nerede saklı olduğunu bilir diye..."

"Benim nerede saklı olduğumu ondan mı soracaklarmış?"

Basit başıyla kendisi meydana çıkmadıkça anasını istintaklarla [sorgulamalarla] tazyik edeceklerini tahmin ediyordu. Bunun için, annesinin böyle karakollarda ezilip üzülmesine mâni olmak için kendisi gidip teslim olmaktan başka çare yoktu.

Esasen hastaneden de yaralının bir haftada iyileşebileceğini öğrenmemiş miydi?

Leyla şimdi gözyaşlarını dindiren bir endişe ile ona bakıyordu.

Birdenbire hal ve tavrı değişen Avni şu anda ne düşünüyordu?

"Annemi bırakmaları için hemen gidip kendimi karakola teslim edeceğim," dedi. Bu makul karar, Leyla'ya pek korkunç geliyordu.

"Karakola teslim mi olacaksın?"

Evet, karakola teslim olacaktı.

Artık her şey, her şey bitmişti. Artık Avni'ye, Karabük'e, Karabük'teki eve, İstanbul'daki düğüne veda etmek lazımdı.

Bu düşüncesiz hareketiyle Avni yalnız bir insan yaralamamış kendi istikballerini mahvetmişti. Artık annesi ve babası elleri al kanlara boyanmış bir sabıkalı ile kızlarının evlenmesine razı olacaklar mıydı?

Elbette hayır.

Babası "Hamal olsun, fakir olsun ama it olmasın!" diyecekti.

Kızınca bıçağına saldıran bir ite kim kız verirdi. Herkes tatlı evladından bıkmamış!

"Teslim olacaksın karakola öyle mi?"

"Evet, annemin yüreğine inecek yoksa!"

"Haberi alınca kadının yüreğine inmedikten sonra... Ötesinden korkma!"

Karakol, sorgu, iki gün sonra gazetelerde resimler ve nihayet muhakemeleri mahkûmiyet ve hapishane ayları... Bunlar yaklaşan facialardı.

Bütün bu azap devirlerinden geçilecek ve geçildikten sonra gene Avni'yle birleşilemeyecekti.

"Ağlama artık!"

"Nasıl ağlamayayım?"

"Ne yapayım... Bir kazadır çıktı elimden."

"Böyle kaza olur mu? Böyle kaza olur mu? Elin herifinin vücudunu tecrübe tahtası mı zannettin, nasıl kıymadan bıçakla saldırırsın etine?"

"Ben yapmasaydım, o yapacaktı."

"Boş lakırdı! İnanmıyorum."

"Leyla," dedi, "Suçluyum biliyorum. Bu gece bana gösterdiğin samimiyeti ve yakınlığı ömrümün sonuna kadar unutmayacağım."

Genç kız yeniden hıçkırmağa başladı.

"Niçin ağlıyorsun? Sus artık. Sana çok kötü bir şey yok diyorum. Ortada ölü yoktur, yaralının yarası hafiftir. Bırak şimdi gideyim karakola teslim olayım anam salıverilsin. Bir iki aya kadar tekrar görüşürüz."

Sesi hafifçe titreyerek "Utanmazsan, arına gitmezse gel beni ara," dedi.

Leyla hiç düşünmeden "Peki!" diye söz verdi. "Muhakkak seni ararım."

Aramaması için babasının annesinin gösterecekleri müşkülâtı biliyordu. Buna rağmen sözünü tutacağından yüzde yüz emin bir samimiyet içinde "Seni ararım," diye tekrarlardı.

*

Bir an karşı karşıya sessiz durdular. Birbirlerine bakıştılar. Parmakları birbirlerinden hiç ayrılmamak isteyen bir iştiyakla birbirine kilitlenmiş, bakışları öyle birbirine dolanmıştı. Bir kördüğüm gibi birbirinden çözülmüyordu.

Avni şimdi yavaş yavaş, sıkı sıkı tuttuğu elleri kendine doğru çekiyordu ve küçük kız hiç mukavemet [dayanıklılık] göstermeden ona doğru yaklaşıyordu. Nihayet bir an geldi.

Leyla'ya doğru eğilen genç adamın nefesi Leyla'nın evvela saçlarına sonra alnına sonra dudaklarına doğru yaklaştı.

Gözlerini sımsıkı örten Leyla, Avni'nin bütün samimiyeti ile "Kız bilsen seni ne seviyorum... Olan işe ne pişmanım..." dediğini işitti. Ve büyük bir hayretle, bütün kederini bir an içinde unuttuğunu ve her şeye rağmen mesut olduğunu hissetti.

"Ben de seni seviyorum Avni!"

İki genç birbirinden ayrıldılar.

Leyla evine doğru giderken arkasına dönüp bakmaya cesaret edemiyordu. Kendisini tutamayıp ona "Gitme! Gitme!" diye bağıracağından korkuyordu.

Avni de çopur bir surat gibi delik deşik olan Arnavut kaldırımlı dar sokaklardan ışıklı caddelere ilerlerken Leyla'yı bir kere daha görebilmek için başını geri çevirmeye cesaret edemiyordu.

Ve ikisi de karanlık gecede yürüdüler. Köşe başlarında kıvrılıp kayboldular.

On Üç

Gök karanlıktı, evlerde ışıklar sönmüş, şehrin sokakları kanları çekilmiş damarlar gibi boş, serin ve cansızdı.

Zeliha ölmüş şehrin hayatı boşanmış damadan gibi cansız sokaklarında yürüyordu.

Ve adımlarında muayyen bir hedefe gidenlerin, yapacağını bilenlerin katiyeti vardı.

Ona bu fikir Asiye'nin kulübesinden uzaklaşırken gelmişti.

Her ne bahasına olursa olsun bu gece Memduh'un vücuduna kan verilecekti.

Ona bu kanı bulmak için hiçbir şey yapmaktan, her şeyi yapmaktan çekinmeyecekti.

Vücudunda senelerden beri duymamış olduğu bir kuvvet hissediyordu. Aylardır onu yatağına mıhlayan dermansızlığı silkip atmıştı.

Bir şeyi yapmaya azmetmiş olanların muhayyerulukul kuvvetiyle belini doğrultmuştu.

Adeta bir mucize olmuştu. Kendisinde en mümkünsüz şeyleri yapacak kudret hissediyordu.

Herhalde bu gece kan bulacaktı. Çocuğunu hayata döndürmek için lazım gelen kanı muhakkak bulacaktı.

Ne yaparsa yapacak, ne ederse edecek çocuğu için kan bulacaktı.

Bir insan bir şeyi bu kadar şiddetle isterse onun bu şeyi elde etmemesine imkân var mıydı?

Bu gece kıyamet kopabilirdi. Bu gece İstanbul yanar, yıkılır, zelzeleler içinde çökebilirdi. Bu gece her şey olabilir ve her şey olamazdı. Ama Memduh'u kurtaracak kan muhakkak Memduh'un damarlarına girecekti

Onu kurtarmak için lazım olan şey kan iken nasıl olur da Zeliha utanmadan bu kanı bulmakta acz gösterirdi.

*

Evet ona bu fikir Asiye'nin evini terk ettikten sonra birdenbire gelmişti.

Kan satın alacaktı.

Cebinde sanki parası varmış gibi gidip insanlar bulacak onların kanını satın almak için onlarla pazarlık edecek, onları kandıracak oğlunun yanına getirecek, kanlarını alıp oğlunun damarlarına geçirdikten sonra kendisinden para istedikleri vakit "Param yok. Param yoktu!" diyecekti. Açıkça bunu söyleyecekti. Eğer kanacak bir adam bulursa, bunu yapmaya bir an tereddüt etmeyecekti. İşin sonrasını kendi değil, kanını para için satan düşünecekti.

İsterse kendisini dövecek, ister öldürecek, ister mahkemeye verecek, ister polise teslim edecek isterse hapsettirecekti.

Ne olur?

Hiçbir şey umurunda değildi.

Ancak bir şey lazımdı. Kan! Kan! Kan!

Elbette bir zengin kalkıp da kanını satmazdı hatta bir orta halli hatta her gün gidip çalışmaya mecbur olan fakir bir işçi dahi bunu yapmazdı. Ne kadar para vaat edilirse zengini, orta halliyi tatmin etmek mümkün değildi. İşçiye gelince, bir defa topluca bir para kazanmak için işini, velev ki birkaç gün için olsa da bırakamazdı. Çünkü onu bir başkasına kaptıracağını düşünürdü.

Kanını para mukabilinde satacak olan insan elbette ki bir serseri olacaktı.

O halde gidip onları yerlerinde aramak lazımdı.

Uzun seneler hayatla pençe pençe dövüşmüş olan bir kadın olduğu için İstanbul'un işsizlerinin, serserilerinin ne taraflarda yaşadıklarını pek iyi biliyordu. Ve işte bunun için adımları muayyen bir yere giden bir insan adımları katiyetiyle taşları döve döve yürüyordu.

Serseri bulacaktı.

Sabunda çalıştığı zamanlar gece yarısından sonra işinden çıkıp buralardan geçerken Karaköy Caddesi'nde, tramvayların döndüğü noktada bir lokantanın serserilere Allah ricası için müşterilerin tabaklarında kalmış yemekleri bedava olarak dağıttığını ve bu serserilerin de elde birer kırık konserve kutusuyla arka arkaya kapının önüne dizilip sıra beklediklerini görürdü.

Halbuki oraya geldiği zaman dükkânın kepenklerini sımsıkı kapalı gördü. Kapının önünde kimseler yoktu.

Ya lokantanın sahibi değişmiş yahut bedava yemek dağıttığı saat değildi.

Buraya gelirken burada yemek bekleyen serserileri kolayca kandırabileceğini sanmıştı. Ama şimdi bu ümidi de boşa çıkmıştı.

Fakat Zeliha bu akşam kolay kolay ümidini kaybedeceğe benzemiyordu.

Zihni büyük bir süratle işliyor, kolaylıkla anî kararlar verip anî çareler buluyordu.

Tereddüt etmeden Tophane'ye doğru yürüdü.

Birdenbire gözünün önüne bir sahne gelmişti.

Eskiden, tütünde çalıştığı zaman Güllü Nine denilen bir iş arkadaşı vardı.

Güllü Nine zayıf, uzun boylu, yemyeşil tenli iri kara gözlü bir kadındı. Tütünden gece yarısı çıktıkları vakit, ekseriya ona "Gel Zeliha, şuraya bir yere uğrayacağım," derdi. Tophane'den Boğazkesen'e sapan yokuşa tırmanır, içinde ufak

bir ampul yanan küçük bir kahvenin camekânı önüne gelir kapısını aralar ve içeriye "Topuz!" diye seslenirdi.

Bazen içerden bir ses gelir... "Yok burada!"

Bazen gene içerden bir ses yükselirdi.

"Ulan Topuz... Kalk kerata! Senin kocakarı geldi."

Bazen de içerden, boğuk bir ses gelirdi.

"Haminne!"

Ve kapıdan üstü başı yırtık saçları su, sabun görmemiş on beş on altı yaşlarında çıplak ayak bir çocuk çıkardı.

"Topuz!"

İhtiyar kadın onun kirini görmüyormuş gibi ondan iğrenmeden onu göğsünün üstüne çekerdi. Yanaklarından öperdi.

"Topuz..."

"Haminne!"

Ve ihtiyar kadın bütün ihtiyar kadınların köşelerinde dinlenmeye hak kazandıkları yaşta gecesini gündüzüne katarak kazandığı haftalığının mühim bir kısmını onun ellerine bırakır ve uzaklaşırdı.

Zeliha, o kahvenin camlarına yaklaşmaktan çekinerek bir kenara büzülür durur fakat durduğu yerden o kahveyi dolduranları görürdü.

Bütün gece çalışmanın verdiği yorgunluk içinde uyuklayarak seyrettiği bu çehreler kâbusla görünen hayallere benziyorlardı.

Saç sakal darmadağınık, gözler sefaletin ve marazî iptilaların, afyonun, içkinin ve uykusuzluğun yorgunluğu ile şişmiş, kızarmış... Medenî bir şehrin sakinlerini değil, cehennem zebanilerini de korkutacak bir halleri olan bu adamlara bakamazdı bile.

Fakat bu akşam Asiye'nin kulübesinden ayrıldıktan sonra birdenbire onun işini yapacak olanların İstanbul'un bu serserileri olduğunu düşünmüştü.

Evet, ona yalnız bu adamlar yardım edecekti. Zeliha ancak bu adamları kandırabilecekti.

Bunu biliyordu.

Şimdi Güllü Nine'nin Topuz'u aradığı kahveye gidecek, kahveciyi dışarıya çağıracak ona "Gir içeri şu adamlara sor, tramvay kazasına uğrayan bir çocuğa kan vermek isteyen var mıdır?" diye soracak, evet diyeni kandırıp, doğru hastaneye götürecekti.

Boğazkesen'e doğru çıkan yokuşun başında birdenbire müthiş bir öksürük gırtlağına tıkandı. Yolu çok hızlı yürümüş, göğsü tamamıyla sıkışmıştı. Uzun müddet eliyle ağzını kapayarak sarsıla sarsıla göğsü boğazı yaralana yaralana öksürdü. Bitmez tükenmez kadar uzun süren bu gıcık başını döndürüyor, gözlerini karartıyor, nefes almasına mâni olarak kalbine zaaf veriyordu. Soğuk bir şey bütün vücudunu kaplamıştı. Hiçbir ses olmayan şehrin içinde bu öksürükler boş sokaklardan boş sokaklara doğru akisler yaparak yavaş yavaş söndü.

Zeliha, kendini topladığı vakit bir duvara yüzünü dayamış olduğunu gördü.

Müthiş bir dermansızlık vücudunu kaplamıştı. Gözlerinde renkli yıldızlar uçuşuyordu.

Saatlerden beri kaybolan bir korku onun varlığını sardı. "Ya bulamadan düşüp ölürsem..."

Biraz evvel susmuş kadar hafif atan kalbine bu korku bir kama darbesi gibi tesir etti. Onun yavaş yavaş harekete geçtiğini zayıf fakat telaşlı telaşlı atmaya başladığını, sonra artan bir çarpıntının yalnız göğsünün altında değil, vücudunun her tarafında derileri altındaki damarlarını çırpındırdığını hissetti.

Tam sırası şimdi, diye düşündü. Kulübesinin sefil yalnızlığı içinde son zamanlarda günde birkaç kere geçirdiği baygınlıklardan, fenalıklardan birini geçiriyordu.

Yüzünü sokağa döndü. Arkasını duvara verdi.

"Hayır bayılmayacağım. Ölmeyeceğim. Evvela kanı bulacağım. Çocuğumu kurtaracağım, Memduh'umu..."

Bir müddet sessiz sedasız orada dayanıp kaldıktan sonra yavaş yavaş kendini topladı ve Güllü Nine'nin torununu aradığı serseriler kahvesine doğru gitti.

Bu kahve basık tavanlı bir kahveydi. Pencerelerinden içerde sanki makyajla yüzlerini değiştirmişe benzeyen birtakım insanların oturdukları görülüyordu.

Pencerenin ta önünde alnının dibinden saçları kirli bir fırçanın tüyleri gibi dimdik çıkmış şiş göz kapakları kirpiksiz ve çenesinin altına doğru yeni yeni tüyler çıkmaya başlamış olan on altı on yedi yaşında bir genç serseri oturuyordu.

İnsan bakışlarıyla değil hayvan bakışları dolu gözlerle pencereden dışarıya bakıyordu.

Bu ne kadar Topuz'a benziyordu.

Fakat muhakkak Topuz olamazdı. Çünkü o şimdi çok daha büyümüş ve yaşlanmış olmalıydı.

Onun oturduğu peykenin üstünde ta yanında siyah uzun saçlı, siyah uzun sakallı bir adam oturuyordu. Üstünde bol, eski bir palto vardı.

Masanın üzerinde buruşuk bir gazete kâğıdının içindeki tahin helvasını kirli parmaklarıyla koparıp ağzına atıyordu.

Bu iki adamın ta karşısında bütün alnı pis bir yara ile kapanmış üstüne iki erkek robdöşambrı giymiş ve bunu belinden bir iple bağlamış olan müstekreh [iğrenç] bir adam oturuyordu.

Kahvenin önüne yaklaştığı zaman Zeliha'nın gözleri evvela bu üç yüzü gördü. Ve vücudu ikrahla [tiksinme ile] irkildi. Bunların kanını, çocuğunun damarlarına akıtmakla acaba ölümü uzaklaştırmak imkânı olur muydu?

Fakat tereddüt edecek zamanı yoktu. Terli ellerle kapı tokmağını tuttu. Açtı, içeri girdi.

Burada kadın yüzü görmeye alışık olmıyan yüzlerin hepsi birden kapıya döndü. Gözlerde garip bir ışıltı tutuştu.

Genç kadın hiçbir şey fark etmeden yürüdü.

İçinde esrarlısı da bulunan, sigaraların kesif dumanıyla sislenmiş kahvenin içinde birkaç adım attı. Ve sonra yüksek sesle ve bu biçare sese hâkim bir ahenk vermeye çabalayarak seslendi.

"Kahveci!"

Köşede, üstünde bir semaver, bir mangal, birkaç çay bardağı ve birkaç kahve fincanı bulunan yüksekçe bir tezgâhın arkasından sivri bir baş göründü. Bu başın burnuna pek yakın bir çift mini mini gözü vardı.

"Ne var bayan? Birini mi arıyorsun?"

"Evet."

"Kimi arıyorsun?"

"Tramvay kazasına uğrayan bir çocuğun hayatını kurtarmak için kanını satacak birini arıyorum."

"Anlayamadım. Burada böyle bir adam yok."

"Sen sor müşterilerine, içlerinde kanını satmaya razı olan yok mu? Varsa bunu yapmak için kaç para ister?"

Bu sözleri böyle yüksek sesle söylemesinde kastı vardı. Hakikaten sözleri bu muhitte arzu ettiği alakayı uyandırdı.

Esrardan tam manasıyla sersemlemiş ve balmumu bebekler kadar sarı yüzlü beş altı kişiden başka bütün serserileri, hatta içlerinde en flegmatik görünenler bile yerlerinde kımıldandılar.

İlerde çıplak ayaklarını sallaya sallaya oturup ikide birde sol elinin tersiyle akan burnunu silen bir nezleli "Bayan teyze sahi mi söylüyorsun be?" diye sordu.

"Evet, sahi söylüyorum. Sen gelir misin?"

Yanındaki palabıyıklı biri onun omuzuna şiddetle vurdu.

"Gitsene be enayi... Baksana ucunda papel varmış!"

"Kan nasıl verilir? Kan vermek ne demek? İnsana bıçak batırıp kanı alıp başka birisine mi içirecekler?"

Gene kısa bacaklı çıplak ayaklı genç elinin tersiyle yüzünü sildi.

"Peki bayan teyze, şimdi ben kanımı sana verirsem, sen onu bir kaba koyup çocuğa mı götüreceksin? Bu iş nasıl olacak? Bir aklım erse galiba razı olacağım."

Herkes birbirine baktı. Gülüştüler. Bu kahkahalar Zeliha'nın sinirleri üzerinde tırnaklarıyla cam tırmalamanın yapacağı tesiri yaptı. Ve içinde canlanan halk kadını bütün isyanıyla "Ortada gülecek bir şey yok!" diye bağırdı. "Bir çocuk kazaya uğradı. Acele kan vermek lazım. Parayla bu... Kanını satmak isteyen varsa gelsin konuşalım."

Pencerenin önünde oturan kaşsız delikanlı, siyah başörtülü, soluk mantolu kadının yırtık ayakkabılarından başlayarak ta başına kadar süzdü sonra "E, söyle bakalım bayan," dedi. "İşte kan... Bunun parasını kim verecek?"

"Ben."

Başını kaşıdı, dudaklarını büktü. Onu yukardan aşağıya tekrar süzdü.

"Ya demek sen uçlanacaksın papelleri..."

İlerden biri kaşsızın ne demek istediğini anlayarak söze karıştı.

"Beğenemedin mi bayan ablayı? Para ile iman kimdedir, belli olmaz. Sen işe bak! O tangolar yok mu? Hani köprüde görünce arkasından kuduz gibi köpek gibi azı dişlerin arasından salya salıveriyorsun. Onların bütün parası fantaziyeye gider, ceplerinde bir kuruş bulunmaz."

Zeliha onları kandıramayacağını anlıyordu. Fakat şaşkınlığını da belli etmek istemiyordu ve şimdi daha fazla şaşırmamak daha fazla bozulmamak için tok sesli bir mahalle karısı sertliğiyle "Maytabı kesiniz bakalım," dedi. "Buraya eğlenmeye gelmedik. Tangoluğumuzu göstermeye de gelmedik. Size soruyorum, içinizde kazaya uğrayan bir çocuğa kan verecek

birisi var mı? Varsa kanına kaç para ister, çıksın ortaya pazarlık edelim."

Helvasının son lezzetini simsiyah parmaklarını yalamaktan alan siyah sakallı, uzun saçlı serseri gülerek kaşsızı işaret etti.

"Yine senin işine en iyi bu gelir bayan abla. Doğrusu bu asilzadenin kanına ben kefil olurum. Onun kanı İstanbul'da değil, bütün dünya içinde bulunmayacak bir kıymettedir. Herif bir sıra yedi göbekten asildir. Hele biraz daha işi karıştırırsan büyükbabalarının büyükbabasının, ceddinin ceddinin ceddinin ta Mısır Firavunlarına kadar dayandığını görürsün. Nesli tükenmiş Arabistan küheylânıdır o... Asil kanından bir kendi kalmıştır, bir de İmralı adasındaki yazlık köşkünde ağabeyi bir de Bayrampaşa çöplüğünde bir dişi köpekten doğmuş mahdumu... Merhum paşa pederi sizlere ömür, idam sehpasında can verdi. Bir de kusurcuğu yokmuş ya! Hırsızlık yüzünden dokuz kişiyi öbür dünyaya yollamış. Onun babasına gelince, bir eşkıya imiş derler. Güya bütün bir köyü yaktığı için köylüler onu yakalayınca kazığa oturtmuşlar. Ha sahih, küçük biraderini unuttum. O da Sultanahmet'teki eski konağını yıkıp kübik köşk yaptırmaya kalktı. Kendisi bugünlerde Sinop'a nakledildi. Vekâlet emrine verilmiş olacaktır. Eh düşmez kalkmaz bir Allah. Biz daha ne devirlere hükmetmiş adamların ne kılıklara girdiğini gördük. Vallahi bayan hemşire. Ondaki kan İngiltere hanedanında, Habeş imparatorunda, Çin, Maçin padişahında, ari ırkta bulunmaz. Bu kanla günde en aşağı on milyon bit besleniyor."

Kahvedekiler kahkahalarla gülüyorlardı. Genç kadının başı dönüyor, kulakları uğulduyordu.

Yine ilk konuşan kısa bacaklı nezleli serseri oldu. Burnunu çeke çeke "Bayan abla!" diyordu. "Sen bu serserilere bakma, onlar insanla konuşmasını bilmezler, evvela sen bir kere bana

söyle, kan satmak ne demek, bunu anlamıyorum. Anlasam vallahi belki de razı olurum. Ama insanın damarı açılmadan kanı çıkmayacağına, derisi delinmeden damarı açılmayacağına göre bana bu işin içinde en hafiften sustalı, jilet, en ağırdan da kama, hançer, bıçak var gibi geliyor."

Bu sırada arka sıralarda oturan bir adam hiddetle "Ulan itler... Zırvalayıp durmayınız. Bir kadın var. Gelmiş kanınızı almak istiyor. Demek bir yaralı var... Çabuk kan lazım olmuş. İçinizde kan satmaya gönlü olan var mı yok mu?"

Yine aynı serseri rutubetten tahriş olmuş, nezleli burnunu çeke çeke "İyi para verirse ben razı olurum," dedi. "Razı olurum ama bıçak meselesi zihnimi kurcalıyor. Bir kere Ahırkapı'da kasığıma bir sustalı yedim, ne zaman hatırlarsam burnumun direği sızlıyor. Kanımı nasıl alacaklar? Evvela bu aksatanın dalaveresini öğrenelim. Eğer bıçak daldırıp kanımı damarımdan boşaltacaklarsa benden paso!"

Söze karışan adam "Sersemliğin lüzumu yok," dedi. "Kafa şişirdiniz artık, hiç kan bıçakla alınır mı? İğne ile alacaklar, senin kolunla hastanın koluna bir alet takacaklar, senin damarından onun damarına kan geçecek."

"Hay Allah senden razı olsun. Aferin be, Doktor Ağabey... Lokman Hekimden üstünmüşsün. Bir tanesin vallahi. Mademki bu işin raconunu biliyorsun neden kendin kan vermiyorsun?"

Zeliha, bulanık gören gözlerini bu izahatı veren adama çevirdi. Onun kendisine yardım edebileceğini hissediyordu.

Bu adam saçı sakalı uzamış olan perişan kılıklı bir adamdı. Fakat her hal ve tavrında onu öteki serserilerden ayıran bir hususiyet vardı.

Arkada bir masada, temiz bir pardösü giyen sarışın bir delikanlı ile beraber oturuyordu. Kendisine yardımın ondan gelebileceğini düşünen Zeliha "Evet," dedi. "Niçin siz kanınızı

satmak istemiyorsunuz? İstediğiniz parayı vereceğim. Yalnız çocuğun kurtulması lazım. İstediğiniz parayı vereceğim diyorum, içinizde para kazanmak isteyen yok mu?"

Artık sesi hıçkırıklarla dolu gibi boğuk boğuk çıkıyordu.

Eroinman serseri, nezleli sesiyle "Hey, Doktor Ağabey, bak, Sultan Hanım soruyor? İçinizde para kazanmak isteyen yok mu diyor."

Küçük kahvenin en dibindeki masasından bir kahkaha sesi yükseldi.

"Hey bayan... İşin mi yok senin yoksa afyonun erken mi patladı, kafana vurdu. Yoksa Bakırköy'de zincirleri koparıp soluğu burada mı aldın? Çocuk musun sen, burada bulunan insanlar içinde para kazanmak isteyen bulunur mu? Eğer onlar para kazanmak isteseydiler... Eğer biz para kazanmak isteseydik... İyi kötü birer baltaya sap olurduk. İçimizde öyleleri vardır ki bugün isteseler en parlak işlere geçerler... Nah, bak şurada miskin miskin uyuklayan yok mu? Bir istese filozofların şöhretini unutturur."

Yanında oturan adamın omzuna vurdu. O iki kolunu masaya kapamış hareketsiz duruyordu.

"Hey! Takma burun... Sana soruyorum. Ne dersin? Biz para kazanmak isteseydik burada mı olurduk? Biz parayı ne yapacağız? Takma sana söylüyorum!"

Cyrano de Bergerac'ın burnunun şöhretini unutturacak kadar kocaman burunlu bir adam iki kolunun üstüne dayadığı kirli saçlı başını kaldırdı.

"Para kazanmak istemiyor musun sana soruyoruz?" diye tekrarlanan söze cevap vermek için bir müddet düşündü. Sonra "Anlayamadım," dedi. "Bana mı sordun? Ben mi para isteyecekmişim. Para da ne demekmiş? Para insana ne verebilir? Para... Ben vaktiyle altınla oynardım. Galata'nın en meşhur esrar kahvesini ben işletirdim. Günde seksen doksan doldur-

duğum zaman işler amma da kesat gidiyor, derdim. Sarı liralar avucumdan akardı. Paranın bizden gelip nereye gittiğini bilmezdim. Faytonlarım vardı. Atlarıma ot değil, yem değil, tepsi tepsi yoğurt yedirirdim. Ne oldu? Puuuf! Puuf. Para... Dünyanın parasını bana ver sefer istemem. Parayı biz ne yapacağız?"

Doktor Ağabey dedikleri adam gülerek "Hanım sen yanlış yere geldin," dedi. "Burada para kazanmak için yerinden kımıldanacak bir kişi yoktur. Bunlar paraya kıymet verseler elbette onu bulmak için bir şeyler yaparlar."

Zeliha'nın başı dönüyor, kulakları uğulduyordu. Bir insan kandırabilmek ümidiyle buraya geldiği zamanlarda kendisini çok daha kuvvetli hissediyordu. Ümidiyle birlikte kendisini dik tutan, ayakta tutan enerjisi ve kuvveti yıkılıyordu.

Adam bulamayacağını görüyordu. Ve beyninde bir karıncalanma, bir uyuşukluk vardı. Buraya emreder bir tavırla girmiş olan kadın nerede ise yere diz çöküp ağlayacaktı. Yerlerde sürünerek, bu serserilerin ayaklarını öperek yalvaracaktı.

Memduh ölüyordu.

Memduh... Memduh ölüyordu.

Manevi bir panik Zeliha'nın bütün varlığını kaplıyordu.

Kan lazımdı. Çocuğunu ölümün soğuk ve zalim elinden kurtarmak için kana ihtiyaç vardı.

Acaba bütün bu zavallılığını söylese serserilerin içinde haline acıyıp da arkasından hastaneye kadar gelecek biri çıkmaz mıydı?

Fakat başladığı oyuna sonuna kadar devam etmek mecburiyetindeydi. Ve dudaklarını bükerek "Mademki istemiyorsunuz. Ben de bir başka yerde adam ararım."

Ve kahvenin kapısına doğru yürüdü. Ona kahve dalgalı bir deniz üzerinde giden bir gemi gibi yalpalıyor zannını veriyordu. Masalar bir sağa bir sola dalıp çıkıyorlar, gözlerinin önünde renkli yıldızlar uçuşuyordu. Dizleri bükülüyordu.

Denize düşen bir adam nasıl can korkusuyla bir tahta parçasına sarılırsa, kapının önüne gelen Zeliha aynı telaşla kapının tokmağına sarıldı.

Ve tam bu tokmağı çevireceği zaman kaşsız kirpiksiz çocuk "Bayan dur, gitme," dedi. "Söyle bakayım, ben kan verirsem kaç para verirsin?"

Arkasına dönmeden sordu.

"Sen ne istersin?"

"Yirmi beş lira!"

Yirmi beş lira! Bir hayat kurtarmak için ne kadar az bir para idi.

Fakat elinde bir parası olmayan Zeliha için ne kadar çok bir para... Fakat o başını kaşsız ve kirpiksiz çocuğa doğru çevirdi ve bila tereddüt [tereddütsüz] "Peki," dedi. "Peki, haydi gel... Düş önüme."

Kalbi hızlı, hızlı atmaya başlamıştı. Kan, nihayet kan buluyordu.

Nihayet Memduh'u, yavrusunu kurtaracak kanı bulabilmişti.

Onun bembeyaz çarşaflar içindeki bembeyaz sargılarla sarılmış bembeyaz yüzünü düşünüyordu. Buz gibi ayaklarını, buz gibi parmaklarını düşünüyordu. Bu beyazlığa bu ölüm beyazlığına, bu kefen beyazlığına renk gelecekti, ölüm kovulacak, soğukluk bitecek, sıcaklık, kan sıcaklığı onun yerine geçecekti.

Kahvenin nihayetinden çirkin bir ses yükseldi.

Ulan, maşallah sana. Fiyat kırıyorsun be!"

"Enayi pilakiliğine lüzum yok. İş yapıyoruz. Hem maksat sade mangiz koparmak değil. Beşeriyete, insaniyete yardım! Serseri deyip de geçme. Bizim aramızda da ne vicdanlılar vardır bayan! Söyle, demek yirmi beş papeli uçlanacaksın."

Zeliha vazgeçmesin diye "Haydi gel," dedi. "Evet dedik. Evet deyince pazarlık bitti. Gidelim, geç kalıyoruz."

"Geliyorum. Geliyorum."

Yerinden kalktı. Boynu öne doğru eğildi.

Bir ayağında siyah bir lastik, bir ayağında beyaz bir ayakkabı vardı.

Ayağa kalkınca bütün arkadaşlarının karşısında alayla eğilerek gayet büyük bir reverans yaptı.

"Baylar, bayanlar, kirpiksiz tazı yirmi beş papeli kıvırmaya gidiyor. Gelirsem hepinize büyük bir ziyafet var."

İki adım attı. Zeliha yana çekilmişti. Büyük bir heyecan içerisinde bu adamın sözüne ne dereceye kadar itimat edilebileceğini anlayacağı anı bekliyordu.

Serseri topallar gibi iki tarafına yalpa vura vura ilerledi. Ve tam Zeliha'nın önüne gelip de kapıdan dışarı çıkacağı vakit birdenbire "Eyvah," dedi. "Sana en mühim şeyi söylemeyi unuttum. Beş ay evvel bizim aftos Sürtük Katina'dan frengi almıştım. Bizim kandan çocuğa frengi geçer de sonra ne halt ettin diye benimle maraza çıkarırsın neme lazım. Ben vazgeçtim."

Ve bu sözleri çok ince bir nükte ve çok güzel bir şaka telakki edenlerin hepsi kahkahalarla gülmeye başladılar.

Zeliha o dakikaya kadar her şeye mukavemet etmiş olan sinirinin birdenbire iflas ettiğini hissetti.

İki eliyle yüzünü örttü ve hıçkıra hıçkıra ağlayarak kapıdan dışarı fırladı.

Kahvede oturanlardan biri "Karı mastor," dedi.

Takma burun kolunun üstünden bir tek gözünü gösterecek kadar başını kaldırmış açık kalan kapıya bakıyordu.

"Gaco amma da yaman şeymiş," dedi. "Kafası dumanlıydı galiba. Halini görmedin mi? Üstündeki manto Sarsak Mustafa'nın paltosuna benziyordu. Ama kendi farkında mı? Bir hamlede yirmi beş liradan dem vuruyor."

Nezleli adam "Dalgaya düşmüştü. Görmedin mi?"

"Gözleri de nasıl yanıyordu."

"Yürürken de yalpa vuruyor, ayağını nereye basacağını bilmiyordu."

"Karının açlıktan nefesi kokuyor, yirmi beş papel vermeyi hemen kabul ediyordu."

"Tevekkeli [Her şeyi oluruna bırakan] aç tavuk kendini arpa ambarında sanırmış."

"Enayi avlamaya gelmişti."

"Elbette bir çıkar yanı vardı karının."

Kadın sokağa çıkar çıkmaz kahvenin bir kenarında oturan ince kara bıyıklı, üzerinde yırtık bir süveter, beyaz bir pantolon bulunan bir genç de yerinden kalktı.

Bu muhitin bir yabancısına benziyordu. Çünkü o kapıya doğru giderken, kimse ona bir söz söylemedi, o da kimseye aşinalık etmedi.

Kahvenin açık kapısından dışarı çıkınca sağa sola baktı. Solda Beyoğlu'na doğru giden yokuşun üstünde hızlı hızlı yürüyen bir kadının manto etekleri muazzam bir siyah kuşun kanatlarına benziyordu.

Koşarak kadına doğru yetişti. Arkasından seslendi. İyi bir İstanbul şivesiyle konuşan tatlı bir sesi vardı.

"Hanım! Hanım! Hanım!"

Zeliha artık arkasına bakmıyordu.

"Hişt Hanım... Hanım bana bak!"

Ona yetişti. Omuzunu tuttu. Kadın başını çevirdi. Bu yabancı adama gözlerinden akan yaşlarla baktı.

Kahvede onu seçememişti. Onun için nereden geldiğini, nereden çıktığını anlayamıyordu.

"Ne istiyorsunuz?" diye sordu.

"Demin kahvede idim. Kan satın almak istiyorsunuz. Ben de işsizim. Eğer kanım işinize gelirse, beni götürünüz."

"Kaç para istiyorsunuz?"

"Yirmi beş lira verdiniz ya!"

Genç kadın ona bakıyordu. Bu da mı bir oyundu?

"Doğru mu söylüyorsunuz?" diye kekeledi.

"Evet! Doğru söylüyorum."

"O halde geliniz."

"Peki. Fakat... Fakat... Darılmayınız ama emniyetsizlik değil bu. İş iştir. Parayı ne zaman alacağım?"

"Kanı verdikten sonra."

"Olamaz!"

"Ben peşin verememem. Sonra vazgeçerseniz..."

"Aynı şeyi siz de yaparsınız. Ben kanımı verdikten sonra da siz vazgeçersiniz. Bana itimat [güvenli] gelmeli."

"Size hastanede herkesin yanında söz veririm."

"Olmaz. Ben söze falan inanmam."

"Peşin para verememem."

"Hiç olmazsa bir pey veremez misiniz?"

"Pey mi?"

"Öyle ya, mesela bir beş lira kadar bir şey!"

"Ben parayı veririm. Siz gelmezsiniz."

"Daha alacak yirmi lira varken niçin gelmeyeyim?"

"Beş lirayı alınca vazgeçersiniz."

"Geleceğime söz veriyorum. Söz!"

Sokak karanlıktı. Üstünde eski süveter olan genç kadına manası anlaşılmaz bir bakışla bakıyordu.

Ateşten, yorgunluktan harap ve perişan bir halde olan kadın "O halde," dedi, "Gidiniz beni kahvede bekleyiniz. Bir saate kadar gelir sizi alırım. Üstümde para yok anladınız mı? Ama bir yere ayrılmayınız. Muhakkak gelirim."

Muhakkak gelmek... Nereden gelecekti? Nasıl olup da muhakkak gelecekti? Beş lirayı nereden bulacaktı?

Bir saat içinde beş lira...

Bu nasıl bulunabilirdi?

On Dört

Yeni evliler, babaları tarafından düğün hediyesi olarak verilmiş otomobillerine binip Boğaz'da yeni yapılmış olan yalılarına gitmek için kayboldukları dakikadan beri Kevser cinnete varan kıskançlığı ile ölüm azabı içinde kıvranıyordu.

Kıskançlıkla öyle harap bir haldeydi ki artık olduğundan başka türlü görünmeye ve kendini yenmeye kuvveti kalmamıştı.

Etrafında bulunan insanlara sonsuz bir lakaydi gösteriyor, dünyayı gözü görmüyordu.

Sevdiğini elinden alan paradan artık nefret ediyordu. Hayatında bugüne kadar mabudu [ilahi] olan altın birdenbire gözünde her bir kıymetini kaybetmişti. Şimdi kendi en büyük düşmanının para olduğunu görüyordu.

Para, o kahir kuvvet, kendisini bugün yenmiş, yerlere sermişti.

Düştüğü manevî uçurumdan bir daha çıkamayacak kadar kolunu, kanadını kırılmış hissediyordu.

Para onu neye yenmişti? Ne merhametsizce yenmişti. Kadınlığının güzelliğini, aşklarının senelerce var zannettiği kudretini, geçen günlerin hatıralarını yenmişti.

Bir dakika kendisine yaklaşmadan, kendisine yaptığı hareketi mazur gösterecek kendisinden af dileyecek bir jest yapmadan çıkıp gitmişti.

O maziyi, mazilerini müşterek saadet ve elem dakikalarını

yaşadığı erkek sanki o değilmiş gibi! Evet, hiç şüphesiz gelin ona şart olarak "Belki herkes... Fakat Kevser asla!" demişti. O da karısını darıltmaktan ve paraları kaybetmekten çekindiği için Kevser'e bütün o maziyi bilenlerin karşısında inanılmaz bir soğukkanlılık göstermişti.

Böyle bir vaziyete düştüğü dakikada bundan izzeti nefsinin ne müthiş kırılacağını aylardan beri düşünmüş olan Kevser şimdi bu gurur ve izzetinefis yarasının, asıl aşkının inkisarı ve sukutu hayali yanında ne kadar ehemmiyetsiz olduğunu görüyordu.

İzzetinefsine ve gururuna rağmen seviyordu.

Onu bu gece, iki üç kere en adi kadınların yapabileceği şekilde bir sahne yapmaktan meneden şey izzetinefsi değil aldığı terbiyenin ve şimdiye kadar öğrenmiş ve inanmış olduğu şeylerin kudreti idi.

Kaç kere kendi mevkiini, kocasının şerefini, onların itibarını, her şeyini, ayaklar altına alarak müthiş bir rezalet çıkarmak istemiş, kaç kere en iptidaî ye en adî bir hamle ile onlara atılmak, onları parçalamak, dövmek ve boğmak belki de öldürmek istemişti.

Gelinle güveyin gidişi düğünlerinin neşesini eksiltmemişti. Şampanya şişeleri eksildikçe neşeler artmıştı.

Bu gece bu konakta bir tek kederli insan vardı. O da sadece Kevser'di.

Muhsin Atlısoy karısının halindeki bu gayri tabiiliği anlıyor muydu?

Bir ara, büfede bir sürü ahbap ortasında büyük bir neşe ile içip konuşurken biraz ürkmüş, bir ara onun yanına gelip kendini bir ecnebi meslektaşın karısıyla tanıştırmak istediğini söyleyerek büfeden uzaklaştırmıştı.

Eğer Kevser bugün Cavit ve Saffet'ten başka birinin farkına varabilseydi en sinirli dakikalarında daima kocasının karşı-

sına çıkıp onun fena bir hareket yapmasına mâni olacak bir tedbir almış olduğunu fark ederdi.

Tıpkı buhran içinde olan bir hastayı kontrol eder gibi Muhsin Atlısoy'un karısına bu akşam bir ihtimamı vardı.

Gece ilerliyordu. En şık kadınlardan yayılan en pahalı parfümlerin kokusunu teneffüs edenler şampanyaların sarhoşluğundan daha tatlı bir sarhoşluk hissediyorlardı. Herkes bir parça daha kendinden geçmiş, sarhoşlukla çekingenlik zincirlerini biraz daha kırmıştı.

Abanoz rengindeki saçları, nar çiçeklerine benzeyen dudakları ile kurbağaya benzeyen bir erkekle hayat arkadaşlığı yapmaya mahkûm olan ve esaretinin boyunduruğu bu mevzun boynunda, İstanbul'un en iri, en muhayyel incilerinden bir gerdanlık olarak taşıyan bu genç kadına şu genç sefaret [elçilik] müsteşarına karşı duyduğu hissi açıkça izhar ediyordu.

Kocaman karınlı müstekreh fabrikatörle bu sene evlenmiş olan küçük Ayla hayatta tanıdığı en büyük sukutu hayali unutmak için peşinde dolaşan sekiz erkekle birlikte şampanya içiyordu.

Herr Kranse ev sahibiyle görüştüğü işi halletmiş, yarın Berlin'e çekeceği telgrafı düşünerek bir konsolosun karısına son Bergama seyahatini anlatıyordu.

Kevser etrafını almak isteyenlere tek cümleli sözlerle cevap vererek onlara kendileriyle ne kadar görüşmek istemediğini böyle anlatıyor ve onları yanından uzaklaştırıyordu.

Fakat dakikalar geçtikçe ve onların evlerine gidecekleri dakika yaklaştıkça Kevser'in asabiyeti inanılmaz bir dereceye geliyordu.

Vaziyetin nakabil-i tahammül [tahammülsüz] bir hale gelmekte olduğunu anlayan Muhsin Atlısoy oldu galiba.

Havanın serinliğine rağmen ince şık tül tuvaletiyle terasa

çıkmış ve taş bir sütuna dayanarak gözlerini kapamış duran karısını ikaz eden, onu kolundan tutan, onun kulağına "Yoruldun artık, eve dönelim," diyen o oldu.

"Evet, çok yorgunum."

Kevser her zaman mağrur ve mütekebbir [kendini beğenmiş] olan bu kadın, Muhsin'e hayatta bir dakika bile sokulmamış, ona daima hükmetmiş fakat ona hiç sığınmamış olan Kevser ona yaklaşıyor, bir hamiye sığınır gibi ona sığınıyor ve kulağına fısıldar gibi hafif bir sesle "Evet, çok yorgunum, beni hemen götür," diye adeta yalvarıyordu.

*

Gözlerinin etrafı halka halka morarmış, dudaklarının kenarları güç zapt edilen hıçkırıklarla hafif hafif titreyen bu kadını, onun en ufak hareketlerini, en küçük mimiklerini bile anlamaya gayret eden, onu süzen ve bu akşam her şeyden, herkesten fazla onunla meşgul olan davetlilerin arasından onların nazarı dikkatini celp etmeden çıkarmak bir marifet olacaktı. Muhsin Atlısoy galiba bunu yapmak ve buna muvaffak [başarılı] olmak emelindeydi. Çünkü karısına "Kevser," dedi. "Seni dansa kaldırmaya gelen şu delikanlıyı geri çevirme. Onunla dans ede ede merdiven başına gelirsin, kimseye veda etmeye hacet kalmadan kaçmak için bu çok iyi bir çare olur. Ben duvarların yanından dolaşarak oraya gider ve seni beklerim."

Kevser'in bir fikir beyan edecek, her zamanki gibi onun bunun fikrine itiraz edip kendi fikirlerini dinletmeye çabalayacak mecali yoktu. Bu sözleri bila itiraz kabul etti. Ve kendisini dans etmeye kaldırana açıkça "Şimdi gidiyoruz. Çok yorgunum fakat kimseye selam vermeye mecbur olmamak için merdiven başına kadar dans ederek gitmek isterim. Oraya kadar dans edelim," dedi.

*

Sevim yarım saatten beri çocukluk arkadaşı Atıf'la beraber merdivenlerde oturuyordu.

Birçok kere birlikte dans etmişler, sonra bir an dinlenmek için buraya gelmişlerdi. Ve Sevim artık dansı düşünmüyordu.

Atıf'ı o senelerden beri tanırdı. Yalnız bu son senelerde o tahsili için Avrupa'ya gitmişti. Sevim onu tekrar bulmaktan, tekrar ve bu kadar değişmiş bu kadar güzel ve yakışıklı bir delikanlı olarak bulmaktan büyük bir memnuniyet hissediyordu.

Atıf da öyle idi. Çocukluktan beri tanıdığı bu genç kızla beraber olmaktan büyük bir zevk duyuyor. Bugün salonun bütün kızlarını onun için bırakıyordu.

Bu çok tuhaf bir şeydi. Fakat böyleydi. Senelerden beri birbirlerini tanırlardı. Fakat bu gece! Bu gece sanki onların, ahbaplıklarının tanışıklıklarının başlangıcı idi.

Bu gece Atıf Sevim'i harikulade güzel, Sevim Atıf'ı fevkalade akıllı buluyordu.

Sevim, Atıf'ın bütün kızları ihmal edip yalnız kendisiyle meşgul olmasından adeta memnun oluyor, Atıf, Sevim'in başka delikanlılar tarafından dansa kaldırılmasından korkuyordu.

Evet merdiven başında oturuyorlar, aşağı sofada dans edenleri seyrediyorlar ve Atıf, Sevim'in parmaklarının ucunu avuçları içinde tutuyor, avuçları içinde tuttuğu bu ince parmakları hafif hafif sıkıyordu.

*

Sevim, Kevser'i, yanı başında görünce yavaşça parmaklarını Atıf'ın avucundan çekti.

Yanakları birdenbire kıpkırmızı olmuştu.

Fakat Kevser onun bir delikanlı ile birlikte olduğunu fark etmemişti bile.

Yalnız "Kalk gidiyoruz!" dediği vakit, sesinin garip ahengini fark eden Sevim, Kevser'in kendisine darıldığını zannederek büyük bir korku geçirmişti.

Öksüz ve zengin akraba evinde sığıntı bir kız olduğu için senelerden beri bu sesin bütün hiddet tonlarını yüreğini titreten bir endişe içinde ezberlemişti ve bu bilgi yüzünden korkusu çabuk geçti.

Çünkü bu sesin perdesi kendisinin merdiven başında bir arkadaşı ile oturmasından hasıl olacak bir hiddetin heyecan perdesi değildi.

Teyzesinin sesine bu ahengi veren elbette daha başka sebepler vardı.

Ve Sevim bir dakika nasıl bir korkuya kapıldığını düşünürken gülmek istedi. Malum olan şeyi, İstanbul'da bilmeyen bir tek insan enişteşi değil miydi?

Zavallı adam, diye düşündü. Sonra Profesör Muhsin Atlısoy'un yüzüne baktı.

Zavallı teyzem.

Neden bilmiyordu; Atıf'ı düşündü. Atıf ne yakışıklı ne cana yakın bir çocuktu. Eğer Sevim Atıf'la evlenecek olsa elbette teyzesinin başına gelen şeyler onun başına gelmezdi. Fakat teyzesinin istediği gibi edebiyat fakültesindeki şişko doçentle evlenecek olursa... Onun bundan sonra müthiş maceralarla dolu bir hayatı olurdu.

Kevser "Haydi, kalk gidiyoruz," dedikten sonra arkasına bakmadan yürümüştü. Kocası onun yanında ilerliyordu.

Sevim arkada idi. Atıf da onun yanında "Sen gittikten sonra Sevim, ben de kalmam," diyordu. "Burada pek sıkılıyorum. Sahih, sakın unutma, seni öbür gün Faziletlerde beklerim."

"Unutmam gelirim."

— Ama erken gel. Saat dörtte olur mu?

— Peki!..

— Bugünlerde bir at gezintisi de yapalım.

— Olur.

Kapıya gelmişlerdi. Mantolarını omuzlarına aldılar. Kevser yeşil tüllerin üstüne daha koyu yeşil kadifeden mantoyu giymeden omuzlarına attı. Sevim mantosunu tutan Atıf'a teşekkür etti.

Taş merdivenlerden bahçeye çıktılar.

Bahçe pek kalabalıktı. Bütün hizmetkârlar bir polis bir de bekçi oraya dolmuşlardı. Şoförlerden biri dert anlatıyor, üstünde yıkana yıkana kısalmış beyaz bir kostüm giyen çıplak ayaklarında yırtık kunduralar bulunan bir ihtiyar, etrafını saranların hepsine dert anlatmaya çabalıyordu. Sevim meraklı gözlerle bu adamın kim olduğunu anlamak için dikkatle bakıyordu. Fakat bu kalabalığı Kevser hiç görmedi. Ortalarından geçti.

Otomobiline binerken büyük bir hürmetle elini öpen gencin Atıf olduğunu da fark etmedi.

*

Otomobilin sağına oturmuştu. Muhsin bir kolunu onun beline geçirmişti. Genç kadın başını kocasının omuzuna dayamıştı. Otomobilin içi karanlıktı. Fakat onun ağladığını anlamak için yüzünü ve gözyaşlarını görmeye hiç de hacet yoktu.

Çünkü Kevser'in aylardır gösterdiği tahammül iflas etmişti.

Güzelliği paraya mağlup olmuş bulunan genç kadın tıpkı bir çocuk gibi hıçkıra hıçkıra, tıpkı bir çocuk gibi içini çeke çeke ağlıyordu.

Sevim kenara büzülmüştü. Bu yeis tezahürünü Muhsin Atlısoy'un nasıl telâkki edeceğini kendi kendine soruyordu.

Muhsin Atlısoy karısının belini biraz daha sıkıyor, onun

başını okşuyor ve tatlı bir sesle "Sen içki içmezsin," diyordu. "Gördün mü, şampanya nasıl asabını mahvetti."

Kevser inliyordu.

"Anlayamıyorsun. Anlasan..."

"Ben mi anlamıyorum? Öyle iyi anlıyorum ki şekerim... Bilirsin senin hiçbir şeyine karışmam. Fakat bir daha içtiğin şampanyaların hesabı benim kontrolümden geçecek."

Sahiden anlamıyor muydu?

Yoksa, anladığını mı karısına anlatmaktan çekiniyordu.

Bu sapsarı yüzlü şişman adam bir buda gibi esrarengizdi. Onun ruhunu yüzünün daima terli hissini veren balmumu rengindeki şişman yanaklarının hududunda, bu şişman yanaklara gömülen gözlerde ve bu şişman yanakların yağları arasında kaybolan ağız kenarlarında okumak imkânsızdı.

Kevser aşkının bütün isyanı içinde hıçkırıyor, Muhsin Atlısoy karısının sarı saçlarını okşuyor, Sevim Atıf'ı düşünüyor ve otomobil en kısa yollardan apartmanlarına gidiyordu.

Çünkü şoförün ayazda bekleye bekleye sol ayağının romatizması müthiş tutmuştu.

On Beş

Bahçenin içerisine getirilmiş olan beyaz dar ceketli ve çıplak ayaklarına kocaman kunduralar geçirmiş olan bir ihtiyar adam etrafını saranların hepsine dert anlatmaya uğraşıyordu.

"Vallahi, billahi ben bir şey almadım! Üstümü başımı arayınız."

"Akşamdan beri buralarda ne gezinip duruyorsun?"

"Fena bir maksatla dolaşmadım. Ben Osman Fazıl Beyefendi hazretlerini görmeye geldim."

"Niçin?"

"Hususi bir işim vardı, onun için?"

Bekçi güldü. Bu cevaba polis de dayanamamıştı.

"Beyin ortağı mısın? Serseri! Senin gibi bir adamla Osman Fazıl Bey'in hususi bir işi olur mu hiç?"

"Onun benimle değil, fakat benim onunla hususi bir işim vardı."

"Söyle bari bize, biz de anlayalım."

"Söyleyemem. Ancak kendisine söyleyebilirim."

"Gel de şimdi sen bunu benim gecelik kavuğuma anlat. Otomobillerin içinden aşırdığın şeyler nerede?"

"Beyim işte görüyorsunuz, karşınızdayım. Akşamdan beri buradan ayrılmadım, eğer üstümde bir şey bulursanız o zaman hırsız deyiniz."

"Üstünde bir şey bulunmayacağını biliyoruz."

"Beyim yemin ederim. Ben burada kötü maksatlarla dolaşmadım. Osman Fazıl Beyefendiyi..."

"Sen bir kere Osman Fazıl Beyefendiyi rahat bırak!"

"Beyim. Osman Fazıl bendenizi tanır..."

"Kılığından belli, muhakkak ki şirkette heyeti idare arasındansın."

Polisin sesi birdenbire sertleşti.

"Hem şaka falan yetişir," dedi. "Haydi düş önüme."

"Benim ne kusurum var?"

"Otomobillerin hepsi soyulmuş."

"Ben soymadım."

"Bu civarda senden başka gözüme şüpheli bir tek insan görünmedi. Saatlerden beri burada dolaşıyorsun?"

Sabık veznedar Vasıf boynunu büktü.

"Beyim," dedi, "Merhametinizi rica ederim. Ben buraya Osman Fazıl Bey'i görmeye geldim. Akşamdan beri kaç kere bu kapıya geldim. Kendisini görmek istedim. Bir hırsızlık niyeti olan insan gelir akıldan çıkmamak, nazarı dikkati celp etmek için kendisini seksen kere gösterir mi?"

"Bunlar numara."

"Haşa böyle numara olur mu?"

Bekçi söze atıldı.

"Seni akşamdan beri gözetliyorum."

"Ne yaptığımı gördün."

"Yanına gelen o sakalı kötü herif kimdi? Onun sıfatı bana şüpheli göründü. Kimdi o? Seninle köşede çöreklenip saatlerce fiskos eden adam... Bana anlatır mısın?"

Vasıf durakladı.

"O mu?" dedi. "O...."

Birdenbire Muammer'i hapishaneye düşürmüş olan suçu hatırladı. Yüzü kızardı.

"O ya! Pek kekeledin. O kim oluyor, söylesene."

"Arkadaşım."

"Ne iş görür o delikanlı?"

"Bilmiyorum."

"İnsanın arkadaşı olur da ne iş görür bilmez mi? Haydi bizi üzme karakolda başını da başımızı da belaya sokma söyle arkadaşın çalınan şeyleri nereye götürdü?"

"Size yemin ederim."

"Yemin etme! Yalan yere yeminle insan çarpılırmış. Senin doğrun bir halta benzemiyor, kim bilir eğrin nasıl olur?"

Vasıf bu nükte karşısında sustu. Bunlara dert anlatamayacağını büyük bir esefle hissediyordu.

Şimdi söze polis memuru başlamıştı.

"Sen ne iş görürsün?"

"Ben mi?"

"Evet sen!"

"Ben..."

"Ne kem küm ediyorsun? Konuş!"

"Ben işsizim efendim."

Hususî arabaların şoförlerinden biri dert yanıyordu.

Hava soğuk olduğu için bütün şoförler arabaları terk etmişler, ilerde köşedeki küçük kahveye gitmişler. Birer çay içmişler döndükleri zaman... Neler çalındığı malum. Otomobil hırsızları neler çalarlar? Her arabanın eksiği varmış!

"Vallahi ben çalmadım."

Bütün şoförler namına konuşan adam "Be birader, sen çalmadın da biz mi çaldık? diyor.

"Haydi gel karakola gidelim... Derdini orada anlat."

"Aman beyim acı bana. Ben evlat sahibi bir adamım. Karakollarda işim ne? Ben beyefendi hazretlerinden..."

"Haydi evin önünde böyle gürültü olmaz. Herkes bin türlü şey zanneder."

"Yalvarırım acıyınız bana!"

Söyleyecek söz bulamıyordu. Karakola gitmesi demek ne demekti? Felaketti!

Sabıkası vardı. Bunca sene hapishanede yatmıştı. Arkadaşı da öyle değil mi?

Hem Muammer'in suçlu olması ihtimali vardı. Hapishaneye onu getirmiş olan suç gene böyle hırsızlık değil miydi?

Ne melun ne uğursuz bir adamdı! Hayatta alnına vurulmuş olan damgayı... Ölünceye kadar alnından silemeyeceği bu damga onun meşum [uğursuz] talihinin damgası olarak alnına bir kene gibi yapışmış kalacaktı.

O bu gece buraya hayatını düzeltmek yeni bir hayata girmek ümidiyle gelmişti.

"Ben Osman Fazıl Beyefendiyi görmek istiyorum. Ona haber veriniz. Ona neden burada bulunduğumu anlatacağım. Beni kabul ederse... Ne olur memur efendi, evlat ü ayal [çoluk çocuk] sahibisin belki... Bilmiyorum. Fakat yalvarırım sana acı bana. Osman Fazıl Bey'e haber gönderelim."

İhtiyarın titreyen vücuduna, bir köpek gibi zelil [aşağılayan] yalvarışlarına acıyan polis memuru "Peki," dedi, "İsmini haber ver de içeriye söylesinler."

*

Bahçenin tarhlarında [bölmelerinde] son açan güllerin üstündeki çiçeklerin pırlantası pencerelerden dökülen ışıklarla pırıldaşıyorlardı. Hizmetçiler, uşaklar, şoförler, kapıcı, bekçi ve polis memuru ortasında bulunan ve gecenin bütün ayazı kemiklerine işlemiş olan adam, ismini bildirip bildirmemekte bir an tereddüt etti.

"Birisi gelmiş beyefendiyi mühim bir iş için beş dakika görmek istiyor dersin," dedi.

Polis memuru itiraz etti.

"İsmini söyle!"

O Osman Fazıl'la konuşamamak endişesiyle ismini söyleyemiyordu.

"Belki hatırlamaz," dedi.

"O halde kızım, git içeriye söyle, ismini söylemek istemeyen yaşlı bir adam beyefendiye bir şeyler söylemek istiyor de."

Bunu söyleyen polis memuruydu. Hadiseyi aşağıdaki hizmetçi kapısından seyreden kız dudaklarını büktü.

"Bu adamın beyefendiye söyleyeceği ne sözü olur? Ayıp, onu şimdi misafirlerin yanından ayırmak..." diye cevap verdi.

Fakat "Haydi, sen söylediğimi yap!" diyen memurun ikinci ihtarı üzerine kapıdan isteksiz isteksiz ayrıldı.

*

Hayatının dönüm noktasının geldiğini hisseden Vasıf'ın kalbi göğsünün altında çılgın bir süratle vuruyor, şakaklarında, nabzında aynı atışın şiddetini hissediyordu.

Şimdi onunla karşılaşacaklardı. Şimdi ona "Beyefendi hazretleri, lütuf ve mürüvvet sizin elinizde," diyecekti. "Siz isterseniz beni, çocuğumu, karımı..."

*

Hizmetçi kız Osman Fazıl Bey'e yaklaştı.

"Beyefendi," dedi. "Şimdi sokakta serserinin birini otomobillerin öteberisini çaldı diye yakaladılar. Akşamdan beri bizim sokakta dolaşıyormuş. O hırsız olmadığını, size söyleyecek mühim bir işi olduğunu fakat bu hususi bir şey olduğu için şahsen sizi görmek istediğini söylüyor."

Osman Fazıl Bey hizmetçi kıza sert sert baktı.

"İşim var şimdi," dedi.

"Onu tutan polis beni yolladı."

"Sorunuz ismi ne imiş? Niçin beni istiyor. Çok meşgulüm, gelemem... Size anlatsın."

Döndü, küçük Ayla'nın kadehine şampanya koymuşlardı. Onu parmaklarının ucuyla tutarak genç kadına verdi.

"Şerefinize!"

"Şerefinize!"

*

Belki seneler süren bu korkulu rüyadan birden ayılmış olacaktı. Belki hayatının bu mesut gününde kalbi cömert olacak, Vasıf'ın iğrenç hareketini ebediyen mazinin karanlıklarına gömecekti. İcap ederse yere diz çökecek eteğini ayağını öpecekti. "Sizin iyiliğinizi ben anlamadım. Dünyanın en rezil adamı benim. Fakat cezam o kadar şiddetli oldu ki," diyecekti.

Kapının önünde hizmetçi kızı siyah esvabı beyaz önlüğüyle görünce endişe ile gözlerini onun dudaklarına dikti.

Hizmetçi kız Vasıf'ın yüzüne bakmıyordu. Gözleri yakışıklı polis memurunda idi.

"Beyefendi çok meşgulüm, aşağıya kadar gelemem, kimmiş, ismi neymiş, ne iş için geliyormuş, diye soruyor."

Polis ihtiyara dönmüştü.

"İsmini söyle haydi, işi uzatmayalım, gece daha iş bitmedi. Çalışacağız, seninle uğraşmayalım!"

"İsmim Vasıf'tır," dedi. "Beyefendinin fabrikasının eski veznedarlarındanım. Buraya geldim. Böyle mesut bir gecesinde kendisinden affını ricaya geldim."

Hizmetçi yine merdivenlerden yukarı çıktı, yine büfede kızı olacak yaştaki Ayla'ya kur eden Osman Fazıl'ın yanına yaklaştı ve yine ona "Beyefendi," dedi. "Kapının önünde olan polislerin, otomobilden öteberi çaldı diye tuttukları adamın ismi Vasıf'mış, sizin eski veznedarınızmış, böyle bir gününüzde affınızı dilemeye gelmiş."

Osman Fazıl bir an düşündü. Hatırlamak istiyordu.

"Veznedar Vasıf... Veznedar Vasıf... Ha, ha! O rezil mi?..

Allah Allah, hiç utanmadan hırsızlık yapıp benden mi şefaat bekliyor? Polis memuruna söyleyiniz, benim o hırsızla görüşecek bir şeyim yok. Kasamı soyduğu günden beri onu işinden çıkardım ve böyle insanlarla da bir daha karşılaşmak istemem."

Hizmetçi kız nedense bu cevabı almaktan memnun oldu. Memnun olmaya hiçbir sebep yoktu. Aşağıya inince ihtiyarın yüzünde diz çökmüş iki yalvaran insan zilletiyle bakan gözlere acımadı.

Biçare ihtiyarın bütün titreyen vücuduna, kalkık omuzlarına, ümit ve endişenin sıra sıra hâkim olduğu bu yüzün durmadan değişen çizgilerindeki zavallılığa acımadı. Bu biçare adamın belki de hakikaten adama söyleyecek bir şeyi olabileceğini düşünmedi. Gecenin bu saatinde fakir bir evin bir tek odasında nöbetler içinde yatan bir çocuğu, iş bulmak için gurbete gitmiş bir oğlu, romatizmalı şiş ayaklarıyla gecenin bu saatinde bir makine başında çalışan bir karısı hayatının bir faciası ve kabahatinin kanserli bir ananın ıstırabını teskin etmek [dindirmek] için yapılmış olmasının mazereti olabileceğini düşünmedi.

Hiçbir şey düşünmedi.

Ve söylediği şeyden adeta zevk duyarak "Beyefendi dedi ki, kasamı soyduğu günden beri işinden çıkardığım insanla bir daha karşılaşmak istemem. Benim o hırsızla görüşecek hiçbir sözüm yoktur. Otomobilleri soyduktan sonra şimdi utanmayıp benden şefaat mı bekliyor?"

Orada bulunanların hepsi ihtiyara baktılar.

İhtiyar, anlamayan gözlerle hizmetçi kızın yüzüne bakıyor, bu sözleri söylerken neden sebepsiz yere bu kadar memnuniyet hissediyor diye düşünüyordu.

Bu anda duyduğu azap ve ıstırabın içinde bu istifham işareti vardı.

Evet, bu hizmetçi kız neden bu sözleri söylemekten böyle zevk duyuyordu?

Ümit etmekle, buraya kadar bu ümitle gelip sürünmekle belki hata etmişti. Fakat ötesi... Milyoner de olsa, milyarder bile olsa Osman Fazıl insan değil miydi?

İnsandan her şey beklenebilir, insandan her şey ümit edilebilirdi.

En büyük iyilikler de en büyük fenalıklar da!

Ötesi çalınan şey... Osman Fazıl denilen müesseseyi yıkmamış, onun bütçesinde en küçük bir rahne bile açmamıştı.

Fabrikada olduğu zaman biliyordu. Bu ziyan işçilerin gündeliklerinden kesilen haksız cezalarla bir hafta içinde kapatılırdı.

Nitekim, her hafta Osman Fazıl, izah edilemez bu para cezalarıyla Vasıf'ın onun kasasından çaldığı paradan fazla bir parayı işçilerinden muntazam surette almıyor muydu?

Kasadan çalman para hırsızlıktı da biçare işçinin cebinden çalınan hırsızlık değil miydi?

*

Şimdi şu ana, şu dakikaya, içerde bu cevap gelene kadar hayatında kendisini daima zelil, daima suçlu ve daima pek sefil hissetmişti.

O hadiseden beri kendisini böyle hissetmişti.

Fakat şimdi, şimdi içerden gelen bu merhametsiz cevabın temiz ve tılsımlı bir su gibi onu bütün günahlarından yıkadığını hissediyordu. Temizleniyor, yeni doğmuş kadar pak oluyordu.

O zaman, o ilk hadisede Osman Fazıl haklı, kendisi suçluydu. Belki o zaman da af ve müsamaha göstermemişti. Fakat hakkı vardı.

Fakat bugün, anlamadan, dinlemeden böyle bir şey söyle-

meye hakkı yoktu. İnsan bu kadar nüfuzlu, bu kadar büyük ve hayatta böyle muvaffak olmuşken bir biçareye velev ki suçlu olsun, elini uzatmaktan çekilmemeliydi. Bu hareketi insan padişah da olsa milyoner de olsa yapabilirdi.

Polis memuru kendisine bir şeyler söylüyor, şoförler alay ediyorlar, hizmetçi kızlar onun hakkında şoförlerle uşaklarla nükteler yapıyorlardı.

Fakat, o hiçbir şey duymuyordu O buraya ne ümitlerle gelmişti.

"Haydi yürü!"

"Yürüyorum!"

Bu gidiş, bu gidiş ne demekti, bunu biliyordu. Bu artık ebediyen her şeyin mahvolması demekti. Kızı, hasta kızı bunu öğrendiği zaman ne olacak, karısının yüzüne nasıl bakacaktı?

Onlar bir defa daha, hem de ta kökünden yıkılıyorlardı.

Biliyordu. Bu gidiş facia idi. O kadar senede o kadar çok serseriyle, o kadar çok hırsızla düşüp kalkmıştı ki bütün teferruatı biliyordu.

Bu gidiş, karakol, merkez, müdüriyet parmak izi, sabıka, mahkeme ve nihayet belki de ikinci defa belki değil muhakkak ikinci defa olarak hapisti.

Ve utanmadan ufak bir vicdan azabı duymadan bir adam, bu kale gibi konakta, yüzlerce davetliyi doyuran ve bu bir gecede onun vezneden çaldığı parayı değil onun bütün hayatınca harç edebileceği parayı eğlence için sarf eden adam ona elini uzatmıyor, tıpkı bir insanın suda boğuluşunda imdada koşmak gibi en iptidaî bir insanın duyabileceği bir alakayı, bu en tabiî ihtiyacı hissetmeden soğuk kanla seyrediyordu.

Ve muhakkak ki bunlar insan değildi, insandan gayri, insandan başka, fakat insana müşabih [benzer] başka hayvanlardı.

"Yürü!"

"Yürüyoruz işte!"

Biraz evvel titreyen, küçülen korkan ihtiyarın sesinde tok ve erkek bir ahenk vardı.

"Şimdi de kafa mı tutuyorsun?"

Evet, kafa tutuyordu!

Ne olacaktı? Haksız yere zulüm görenlerin, suçsuz olduğu halde suçlu muamelesine uğrayanların, sebepsiz yere ezilenlerin isyan hakkı değil miydi?

Kafa tutuyordu. Sıska boynu üstündeki başını dimdik tutuyor, sıska bacakları üzerinde vakarla yürüyor ve polisle bekçinin önünde karakolda çaldığı eşyaları kime verdiğini, nereye yolladığını söylemek için dayak yiyecek bir hırsız gibi değil muharebe meydanına cenge giden bir insan gibi yürüyordu.

*

Bu akşam bu düğün evinin kapısına başkalarının lütuf ü mürüvvetinden kurtuluş ümit eden, zelil, sefil, kudretsiz, kuvvetsiz bir ihtiyar gelmişti. Şimdi şu anda bu düğün evinin bahçe kapısından dışarı kimseden ümidi kalmadan çıkan bu ihtiyar adamın alnında ve gözlerinde tuhaf bir gururun izleri parlıyordu.

On Altı

Elinde beş lira vardı.

Bu inanılmayacak kadar mühim bir şeydi. Elinde beş lira vardı. O bu beş lirayı bulmuştu. Bu beş lirayı şimdi, ona eski süveterinin deliklerinden kolları ve göğsü görünen adama verecek onunla beraber hastaneye gidecekti ve yavrusuna, Memduh'una, Memduh'unun bütün kanları boşalmış damarlarına kan dolacak... Ölüm kovulacak, bu fena kâbus silinecek, yok olacaktı. Bu beş lirayı nasıl bulmuştu? Bunun ne ehemmiyeti vardı? Bu beş lira işte elindeydi.

Bu beş lirayı kendirine veren, bu beş lirayı kendisine neler mukabilinde vermişti? Şimdi hepsi, her şey zihninden silinmişti bile!

Hayır, esasen o, köşe başında hususî arabasını durduran bu sarhoşa yaklaştığı vakit ne isteyeceğini biliyor fakat ona ne teklif edeceğini bilemiyordu.

Yalnız küçük Asiye'nin bir sözü kulaklarında durmadan tekrar ediyordu.

"O gece annem bize ekmek bulmak için sokağa çıktı. Yangın yerinde serserilerle karşılaşmış!"

Ekmek bulmak için sokağa çıkan, çocuğunu doyurmak için köşe bekleyen analar az mıydı?

O ekmek değil, kan, kan ve can bulmak için köşe başında durmuştu.

Yaptığı hareketten en küçük bir ikrah en ufak bir hicap duymuyordu.

Neden utanacaktı? Eğer bunu yapmak bir kabahatse, insanları bu kadar çaresiz bırakanlar bundan utanmalıydı. Koskoca şehirde evlerinin, dükkânlarının, barlarının bin bir ışıklı gözlerde muazzam bir hayvan gibi gecenin içinde çöreklenmiş olan şehirde, bir tek insan kendisiyle kendi azabıyla alakadar olmuş muydu? Kimseniz dağların tepesinde olsaydı onun bu gece çektiğini kayalar görür de merhamete gelirdi.

İstanbul şehri granitten yekpare bir kaya gibi hissizdi bu gece!

Dün gece olduğu gibi... Yarın gece olacağı gibi...

Koyu siyah bir denizin kıyılarına kadar uzanmış, hafif dalgaların ninnisiyle uyuşmuş göğün yıldızlarını denizin sathında seyrediyordu.

Lakayttı.

Hissetmiyor, görmüyor, duymuyor, hafif ürperişlerle sabahı bekliyordu.

*

Zeliha avuçları içinde bu beş lirayı, namusunu, kadınlığını hiç farkına varmadan hiç de fevkalade bir şey yapıyormuş gibi değil, sanki, hayatta her gün yaptığı bir şeyi yapıyormuş gibi kazandığı bu beş lirayı mukaddes bir şey gibi hürmetle saklıyordu.

Çocuğu ölümle pençeleşirken onun kalbinde şimdi şu anda adeta sevince pek de müşabeheti [benzeri] olan bir his vardı. Böyle bir hisle kalbinin dolmasına kendisi de şaşıyordu. Bu his bir ümitti. Ümit ediyordu.

Doktorun sözlerinin hakikî manasını bilmiyordu.

Çocuğunun kurtulmasını isteyen her anne gibi o da çılgın bir ümitle bir söze sarılmıştı.

"Kan olsa belki kurtulurdu."

O bu belkideki yüzde bir ihtimali yüzde yüz telakki edi-

yor ve kafasında "Kan verilirse muhakkak kurtulur şeklinde hatırlıyordu.

Onun ölmesine imkân var mıydı?

Oğlu, çocuğu, yavrusu! Dokuz ay karnında taşıdığı, şu anda sanki hâlâ odada imiş gibi ağırlığını içinde hissettiği, kokusunu burnunda bulduğu, göğsünde ilk dişlerinin acıları tatlı tatlı sızlayan çocuğu Memduh'u hiç ölebilir miydi?

Hayır! Bu parayı kazanmış olmaktan utanmıyordu.

Hatta bu parayı hiç istemediği halde o adamın kendisine vermiş olmasından şaşmıyordu.

Bunlar, bütün bunlar ona tabii şeyler gibi geliyordu.

Çocuğunun kurtulması için yapılması gayet tabiî ve husulü hiç de şayanı [layığı] hayret olmayan şeyler...

*

Otomobil bir barın önünde durmuştu. Köşedeki barın önünde... Ve içinden siyah bir palto giyen uzun boylu, ince bir adam çıkmıştı. Ve Zeliha niçin, neden ve ne yapmak için bilmeden o adama yaklaşmıştı. Kılığı kıyafetiyle zengin gibi görünen bu adamdan belki de o beş lira dilenecekti.

Sokağın o köşesi çok ışıklı değildi.

Çenesinin altından bağladığı baş örtüsü düşmüş boynunda bir şal gibi kalmıştı.

Kıvırcık siyah saçları ince yüzüne doğru dökülmüştü.

Hastalığın hararetiyle yanan beynindeki cinnetle garip garip bakan gözlerinde inanılmaz bir güzellik, kurumuş dudaklarında asabî bir buhranın takallüsleri [kasılmaları] vardı.

İnce burnunun kanatları hafif hafif inip kalkıyordu. Otomobilden inen adam sarhoştu. Kendisine doğru yaklaşan kadında sarhoş bir erkeğin hırsını celbeden bu teferruattan, daha doğrusu bu esastan, bu gözlerden, bu dudaklardan başka hiçbir şey görmemişti.

Ne mantosunun eskiliğini ne de ayaklarındaki çorapların kalın ayakkabıların çarpık ökçeli oluşunu...

Zeliha bu adama yaklaşırken ondan istediği şeyin ne olduğunu iyi biliyordu.

Fakat buna nasıl mukabele edeceğini düşünmemişti bile. Fakat canı isteyiverdi. Ve sarhoş onun kendisine doğru yaklaştığını görünce sanki kırk yıllık bir ahbap gibi elini uzatmış, onu omzundan tutmuş, bara girmekten vazgeçerek omzuna kolunu geçirdiği kadını otomobile doğru çekmişti.

Zeliha itiraz etmeden onu takip etmişti.

Birlikte otomobile girmişlerdi. Allahım ağzı ne müthiş içki kokuyordu. Otomobili kendi kullanıyor fakat Zeliha'nın omuzundan kolunu çekmiyordu.

"Seni seviyorum," diye ıslak dudaklarla onun boynundan öpüyordu.

"Sen de beni seviyorsun değil mi?"

"Evet, seni seviyorum."

Asiye'yi düşünüyor. Küçük Gülsüm'ü hatırlıyordu.

"Ne güzel şeysin sen! Beni çok sev... Seviyorsun değil mi?"

Deliydi.

"Evet... Evet, seviyorum."

Bir kapının önünde otomobil durmuştu. Bu Beyoğlu'nun yan sokaklarından birinde bir binaydı. Otomobili kapayan sarhoş onun omzundan tutuyordu.

"Gel, gel... Canım, gözüm... Gel girelim içeri."

Sanki senelerden beri onu bekliyormuş, uzun ve eski bir dostlukları varmış gibi sohbetli ve samimiydi.

Onun omzundan kolunu geçirmiş başını göğsüne dayıyordu.

Zeliha düşünüyordu.

Bir saate kadar gelirim demişti.

O bir saatin en aşağı yarım saati bu adama rast gelinceye kadar geçmişti.

İki odalı küçük bir apartmandı burası. Odasının birinde tek bir yatak vardı. Ötekinde geniş bir sedir, bir masa, bir de büfe... Duvarda resimler asılıydı.

Masanın üstünde bir tabak elma, soyulmuş kabuklar, iki kadeh ve boş birkaç tane ve dolu bir tane votka şişesi. O daha şapkasını çıkarmadan votka şişesini açıyordu. İki kadehi de dolduruyordu. Sonra paltosuyla şapkasıyla genç kadının önünde diz çöküyor, kolunu onun beline dolayarak başını ona kaldırıyor "Ne güzelsin," diyordu. "Dünyada senin kadar güzel kadın görmedim. Seni seviyorum. Çok seviyorum. Sen de beni sev. Beni sev. Sarıl bana! Sana çok para vereceğim. Benim Kazan'da çiftliklerim, topraklarım, babamın sarayları var. Yüzlerce köylü topraklarımızda çalışırdı. Şimdi gitti, elimizden gitti ama, bir gün yeniden elimize gelecek. Seni o zaman altın ve mücevhere gark edeceğim. Yalnız sevilmek istiyorum. Anlıyor musun? Ama bana para verildiği için pahalıya mal olduğum için değil. Ben para verdiğim için, ben efendi, ben sahip olduğum için, parayı, rahatı, serveti ve refahı ben verdiğim için sevilmek istiyorum."

*

Şimdi yerinden kalkmıştı. Sallanarak odanın içinde dolaşıyor, duvarda asılı duran bir resmi eliyle işaret ediyor "Ama bak, dinle beni. Ben, bunun beni sevdiği gibi beni sevmeni istemiyorum. Böyle sevilmek istemiyorum. Birinin malı gibi, birinin malı olarak sevilmek hayır... Hayır... Seni ben mesut edeceğim. Seni ben bahtiyar edeceğim. Ben sana para vereceğim. Her şeyi benden alacaksın. Her şeyi... Anlıyor musun? Sen beni ben olduğum için, iyi olduğum için, cömert olduğum için seveceksin. Söylesene beni seveceksin değil mi?"

Zeliha saate bakıyordu. Buraya geleli tam yarım saati geçmişti.

Şimdi ta yanında duran sarhoşa zaafından bulanık gören gözlerle bakıyor, "Beş lira verecek mı?" diye düşünüyor ve ona gülmeğe gayret ederek "Evet, evet," diyordu. "Seni seviyorum. Seni çok seveceğim."

*

Şimdi sarhoş ayaktaydı. Düşmemek için masaya dayanmış duruyordu.

"Benim kim olduğumu bilmiyor musun? Benim kim olduğumu bil! Ben Prens Osmanım! Prens Osman... Kazan Prensi. Sülalem Kazan topraklarında hüküm sürmüşler. Ben de gün gelecek oraya döneceğim. Ben de orada hüküm süreceğim. Ecdadım gibi köylüleri kırbaçlayacağım. Seni oraya götüreceğim. Onları hayvan gibi çalıştıracağım. Onlar hayvandırlar. Onlar benim ecdadımın hayvanıydılar. Hayvan. Hayvan. Hayvanlar! Hayvanlar diyorum sana. Babam onları eşek sanmış. Günün birinde aslanlaştılar. Kükrediler. Baktık ki iş bizim zannettiğimiz gibi değilmiş. Ama ben... Göreceksin ben ne yapacağım. Onları ben hayvan yapacağım. Yeniden hayvan yapacağım. Yular takacağım onlara. Kendi kendilerinin efendisi olmak neymiş ben onlara göstereceğim. Gel buraya, gel. Gün gelecek seni oraya götüreceğim; sarayıma, çiftliklerime götüreceğim. Seni prenses yapacağım. Prenses olmak ister misin?"

Zeliha kanepenin arkasına başını dayamış dikkatle saate bakıyordu. Buraya geleli bir saat geçmişti.

Kalkmak istiyordu. Fakat kalbi artık işlemiyor kadar hafif vuruyordu. Kalkamayacak, bir daha bu kanepeden kalkamayacak kadar kendisini bitkin hissediyordu. Bacakları sanki yok oluvermiş gibi uyuşuktu. Kolları ortadan kaybolmuş gibi hafifti.

Beş lira... Acaba adam beş lira verecek miydi?

Beş lira...

O niçin beş lira arıyordu. Yorgun başında bir istifham vardı.

Beş lirayı o ne yapacaktı? Gözünde ufak ve renkli yıldızlar uçuşuyordu.

Şimdi kalkması gitmesi lazımdı.

Eski yün süveterinin deliklerinden vücudu görünen adam onu bekliyordu.

Süveteri delik deşik adama bu beş lirayı verecekti.

Bu beş lirayı ona verirse çok iyi bir şey olacaktı?

Bu beş lirayı ona verirse ne olacaktı?

Düşünmek onu yoruyordu. Beş lira istiyordu. Kalkmak gitmek istiyor, beş lirayı alamamaktan, alırsa bu evden çıkıp gidememekten korkuyordu.

Yavaş yavaş gözlerinde uçuşan renkli, ufak yıldızcıklar kaybolmaya başladı. Kolları ve ayakları cisimleştiler. Hatta gitgide ağırlaştılar. Eski hafiflikleri, esirlikleri kayboldu adeta külçeleştiler.

Ve beş lirayı niçin o adama vereceğini hatırladı.

"Ben gitmek istiyorum," dedi.

Sarhoş ona dönmüşü.

"Gitmek istiyorsun değil mi? Peki git, git ama... Dur gitme, ben sana bir hediye vereyim. Nem varsa sana vereyim. Prenses! Prenses! Beni mesut ettin, beni çok mesut ettin! Çünkü beni sen prens olduğum için, Osman olduğum için seviyorsun."

Ceplerini karıştırıyordu.

"Sana pırlanta yüzük, sana inci gerdanlık alacağım. Yarın gel... İstediğin kuyumcuya gidelim. Güzel esvaplar, pahalı kürkler alayım sana. Prenses! Prenses! Yıldız gözlü prenses. Yazık dükkânlar kapalı. Gidelim, dükkân açtırayım mı? Seni çok seviyorum. İnan bana. Bugüne kadar dünyada hiçbir ka-

dını seni sevdiğim kadar çok sevmedim. Prenses... Prenses seni çok seviyorum."

Böyle konuşurken ceplerini karıştırıyor, içinde ne bulursa masanın üstüne boşaltıyordu. Ve bu cebirden çıkan şeylerin içinde para çıkmıyordu.

Prens Osman küfrediyordu.

"Bardaki karılar ceplerimde nem var, nem yok aşırmışlar."

Duvardaki kadın resmini işaret ediyordu.

"O bu gece ceplerimi kâğıtla doldurdu. Sonra da bakarada kazandım. Ama hepsini onlar.... Benden almış... Dilenciler. İnsana saldırıyorlar dilenciler... Para, para, para..."

Zeliha ağlayacaktı. Bütün vücudu titremeye başlamıştı. Artık şuuru tamamıyla avdet etmişti [eskiye dönmüştü]. O paraya nasıl ihtiyacı olduğunu, buraya nasıl niçin geldiğini, her şeyi biliyordu.

Eğer para çıkmazsa...

Para çıkmazsa ne olacaktı?

Prens Osman yeleğinin sol cebine parmağını sokmuştu. Ve büyük bir sevinç feryadıyla cebinden bir şey bulup çıkarmıştı. Bu küçücük bükülmüş mavi bir kâğıttı.

Zeliha bunun bir beş liralık olduğunu renginden tanıdığı vakit kalbinin burkulur gibi acıdığını ve şiddetli şiddetli çarpmaya başladığını hissetti.

Prens Orman terzi İclal'den aldığı paranın sonuncusu olan beş lirayı onun eline verdikten sonra arkasını dönmüş, masaya yaklaşmış, votka şişesinden kadehe koyduğu votkayı bir yudumda boşalttıktan sonra yayvan bir ağızla bir Rus şarkısı söylemeye başlamıştı.

*

Zeliha bu parayı işte böyle kazanmıştı. Ve şimdi dizlerinin

son gayretiyle yokuşlardan aşağıya Tophane'ye doğru bu serin İstanbul gecesinin karanlıkları içinde koşuyordu

İstanbul şehrinin ışıkları sönük, egzamalı yüzlü, eski ve kirli taş evlerinin arasındaki bu dar ve dik yokuştan aşağıya elinde beş lira tutan bir anne koşuyordu. Ve İstanbul şehri, bütün gecelerini birbirine benzeten soğuk lakaydisi içinde ışıklarını söndürmüş perdelerini kapatmış uyuyordu.

Evet, bu gece İstanbul şehrinin lalettayin bir gecesiydi. Her gecesine benzeyen her gecesinin eşi olan alelade bir gece.

Sahillerinde yalılar, geniş caddeli kibar semtlerinde zengin apartmanlar, fukara semtlerinin birbirine bir Arap saçı gibi dolaşmış, planı belirsiz sokaklarının kırık evleri içinde bütün sakinleri uyuyor, bu kalabalık şehirde bir tek insan da, beş lira kazanmak için haletinezde kendini satmış ananın yakını olmak, ona el uzatmak istemiyordu.

Burası bir şehir miydi?

Burada insanlar mı yaşıyordu?

Burada tabiatın felaketleri ve kudreti karşısında hepsinin kaderi birbirine benzeyebilecek yüz binler mi... Yüz binlerce beşer mi vardı?

Hayır. Burası yekpare bir kaya gibiydi. Yekpare bir kaya gibi hissiz, bütün bir lakaydi içinde idi.

Gündüzleri mavi denizi, yeşil kıyıları, berrak lekesiz göğü, her biri diğerinden güzel sanat abideleriyle bakan gözlere yalnız saadet vaat eden bu şehir gece karanlığı basar basmaz neden böyle değişiyor, neden böyle kayalaşıyor, neden böyle korkunçlaşıyordu?

Burası bir dağ başı mıydı? Neden evladı ölen bir anne, sesine bir aksiseda bulamıyordu?

Gündüz ışığıyla pembeleşecek ufukları sezilir sezilmez dünyanın en güzel şehri olacak bu şehir gece niçin ölüm kadar korkunç bir yokluk oluveriyordu?

Her gece gibi İstanbullular, tıpkı tek başına çöllerde birbirlerinden habersiz, birbirlerinden yardımsız uyuyorlardı.

Elinde beş lira tutan ölüm halinde bir anne sokaklarının birinden koşa koşa inerken bütün İstanbullular uyuyorlardı.

Yalnız yersiz yurtsuz serseriler, kahvelerde sabahı bekliyorlar, körpe kızlar kötü sokaklarda gençliklerini insanlık şereflerini satıyorlar, fabrikaların gece işlerinde kadın erkek, genç, ihtiyar, çocuk işçiler bu şehrin hayatını, refahını devam ettirmek için sıhhatlerini yok pahasına feda ediyorlar, hastanedeki hastalar, makine başında uykusuz, sızılı ihtiyar kadınlar inliyor, süprüntü kümelerinin etrafında kaldırım çocukları ve aç kediler dolaşıyor...

Bu saat gizli kumarhanelerle barların kapandığı, sütçü dükkânlarının açılmaya hazırlandığı saat. İstanbul gecesi sabahına ermekte, güneşten evvel uyanan İstanbul işçileri uykularının son dakikalarını geçirmektedirler.

Şoförler köşe başlarında son sefihleri [zevke düşkün olanları] bekliyor.

*

Zeliha elinde beş lirası yokuştan aşağıya iniyor, bu parayı ona, süveteri yırtık adama verecek, onu beraber alıp hastaneye götürecek.

Şimdi serseriler kahvesinin önüne geldi.

Hiç tereddüt etmeden kapıyı açtı, içeriye girdi.

Sanki saat hiç ilerlememişti. Herkes yerli yerinde oturuyordu. Eğer içlerinden çıkıp gidenler olmuşsa muhakkak yerlerine gene tıpkı kendilerine benzeyenler gelip oturmuş. Evet, herkes orada fakat yırtık yün ceketli serseri meydanda yoktu.

O kapıdan içeri girer girmez serseriler sanki çok samimî bir ahbapları gelmiş gibi onu neşe ile karşıladılar.

"Ooo abla, merhaba, safa geldin! Hayrola, ne var? Gene ne istiyorsun?"

"Dalgada mısın?"

"Yoksa harman mısın?"

"Geldin mi? Söyle be ne istiyorsun?"

Zeliha hiçbirinin sözünü dinlemiyordu.

Elinde tuttuğu beş lirayı gösteriyor, "Burada birisiyle pazarlık ettim, beş lira getirdim," diyordu. Beş lirayı gören serseriler birbirlerinin kollarını dürtüyorlardı.

Evet para elindeydi. Fakat adam neredeydi?

Nereye gitmişti? Bu melun, bütün bu şeyler beyhude mi olmuştu? Saat geçiyordu. Parası vardı; elinde beş lirası vardı.

"Nereye gitti bu adam?"

İki saat geçmişti. İki saat bekler miydi hiç?

On Yedi

İlerde kahvenin arka masalarının birinde bütün serseriler tarafından doktor ağabey diye anılan Muammer'le Ali oturuyorlardı.

Hâlâ münakaşa ediyorlardı. Muammer Ali'yi sebepsiz yere buraya getirmemişti. Otomobillerden çaldığı şeyleri buraya kadar getirmek için onun pardösü ceplerini kullanmıştı. Şimdi de buraya geldikten sonra satmaya yolladığı bu şeylerin parasının gelmesini beklerken arkadaşıyla birçok mevzular üzerinde konuşuyor ve bu mevzuların ateşi içinde kendini unutuyordu.

Ali de hayatının en müşkül devirlerinde, en mücadeleci olduğu senelerde birlikte yaşamış olduğu bu arkadaşı bulmaktan zevk duyduğu için buradan ayrılamıyordu.

Bu zevk tam tatlı bir zevk değildi. Hayır, bu zevkin acı tarafları da vardı.

Muammeri bulmak epey bir şeydi. Muammer'i bu halde bulmak, bu muhitte ve hayatta, bu kadar elverişsiz bir insan olarak bulmak iyi bir şey değildi.

Muammer'i bütün talebelik senelerinde takdir etmiş, bütün talebelik senelerinde onu adeta kendisine rehber edinmişti.

Onu daima kültürlü, geniş ihatalı [anlayışlı], zeki bir insan olarak tanımıştı. Zeki bir insanın, ihatası geniş bir insanın Muammer'in düştüğü sefalet derecesine düşmesinin bir manası var mıydı?

Kötüden kurtulmak bir gaye olmalıydı. Kötüye, çamura, çirkefe saplanmaya, isteye isteye kendini mezbeleye atmaya... Hayır!

Bugün düğünde bulunduğu müddetçe kendi yerinin bu adamların arası olmadığını hisseden Ali, şimdi de aynı şeyden ve aynı ikrahla kendisinin bu yarı meczup, yarı marazi, yarı mecnun insanlardan da olmadığını hissediyordu.

Otelcilere karşı duyduğu yabancılığın, ikrahın ifadesi bunlara sokulmak, bunlara alçalmak değildi.

Bilakis, bunları yükseltmek bunlarla birlikte yükselmek inişsiz, yokuşsuz, zirvesiz, tepesiz ve uçurumsuz bir âlem kurmak lazımdı.

*

Biraz evvel gelip kan satın almak isteyen kadının ikinci defa buraya gelişi onun da nazarı dikkatini celp etti. Arada geçen zamanın kısalığına rağmen yırtık mantolu, saçı başı dağınık kadının hali çok daha perişan ve daha bitkin görünüyordu.

Etraftaki serseriler kadının ince parmakları ucunda sallanan beş liralığa garip bakışlarla bakıyorlardı.

Ve oltaya takılmış bir yem gibi kadının parmakları ucuna takılmış duran bu beş liraya takılmış nazarların ifadesini Ali okudu. Ve birdenbire kendine malik değil hissini veren bu ince, bu sarı, bu bitkin kadına yardım etmek, onu korumak ihtiyacıyla kalbi sızladı.

Bu hissi, bu korumak hissini o bu gece düğünde de duymuştu. Gelini damadın yanından alıp kaçırmak arzusuyla içi titremişti. Çünkü o bu düğünde şu serserilerin beş liraya bakan gözlerindeki ifade bulan manayı sezmişti.

Hayatında birinci defa olarak bu gece ve üst üste üç defa korumak ihtiyacı, bir başka insana yardım etmek ihtiyacı hissediyordu.

Gelini kurtarmak, Muammer'i kurtarmak istemişti. Şimdi de bu bilmediği meçhul kadına el uzatmak istiyordu.

Bu muhitte, bütün insanlığa karşı bir düşmanlık duyan bu muhitte bütün insanî duygular körelmiş, mukaddes bilinen hisler dahi adeta kasten çiğneniyordu.

Halbuki bu kadının yüzü bir kitap gibi içinin derdini söylüyordu. Bu yüz en müthiş bir ıstırabı ifade ediyor, büyük bir tehlikeyi bir imdat işareti gibi bağırıyordu.

Bu kadının kederine hürmet etmesini bilemeyenlere karşı kalbinde uyanan bir isyan duyuyordu.

Ve çaresiz kadın kaba şakalar, kahkahalar, kötü nükteler arasında kahvenin kapısından dışarı çıkar çıkmaz yerinden fırladı. Muammer'in sözünü bitirmesini beklemedi.

"Ben gidiyorum," dedi. Ve kahve kapısına doğru adeta koştu.

Kendisinden evvel başkası yetişmeden evvel kadını bulmak istiyordu.

Zeliha kahveden çıkar çıkmaz, arkasını bir duvara dayamış, iki adım ilerde durmuştu.

"Hanım... Hanım! Bana baksana!"

Hayatında birinci defa olarak başkalarının işine karışıyor, birinci defa olarak bir başkasının işine alaka duyuyor, tanımadığı bir insana hitap ediyordu.

"Efendim."

Zeliha uğuldayan kulaklarının uğultusu içinde kendini çağıran sesi işitmişti. Başını kaldırmış karşısındaki adamın yüzünü karanlıkta seçebilmek için dikkatle bakıyordu.

O efendim diye mukabele edince Ali birdenbire söyleyeceği sözü şaşırmıştı. Bir an duralamıştı.

Kadın olduğu yerde hafif, hafif sallanıyordu.

"Akşamdan beri sizi görüyorum. Hakikaten bir yaralınız mı var, kan mı istiyorsunuz? Derdiniz nedir bu gece? Görmü-

yor musunuz, o kahvedekiler sizinle alay ediyorlar. Eğer cidden bir şeye ihtiyacınız varsa bana söyleyiniz. O serserilerle iş olur mu?"

Genç kadın cevap vermedi. Şimdi bütün gayretini iki ayakları üzerinde tutunmaya sarf ediyordu. Çok fena bir hali vardı. Sanki dünya ayağının altında mütemadiyen kımıldıyor, bastığı yerler hep oynuyor... Etrafında tutunacak sağlam hiçbir şey kalmamıştı.

"Söyleyiniz, konuşunuz... Derdiniz nedir?"

Bu sert ses mi, çaresizlik mi, yoksa eriyen kudreti mi isyan etti bilmiyordu. Tahammülü, sabrı, enerjisi iflas etmişti.

Kendisine uzanacak bir ele... Kendisi gibi bir insanın eline ihtiyacı vardı.

Her şey etrafında dönüyor, her şey sallanıyor, her şey yıkılıyordu.

Birdenbire duvardan çektiği bir elini yüzüne götürdü ve dayak yemiş bir zavallı çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ve hıçkırıklarla tutan gıcıklar boğazını parçalayarak, göğsünü sarsarak ağlamaya başlamıştı.

Bu ne müthiş bir manzara idi. Kapkaranlık ve kimsesiz bu sokakta bu zavallı kadının boğula boğula, tıkana tıkana ağlaması ne müthiş şeydi.

Biraz evvel düğündeki çifte çifte orkestraların etrafa saçtığı neşeli nağmeleri dinlemiş bu kulaklara bu hıçkırıklar, bu öksürükler, bu iniltiler ne müthiş geliyordu.

Zeliha bir taraftan öksürüyor bir taraftan hıçkırıyor, bir taraftan da duvarın dibine doğru çökmekte olduğunu, ayaklarının diz kapaklarından doğru kırılmakta bulunduğunu hissediyordu.

Kimsesizliğinin, desteksizliğinin felaketi içinde yavaş yavaş çöküyordu. Biraz sonra yerlerde, kaldırımların üzerinde yıkılmış kalacaktı.

Bir el... Bir insan eli...

Bir insan yok muydu ona elini uzatacak?

Evet, işte şimdi o el, hasretini çektiği bir insan elini ona uzatmıştı. Omuzuna dokunan bu el, bu omuzu hafifçe okşuyordu.

"Susunuz anlatınız... Belki derdinize çare bulurum."

Zeliha susmak, artık hıçkırmamak, artık anlatmak istiyordu. Fakat ne hıçkırıklar ne öksürükler kesiliyordu. Ve gitgide nefesi tıkanıyordu. Gitgide dizleri bükülüyordu.

Yere düşecekti.

Evet işte şimdi yere yuvarlanıyordu.

Fakat ne olmuştu?

Neden yere yıkılmamıştı? Belinden geçen kavi [güçlü] bir kol onu dimdik tutuyordu.

"Biraz sükûnet bulunuz, geliniz size su içireyim. Evvela kendinizi toplayınız."

Hıçkırıklar yavaş yavaş iniyor, öksürükler hafifliyordu.

Bir müddet sonra öksürükler de hıçkırıklar da tamamen dindi. Fakat Ali onu bırakmıyordu.

"Söyleyiniz şimdi bana derdinizi! Ne kanı istiyorsunuz? Kana kimin ihtiyacı var?"

Zeliha kendisine bir başka adamın sesi gibi uzaktan ve yabancı gelen bir sesle konuşuyordu.

"Derdime çare bulursunuz öyle mi? Yalvarırım efendim... Yalvarırım bunu yapınız. Ben anneyim, anlıyor musunuz? Bu akşam çocuğumu tramvay çiğnedi. Çok kan zayi etti. Doktor kan bulursak kan verirsek kurtulur... Kan arıyordum çocuğumu kurtarmak için, kan arıyordum."

Çok büyük bir kuvvet sarf etmiş gibi nefes nefese kalmıştı. Ali "Anlıyorum," dedi.

Zeliha bir müddet gözlerini kapadı nefes aldı ve sonra "Demin geldim, birisiyle pazarlık ettim. Pey getirdim. Beni

beklememiş. Rica ederim. Bunu size vereyim size daha para vereyim... Siz bana kanınızı, çocuğuma kanınızı veriniz. Kulunuz, kurbanınız, köpeğiniz olayım. Bana yardım ediniz."

Ali ona bakıyordu. Titreyen omuzlarına bakıyordu. Kollarıyla düşmesin diye yakaladığı kadın bir tüy gibi hafifti.

*

Biraz evvel düğün evinde, Ali kendisini küçük, pek küçük bir adam olarak hissetmişti. Biraz evvel Muammer'le konuşurken ve eski bir arkadaşının sözlerini hatırlarken kendisini çok küçük hissetmişti.

Uzun seneler yaptığı mücadelelerden nihayet galip çıkmış olmaktan duyduğu bir gururla o kendine büyük bir paye vermişti. Ve bu gece kendisine verdiği ehemmiyet nazarlarında silinmişti.

Yeniden bir mücadeleye girmesi, kendi gözlerinde kaybolan itibarının iade edilmesi için çabalaması lazımdı.

Yaşamak için kendi nazarında büyüklüğe ihtiyacı vardı.

Şimdiye kadar, o hayatta yalnız kendisi için ve mahdut [sınırlı] bir muvaffakiyet istemişti. Yalnız kendisini düşünmüş ve büyük bir gayretle kendi malik olmak istediği şeyleri almaya çabalamıştı.

Fakat şimdi şu dakikada, şu karanlık sokakta, hafif vücudunu ayakta tutmak için kollarını hizmetine verdiği bu kadının yanında ve bu kadın "İstanbul bomboş... Evladı ölecek diye çırpınan bir anayı kimse görmüyor mu?" diye şikâyet ederken birdenbire bir şey keşfediyordu.

Bu da hayatta her şeyi kendisi için, yalnız kendisi için isteyen adamın değil, başkaları için kendisinden bir şeyler verenin, vermesini bilenin büyük adam olabileceğini hissediyordu.

Hasta kadının nemli, terli ve sıcak elini tuttu ve birinci defa olarak yabana bir insana bir kardeş sesiyle konuştu.

"Kanım uygun gelirse ben çocuğunuza onu vereceğim, hem para falan da istemem. Parayı siz saklayınız. Haydi, nereye gideceksek gidelim."

*

Burası İstanbul şehriydi, iki kıtayı birbirine ekleyen ve hudutları içinde ayrı ahlakta, ayrı tıynette [yaratılışta] yüz binlerce insan barındıran İstanbul şehri!

Onun yedi tepesinin yedisine tırmanan daracık yollarının iki tarafında evler var. Bu evlerin kapılarını bir açınız... O zaman kim bilir bu sokaklara ne tipler ne insanlar çıkar. Ne gibi hareketleri sıkılmadan yapabilecek tıynetler, ne akla gelmedik büyüklüklere kadir kıymetler sokaklara dökülür.

Ali de bir insan değil mi? Bir insandan en iyi ve en kötü şeyler beklenebilir.

*

Hasta kadın büyük heyecanı içinde teşekkür etmesini bile unutmuştu. Kendisine yeniden kuvvet gelmişti. Artık bacakları titremiyor, kanı ve hayatı bir an evvel hastaneye ve hastasına yetiştirmek istiyordu.

"Çabuk olalım. Bir otomobil bulalım."

Buralarda bir otomobil bulmak pek kolay bir şey değildi.

Caddeye doğru yürüdüler ve caddede bir otomobil buldular.

Zeliha'ya otomobile binmesi için Ali yardım etti.

Şimdi ikisi otomobilin birer köşesine büzülmüşlerdi. İkisi de susuyorlardı.

Ali yaptığı hareketin verdiği sarhoşluktan ve şaşkınlıktan hâlâ ayılmamıştı. Ne yaptığını anlamadan gecenin karanlığı içinde bilmediği bir istikamete doğru, bilmediği, tanımadığı bir çocuğa kanını vermek için gidiyordu.

Otomobilin sallanışları Zeliha'nın beynini uyuşturuyordu. Başında, şakaklarında müthiş bir sersemlik vardı.

Sabah yaklaşıyordu. Veremli kadının nöbetinin en şiddetli saati gelmişti.

Gözlerini açık tutuyordu. Gözleri açıktı ama artık otomobili, sokakları görmüyor, inciler görüyordu.

Siyah paltolu, uzun boylu, ince vücutlu bir erkek avuç avuç inciler serpiyordu.

Bu incileri yerde upuzun yatan bir çocuğun üstüne serpiyordu.

Bu çocuğun başucuna Gülsüm nereden gelmişti?

Neden Gülsüm bu kadar çok ağlıyordu?

"Memduh frengi olmuş, frengi hastanesinde yatıyor!"

Nereden geldiği belli olmıyan bir ses kulaklarını çınlata çınlata bağırıyordu.

"İmdat! İmdat ölüyor, ölüyor... Kanı kalmadı. Kan yetiştirin!"

Zeliha "Şimdi... Şimdi kan getiriyorum," demek istiyor, fakat dudaklarından ses çıkmıyordu.

Göğsünde müthiş bir sıcaklık vardı. Bu sıcaklık yavaş yavaş çenelerinden aşağıya göğsüne, ellerine akıyordu.

Otomobilin içinde az bir ışık vardı. Zeliha önüne bakıyordu. Göğsünde kan... Ellerinde kan vardı.

Avuçlarını zahmetle kaldırarak bakıyordu.

Evet... Kan vardı. Kan... Kan... Kan!

Nihayet kan bulmuştu.

"Kan... İşte kan," diye bağırmak istiyordu. Sevinçle bağırmak... Fakat bağıramıyordu. Çünkü nefesi yoktu. Boğazı tıkanmıştı. Boğazından nefes çıkmıyor, her nefes alışta ağzından kan, köpüren, taşan ve yatağına sığmayan bir nehir haşmetiyle kan fışkırıyordu.

Nihayet kan bulmuştu.

Yanında bir inilti ve sızıltı işiten Ali başını çevirince otomobilin içinde yanan kötü ışıkta gördüğü manzara ile irkildi.

Yanında, biraz evvel koşan, otomobile gidilecek hastanenin adresini veren, kendi yardımını beklemeden arabaya girmeye kalkışan kadın, şimdi oturduğu yerde, biraz aşağıya doğru kaymıştı. Gözleri sımsıkı örtülmüş, ağzından kanlar boşanıyordu.

Bayılmıştı.

Ne yapacağını şaşıran Ali öne eğildi ve şoföre "Çabuk sür," dedi. "Yıldırım gibi gidelim. Kadının ağzından kan boşandı. Kadın ölüyor."

Otomobil süratle bir takım boş sokaklardan geçti. Nihayet birkaç saat evvel Zeliha'nın yürüyerek terk ettiği demir parmaklığın önünde durdu. Demir parmaklık kapanmış, kilitlenmişti.

Kapıcıyı uyandırmak çok kolay olmadı.

Her zamanki gibi, her hastane kapısı gibi, bu hastane kapısı da insan felaketi ve ölüm karşısında daimî sükûnetini ve telaşsızlığını muhafaza ediyordu.

Ali kapıya yaklaşan kapıcının telaşsızlığına karşı büyük bir hayret ve hiddet duyuyordu. Fakat hiçbir şeyin, hatta telkin ettiği bu şiddetli hiddetin de farkına varmadan kapıyı ağır ağır açtı. Hatta bir ara galiba içeriye danışılmadan hastanın içeriye alınmasına da mâni olmak istedi. Fakat Ali söz duymuyordu.

Kapı açılırken otomobile dönmüştü. Hastayı kucaklamıştı. Şimdi kolları üzerinde tuttuğu hasta ile birlikte hiçbir itirazı duymadan içeri giriyordu.

"Bakalım yatak var mı? Yer var mı?"

Ali bir cam kapıdan içeri girdi. Burası küçük bir ampul yanan yeri siyahlı beyazlı taşlarla döşenmiş o mahut bekleme yeri idi. Kenarda mektep kürsüsüne benzeyen bir masa. Tam

ampulün ateşinde, taşın üstünde dikkatsiz bir ayakla ezilerek patlamış bir hamam böceği vardı. Ali hastayı kenardaki tahta sıranın üstüne bıraktı. Kapıcı içeriye, hemşireye haber vermeye gitmişti.

Biraz sonra saçı biraz dağınık, gözleri uykusuzluktan şiş genç bir kadın göründü. Hastaya baktı. Nöbetçi doktorun uyandırılması lazımdı.

Fakat o gelmezden evvel hastanın koluna *ergotin kanfr* şırıngaları yaptı.

Nöbetçi doktoru bu gece bir kere daha uyandırdılar. Bu gece bir saat devamlı olarak uyuyamamıştı. Kendisini uyandıran hademeye çıkıştı.

"Gene ne var?"

"Bir hasta getirmişler. Acele bir iş. Bir kadın; ağzından kan boşanmış."

Uykudan uyandırılmaktan duyduğu bir can sıkıntısıyla ağzından kan boşanmaktan başka bir suçu olmayan kadına küfretti. Nöbetçi doktor iyi bir adamdı. Merhametli bir insandı. Fakat bu gece tahammülü kalmamıştı. Çok yorgundu.

İlk tedavi odasına geldiği zaman sedirin üstünde kendinden geçkin bir vaziyette yatan bembeyaz çehreli kadını, ya alakasızlıktan veya uyku sersemliğinden teşhis edemedi.

Ali'yi dışarda bulduğu zaman "Oldukça mühim bir hemoptizi," dedi. "Oldukça mühim bir damar delinmiş. Mamafih kalp çok zayıf değil. Yani daha birkaç saat mukavemet eder. Eğer bir mucize olup da bu krizi atlatacak olursa iş değişebilir. Siz hastanın nesi oluyorsunuz?"

"Hiçbir şeyi değilim. Kendisine yolda rast geldim. Yardım için buraya geldim."

Doktor düşündü.

Ne garip garip insanlar var yarabbi... İşleri güçleri yokken yardım olsun diye bir hastanın peşine takılabiliyor, buraya kadar getiriyorlar.

Zeliha kendisine gelmemişti. Ona kadınlar koğuşunda bir yatak bulmak epey uzun sürdü. Nihayet hafif bir hastayı yer yatağına indirdiler. Onu bu hastanın acele değişen yatağına yatırdılar.

Ali bekleme odasında oturmuş bekliyordu.

Bir müddet sonra uykusuzluktan gözleri şişmiş bir hastabakıcı onun yanına geldi ve sert bir sesle "Siz burada ne bekliyorsunuz?" diye sordu.

"Doktor beyi bekliyordum."

"O yattı bile."

"Yattı mı? Halbuki ben..."

"Siz bu saatte Doktor Bey'i artık ne yapacaksınız? Hastanızı yatırdılar. Ziyaret günü çarşamba... Allah rahatlık versin."

"Ben Doktor Bey'i görmek istiyorum."

"Doğrusu şimdi uyandıramam, yatmıştır."

Ne zaman yatmıştı? İnanılacak şey değildi.

"Fakat," dedi. "Söyleyeceğim çok mühim bir şey. Bu gece buraya tramvay kazasıyla yaralanmış bir çocuk getirmişler. Ona acele kan lazımmış. Ona kan vermeye geldim. Doktor Bey'e bunu söylemek istiyordum."

"Ha, evet, anladım. Anladım. Bu gece gelen çocuk değil mi? Zaten kadının yüzü de bana yabancı gelmiyordu. Daha evvel de bu kadın geldi buraya. Evet... Fakat beyefendi, geç kaldınız. Zavallı yavrucuk bir buçuk saat evvel sizlere ömür, vefat etti. Zaten gıdasız, yoksul büyümüş çocuk, ne canı vardı ki, koskoca tramvay altından çıksın da dayansın yaşasın... Allah hepimizin evlatlarına ömürler versin. Kimin varsa bağışlasın!"

Ali bir şey söylemedi. Bir şey işitmek istemiyordu.

Bu ne umulmaz bir geceydi. Bu hayatının ne garip ne bir bu kadar eşi olmayan gecesiydi.

Boynu öne eğik, arkasını döndü. Kapıya doğru yürüdü. Hastabakıcıya allahaısmarladık bile demedi.

Evet, utanıyordu. Bu çocuğun ölmesi, bir kadının canını ağzında pıhtı pıhtı kan akıtarak, bu ölen evladının hayatını uzatmaya çare araması... Kendi kabahati imiş gibi utanıyordu.

Bu çocuğun ölümünde, bu kadının can çekişişinde bir payı da kendi üstüne düşen bir kabahat vardı.

Bu gece rastladığı bu hadisede bir cinayet çeşnisi vardı. Ve kendini de suçlu hissediyordu.

Kendisi de kabahatliydi.

Kabahati nerede idi?

Artık bütün ömrünü bunu anlamaya, bunu tamir etmeye vakfedecekti.

Bu gece ne harikulade bir geceydi. Gözünün önünden bir perde sıyrılmıştı. Hayatı, her şeyi başka türlü görüyordu. Istırabı vardı. Ve bu ıstırabı bir doğum ağrısı gibi mukaddes ve faydalı olmuştu. Bir insan doğmuştu. İçinde bir başka insan peyda olmuştu. Tıpkı kozasını delen bir ipekböceği gibi. Bu insan kanatlanmak, uçmak, düne kadar benimsemediği bir varlığı bırakarak kendisinden uzaklaşmak istiyordu.

"Sen adam olmazsın!"

Arkadaşı böyle bir hüküm vermekte ne kadar acele etmişti.

Bahçenin kumlu çakıllı taşları ayakları altında çıtırdıyordu. Ali yürüyordu. Ali bu adımların kendisini yeni bir yola sevk etmekte olduğunu hissediyordu.

Eski Ali, siyah eski smokinler içinde eski Ali, sanki şimdi yeni Ali'nin arkasından bir uşak gibi gidiyordu.

Sabah olmamıştı. Henüz ortalık bile ağarmamıştı.

Yarın güneş doğunca yepyeni bir hayata başlayacağını hissediyordu.

Yepyeni ve bambaşka bir hayatı olacaktı.

İzah edemediği bir sevinç, biraz evvel yapmak istediği hareketten tatlı bir gurur duyuyordu.

On Sekiz

Koğuşta sabaha karşı hafif hastalardan ikisi uyanmışlar, yavaş sesle konuşuyorlardı.

Zeliha kendine geldiği zaman evvela çok terlemiş olacaktı. Sırtında müthiş bir sızı vardı.

Bütün azası, [organları] elleri, kolları bacakları sanki külçeleşmiş, zincirlerle birbirine sımsıkı bağlanmıştı. Onları kımıldatmaya kendinde kuvvet hissetmiyordu.

Gece ne müthiş kâbuslar içinde geçmişti. Bütün o korkunç şeyler ne müthiş bir rüyaydı.

Kendini kendi yatağında zanneden Zeliha bu kâbusun kötü tesirinden kurtulmak ümidiyle yatağın içinde hasta göğsünün biraz ötesinde Memduh'un başını eliyle aramak istedi.

Fakat kolları kımıldamadı. Memduh yanında yok muydu? Onun vücudunun hararetini de yorganın altında hissetmiyordu. Yoksa kendisi daha uyanmadan işe mi gitmişti?

Odada kim vardı? Kimler böyle konuşuyordu?

Lakırdı söylemek istedi. Şaşılacak şey; sesi de yoktu.

"Memduh... Memduh!" demek istiyor fakat bir inilti ve bir hırıltıdan başka ses çıkaramıyordu.

Hastalardan biri ona başını döndürerek "Zavallı gene inliyor," dedi. "Hep bir şeyler sayıklıyor."

Zeliha'nın ta yanındaki yatakta yatan hasta bu akşam ağrıları geçirmek için verilmiş olan müsekkinin tesiriyle uyumuş-

tu. Onun geldiğini duymamıştı. Onun için bu sözleri söyleyen kadına sordu.

"Kimdir bu kadın ne zaman geldi?"

"Bu gece birkaç saat evvel... Hani bugün tramvay kazasında yaralanıp buraya getirilen çocuğun anası imiş."

"Hani gece ölen çocuğun mu?"

"Evet ya..."

"Zavallı kadın... Demek duyunca çocuğunun öldüğünü..."

Öteki sözünü kesti.

"Sus, yavaş söyle, kadının daha bir şeyciklerden haberi yok. Aman ağır hasta, bizden öğrenmesin, sonra bir hal olur, biz fena oluruz!"

Zeliha kendi kendine soruyordu. Bu feci kâbus hâlâ mı devam ediyordu? Bu sesler... Bu melun sesler nereden geliyordu? Gözlerini açtı. Göğsünün hırıltıları içinde acı acı bağırdı.

"Memduh! Memduh!"

Burası neresiydi? Buraya onu kim getirmişti? Bu oda ve tanımadığı bu kadınlar nerelerden çıkmışlardı?

Hasta kadınlar korku ile yataklarına sindiler. Nöbetçi hademe koğuşta olmadığı için bu hırıltılı göğsün feryadını duymadı.

Vücudunu yastıklardan kaldıramayan hasta, titreyen başını doğrultmaya çabalayarak bağırıyordu.

"Memduh... Memduh!"

Onun göğsünün hırıltıları içinde Memduh dediğini anlamak da pek müthişti.

Doğrulttuğu başı dönüyor, her an bayılacakmış kadar kendisini zayıf hissediyordu.

Burasını tanımıyor, burada niçin bulunduğunu kendi kendine izah edemiyordu. Sade Memduh'u bulmak istiyor, acı acı ona sesleniyordu.

"Memduh... Memduh!"

Ciğerlerinde ses olsa bu sesin kuvvetiyle bütün bu duvarları yıkar, kâbusu ebedi olan bu uykuyu yok ederdi.

Fakat sesi çıkmıyordu,

Hasta kadınlar, yatağının içinde çırpınan bu acıklı anneye duydukları merhametle yeniden kımıldamaya başladılar ve içlerinde kendisini en kuvvetli hisseden, yataktan atlayarak kapıya koşup hademeyi çağırdı.

*

Abus [asık] yüzlü bir hademe çini döşeli koridorlardan odaya geldi. Hayır... Zeliha'yı kandırıp sakin yatırmaya imkân yok. Yerinden kalkmak için mütemadiyen çabalanıyor ve güç duyulur bir sesle "Gideceğim," diyordu. "Bırakın Memduh'u görmeye gideceğim."

Hastayı teskin edemeyeceğini anlayan köylü hademe kadın hastabakıcıyı çağırdı

Fakat nöbetçi hastabakıcı da ona bir şeyler yapamıyordu. Kadıncağızın heyecanı müthiş bir derece çıkmıştı. Hiçbir şey dinlemiyordu.

Durmadan çırpınıyor, kalkıp gitmek istiyor, bütün bu ihtilaç [titreme] ve buhran ile kalbini gitgide zayıflatıyordu.

Hastabakıcı başhemşireyi uyardı. Başhemşire doktoru uyandırdı.

*

Zeliha yatağının üstüne nöbetçi doktor eğildiği zaman onu tanıdı. Demek hiçbir şey rüya ve kâbus değildi. Böyle rüya, böyle kâbus olur muydu?

Doktor karşısındaydı.

Gecenin bütün tafsilatı gözünün önünde canlandı. İşte

doktor, işte kan isteyen adam... İşte bütün ümidini bağladığı insan kollarını ona doğru uzattı.

Yerinden kımıldamaması, tekrar kan zayi etmemesi için onu omzundan tutanların hiçbirine değil artık doktora bakıyordu.

"Doktor Bey," diye sımsıkı tuttuğu ellerini açtı. Sağ yumruğunun içinde buruşmuş ve kanlanmış bir beş liralık vardı.

Zeliha konuştuğunu zannediyordu. Her dakika öksürük gelmesine ve nefesi tıkanmasına rağmen konuştuğu kanaatinde idi ve bunları söylüyordu.

"Doktor Bey söyledikleri doğru mu? Memduh öldü mü? Söyleyin, öldü mü? Ölmedi değil mi? Ben adam buldum. Adam getirdim. İşte beş lira. O çocuğa kanını verecek. Ona bu beş lirayı veriniz. Sonra ben ona daha çok para vereceğim. Çok para, Doktor Bey çocuğum ölmesin. Çocuğumu kurtarınız. Adam dışarıda, dışarıda otomobil var. Otomobilin içinde adam kan satıyor."

"Siz rahat durunuz. Üzmeyiniz kendinizi."

"Kuzum Doktor Bey."

"Peki, kızım... Yorma kendini yavrum. İstediğini ben alıyorum."

"Ama ben anlamıyorum Doktor Bey... Ben... Ben anlayamam. Bana çocuğumun öldüğünü anlatamazdınız. Benim böyle şeye aklım ermez. Bu olmaz şeydir nafile uğraşmayınız benimle... Ben kanar mıyım? Yavrum ölür mü benim? Alınız bu beş lirayı kan veriniz ona. Kan... Benim çok param var. Kanını çocuğuma verecek, onu kurtaracak adamı ben ihya ederim [mutluluğa kavuştururum]. İncilerim var benim, dizi dizi incilerim var. Para... İstedikleri para değil mi? Onlara avuç avuç para veririm. Uzak memleketlerde yüzlerce köylülerin çalıştığı çiftliklerim var benim. Oralardan para getiririm."

Doktor hastabakıcıya bir şeyler fısıldadı. Hastanın asabını biraz uyuşturmak için bir müsekkine ihtiyaç vardı.

"Öldü diyorlar. Hepsi öldü diyorlar ona. Doğru mu? Bir kere doğru olup olmadığını öğrensem... Doktor Allah aşkına, evlatların varsa onların başı için söyle... Çocuğum öldü mü? Peki, o ölünce ben bu beş lirayı ne yapacağım? Sana soruyorum, Müslüman değil misin? İnsan değil misin? Sana soruyorum Doktor Bey... Bu beş lirayı ben şimdi ne yapacağım diyorum."

Doktor konuşmuyordu. Zeliha devam etti.

"Tabutu olsun. Yepyeni olsun. Al bu beş lirayı... Al bu beş lirayı... Evlatlarının başı için, sevdiklerinin başı için Doktor Bey, al bunu da onu tertemiz bir tabuta, yepyeni bir tabuta koyunuz."

Hastabakıcı mukavemeti kalmamış olan annenin koluna bir morfin şırınga ediyordu.

"Onu görmek isterim. Onu görmek isterim. Onu görmek... Görmek..."

Zaten anlaşılmayan sözler büsbütün birbirine karıştı.

Hasta biraz sonra dalmıştı.

*

Doktor odasına doğru giderken koridorun penceresinden içeri sabahın ilk ışıkları süzülüyordu.

"Çok şükür," dedi, "Sabah oluyor."

On Dokuz

Ertesi sabah daha alacakaranlıkta eski veznedarı merkezden müdüriyete sevk ettiler. O müdüriyete giderken ellerinde kelepçeleriyle Avni istintak hâkimliğine götürülüyordu

Muhasebeci Ali "Cenazem var," diye o sabah muhasebe şefine haber bırakarak hastaneye gitti.

Prens Osman da bu sabah müthiş bir baş ağrısıyla uyandı. Ağzı pas gibiydi. Bir votka içtikten sonra apartman kapıcısına bir sigara ısmarlamak istedi. Ceplerini karıştırdı. Bozuk para bulamadı. Birden İclal'den para aldığı zaman yeleğinin cebine ihtiyat olarak bir beş liralık sakladığını hatırladı. Elini yeleğinin cebine soktu. Parayı bulamadı.

Allah Allah, bunu da kime vermişim, diye düşündü.

*

O sabah koğuşta kendinden geçkin bir halde yatan annenin sözünü dinleyen Doktor Bey hademeye bir şeyler söyledi. Üstü kanlı beş lira bir tabutçuya verilerek Memduh'a yepyeni bir tabut yaptırıldı.

*

İstanbul şehrinde hayat bir gün evvelki gibi, hep aynı tempoda devam ediyordu. İstanbul'un yeni bir günü başlamış, yeni bir gecesi yaklaşıyordu.

Bitti

Suat Derviş ve Eserleri

Serdar Soydan

Doğum tarihi hakkında farklı kaynaklar muhtelif bilgiler verir. Peki, bir yazarın tam olarak ne zaman doğduğunu bilmemiz gerekli midir? İnsanın yazdıkları, yazmayı seçtikleri bir oranda yaşadığı yer ve zamana göre şekillendiğinden Suat Derviş'in, nüfustaki adıyla Hatice Saadet'in nerede ve ne zaman doğduğunu bilmek, külliyatını anlamlandırırken ve onu edebiyat tarihi içinde konumlandırırken önemlidir.

O zaman şöyle diyelim; Suat Derviş 20. yüzyılın başında, hatta en başında, İstanbul'da doğmuştur. Daha onlu yaşlarında Birinci Dünya Savaşı'nı idrak etmiş, sonrasında Osmanlı Devleti'nin yıkılışına ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna şahit olmuştur. Ekim Devrimi, İkinci Dünya Savaşı, çok partili hayata geçiş, Demokrat Parti'nin yükselişi, 27 Mayıs Askerî Darbesi ve 12 Mart Muhtırası... Yaşamı boyunca şahit olduğu önemli ulusal ya da uluslararası tarihsel olayların sadece birkaçıdır.

Tabii ki bu coğrafyada ve bu tarihler arasında yaşamak Suat Derviş'i etkilemiş, onun edebiyata bakışını, edebiyat anlayışını değiştirmiştir.

*

Anne tarafından da baba tarafından da varlıklı ve köklü bir ailenin içine doğmuştur. Babası Avrupa'ya tahsile giden ilk altı Türk gencinden biri olan ve sonradan Türk darülfünunun kurucuları arasında bulunan Kimya müderrisi Müşir Derviş Paşa'nın oğlu, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi profesörlerinden Doktor İsmail Derviş Bey, annesi Abdülaziz'in Mızıka-yı

Hümâyun orkestra şefi ve sonra mabeyincisi ***Kâmil Bey'in kızı*** Hesna Hanım'dır.[1]

1935'te, *Servet-i Fünun* için Niyazi Acun'a verdiği röportajında "Tahsilim lise son sınıfa kadar hususidir. İmtihan verip üniversiteye girmek için bir sene mektebe devam ettim. Lise tahsilimi bitirince Almanya'ya gittim," der.

Behçet Necatigil'e yazdığı 26 Ocak 1967 tarihli mektuptaysa bu hususi eğitim devresini açar.

> *"Elifbayı Ali Rıza Efendi adında sarıklı bir hocadan, Fransızcayı da kız kardeşimle beni yetiştirmek için Fransa'dan getirilmiş bir Fransız mürebbiyeden öğrendim. Birinci Cihan Savaşı'ndan sonra mürebbiyemiz Fransa'ya gittiği için yerli bir mürebbiyemiz oldu ve Almancayı hususi bir hoca ile öğrendim. Sonraları Abdülhak Hamit Bey'in ağabeyi Abdülhak Nasuhi Bey'le halamın torunu olan ve Fecriâti'nin genç ölmüş bir şairi bulunan Abdülhak Hayri Ağabeyimden Edebiyat, Türkçe, Arapça, Farsça, Tarih dersleri aldık. Babamız, kız kardeşimle bana hikmet, kimya, hayvanat, nebatat, teşrih, fizyoloji ve coğrafya, kozmografya, mantık öğretti. Amcamız Tevfik Derviş Bey de riyaziye derslerimizle meşgul oldu. Mütareke sıralarında İstanbul'da bulunan ve evlerinde hususî ders görmüş genç kızları darülfünuna, imtihana hazırlayan bir hususî mektepte bir sene zayıf olduğumuz derslerden kurslara devam ettik. O zaman bazı derslerde tıbbiye 1 seviyesinde olduğumuz, bazılarında çok daha zayıf bulunduğumuz meydana çıktı. Fakat sene sonundu imtihan verdik ve Bilgi Yurdu'ndan belge aldık."*

Bu süreçte özel hocalardan Avrupa müziği de öğrenmiştir. Öyle ki, imtihanı verip belge aldıktan sonra yükseköğretim için Avrupa'ya, konservatuvar eğitimi alacağı Berlin'e gönderilir.

Burada biraz durmak gerekiyor. Suat Derviş'in Berlin'e kaç

1 Tüm bu bilgiler ve bundan sonra verilecekler Suat Derviş'in gazete, dergi sayfaları arasında kalmış az sayıdaki röportaj ve anılarından alınmıştır. Suat Derviş'in tüm bu anı ve röportajları bir aksilik olmazsa bu yılın (2017) kasım ayı başında yayınevimiz tarafından yayınlanacaktır.

kez ve hangi tarihlerde gittiği biraz karışıktır. Aslında bu tarihsel karışıklıklar onun hayatına dair pek çok ayrıntıda var. Hakkında yazılanlar, hatta içlerinde en kalıplaşmış, tekrarlanmış olanlar bile bazı temel hatalar yahut muğlaklıklar içerir.

Suat Derviş lise eğitimini tamamladıktan, yani imtihan verdikten sonra Avrupa'ya gittiğini söylüyor. Peki, bu hangi yıla tekabül etmektedir?

*

Yayımlanan ilk yazısının "Hezeyan" başlıklı bir mensur şiir olduğu pek çok kaynakta tekrarlanır.[2] Suat Derviş de verdiği röportajlarda yazarlık kariyerinin miladı olarak bu yazıyı işaret eder. Lakin pek çok kaynak bu mensur şiirin 1918 senesinde yayımlandığını tekrarlar. Oysa "Hezeyan" 3 Teşrinievvel [Ekim] 1920 tarihinde yayımlanmıştır.

Suat Derviş bu yazının yayımlanışını da bir röportajında detaylı bir şekilde anlatır.

> *"Ben yazılarımı kimseye göstermez, gizlerdim. Bir gün nasılsa masanın üstünde unutmuşum. Nazım Hikmet komşumuz ve arkadaşımızdı. Babamla babası çok dost oldukları ve her gün ailece beraber bulunduğumuz için, her zaman bizim eve gelirdi. Benim mektepte olduğum bir saatte bize gelmiş, masanın üstünde bulduğu yazımı okumuş; çok beğenmiş, anneciğimden izin alarak onu benden gizli olarak bastırmak için yanına almış. Nazım o zaman artık tanınmış ve sevilen bir şairdi. 'Hezeyan' başlıklı bir mensur şiir... Bu şiiri -sonradan çok sevdiğim bir dostum olan- Yusuf Ziya Ortaç'a vermiş. O da bunu beğenerek Alemdar gazetesinin kendi idare ettiği edebî nüshasına koymuş ve beni de Türk Edebiyatı'nın göklerine doğan yeni bir yıldız, diye okuyuculara tanıtmış."*

2 Liz Behmoaras, eksikleri ve hatalarına rağmen Suat Derviş'e dair bugüne değin ortaya konmuş en önemli ve kuvvetli kaynak olan *Suat Derviş: Efsane Bir Kadın ve Dönemi* başlıklı kitabında Suphi Nuri'nin anılarından yola çıkarak Suat Derviş'in ilk yazısının 25 Ocak 1919'da **İleri**'de Saadet Zihni imzasıyla çıkan "Anadolu Kadınlarımız" başlıklı yazı olabileceğini belirtir.

Demek ki 1920 yılının sonlarında Suat Derviş, İstanbul'dadır. Oysa bir sene sonra 24 Ekim 1921 tarihinde *Yeni Şark*'ın yazar kadrosuna katıldığını müjdeleyen metinde Almanya'da olduğu söylenir.

> *"Edebiyat karileri için hususi bir ehemmiyeti haiz olan ve Kara Kitap unvanlı eseriyle meziyet-i kalemiyesini tanıtan Suat Derviş Hanımefendi -elyevm Almanya'da tatilde olmak hasebiyle- gazetemizin Almanya muhabireliğini deruhte etmiştir. Kendilerinden aldığımız ilk yazıyı derç ediyoruz.* Behire'nin Talipleri *birkaç küçük hikâyeden müteşekkil bir 'novel'dir. Diğerlerini peyderpey neşredeceğiz."*

Geçen bir yıl içinde ilk romanı ***Kara Kitap*** basılmıştır. *Yeni Şark*'ta daha sonra ***Behire'nin Talipleri***, ***Ahmet Ferdi*** ve ***Beni mi?*** kitaplarında yer alacak öykülerinin pek çoğu ve 14 Ağustos-11 Kasım 1922 tarihleri arasında ***Hiçbiri*** adlı romanı tefrika edilir.

Ahmet Haşim, *Akşam*'da 22 Şubat 1923 tarihinde çıkan "Bir Genç Kızın Eseri" başlıklı yazısında ***Ne Bir Ses! Ne Bir Nefes!***'ten bahsettiğine göre bu roman da o tarihten önce çıkmış olmalı. Ve yine 18 Ağustos 1923-25 Ocak 1924 tarihleri arasında *Süs*'te tefrika edilen ***Buhran Gecesi***...

Suat Derviş tüm bu süreçte Almanya'da mıdır? Yoksa gerçekten *Yeni Şark*'ta da belirtildiği gibi 1921 Sonbaharı'nda Berlin'e tatil amacıyla gitmiş de konservatuvar eğitimi almak için daha geç bir tarihte, bu defa uzun süreli başka bir Almanya seyahati mi yapmıştır? Bunu tam olarak bilemiyoruz.

Yalnız edebi kariyerine baktığımızda 1924-26 arasının nispeten boş olduğunu görüyoruz. Suat Derviş konservatuvar eğitimi için Almanya'ya bu tarihler arasında gitmiş olmalıdır. Ki Zihni Turgay Anadol'a verdiği ve Ağustos-Eylül 1967'de *Gerçekler Postası*'nda çıkan röportajında bunu doğrular nitelikte, doğrular belki biraz iddialı olur, bu tezi güçlendirir nitelikle bir ayrıntı vardır.

"Benim ecnebi dillerde çıkan yazılarıma gelince, 1925-26'da Berlin'de ilk hikâyelerim tercüme edildi, sonra yirmi sekize doğru bir Ukrayna mecmuası bir hikâyemi tercüme etti. Ecnebi diline evvela bu şekilde tercüme edildim."

Suat Derviş 1921'de tatil amacıyla kısa süreliğine, 1924-26 arasındaysa eğitim almak için uzun süreli olarak Almanya'ya gitmiş olabilir. 1926-1931 arasında *Servet-i Fünun, Yeni Kitap, Resimli Hikâye, Resimli Ay* dergilerinde, *Hareket* ve *Yarın* gazetelerinde imzası görülür. ***Gönül Gibi*** romanı 1928'de, ***Emine*** 1931'de yayımlanır. Fakat 1930 yılının sonunda bir kez daha, hem de neredeyse iki yıllığına Almanya'ya, Berlin'e gider. Bu gidişin sebebi nedir? Bunun yanıtı Suat Derviş'in 19 Ağustos 1930 tarihinde Atatürk'ün isteğiyle açılan ve yine Atatürk'ün duyduğu rahatsızlığın etkisiyle aynı yılın 16 Kasım'ında kendi kendini fesheden Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı desteklemesi olabilir mi?

25 Ağustos 1930 tarihli *Cumhuriyet* gazetesi Suat Derviş'in Serbest Fırka'ya üyelik için müracaat ettiğini söylerken 4 Ekim'de yaklaşan belediye seçimleri öncesi Nezihe Muhiddin'le beraber Suat Derviş'in semt semt gezerek namzetleri tanıttığı bildirilir. Parti kapatıldıktan sonra, parti başkanı Fethi Okyar ve diğer bazı kurucuları gibi Suat Derviş de yurt dışına gitmiştir.

Suat Derviş'in bu üçüncü Berlin dönemi Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapanışı ve sonrasında yaşananlar kapsamında değerlendirilebilir ve anılar, tanıklıklar ışığında belki de bu sorunun kesin bir cevabına ulaşılabilir.

*

Suat Derviş bu döneme dair anılarını 1939 yılında *Son Posta*'da teferruatlı bir şekilde anlatmıştır. (25 Ocak-8 Şubat 1939, 11 tefrika)

"1930 senesinin hangi ayı idi bilmiyorum, fakat serince bir gün. Üstümde yünlü bir manto var. Ellerim mantomun cebinde, başımın kenarlı şapkasını sağ gözümün üzerine indirmişim.

Anhalter Banhof'un geniş taş merdivenlerinden aşağıya iniyorum. Cebimde seksen markım var. İstanbul'da sattığım son romanımdan kalan son param. Fakat valizlerim Almancaya tercüme ettirdiğim hikâyelerimle dolu!

Berlin'e geliyorum.

Çalışmak için... Bu seksen markın bit*tiği gün, Berlin'de para kazanmaya mecburum.*

Seksen mark!

Seksen markı ebediyet kadar uzatmak lazım!

*Bavullarımı istasyonun gardırobuna bıraktık. Otele gitmiyorum. Otomobile binmeyeceğim. Talebelik hayatımı geçirdi*ğim ve daha birkaç ay *evvel terk ettiğim bu şehirde hiç de acemi ve yabancı değilim. Elbette akşama kadar arar, ucuz bir oda bulurum."*[3]

Bu alıntıdaki 'birkaç ay evvel terk ettiğim bu şehirde' ibaresi kafa karıştırıcı olmakla birlikte 1924-30 tarihleri arasında Suat Derviş'in birkaç kez Almanya'ya gidip gelmiş olduğunu da varsayabiliriz.

1930 Sonbaharı'nda vardığı Berlin'de tek başına bir kadın ve Türkiyeli bir yazar olarak başının çaresine bakar. Gerek kendi ismi, gerek Suzet Doli takma adıyla özellikle Ullstein yayın grubunun pek çok dergi ve gazetesine farklı türlerde yazılar yazar. Bir çevirmen bir de menajer tutarak yazılarını günü gününe çevirtip menajeri aracılığıyla farklı yayıncılara gönderir.

1932 yılında Berlin'de babasını kaybeder ne yazık ki. İstanbul'da, İsmail Derviş Bey'in kanser olduğu ortaya çıkmıştır. Babası tedavi umuduyla, annesi ve erkek kardeşinin refakatinde Berlin'e gelir. Fakat hastanın durumu gitgide kötüleşir. Suat Derviş bu dönemde parasız kalır. Zira artık ablası, kardeşi, annesi ve hasta babasının da masraflarına yetişmek zorundadır.

---

3 Suat Derviş'in Berlin dönemi tüm detaylarıyla *Anılar, Paramparça* kitabında yer almaktadır.

Ullstein'ın siparişi üzerine, bir haremağasının gözünden saray hayatını anlattığı ***Sultanın Karıları*** adlı romanını oldukça kısa sürede, tefrikalardan para alıp babasına bakabilmek amacıyla yazar. Eser *Tempo* gazetesinde yayımlanmaya başlar.

> *"Hayatta en çok istediğim şey, bir romanımın ecnebi lisanına tercüme edilmesi idi.*
>
> *Buna rağmen Tempo gazetesi tarafından fevkalade surette reklamı yapılan romanımın neşredilmesi bana zevk vermedi.*
>
> *Roman başlamadan bir gün evvel dört sayfalık el ilanları dağıtıldı. Bütün Berlin sokakları, kaldırımları metrelerle benim ve romanımın ismini taşıyan kâğıtlarla dolmuştu.*
>
> *Dört milyon nüfuslu bir şehirde her elde kendi romanımın ilanını görüyordum. Bu çok istediğim bir şey idi. Beni sevindirmesi lazım geliyordu. Fakat sevindiremiyordu. Hiçbir şey düşünecek halde değildim.*
>
> *Bir tek düşüncem vardı; babam!*
>
> *Bütün kâinatım bir hasta odası idi. Bütün arzum, ona ıstırap vermeyecek gıdalar hazırlayabilmek, ona biraz bir şey yedirebilmek, ilaçlarını zamanında yapabilmek ve o müthiş hastalığın pençesinden, ölümden onu kurtarabilmekti."*[4]

Fakat ne yazık ki, İsmail Derviş 1932 yılının Mart ayında ölür. Suat Derviş, Türkiye'ye dönmeden evvel geçinebilmek için, onca acı ve yasın ortasında sipariş üzerine bir roman daha kaleme alır.

*

Suat Derviş 1932 yılı sonunda Türkiye'ye döner. Babası ölmüş, hastalık elde avuçta ne varsa tüketmiştir. Artık annesi ve kardeşine bakması, evin ve ailenin sorumluluğunu alması gerekir. İşte bu, belki de zorunlu olarak gidilen üçüncü -ya da kim bilir kaçıncı- Berlin dönemi ve sonrasında Türkiye'ye dönüş Suat Derviş'in yazarlığında bambaşka bir sayfa açar. O, artık

4 *A.g.e.*

yaşamak için, para kazanmak için, evine ekmek götürmek, ailesine bakabilmek için de yazmak zorundadır. Çılgın bir maratondur bundan sonrası.

> *"Yazı yazmaya başladığım günden bugüne kadar, bir Akşam, bir de Hürriyet gazetesinden başka ve yeni çıkmaya başlamış, yani 1953'ten bu yana dergiler ve gazeteler müstesna, bütün İstanbul ve birçok Ankara ve Adana, İzmir gazetelerine yazdım. 1934'ten 1944'e kadar hemen hiç olmazsa bir yazı vermediğim olmamıştır zannındayım. Dergilere de öyle."*[5]

Gerçekten de bu dönem içinde, yani 1932-1953[6] arasında Suat Derviş imzası çok sayıda dergi ve gazetede yer almıştır.

Hafta, Modern Türkiye, Yeni Hayat, Holivut, İstanbul Magazin, *Fotoğraf Magazin, Yarım Ay, Resimli Ay, Servet-i Fünun, Yeni Gün, Fotoğraf Haberleri, Resimli Şark, Yedi Gün,*

Yeni Adam, Yeni Edebiyat (1937 ve 1940-41 tarihlerinde iki farklı seri) *Resimli Perşembe* ve *Varlık* dergileriyle *Son Posta, Son Telgraf, Gece Postası, Vakit, En Son Dakika, Haber Akşam Postası, Hakikat, Hürses* (1945 ve 1951-55 yılları arasında çıkan iki farklı gazete), *Son Saat, Cumhuriyet, Tan, Açık Söz, Bugün* ve *Yeni Sabah* gazeteleri, şimdiye kadar Suat Derviş'in yazılarının saptandığı yayınlardır.

Bu yıllar arasında sırasıyla aşağıdaki romanları tefrika edilmiştir.

1. ***Onları Ben Öldürdüm***, 1933, 45 tefrika

İlk dönem gotik işlerini andırır bu roman. Laboratuvarında geçirdiği bir kaza neticesi yüzü tanınmayacak hale gelen bir adam, kocasını aldatan bir kadın, onun buhranlar geçiren kızı, gece ziyaret edilen mezarlıklar, ıssız yollar... Suat Derviş'in dö-

---

5 *A.g.e.*

6 1953 tarihinde Suat Derviş on yıla yakın bir süre yanında kalmak üzere kardeşinin yanına, Avrupa'ya gidecektir. Bu gidişin de 1930 tarihindeki gibi gidişten ziyade bir tür zorunluluk, bir tür kaçış olduğu söylenebilir.

nemleri ve eserleri arasındaki geçişi ortaya koyması açısından değerlidir.

2. ***Bir Harem Ağasının Hatıraları***, 1933 –1934, 92 tefrika
Bu eser, 1931-32 senelerinde Almanya'da tefrika edilen ***Sultanın Karıları***'nın Türkçe orijinalidir. Suat Derviş Berlin anılarında[7] romanın yazılış sürecini tüm teferruatıyla anlatmıştır. Daha sonra, 12 Ağustos-3 Kasım 1953 tarihleri arasında Cavit Oral'ın sahibi olduğu *Hürses* gazetesinde ikinci kez tefrika edilir. İlk iki tefrikasında Suat Derviş ismi kullanılırken, yazarın iyiden iyiye dışlandığı ve mimlendiği 1953'te yazar adı S.B. olarak verilir. (Muhtemelen Saadet Baraner'in kısaltmasıdır.)

3. ***Dirilen Mumya***, 1934, 72 tefrika (Suat Suzan müstearıyla)
Suat Derviş'in Berlin'de tefrika ettirdiği ikinci romanı. ***Dirilen Mumya*** romanının nüvesi 1929 yılında *Hareket* gazetesinde tefrika edilen "Mumya" adlı uzun öyküdür. Romanın Almanya'da 1932 yılında tefrika edildiğini biliyoruz. Ama hangi adla ve hangi gazete yahut dergide; belli değildir.

4. ***Bu Başı Ne Yapalım?*** 1934, 100 tefrika (Suat Suzan müstearıyla)

5. ***Onu Bekliyorum***, 1935, 26 tefrika
Suat Derviş, Türkiye'ye geldikten sonra bir müddet *Son Posta*'da roman ve öykülerini yayımlatır. 1935 başındaysa *Cumhuriyet* gazetesine geçer. Bu tarihten 1936 Haziran'ında *Son Posta*'ya dönüşüne kadar Suat Derviş imzası *Cumhuriyet*'te görünecektir sadece. ***Onu Bekliyorum*** biraz gotik dönemine, biraz da ***Gönül Gibi***'ye benzer.

6. ***Kadıköy'de Muhakkak Bir Define Var***, 1935, 72 tefrika (Hatice Hatip müstearıyla)

---

7 *Anılar, Paramparça*, 2017.

Cumhuriyet'te muhabir ve yazar olarak çalıştığı dönemde *Son Posta*'da tefrika ettirdiği bu romanını Suat Derviş adıyla değil, Hatice Hatip müstearıyla yayımlar. Bu ismi anne tarafından ceddinin dayandığı düşünülen Amasya'nın hâlâ bilinen evliyalarından Topal Hatip'ten esinlenerek almıştır. Hatice'yse nüfustaki iki isminden biridir.

7. ***Kadın Aşksız Yaşamaz***, 1935, 21 tefrika (Aynı romanı ***Her Şeyden Evvel Aşk*** adıyla, 1953, 36 tefrika)
Aynı yıl bu defa bir dergide, novella olarak da tanımlanabilecek bir kısa roman yayımlar. Çalışan, hayatın içinde bir kadın... Onun arzuları, dönemine göre cesurca dile getirilen cinselliği... ***Hiç*** romanını müjdeliyor gibidir.

8. ***Hiç***, 1935, 63 tefrika
Hiç için Suat Derviş'in erken dönem başyapıtı denilebilir. Kendisi de böyle düşünmüş olacaktır ki, 1935 yılında Niyazi Acun'a verdiği röportajda "Şimdi bir eser yazıyorum ki, şu ümitle... Türk edebiyatında parmakla gösterilecek ve Nobel mükâfatını alacağım," demiştir.

9. ***Sen Benim Babam Değilsin***, 1936, 43 tefrika
Yıllar sonra ortaya çıkan bir sırrı, aynı kadını seven iki erkeği ve biyolojik babasının aslında bir başkası olduğunu öğrenen Selma'nın psikolojisini ustalıkla tasvir eden bu novella, yazarın en üslupçu eserlerinden biridir.

10. ***Bu Roman Olan Şeylerin Romanıdır***, 1937, 60 tefrika
Suat Derviş'in 1936 yılında verdiği iki röportajda müjdelediği, hem de hakkında iddialı sözler sarf ettiği bu romanın sergüzeşti enteresandır. Kemal Tahir daha sonra kitap olarak da basılan mektuplarında, aynı gazetede çalıştığı Derviş'in Sovyetler Birliği'ne gidişiyle yarım kalan romanın bazı bölümlerini kendisinin yazdığını söylemiştir. ***Olan Şeylerin Romanı*** yine de

Suat Derviş'in toplumcu gerçekçi çizgiye kayışını belgelemesi açısından mühimdir.

11. ***Baba – Oğul***, 1938, 35 tefrika

12. ***Çamur,*** 1938, 50 tefrika
Kendisinden yaşça büyük kocası tarafından içki ve uyuşturucuya alıştırılan bir kadın... Onun gitgide saplandığı çamur... Onu kurtarmak isteyen, fakat bunu nasıl yapacağını bilemeyen âşık bir adam... Çamur, Suat Derviş'in en acı, en buruk eserlerinden biridir.

13. ***İstanbul'un Bir Gecesi***, 1939, 75 tefrika
Behçet Necatigil'e verdiği röportajda en sevdiği romanları arasında zikrettiği İstanbul'un Bir Gecesi adından da anlaşılacağı gibi bir gecede geçen, kapkara bir metindir. Farklı sınıflardan gelen, ekserisi birbirini hiç tanımayan insanların öyküleri, kaderleri o gece içinde bir şekilde kesişir.

14. ***Sınır***, 1943 – 1944, 137 tefrika
İstanbul'un Bir Gecesi'nden sonra biraz gönüllü, biraz zorunlu uzun bir ara verir Suat Derviş. 1943 yılında ***Sınır***'la başlayan dönemse onun ustalığını ortaya koyduğu, Türk edebiyatına birbirinden değerli, ne yazık ki çoğu bilinmeyen ve hatta bugüne kadar bulunamayan roman kazandırdığı bir on yıldır. ***Sınır***'ın merkezinde para ve aşk vardır. Ki bu dönem içinde yazarın başat temaları, eserlerinin mihverleri bu iki olgu olacaktır.

15. ***Çılgın Gibi***, 1945, 77 tefrika

16. ***Yaprak Kımıldamasın***, 1945 – 1946, 104 tefrika
Suat Derviş'in en çok konuşulan ama hakkında neredeyse hiçbir şey bilinmeyen bir gönül macerası... Suat Derviş'in Nazım Hikmet'le ilişkisi midir bu romanda anlatılan? Moda, Peyker ve

âşık olduğu Şair Fazıl'la gizli buluşmaları... Acaba gerçekten yaşanmış mıdır bu aşk? Hatta yaşanmakla kalmamış, bir romana ilham da mı vermiştir? Ne yazık ki, tefrika edildiği gazetenin kapanmasıyla yarım kalmıştır ***Yaprak Kımıldamasın***.

17. ***Zeynep İçin*** (***Ankara Mahpusu***), 1946, 78 tefrika

18. ***Karanlıkta Bir Genç Kız***, 1946, 47 tefrika (Hatice Hatip müstearıyla)
Suat Derviş'in ilgi çekici polisiye-gerilim denemesi. İstanbul'da cirit atan ajanlar, elden ele gezen, uğruna cinayet işlenen silah planları... Tüm bu maceranın ortasında bir lise talebesi olan Sevim ve yakın arkadaşları vardır.

19. ***Yeşil Gözlü Kız***, 1946, 74 tefrika
Yine gencecik bir kız, trende tanışıp âşık olduğu adam... Popüler bir aşk romanı gibi görünse de kadın erkek ilişkilerine ve döneme dair çok şey söylemektedir ***Yeşil Gözlü Kız***.

20. ***İki Kadın İki Aşk***, 1946, 61 tefrika
Aşkta umduğunu bulamayan, aşk yüzünden, geçirdiği bir cinnet sonucu elini sakatlayan bir piyanist ve kızı arasındaki çatışmanın romanı. Temelinde yine hem annenin hem de kızının aşkları olsa da... Suat Derviş'in Berlin Konservatuarı'nda bir süre devam ettiği piyano eğitimi sırasında öğrendikleri, müzikal birikimi bu eserde kendine gösterir.

21. ***Kendine Tapan Kadın***, 1947, 148 tefrika
Etyemezli Sârâ'nın babası yaşındaki "Et Kralı" Nurullah Yurdakul'la evlenmesi bile ne kadar ironiktir. Yine aşk ve para... Para için vazgeçilen aşk... Aşk için çekilen revolverler... Suat Derviş'in en güzel, en etkili romanlarından biridir.

22. ***Fosforlu Cevriye***, 1948, 103 tefrika

Metin hakkında çok çalışılmıştır. Birkaç sefer sinemaya uyarlanmış, yer yer otobiyografik öğelere rastlanmıştır. Yıldızlardan düştüğüne inanan bir kadın ve yaşadığı aşk çevresinde şekillenen roman, aslında dönemin toplumuna ayna tutmakla kalmaz cesur bir feminist roman olma özelliğini de taşır.

23. ***Biz Üç Kız Kardeşiz***, 1949 – 1950, 247 tefrika
Suat Derviş'in en uzun romanı. Neler yoktur ki içinde? Mazoşist bir anne... Her birinin aşkla ve parayla ilişkisini uzun uzadıya takip ettiğimiz üç kız kardeş... Doktor Frankenstein... Suat Derviş'in Family Saga, aile destanı türüne getirdiği yorum ilgi çekicidir.

24. ***Büyük Ateş***, 1949 – 1950, 75 tefrika
Kocasını aldatmakla aldatmamak arasında kalan, sadakati sorgulanan kadının isminin Fazilet olması tesadüf müdür? Peki, ne yapacaktır Fazilet? Kocası Muhterem'i mi, yoksa âşık olduğu Mazlum'u mu seçecektir? O bir karar vermeye çalışadursun, kaderin kendisi hakkında bambaşka planları ve sürprizleri vardır.

25. ***Bir Muamma***, 1950, Tefrika sayısı bilinmiyor
Tefrika edildiği 1950 tarihli *Hakikat* gazetesininse Türkiye kütüphanelerinde sadece yedi sayısı mevcut olduğundan bu romanın tefrikasının tamamlanıp tamamlanmadığına dair de kesin bir bilgi yoktur.

26. ***Gel Eve Dönelim***, 1950, 102 tefrika
Eskişehir genelevinin en yaşlı fahişesi kırk yedi yaşındaki Gülten'in daha Şevkiye olduğu günlere gideriz. Ama Yeşilçamvari bir kötü yola düşürülme hikâyesi değildir onunkisi. Tam da Suat Derviş'e yakışır, çapaklı, gelgitli, kendini bilen, edimlerinin hesabını veren bir genç kadındır Şevkiye.

27. ***Yeniden Yaşayabilseydik***, 1952 – 1953, 103 tefrika
Ölüm döşeğindedir Şadan. Komada. Etrafında olanları duyar sadece. Ama tepki veremez. O yattığı yerde tüm hayatını düşünür. En çok da ölümleri, tüm sevdikleri sırasıyla ölüverir yeniden hatıralarında.

28. ***Ankara Canavarı***, 1952, 74 tefrika (Resimli, Hatice Hatip müstearıyla)

29. ***Alev Dudaklı Kadın***, 1952, 109 tefrika (Hatice Hatip müstearıyla)
Suat Derviş'in ***Bir Harem Ağasının Hatıraları***'ndan sonra sarayda geçen ikinci romanı. Safiye ve Nurbanu Sultan, Sultan Murat Han romanın önemli kişileridir.

30. ***Sevdiği Bendim***, 1952 –1953, 140 tefrika
Nuran, Macit'le evlidir. Ama Yılmaz adlı genç bir sevgilisi de vardır. Kocası, onun kendisini aldattığından şüphelendiğindeyse aklına bir fikir, bir yalan gelir. Yılmaz'ın en yakın arkadaşı Selma'nın sevgilisi olduğunu söyler. Böylece kendisi için pek de iyi sonuçlanmayacak bir oyuna girişir. Yine aşk ve para ekseninde nefes kesici bir roman.

31. ***Günahtan Kaçan Kadın***, 1953, 21 tefrika (Resimli)[8]

Dile kolay... Tam otuz bir roman!

1932-53 tarihleri arasında tefrika edilen bu otuz bir roman-

8 Suat Derviş, romanlarını tefrika edildikleri tarih ve yayınlara göre listelerken bazılarını unutmuş, pek çoğunun yerini de yanlış söylemiştir. Bu sebeple bugüne değin tüm bu romanların künyeleri bile bir arada verilememiştir. Yaptığım taramalar sırasında, yıllar içinde tüm bu romanları buldum. Şu an için mülakatlarında ve hakkında yazılan yazılarda adı geçen iki roman eksik bu listede. "Sonu Güzel" ve "Yetimî" isimli bu iki romanı, tabii ki henüz taramadığım kaynaklardaki adı bugüne değin kaydedilmemiş diğer romanları aramaya devam ediyorum.

dan sadece ikisi *Cumhuriyet*'te tefrika edilen ***Hiç*** ile *Yeni Sabah*'ta tefrika edilen Çılgın Gibi kitap olarak basılır. Oysa Behçet Necatigil'e yazdığı mektupta yukarıdaki listede yer alan beş diğer romanının da satın alındığını, fakat yayıncıların bunları basmaktan "nedense" vazgeçtiğini belirttikten sonra ***"Çok korkarım ki, eserlerim tarafımdan bastırıl***mazlarsa, ben ölmeden evvel basılmayacaktır," der. Gerçekten de mektubu yazdığı 1967 yılından bugüne listedeki çok az roman kitap olarak basılabilmiştir.

*

Üstelik 1932-1953 tarihleri arasında sadece roman da yazmamıştır. Pek çok çeviri yapmış, birkaç yüz öykü yayınlatmış, köşe yazıları, röportajlar, fıkralar ve oyunlar kaleme almıştır.[9]

Suat Derviş'in *Cumhuriyet, Son Posta, Tan* ve *Bugün* gazetelerindeki röportajları son derece dikkat çekicidir. Sayıları iki yüze yakın bu röportajları iki temel gruba ayırabiliriz. Kadınlar ve çocuklarla ilgili röportajları ilk grubu oluştururken şehre, şehrin karanlığına, yoksulluğuna, görülmeyen ve görülmek istenmeyen yüzüne dair röportajları da ikinci grupta yer alır.

Suat Derviş "Gazetecilikte yaptığım röportajlar beni hayatın gerçekleriyle çok karşı karşıya getirdi. Ben gazeteci olduktan sonra gerçekçi eserlerimi yazmaya başlad***ım," derken geceleri köprü altında yatanları, ekmek parası için bedenini satanları, dilencileri, sakatları, sokak çocuklarını ve her şeyiyle çöken, pis kokular neşred***en bir İstanbul'u kast eder. ***Çöken Boğaziçi*** başlıklı, *Son Posta*'da 25 tefrika halinde yayımlanan röportaj dizisi tüm şehri içine alacak şekilde genişletilebilir. Zira Suat Derviş, ***röportajlarında çöken bir İstan***bul'u tasvir eder.

---

9 Suat Derviş röportajlarında bu dönemde ve sonrasında çok sayıda oyun kaleme aldığını, hatta bunların bazılarını başka imzalara sattığını söyler. Ama adını bildiğimiz tek oyunu, Almanya dönüşünde, Darülbedayi'ye sattığı, satarken Almancadan çevirdiğim dediği ama sonradan telif olduğunu itiraf ettiği *Yapışkan* isimli oyundur. Bu oyunun metni de ne yazık ki Şehir Tiyatroları Arşivi'nde yoktur.

Yine bu dönemde *Son Posta* adına Montrö'ye, Boğazlar Sözleşmesi görüşmelerini takip etmeye ve *Tan* adına Sovyet Rusya'ya gider. İki gezisinin intibaları da tefrika edilir.[10]

*

Kendisinin de belirttiği gibi dünya görüşünde ve edebiyatında otuzların ortasından itibaren bir değişim gözlenir. Suat Derviş edebiyatta toplumcu gerçekçi bir çizgiye doğru kayar.

> *"Edebiyatta yapmak istediğim şey memleketimin bugünkü içtimaî, fikrî ve estetik muadelelerine makes olabilmek. İçinde yaşadığım, içinden çıktığım cemiyete lisan verebilmektir. Buna muvaffak olabilecek miyim bilmiyorum. Fakat çalışmaktaki gayem yalnız budur. Mahalli bir muharrir olmak, Türk cemiyetinin muharriri..."*

Toplumcu gerçekçi çizgiyi benimsediği bu süreçte önceden yazdığı roman ve öyküleri de küçümser: ü

> *"Ben bebeklerimi tavan arasına attıktan sonra kendime kitaplarımda bebekler yarattım. Hayatla, hakikatle ve muhitle alakası olmayan bebekler... Ve onlara kâh Zehra, kâh Fatma, kâh Zeliha isimlerini koydum. Onları ben yaratmıştım. Hayat değil."*

Özellikle ***Bu Roman Olan Şeylerin Romanıdır*** (1937) ve İstanbul'un Bir Gecesi (1939) Türk edebiyatında zengin-yoksul ikilemini, sınıf sorunlarını öne çıkaran öncü romanlardır ve Suat Derviş'in gazeteciliğinden, muhabirliğinden içerik ve biçim olarak izler taşır.

Suat Derviş edebiyat dışındaki hayatında da kendisini gitgide sol hareket içinde konumlandırır. Türkiye Komünist Partisi genel sekreteri Reşat Fuat Baraner'le evlenmesi, gönül ve hayat arkadaşı olarak Baraner'i seçmesi de bunun bir sonucudur.

---

10 Suat Derviş'in tüm gezilerine dair yazıları *Anılar, Paramparça* kitabında yer almaktadır.

1940-41 yıllarında yayımladıkları ve 26 sayı sonra kapatılan *Yeni Edebiyat* dergisi bu hayat ve hayal ortaklığının meyvesi, bir anlamda Türkiye Komünist Partisi'nin o dönemdeki legal yayın organıdır. Suat Derviş açısından bu derginin bir önemi de toplumcu gerçekçi edebiyat kuramı uyarınca kaleme aldığı roman eleştirileridir. Suat Derviş 25 sayı içinde tam 14 romanı teşrih masasına yatırmış, kendince değerlendirmiştir.[11]

*

1942'den itibaren her şey, tüm hayatı tepetaklak olur. Liz Behmoaras'ın biyografisinde etkili bir şekilde, adeta bir roman sürükleyiciliğinde anlattığı bu dönemde annesini kaybeder, kocası önce ayak altında dolaşmaması için askere alınır, sonra kaçıp bir sene kadar Mühürdar'da bir tavan arasında saklanır, fakat en nihayetinde yakalanıp hapse atılır. Suat Derviş de yardım ve yataklıkla, gerçekleri saptırmakla suçlanır.

Suat Derviş, sorgulandığı ve sekiz ay hapis yattığı Ankara'dan İstanbul'a döndüğündeyse onu zorlu bir mücadele bekliyordur. Zira komünist olarak fişlenmiş, devletin komünizmi bir tehdit olarak gördüğü, komünistlerden korktuğu bir dönemde bu durum, onun edebi kariyerini de hayatını da zora sokmuştrur.

Yine de kendisine ve kocasına bakmak için durmadan, yorulmadan yazacaktır. Daha sonra ***Ankara Mahpusu*** adını alacak, *Haber*'de tefrika edilen ***Zeynep İçin*** (1946) ve *Gece Postası*'nda yayımlanan ***Fosforlu Cevriye*** (1948) romanlarında onun bu süreçte yaşadıklarının izlerini bulmak mümkündür.

1942'de sonra pek çok takma isim kullanmak zorunda kaldığını, zira pek çok gazete sahibinin ismini basmaktan imtina

11 Bu romanlar sırasıyla *Yaban, Bir Tereddüdün Romanı, İçimizdeki Şeytan, Çete, Yol Palas Cinayeti, Yalnız Dönüyorum, Tatarcık, Sürgün, Utanmaz Adam, Afrodit Buhurdanında Bir Kadın, Eski Hastalık, Posta Yolu, Çocuk Adam* ile *Fahim Bey ve Biz*'dir.

ettiğini belirtir Zihni Turgay Anadol'a verdiği röportajında.[12] Bunun sebebini de şöyle açıklar:

> *"Bizim cadde daha bilgisizken ben herkesten evvel uyanmıştım da ondan. Faşizmden, Nazizmden, çıkmak üzere olan İkinci Cihan Harbi'nden nefret ettiğim ve kalemim ve dilim yettiği, gücüm yettiği kadar mücadele ettiğim için. Devrimci, toplumcu, sosyal adaletçi olduğum için. Bu uğurda polis takibatına uğradığım, hapishanelerde, polis müdüriyetlerinde süründüğüm, altı yüz erkek arasında tek kadın olarak askerî hapishanede mevkuf yattığım için. Ankara Caddesi'nde ilk basın sendikasını kuran beş meslektaştan biri ve kurulmuş olan sendikanın da başkanı olduğum için. Hariçte faşizmle, içerde sefaletle sava*şanlar henüz pek az iken savaşmaya ba*şladığım, sosyal adaletsizliğe karşı bayrak açtığım, fıkralarım, romanlarım sosyal konudaki röportajlarımla, Türk halkının hakikî durumunun tablosunu ilk verenlerden olduğum için."*

*

1953 yılına kadar yazarak direnir Suat Derviş. Fakat sonrasında yine zorunlu bir yolculuk... Avrupa'ya, kız kardeşinin yanına gider ve durmadan, yorulmadan bildiği, sevdiği işi yapar: Yazar.

Çılgın Gibi, ***Yalının Gölgeleri*** adıyla, ***Zeynep İçin***, ***Ankara Mahpusu*** adıyla Fransızca yayınlanır. Doğu ve Batı Almanya'da, Çekoslovakya'da, Polonya'da, Sırbistan'da, Hindistan'da, Finlandiya'da, Romanya'da, Kanada'da, İngiltere'de, Japonya'da, İspanya'da, İskandinavya'da, Kızıl Çin'de hikâyeleri tercüme

12 Aslında daha yazarlık kariyerinin başında, *Yeni Şark*'ta yazarken, yani 1921 yılında takma ad kullanmaya başlamıştır. *(Suat Fuat)* Dahası Suat Derviş isminin nüfustaki ismi olmadığını, Hatice Saadet yerine bu takma adı kullanmayı seçtiğini de göz ardı etmemek gerekir. Yani Suat Derviş'in takma ad kullanma sebebi politik görüşleri ya da baskılar değildir çoğu kez. Farklı yayınlarda, aynı zaman diliminde eser verdiği için yahut Peyami Safa-Server Bedi ikiliğinde olduğu gibi edebi-popüler ayrımı gözeterek takma ad kullandığını da vurgulamak gerek.

edilir. Batı Almanya'da *Kölnischer Anzeiger, Morgenpost, Bild* ve daha birçok yevmi gazetelere makaleler verir. Avusturya'da *Volksstimme* gazetesine devamlı olarak hikâyeler verir ve *Stimme der Frau* kadın gazetesinde ***Yalının Gölgeleri*** romanı çıkar.[13]

*

1963 tarihinde Türkiye'ye döner. Yine kendi ifadeleriyle aktarmak gerekirse iş bulduğu her gazete ve dergide (çocuk dergisi) ve günlük gazetede çalışır ***(Çocuk masalları, sahife, tercüme, müstear isimlerle*** roman ve hikâyeler). Bu tarihten sonra kendi ismiyle yazdığı romanlar ***Aksaray'dan Bir Perihan*** ve ***Şoför Mustafa***'dır.

*

Suat Derviş, 23 Temmuz 1973 tarihinde öldüğünde geride kırkın üstünde roman, yüzlerce öykü, yüzlerce, hatta belki binlerce yazı bırakır. Bu -bildiğimiz ve bilmediğimiz takma adlarını da hesaba katarsak- toplanması, bir araya getirilmesi neredeyse imkânsız bir külliyattır.

13 Suat Derviş bu bilgileri Behçet Necatigil'e gönderdiği mektupta vermiştir.

Suat Derviş, her bir karakterin trajediye dönmüş hayatını çarpıcı ve apaçık bir dille anlatıyor.

İstanbul'un Bir Gecesi sıradan bir gecenin farklı sınıftan insanlarca nasıl yaşandığını, bir yanda tek sefer giyeceği bir elbiseye servet ödeyen kaymak tabakadan bir kadınla, diğer yanda oğluna kan parası bulmak için bedenini satan veremli bir anneyi anlatıyor. Sadelikten ve akıcılıktan vazgeçmeyen Derviş "edebiyat yapmadan" edebiyat yapıyor.

1939 yılında *Haber* gazetesinde tefrika edildiğinde ses getiren metin bugünkü sosyal ve ekonomik uçurumların da çok uzağına düşmüyor. Suat Derviş'in '30'lardan itibaren ürettiği toplumcu gerçekçi metinler eleştirmenler tarafından yıllar içinde görmezden gelinmiş olsa da bütün canlılığı ve gerçekçiliğiyle seneler sonra bile anlamını ve önemini koruyor.

> "Henüz sınıflar arasındaki makasın son derecelerine kadar açılmadığı 1930'larda Suat Derviş, *İstanbul'un Bir Gecesi* ile, Adalet Ağaoğlu'nun *Bir Düğün Gecesi* romanıyla 1970'lerde yaptığının bir benzerini yapar. Yazar, bir düğün etrafında Türkiye'nin çarpık kapitalistleşmesinin gündelik tarihini sunar."
>
> – CİMEN GÜNAY ERKOL

ithaki
/ithakiyayinlari
/ithakiyayinlari
/ithakiyayinlari
www.ithaki.com.tr
İnternet satış:
www.ilknokta.com
9 786053 758631